

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

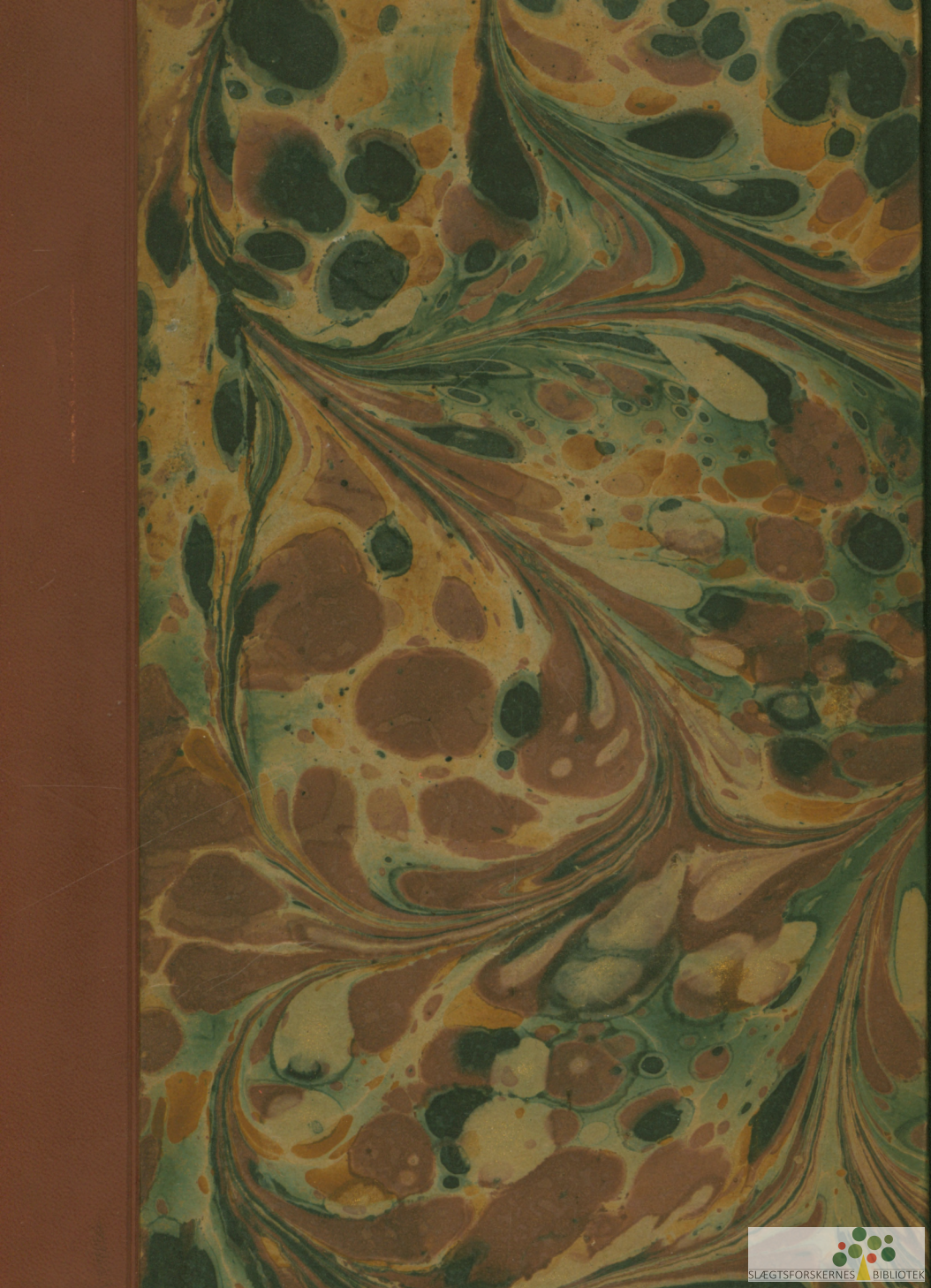
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J. J. A. WORSAAE
EN OLDGRANDSKERS
ERINDRINGER

GYLDENDAL

**EN OLDGRANDSKERS
ERINDRINGER**

J. F. A. Worsaae.

J. J. A. WORSAAE

EN OLDGRANDSKERS
ERINDRINGER

1821—1847

UDGIVET VED
VICTOR HERMANSEN

FORORD AF
LULLE KONOW
FØDT WORSAAE

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KØBENHAVN - MCMXXXIV

**COPYRIGHT 1934 BY GYLDENDALSKE
BOGHADEL NORDISK FORLAG - COPENHAGEN**

—
OPLAG: 2000 EKSEMPLARER

—
**KLICHEERNE TIL ILLUSTRATIONER OG OMSLAG
UDFØRT AF NORDISK REPRODUKTIONSANSTALT**

—
**PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN**

FORORD

DA min Fader ved en uventet Død i 1885 blev revet bort fra sin Gerning, efterlod han sig af sin Levnedbeskrivelse desværre kun et Brudstykke, omfattende Barndoms- og Ungdoms-Aarene. I September 1878 havde han sluttet den første Del af Rosenborgsamlingens Historie under hans Styre, og i Februar 1879 tog han fat paa Nedskrivningen af sine Erindringer, men andre Sager lagde Beslag paa hans Kæfter og den sammenhængende Skildring kom derfor ikke videre end til Aaret 1846. Vel kan det ses, at han stadig havde Arbejdet i Tankerne, idet der hist og her er blevet gjort Tilføjelser i Manuskriptet, men kun spredte Udkast viser, hvad han yderligere vilde have fortalt. Som Støttestrukturer for Hukommelsen, ofte refererende til personlige Erindringer, kan disse Dispositioner derfor ikke benyttes af andre. Imidlertid kan der dog bødes noget herpaa, idet min Fader alle Dage var en ivrig Brevskriver. Fra hans Færden her i Landet og i det fremmede foreligger der saaledes en omfattende Korrespondance, og selvom meget ene er bestemt for Familien og kun har Interesse for den, vil Hovedlinjerne i hans videnskabelige og offentlige Virksomhed fra de senere Aar kunne trækkes op gennem hans Privatbreve.

Den foreliggende Skildring er altsaa kun et Brudstykke, men den vil sikkert alligevel have sin Interesse. Danmarks Oldtid og Historie var fra min Faders Barndom hans kæreste Studium. Det oldnordiske Musæum, som det som Dreng var hans Drøm at faa at se, fik han Lykke til at føre frem til en stor og interessant Samling,

men Rammen om den, selve Bygningen, oplevede han ikke at faa gjort saa stor og smuk, som han ønskede det. Nu, omtrent 50 Aar efter hans Død, rejser det nye Nationalmusæum sig paa det gamle oldnordiske Musæums Grund, og i den Anledning udgives disse Erindringer og Breve, for at den nulevende Generation kan se, fra hvilken lille og uanseelig Samling dette Musæum under Thomsens og Worsaaes Styrelse er vokset op, og med hvilken utrættelig Iver og glødende Interesse de begge har virket derfor.

Og saa haaber jeg, at disse Erindringer og Breve vil give et Indtryk af J. J. A. Worsaae selv, af hans smukke, straalende Personlighed, hans lyse, klare Forstand, hans varme Hjærte og hans ivrige Stræben efter i al sin Færd først og fremmest at gøre Danmarks Navn kjendt og æret.

Lulle Konow, f. Worsaae.

INDHOLD

	Side
Forord.	5
J. J. A. Worsaaes Erindringer	9—166
Indledning	9—10
I. Mine Forældre. Mine tidligste Barndomsaar i Veile og Horsens (1821—1836)	11—54
II. Ankomst til Kjøbenhavn. Borgerdydsskolen. Museet for Oldsager. Det literære Liv. Examinere ved Universitetet. Ophold i Veile 1839—1840. Min Faders Død. Tilbage- komst til Kjøbenhavn	55—88
III. Aandeligt Liv i Kjøbenhavn. Mine første Skrifter. Reise i Sverige og Norge 1842. Brud med Thomsen 1843. Rei- ser i Bleking 1844 og i Tyskland 1845	88—132
IV. „Blekingske Oldtidsminder“. Reise paa de britiske Øer og i Frankrige 1846—1847. Offentlig Ansættelse i Decbr. 1847	132—166
Breve til og fra J. J. A. Worsaae	169—355
Noter og Henviisninger	355—360
Personregister	361—367

INDLEDNING

DET er faldet i min Lod, at opleve mange og store Omvæltninger saavel i som udenfor mit Fædreland. Om jeg endog selv kun i ringe Grad har kunnet gribe ind i Begivenhedernes Gang, har jeg dog tumlet mig mere omkring hjemme og ude, end de Fleste, og seet ikke faa mærkelige Personer og Hændelser paa meget nært Hold.

Jeg har derfor troet at burde nedskrive mine Erindringer, medens de endnu staae i frisk Minde hos mig, saameget mere som det er blevet mig forundt at tage Deel i det betydelige Opsving, den forhistoriske Oldforskning i vore Dage har faaet, — jeg tør vel tilføie: een af de faa Retninger, hvori mit mishandlede og sønderlemmede Fædreland nu har kunnet vinde Anerkjendelse ud over Europas Grændser.

Jeg har i mine Skildringer søgt at være saa upartisk, som muligt. Men jeg veed tilfulde, ogsaa af Historien, hvor vanskeligt det er for det enkelte Individ at stille sig som Iagttager udenfor sig selv og sine Omgivelser. Paa Grund af den store Lykke, Forsynet hidtil har skjænket mig, har det ikke manglet mig paa en tilsvarende baade hemmelig og aabenbar Misundelse og Modstand, som har fundet forøget Næring i min længe ildesete conservative politiske Anskuelse og i den Bornethed, der desværre altfor ofte i literære Kredse gjør sig gjeldende ligeoverfor en ny Videnskab og dens Repræsentanter. Endskønt jeg har gjort mig Umage for, ikke at lægge Dølgemaal paa

mine menneskelige Skrøbeligheder, tør jeg ingenlunde nægte, at jeg i adskillige Tilfælde kan være bleven noget paavirket af mine Uvenners stadig tirrende, altfor personlige Forfølgelse, og at jeg som Følge deraf kan have dømt *dem* for haardt og *mig selv* for mildt. Imidlertid kan jeg i det Hele, ved et almindeligt Tilbageblik, ikke Andet, end at takke Forsynet for den Modstand, der er bleven reist imod mig, mine Ideer og Planer. Thi det er en afgjort Sag, at hvis der kan tilkomme mig nogen synderlig Fortjeneste af min Videnskab og af mit Fædreland, da skyldes dette, i en ikke uvæsentlig Grad, den ofte haarde Kamp, jeg har maattet føre, hvorved der er vakt Kræfter hos mig, som maaske ellers ikke vare komne til et saa stærkt Gjennembrud. Min tidlig vundne Overbevisning om, at enhver ny selvstændig Opfattelse saavel i Livet som i Videnskaben med Nødvendighed kræver sin Tid og sin Strid, har ogsaa lært mig, under al Slags Modgang, i Reglen at bevare min Sindsro og endnu mere mit Haab paa Fremtiden urokket. —

(Februar 1879)

*Mine Forældre. Mine tidligste Ungdomsaar i Veile og
Horsens (1821—1836).*

Midt igjennem den for sine naturskønne Omgivelser berømte By Veile paa Jyllands Østkyst løber en Bæk eller lille Aa, Midtbæk kaldet, som paa en Maade deler eller forstum delte Byen ligesom i to Halvparter. I Sydvest for denne Aa og umiddelbart op til samme støder for Enden af Torvegade min anseelige Fædrenegaard, som, sammensat af flere uligartede Bestanddele, endnu staaer, indrettet til Boutikker og Beboelse for adskillige Familier. Hele denne Gaard, som efter Nutidens Anskuelse er et Misfoster i arkitektonisk Henseende, men som efter Dattidens var et Slags „Palais“, beboedes udelukkende af mine Forældre og heed i daglig Tale „Amtstuen“. Til Gaarden hørte betydelige Marker og Enge, saa der paa dem kunde holdes tre Heste og tolv Køer, noget Usædvanligt, selv paa den Tid, for en Embedsmands Gaard i en Kjøbstad. Bagved Gaarden laa en vel vedligeholdt og temmelig vidtstrakt, af den ovennævnte Midtbæk gennemskaaren Have, hvorfra en viid Udsigt aabnede sig over den deilige, af lyngklædte og skovgroede Høider omgivne Engdal, som Vest for Veile strækker sig til Egnen ved Haraldskjær.

Under disse ydre Forhold havde jeg her mit lykkelige og uforglemmelige Barndoms- og Ungdomshjem, som i over 25 Aar under mine Forældres Samliv dannede Midt-

punktet for Selskabeligheden i Veile, og som gjorde mine elskede Forældres Navn kjendt og anseet i vide Kredse. Jeg siger ikke dette af en naturlig sønlig Taknemlighedsfølelse. Thi Mange ikke alene i Jylland, men trindtom i Landet, som havde haft Leilighed til at dvæle under det gjæstfrie Tag, have for mig og Mine lydelig udtalt deres Glæde over at mindes den smukke Tone, den sjeldne Velvillie mod Alle, Høie og Lave, den Kjærlighed og den gammeljydske Trofasthed, som udmærkede det Worsaae'ske Huus. I Byen Veile selv er Erindringen om min almindelig afholdte og høitansete Fader desuden særlig bevaret ved det Anlæg nær Pilkebanken udenfor Nørreport, som endnu bærer hans Navn, ved Kirkegaarden paa Holmen, hvortil han skjænkede de store Granitsoiler til Hovedporten, endvidere ved Havnen og ved Sparekassen, i hvis Forbedring, Indretning og Bestyrelse han havde en væsentlig Andeel.

I vore Dage, hvor Embedsstanden systematisk nedtrykkes i pecuniær Henseende og ligesaa systematisk mistænkeliggjøres ligeoverfor Befolkningen, vil man have ondt nok ved at tænke sig et Embedsmandshuus, som min Faders, og et saa inderligt gjensidigt Hengivenhedsforhold, som det, der herskede mellem ham og den Kreds, hvori han var sat til at virke. At et lignende patriarchalsk Forhold paa samme Tid, om end ikke sædvanlig i saa stort Omfang, gjorde sig gjeldende mellem Embedsmænd og Undergivne omkring i Landet, var overhovedet ligesom et Gjenskin af den faderlige Aand, hvori den enevældige Konge Frederik den Sjette herskede over sit Folk. Siden det yderliggaaende demokratiske Parti har rettet sit Had mod vor, i det Hele taget nu høist hæderlige og dygtige Embedsstand, vistnok til liden Baade for Folket selv, maa man med Føie sige: „Ak hvor forandret!“

Min Fader var en lille, temmelig fiirskaaren, men ualmindelig smuk Mand med en paafaldende mørk Teint,

brune Øine, tæt krøllet sort Haar, og med meget smaa Hænder og Fødder. Hans hele Ydre, som straaede af Velvillie og Munterhed, havde noget Sydlandsk og Fornemt ved sig, som stod i stærk Modsætning til det almindeligst gængse Rygte om, at han var Søn af en fattig Bonde og at hans Moder var en ganske jævn Skolelærerdatter i Vendsyssel. Over hans Herkomst hvilede i hvert Fald noget Gaadefuldt, som vi Børn forgjæves søgte at udgrunde. Snart fortaltes det os, at han som Barn var reddet fra et strandet Skib, snart igjen heed det, at han var en Zigeunersøn, hvilket Sidste navnlig blev udspredd af den phantasirige, senere som Forfatter bekjendte Carl Brosbøll („Carit Etlar“), der længe var Skriverdreng hos Amtmanden i Veile, og som allerede dengang sværmede for Zigeunerhistorier.

Engang i mine Drengaar troede jeg dog ved min sjelden skarpe Hørelse, af en hemmelig Samtale mellem nogle af vore Slægtninge at have opsnappet forblommede Yttringer om fraværende Frænder i Spanien. At min Fader, for hvem baade jeg og alle mine Sødskende nærede dyb Ærefrygt, maatte være af fornem Herkomst, var for mig, efter hans noble Udseende, a priori utvivlsomt. Det var da naturligt, at jeg i min livlige, barnlige Phantasi udmalede mig, hvorledes en fornem og riig Spanier en Dag vilde komme og føre min Fader og maaskee os Alle med sig til sit „château d’Espagne“. Først flere Aar efter min Faders Død erfarede jeg af min Svoger, Pastor Peter Christian Asmussen, hvis Fader (Jens Jacob Asmussen) tidligere i mange Aar havde været Præst i Albek og Voer, hvor min Fader hørte hjemme og var døbt, at, saavidt han vidste (thi hans Forældre talte aldrig derom), var min Fader en Søn af en for sin Skjønhed bekendt Skolelærerdatter i Landsbyen Vorsaa, der havde sluttet en sværmerisk Kjærlighedsforbindelse med en ikke mindre smuk spansk Skibscapitain, som efterat være strandet i

Efteraaret 1779 med et meget stort Skib i Kattegattet, var halvdød drevet i Land i en Baad paa Kysten ved Vorsaa, hvor han, for sit forulykkede Skibs Skyld, i længere Tid maatte opholde sig. Da Spanieren senere var reist, og da Følgerne af den gjensidige Tilbøielighed ikke udebleve indførtes den 16. Juli 1780, en Bonde i Sognet som Barnefader til Drengen Jens Worsaae i Kirkebogen i Albek. Min tidligere, næsten instinktmæssige Formodning om Spanien som min Slægts deelwise Hjemsted, syntes saaledes at vinde idetmindste nogen Bekræftelse, om end paa en mere tragisk-romantisk Maade, end jeg i mine barnlige Drømme havde kunnet tænke mig.

Min Faders tidlige Ungdom henrandt for en stor Deel i Albek Præstegaard. Den smukke og opvakte krølhaarede Dreng kom nemlig, som Søn af en Skolelærer-datter, jævnlig fra sit 10.—12. Aar til Præsten i Sognet, den ovennævnte hæderlige og vellærde Hr. *Jens Jacob Asmussen* (født i Aarhus 4. Okt. 1763, død i Albek 1833) og til hans fortræffelige Hustru *Mathilde Brøndlund* (f. 1770, død 1831), som med sand christelig Kjærlighed toge sig af den Faderløse, uden den fjerneste Ahnelse om, at han senere skulde blive indlemmet i deres egen Slægt og blive til Glæde og Velsignelse for dem i deres Alderdom. Præsten fattede mere og mere Godhed for Drengen, tog ham til sig næsten som sit eget Barn, læste med ham og forberedte ham endelig til Adgangsexamen ved Universitetet. I April 1803 tog min Fader juridisk Attestats, under 6. Juli 1808 blev han Kgl. Copist og d. 18. Marts 1811 Fuldmægtig i Rentekamret.

Afholdt af alle for sin samvittighedsfulde Pligtopfyldelse, for sin Hjertensgodhed og for sit beskedne og belevne Væsen blev han allerede den 29. October 1813 udnævnt til Amtsforvalter over Veile Amt — en ligesaa betydelig som indbringende, men netop paa den Tid meget besværlig og mislig Stilling. Min Faders Formand, som boede i

Kolding, havde efterladt Regnskaber og Alt i den mest fortvivlede Uorden, tildeels som Følge af de ulykkelige Krigsbegivenheder og de i Bund og Grund rystede Pengeforhold, ikke mindst i Jylland. Den snart efter paafølgende Statsbankerot forøgede end yderligere Pengeforvirringen og den deraf flydende Elendighed for alle Samfundsklasser.

Vor nuværende velstaaende Bondestand, som uden tilsvarende Oplysning og i det Hele uden egen Fortjeneste, men alene ved den fra Amerika over Frankrige af politiske Theoretikere i Aaret 1848 indførte almindelige Valgret, har faaet en forholdsviis stor Indflydelse paa Landets Styrelse, og som, til Gjengjeld for de mod den af de høiere Stænder udviste Velgjerninger, ofte i sin vildledte Uvidenhed truer med at nedtrampe, hvad der hæver sig over det reent Materielle og Middelmaadige, afgiver i materiel Henseende et ganske andet Billede, end det, Bondestanden for noget over halvtredsindstyve Aar siden frembød.

Med Undtagelse af de bedre stillede Selveierbønder, navnlig paa det forrige Koldinghusiske Ryttergods mellem Kolding, Fredericia og Veile, som i sin Tid for Spotpris var solgt af Staten, vare Bønderne i Veile Amt gennemgaaende i den ynkeligste Tilstand. Penge havde de kun lidt af, saa de maatte betale deres Afgifter og Skatter, ogsaa til Staten, in natura med Korn. Markerne vare slet dyrkede og Agerdyrkningsredskaberne ufuldkomne. Pløiningen, som meget almindelig, især i Vestereggen, foretoges med Stude og Hjulpløve, gik ikke dybt nok, og der blev kun daarligt sørget for, ved Grøftegravning, at aflede Vandet. Af Mangel paa Driftskapital og Arbeidskraft henlaae desuden store Strækninger, selv i de bedre Egne og mod Vest nær op til Veile, som lyngbegrøede Overdrev. Kornet, der ikke var kommet godt i Jorden, gav sjelden mange Fold, og naar det var bjerget, leed

det hyppig Skade i de fordertmeste jammerlige, utætte Bygninger, hvori det blev opbevaret. Om saadanne Kornstakke, som nu almindelig efter Høsten kneise udenfor de velbyggede Gaarde og Huse paa Landet, kunde der kun undtagelsesviis være Tale.

Til den øvrige Ynk kom endnu de forfærdelige Veie, som endog paa Hovedrouterne og i Veiles umiddelbare Omgivelser vare opfyldte med Sand, uordentlig henkastede Sten og dybe Huller.

I min Ungdom har jeg ofte med inderlig Medlidenhed seet paa, hvorledes Bønderne mange Mile fra kom trillende med nogle faa Kornsække paa en knagende Vogn, saagodtsom ganske uden Jernbeslag paa Hjul eller Sidefjæl, forspændt med Stude eller magre Heste, ja stundom med en Stud og en Hest, og hvorledes senere disse arme Dyr paa Hjemveien stønnende maatte slæbe den paany belæssede Vogn opad de svære og steile, Byen rundtom krandsende, Bakker. Med ikke mindre Medlidenhed vare vi Børn mange Gange Vidne til, at de stakkels Bønder, som i de daarlige Tider ikke havde kunnet betale deres Skatter paa Amtstuen, kom til Byen med Qvæg, Heste og Indbo, som, ifølge Rettens Udlæg, blev solgt ved offentlig Auction paa Torvet.

Med Eierne af de større Gaarde og især med dem, der havde Fæstegods, stod det sig ikke synderligt bedre. Gaardene bleve kun slet drevne ved Hoveriet, og Godseierne skulde desuden indestaae for Skatterne af deres forarmede Fæstegods, som overhovedet kun gav dem en saare ringe Indtægt. De fleste Proprietærer, der dengang ikke kunde faa Laan paa nok saa gode Prioriteter, vare paa Fallitens Rand, og adskillige Eiendomme, som senere ere solgte for mere, end det Tidobbelte, kjøbtes i Tyverne, efter Udlæg og efter flere forgjæves Auctioner, imod Overtagelsen af den i Eiendommene indestaaende første Prioritet.

Under disse, ogsaa i det øvrige Land, sørgelige Forhold

maatte min Fader arbeide i en Række af Aar i sit ansvarsfulde Embede. Han begyndte med at faa Amtstuen flyttet fra Kolding til Veile, hvor den laa mere midt i Amtet, og med for egen Regning dér at indkøbe den ovennævnte Gaard med et tilstødende stort Pakhus, flere Etager høit, til Opbevaring af Skattekorner. Han købte i gamle Penge, og maatte ved Pengeomskrivningen betale med nye, hvorved han fik et pekuniært Knæk, som straks satte ham stærkt tilbage, og som vilde have været aldeles ødelæggende for ham, hvis ikke hans Embede havde været saa vellønnet, som det ved de saakaldte „Skriverpenge“ dengang var. Saalænge Kornet ydedes in natura, kunde han desuden med de dertil knyttede Sportler stundom have ialt henved 10,000 Rdlr. om Aaret; senere sank hans Indtægt ned til omtrent 7000 Rdlr. Men med disse for den Tid betydelige Indtægter vare ogsaa mange Vanskeligheder, megen Risiko og ikke faa Tab forbundne. Min Fader var afhængig af de Fuldmægtige, som i Veile, Fredericia og Kolding skulde modtage og i fornødent Fald vrage Skattekorner, der ofte var slet, da Bønderne gjerne prøvede at tilbageholde det bedste til Salg til Kjøbmændene. Han var ligeledes afhængig af de privilegerede „Veiere, Maalere og Vragere“, som overværede Kornleverancerne, og som Bønderne gjerne vilde bestikke, for at de skulde maale saa knapt som muligt. Kornet var desuden udsat for Svinding og maatte idelig kastes og luftes. Blev Korn fordærvet eller slog Tøndeantallet ikke til, var Tabet min Faders. Foruden Gaarden i Veile maatte min Fader senere overtage en stor Kjøbmandsgaard i Fredericia, som han tildels benyttede til Oplag af Skattekorner. En almindelig formodet meget riig Kjøbmand i den nysnævnte By havde nemlig stillet denne Gaard som Sikkerhed for en Svigersøns betydelige Skatterestancer, hvorpaa min Fader for at redde en ung, agtet Familie fra den ellers sikke Ruin selv betalte Beløbet. Men umiddelbart efter

Cautionen gjorde Kjøbmanden Fallit og min Fader stod inde med Gaarden, der tilsidst maatte sælges med anseeligt Tab.

Tiltrods for flere lignende Tab, ja tiltrods for et ligefrem lumpent Bedrageri af en meget stor Godseier ved Horsens, som min Fader havde hjulpet med en truende Skatterestance, vedblev han, efter yderste Evne, at værne om og med aaben Haand at støtte de fortrykte Skatteydere i sit Amt. Det var kun en Sorg for ham, at han ikke altid kunde gjøre, hvad han gjerne vilde; thi, som han yttrede: „han havde selv havt saa megen Lykke i Verden, at han nok kunde betale lidt af paa det“. Mange Aar efter min Faders Død havde jeg den Glæde, paa Jernbanen mellem Aarhus og Viborg at træffe en ægte jydsk Proprietær, Neckelmann, af den gamle Skole. Med sine lystige Historier og humoristiske Indfald forkortede han os Veien, og da han saae, at jeg morede mig fuldt saa meget som det øvrige Selskab, spurgte han mig i Nærheden af Langaa Stationen: „Hvad er Deres Navn?“ Da han hørte det, gjentog han overrasket: „De skulde da vel aldrig være en Søn af den forrige Amtsforvalter Worsaae i Veile.“ Paa min Bekræftelse svarede han med et trofast Haandtag: „Fy for en Ulykke, at jeg ikke vidste det før, thi nu skal jeg af i Langaa til min Gaard ved Randers. Deres Fader var en Hædersmand. I de gale Tider eiede jeg Skjærhoved i Give Sogn ved Veile, og jeg sad paa Fallit med mine Skatter. Men Deres Fader qvitterede min som saa mange andres Skattebog. Min Velgjørers Søn maa ikke reise forbi min tarvelige Gaard, hvis De skulde komme der i Egnen, og (tilføiede han med en drøi Ed) det Bedste, mit Huus formaaer, skal ikke være for godt til Dem.“ Min ærlige Landsmands usminkede Lovtale over min hedengangne Fader rørte mig dybt.

Min Faders Fortjenester af sit Embede vandt ogsaa

Anerkjendelse af Regeringen, idet han under 1. August 1829, uden forud at have havt nogen Rangtitel, strax blev udnævnt til „virkelig Justitsraad“, hvilket endnu dengang, for Embedsmændenes Vedkommende, var temmelig usædvanligt. Imidlertid bedredes Landmændenes Kaar efterhaanden meget betydeligt, hvorved hans Embedsvirksomheds tungeste Byrde gradeviis lettedes. Agerbruget og Opdyrkningen af Overdrev og Lyngheder tog tilsidst et saa stærkt Opsving, at der af 10,000 Tdr. Hartkorn, som ikke mange Aar efter ved den nye Matrikuls Indførelse fordeeltes over hele Danmark, faldt omtrent 4000 Tdr. alene paa Veile Amt. Landeveiene fik overalt en gennemgribende Grundforbedring, saa Vogne fuldt belæssede med Korn magelig kunde rulle ind i Byen. Bønderne opførte rundtom nye Bygninger og vare istand til at holde gode Kreaturer, ypperlige Heste og stadselige Vogne. Med den stærkt stigende Velstand aftog de forhen vidtløftige og piinlige Skatterestancer omsider næsten ganske. Kornskatten afløstes af Penge, der nu i rigelig Mængde var tilstede.

Uagtet min Fader havde lidt store Tab i sit Embede, vilde han dog senere kunne være bleven en meget velstaaende Mand, hvis han ikke havde havt en saa stor Familie at forsørge, og hvis han ikke tillige havde, i fuld Samklang med min fortræffelige Moder, øvet en næsten ubegrændset gammeljydsk Gjæstfrihed.

Allerede d. 3. September 1814 havde min Fader i Torrild Præstegaard ved Horsens ægtet *Margrethe Elisabeth Berthelsen* (født d. 2. Septbr. 1796 i Vang Præstegaard i Thy), den attenaarige Datter af Provst *Peder Berthelsen* (født i Grænge paa Lolland, død d. 20. Decbr. 1825 i Torrild) og af *Henriette Sophie Brøndlund*, født 1774 i Albek, hvor hendes Fader havde været Præst, og hvor hendes Søster, min Faders Pleiemoder, nu var gift med Pastor Asmussen. Paa denne Maade blev min Fader ved et kjær-

ligt Slægtskabs Baand endnu nøiere knyttet til sine Pleieforældre.

Min Moder var over sexten Aar yngre end min Fader. Hun var af jævn Høide, noget mager og ikke egentlig smuk, da Børnekopperne havde efterladt sig skjæmmende Ar i hendes Ansigt. Men hun havde smukt brunt Haar og et Par udtryksfulde, blaae Øine, hvoraf den inderligste Godhed lyste. Hun var ikke saa poetisk anlagt som min Fader, der havde en fiint udviklet literær Sands, navnlig for Digtekunst og Historie, i hvilke Retninger han havde samlet sig et betydeligt og kostbart Bibliothek. Især Holbergs Digte kunde han udenad paa sine Fingre og citerede af dem gjerne Pe'r Paars. Min Moder derimod var en Husmoder af den ægte gamle Slags. I een af sine mange Barselsenge, thi hun skjænkede min Fader elleve levende Børn, fire Sønner og syv Døttre, havde hun faaet en Been-skade, som ofte voldte hende store Smerter. Ikke destomindre humpede hun utrættelig om, for at sørge for sit store Hus og for sin talrige Børneflok, og hun var aldrig mere i sit Es, end naar hun havde Huset fra Øverst til Nederst fuldt af Fremmede. Paa Grund af Amtets store Udstrækning og de tunge Veie var det nemlig bl. A. Skik, at Proprietærer og Præster fra de længere bortliggende Egne ofte tog ind og overnattede hos mine Forældre, medens Bønderne overnattede hos Kjøbmændene. Eierne af Gjæstgivergaarden i Veile udtalte derfor ogsaa stadig, at der var kun lidt at tjene for ham, saa længe mine Forældre holdt et saa aabent Huus.

Af de elleve Børn var jeg, som kom til Verden i Veile d. 14. Marts 1821, den femte i Rækken efter tre Døttre og en Søn. Ligesom den ældste af mine Sødskenne, Mathilde, var blevet opkaldt efter min Faders Pleiemoder og min Moders Tante, Mathilde Brøndlund i Albek, saaledes fik jeg Navn efter min Faders Pleiefader Jens Jacob Asmussen. Den gamle Præst stod stærkt paa, at jeg skulde

bære hans fulde Navn, og at jeg i daglig Tale altid, som han i sin Ungdom, skulde kaldes „Jens Jacob“; af moderne Forkortninger, som „Jens“, vilde han ikke vide Noget. At jeg, som opkaldt efter ham, maatte blive hans erklærede Yndling, var en naturlig Sag.

Det var et Herreliv, vi Børn førte i vor Opvæxt. Vi tumlede os frit i Have, Mark og Skov, gjorde Seiltoure paa Fjorden, kjørte med Folkene i Marken, for at hente Hø og Korn hjem, og hjalp til med Arbeidet. Navnlig for os Drengene var den Ridehest, min Fader holdt, til usigelig Fornøielse. Jeg mindes tydelig, hvor stolt jeg var, da jeg første Gang fik Lov til, alene at ride ud til een af de nærmestboende Sognefogder, for at overbringe et af de Breve, hvorved Bønderne i den Tid fra Amtstuen bleve tilsagte til Ægtkjørsel. Jeg følte desuden ligesom Noget af Embedsmyndigheden i mig, og jeg var ikke saa lidt smigret, da Sognefogden gjorde megen Stads af mig og kaldte mig „den lille Amtsforsvalter“. Med de mange Sognefogder og Bønder, som idelig kom i Forretninger paa Amtstuen, og som vi Drengene hyppig baade talte med og besøgte i deres Hjem, naar Leilighed gaves, vare vi altid i den bedste Forstaaelse. Min Fader, der var Høfligheden og Velvillien selv, havde tidlig indpræntet os, at vi ikke ved vor egen Fortjeneste var i bedre Stilling, og at det var vor Skyldighed at vise selv den Ringeste og Fattigste tilbørlig Agtelse. I saa Henseende taalte han ikke den mindste Uartighed.

Drengnaturen krævede desuagtet af og til sin Ret. Min Fader havde til Skrивerdreng paa Amtstuen antaget en opvakt, men meget luun og fiffig Bondesøn fra en nærliggende Landsby. Han var vor Fortrolige og vor Anfører til allehaande Spilopper, ikke mindst mod hans egne Standsfæller. De allerfleste Bønder gik dengang med Træsko, hvori var lagt en Halmvidsk. Naar de skulde ind paa Amtstuen, toge de Træskoene af i Forstuen og stode paa

Hosesokker i Contoiret, hvor en skrækkelig Dunst af de mindre rene Strømper og de hyppig fugtige Vadmel-skjæder udviklede sig. Ved Skatteopkrævningstiderne kunde saaledes stundom over hundrede Træsko staa opstillede i Geledder i Forstuen. Det var da Skriverdrengens og vor Fornøielse hemmelig at blande Træskoene mellem hverandre og derefter fra vort Skjulested iagttage, hvorledes Bønderne med djærve Eder skjændtes og sloges om deres Træsko, som de i Eetvæk maatte skifte baade i Gaarden og ude paa Gaden, indtil Hver havde faaet sine egne. En ikke mindre fornøielig Spas var det for os, paa Markedsdagene, hvor Bønderpigerne havde for Skik, i lange Rækker med hinanden under Armen at spærre Gaden, da at snige os bag efter dem og sye dem sammen med store Stoppenaale og grovt Traad. Skriverdrengen, som altid var i Spidsen, hjalp os desuden med mange andre Optøier, t. E. med Nytaarsaften at slaa askefyldte Potter paa Dørene hos Jøder og mindre velsete Spidsborgere, og med at stikke Sneeboldte i Nakken paa Byens eneste, stormægtigudseende Politibetjent, hvis Ansigt og Næse i Rødme ikke stod tilbage for hans lange, blodrøde Frakke. Det Tiltalende for os i vore gale Streger bestod for en stor Deel i deres Farlighed og i den fulde Bevidsthed, at Opdagelsen deraf vilde skaffe os vore Rygstykker dygtig smurte.

I Drengopdragelsen paa den Tid var overhovedet „Tampen“ stadig brændende. Ved Siden af Amtstuens Have laa en Reberbane, hvor Rebslageren idelig pryglede en ulykkelig Læredreng, der dreiede Hjulet for ham. Min Fader, som en Dag fra Haven hørte Drengen jamre sig, sagde over Plankeværket: „Nabo, hvorfor slaaer De den Dreng saa ubarmhertig?“ Rebslageren svarede: „Fordi, Hr. Justitsraad, *jeg* har faaet *de Prygl* i min Ungdom, og *dem* skal *han*, sandt for Dyden, have igjen; jeg veed, de lette baade paa Arme og Been.“ Han kunde have

tilføjet, „paa Hovedet med“, hvad vi Drengene nok kunde bevidne.

Efterat vi nemlig havde lært at læse hos vor Husjomfru — en Præstedatter fra Hveisel — og derefter nogen Tid havde besøgt en Pugeskole i Byen, tog min Fader en ung theologisk Candidat i Huset som Lærer for os og nogle af de andre Embedsmænds Sønner. Den første Lærerehed *Clausen* (død som Præst i Veilby i Fyen). Den anden var min senere Svoger *D. A. Holberg* (forhen Seminarieforsøger i Skaarup i Fyen, derefter Præst i Nørre-Aaby og Indslev og Medlem af Landstinget, død 1883), og den tredje Dr. phil. *P. S. Schousboe* (Præst paa Taa-singe). I Skolestuen, som var i vort Hjem, hængte, ikke alene til Skræk og Advarsel, bag Speilet en Tamp med en stor Knude, ved hvis specielle Hjælp Lærdommen blev indpodet i os. Navnlig ved Indøvelsen af den latinske Grammatik, som jeg i mit ottende Aar maatte begynde at pløje, vare vor Haandflader og kjødfuldere Legemsdele uafbrudt i Fare. Jeg fik dog kun sjelden Tampen at smage, og da sædvanlig for en eller anden lystig Drengestreg enten i eller udenfor Skolen. I min tidlige Ungdom var jeg meget hidsig, paastaelig og ikke fri for Opsæt-sighed, navnlig mod min Moder, som, af Æmhed for min ældre Broder, var noget tilbøielig til at lade mig være Syndebuk. Min Moder var, som Damerne i Almindelighed, ikke stærk i Logikken, især naar hun var vred. Af denne Svaghed benyttede jeg mig gjerne til mit Forsvar, hvorover min Moder ikke vel kunde bare sig for at lee, idet hun tit sagde: „Den Dreng har en leed Mund; han skulde være Prokurator.“ Med min Læsning, som faldt mig let, og som interesserede mig i de fleste Fag, gik det mig fordetmeste endog meget godt i Skolen.

Et Vidnesbyrd om Lærerens Tilfredshed med mig slap jeg til at høre en Dag, da min Fader, hvis Yndling jeg egentlig var, erkyndigede sig om min Flid og Fremgang.

Læreren svarede, at „der var noget Usædvanligt ved mig, og at han skulde tage meget feil, hvis jeg ikke med Tiden blev en stor Mand“. Disse Ord faldt som en tændende Funke i min Sjæl. Allerede tidligere havde en gammel, norsk Spaaqvinde med et sjeldent karakteristisk Hexe-physiognomie, som paa Grund deraf nød den største Respekt og Frygt baade i Byen og i Omegnen, hemmelig, uden mine Forældres Vidende, i Borgestuen spaaet mig noget Lignende, idet hun med høitidelig Alvor, til Overraskelse for mine aandeløs lyttende Sødskende og for Tjenestefolkene, betydede mig, at jeg vilde blive noget Stort og stige langt høiere, end min Fader. Men først min Lærers Spaadom vakte en hidtil slumrende Ærgjærrighed, som idelig fandt Næring ved, hvad jeg læste og hørte om berømte Personligheder, især i Mallings: „Store og gode Handlinger“. Jeg skjulte omhyggelig mine stolte Drømme for Alle, men jeg blev mere og mere befæstet i den Beslutning, at arbeide hen til, engang at faa Plads i en saadan Bog. Selv paa de muntreste Fester kunde Tanken herom pludselig gribe mig og gjøre mig alvorlig. Det viste sig ogsaa snart, i hvilken Retning jeg skulde komme til at arbeide.

Indtil mit ellefte-tolvte Aar havde jeg i min Faders velforsynede Bogsamling slugt en stor Mængde æstetiske og historiske Skrifter, som havde beredt mig en stadig Nydelse og lært mig, baade at skrive taalelige Vers og i Prosa at føre en let Stil. Omsider naaede jeg til de Oldnordiske Sagaer og de andre archæologiske Skrifter, som min Fader jævnlig fik tilsendt fra Oldskriftselskabet, af hvilket han fra November 1827, altsaa næsten lige fra dets Oprettelse (i 1825), havde været Medlem. Med ungdommelig Begeistring levede jeg mig ind i Nordens Oldtid og dens stolte Minder. I Nærheden af Veile fandtes desuden endnu mange Steendysser, især omkring Fjorden, og længere vesterpaa utallige Kæmpehøie, hvoriblandt Kong Gorms og Dronning Thyras berømte Grav-

høi og Runestene i Jellinge, til hvilke jeg ofte valfartede. Gamle Sagn, ikke mindst om Gorm, Thyra og Kong Harald Blaatand, knyttede til Byen og Egnen, til Haraldskjær, Thyrsbek, Thyraskilden i Skjærup og Landerupgaard, levede i Folkemunde. Ikke faa Oldsager kom efterhaanden frem af Jorden, og da min Fader (i 1832) forærede mig to, paa hans Mark ved Stokbro og ved Opudringen af Havnen fundne, Steenøxer, som jeg længe med lystne Blikke havde betragtet, blev jeg fra det Øieblik en lidenskabelig Oldsagsamler, hvorover jeg af Læge og Lærde, der endnu ikke fattede, hvad Værdi „en gammel Potte eller et rustent Søm havde“, maatte døie megen Forundring og lydelig udtalt Spot.

I denne Henseende havde jeg en trofast Beskytter i min høitoplyste Fader, som kunde gaae ind paa mine Interesser, og som med Tilfredsstillelse fremhævede, at det aldrig kunde være til Skade, at jeg havde Sands for noget Alvorligt, selv om det ikke ad Embedsveien, hvortil jeg skulde forberedes, direkte førte til noget Videre. Han forsynede mig derfor stadig med archæologiske Bøger, med Penge til Indkjøb og Udgravning af Oldsager og endelig, til min store Glæde, med et særeget Skab til Opbevaring af mine indsamlede Skatte, der temmelig hurtig formerede sig. En anden Støtte i Huset havde jeg i min Mormoder, som efter min Bedstefaders Død var bleven et fast Medlem af vort Hjem. Hverken før eller siden har jeg truffen en Dame, som i den Grad var inde i Danmarkshistorien, og som idelig søgte at befæste og udvide sin Kundskab, selv i de mindste Enkeltheder. I en af vore Samtaler om lærde og kuriøse Materier betroede hun mig som en dyb Hemmelighed, at hendes Slægt, der havde talt en lang Række Præster i Thy og Vendsyssel, oprindelig nedstammede fra den adelige Skammelsenske Æt paa Nordentofte i Thy, hvorom Kæmpevisen beretter, at to Brødre af Skinsyge dræbte hinanden i Tvekamp. Dette Sidste ansaa min Bedste-

moder som en evig Skam for Familien, og hun blev yderlig moralsk altereret, da jeg som Oldgrandsker jublede over at være i Slægt med Folk, om hvis ulykkelige Kjærlighed der i Aarhundreder havde været sunget en Kæmpevis.

Jeg indlod mig nu ikke mere paa, som i min grønne Ungdom, at drille Bønderne, der kom paa Amtstuen. Tvertimod gjorde jeg snarere Cour til dem, for at indhente Oplysninger om Fund af Oldsager og for at erhverve disse, hvilket hyppig lykkedes mig, da Bønderne alle vare saa velvillig sindede mod min Fader. Navnlig Sognefogderne vare Agenter for mig omkring paa Landet. Til Udgravninger paa egen Haand havde jeg ogsaa god Leilighed. Ligeoverfor min Fader boede en overordentlig tyk og gemytlig Kjøbmand Glud, som var meget afholdt af mine Brødre og mig, og som altid moerede os kostelig ved sine pudsige Historier og ved sine humoristiske Samtaler med Bønderne, der, som Følge af Amtstuens Nærhed, gave ham god Handel. Hos ham tjente en ualmindelig begavet Vesterbo, fra Brande Sogn, som, paa Grund af sin stærke Hukommelse og sine omfattende Kundskaber i Historie, almindelig gik under Navnet „Jens Præst“. I Saxos og Snorros Krønikebøger kunde Ingen sætte ham. Mangen en Aften tilbragte jeg i den store Krambodstue paa hans Knæ, medens vi for den lyttende Kreds af „Krambodkarle“, Tjenestefolk og Bønder talte om gamle Sagn og mærkelige historiske Begivenheder. Med denne min fortrolige Ven vandrede jeg flere Gange tidlig om Søndagen til Jellinge til hans Svoger, en Gaardmand, paa hvis Mark de fleste Kæmpehøie ved Jellinge fandtes. Her gravede vi af Hjertenslyst i Høiene, og hjembare om Aftenen vort ikke ringe Udbytte, sædvanlig bestaaende af Urner med brændte Been og Aske og af alle Slags Bronzesager. I Bondegaarden, hvor vi vare kjærkomne Gjæster, trakteredes jeg med Flæsk, Øl og Mjød, hvilket stundom var strengt nok at døie. Men

den lange Spadseretour, Arbeidet i Høiene og derhos Tanken om, at det i Oldtiden havde været en Yndlingsføde, selv for Guder og Helte i Valhalla, bragte den fede Kost til at glide. Mange Aar derefter, da jeg med Kong Frederik den Syvende gravede i nogle nærliggende, mindre Kæmpehøie, aflagde jeg med een af Kongens Ledsagere et Besøg i Bondegaarden, hvor vore Uniformer vakte Uro, da man antog os for Rettens Folk. Desto større blev Overraskelsen, da det viste sig, at det var mig, som kom for at hilse paa de venlige Beboere og takke dem for alt Godt i de længst forgangne Dage.

Min Samlerlyst og mine archæologiske Indsigter fremmedes betydeligt ved en ny Gjæstgiver, *A. F. Lassens* Ankomst til Veile. Han havde været Apotheker i Ebeltoft, men havde ødelagt sig ved, istedetfor at passe sit Apothek, at sysselsætte sig med Taskenspillerkunster, hvori han var en Mester, med Alchymie og alle mulige Projecter. En Gang paastod han ivrigt, at Folk ikke behøvede at spise; han havde construeret et Rør, der gik ned i en stor Suppekjedel, og naar man holdt Munden for dette Rør vilde Dampen af Suppen og Kjødet afgive tilstrækkelig Føde, en Theori, som han dog, især paa en Gjæstgivergaard, ikke i Praxis kunde see gennemført. En anden Gang fremviste han en Cylinder, ligeledes af hans egen Construction, hvormed han, men rigtignok ikke nogen Anden, kunde høre hvad der foregik i flere Miles Afstand. Det var imidlertid som en Slags Forudanelse om Telephonen. I Lighed med andre Apothekere og med Læger i og udenfor Danmark havde han tidlig interesseret sig for fædrelandske Oldsager, og fra det minderige Mols Herred medbragte han til Veile en udmærket Samling af Oldsager, som overgik alle andre Privatsamlinger paa den Tid, og som derfor ogsaa senere indkøbtes af Staten. En Broder af ham, en i Fyen almindelig bekjendt Bondelæge (død 1884 over 90 Aar gl.) og Charlatan, der

kaldtes „den hvide Doctor“, fordi han i sin sorte Talar altid reed omkring paa en hvid Hest, havde ogsaa tilveiebragt en lignende Samling, som senere, paa mit Raad, blev erhvervet for Museet i Odense.

I Gjæstgiver Lassens Samling lærte jeg vel meget at kjende, som jeg aldrig forhen havde seet. Men af hans phantastiske Forklaringer og ravgale Hypotheser lærte jeg fornemmelig tidlig, hvorledes en virkelig Oldgrandsker *ikke* skulde være. Til Uheld for Oldskriftselskabet, af hvilket han var Medlem, og for Professor N. M. Petersen, var det endnu under Lassens Ophold i Veile, at det bekjendte Liig af en Qvinde, som Prof. Petersen antog for at være den norske Dronning Gunhilde, opgravedes (i October 1835) af en Mose ved Haraldskjær, hvorfra det førtes til Veile Kirke. Thi der er næppe nogen Tvivl om, at det fra først af var Lassens høittravende, poetiske Fortællinger om kostbare Klæder m. M., der bragte baade det store Publikum og Oldskriftselskabet ind paa et usikkert Spor. For mig var enhver Tydning af Lassen i og for sig mistænkelig. Naar derfor Lassen og Andre senere vilde betragte mig som en Elev af ham, da er der kun den Sandhed deri, at jeg, advaret af hans Exempel, blev en strængere Kritiker, end jeg ellers med min drømmende Begeistring for den fjerne Oldtid vilde være bleven i saa ung en Alder.

Med Oldtidsminderne, Kirkerne og med de gamle Herregaarde i Veile Amt var jeg snart godt bekjendt, især da Amtmanden, Herredsfogden og Distriktslægen hyppig gave mig Lov til at følge med dem paa deres Embedsreiser. I det finere Herregaardsliv indviedes jeg tidlig ved længere Besøg paa det skønne Thyrsbek, hvis interessante Architektur desværre ved en nyere Restauration er bleven ødelagt. Ulige mere udvidedes min Synskreds ved Reiser, som mine Forældre gjerne hvert andet eller tredie Aar foretog til Vendsyssel, til min Faders Ungdomshjem

i Albek Præstegaard. Naar „Jens Jacob“ ikke var med, blev den gamle Præst, min saakaldte „Bedstefader“, vred. Der var paa den Tid endnu ikke synderlig Tale om Dagvogne, Diligencer eller lignende offentlige Befordringsmidler. Mine Forældre reiste derfor i deres egen, med et Par kraftige jydsk Heste forspændte, smukke Wienervogn, den eneste lukkede Vogn i hele Veile. Det var min Fryd at sidde paa Bukken hos den stadselige Kudsk og speide efter Fortidsminder og andre interessante Gjenstande. Touren var lang og Veiene daarlige; Dagsreiserne bleve derfor korte, saa vi gjerne overnattede i hver af de mellemliggende Kjøbstæder. Desto bedre Leilighed var der for mig til at komme omkring i Byerne og see, hvad Mærkeligt, der fandtes. I Særdeleshed blev jeg tiltalt af den store Domkirke i Aarhus. Jeg drømte ikke om, hvor megen Deel jeg senere skulde faa i denne herlige Kirkes Restauration.

Min stadige Ledsager paa disse Udflugter i Byerne var min gode Ven Kudsken. Det var en sjelden smuk blond Bondekarl fra Vesteregnet, som gjorde overalt stor Lykke hos Pigerne. Det var meget almindeligt, naar vi reiste bort fra et Sted, at vi saae en af Husets Piger tørre sine Øine med sit Forklæde. Min Fader tog ham i den Anledning for sig og foreholdt ham det Urigtige i hans Adfærd. Skjelmen svarede meget polidsk, at „det ikke var hans Skyld, men Justitsraadens, der havde givet ham de pæne Klæder. Desuden havde han aldrig havt Skade af at staae sig godt med Kokkepigerne“. Denne Karl havde senere en ret mærkelig Skjæbne. Efterat have været Soldat blev han Tjener og fulgte med sit Herskab til Italien, hvor en ung og smuk Kammerpige, en Datter af en velhavende Bonde i Calabrien, forelskede sig i den blonde Nordbo og giftede sig med ham. Stor Opsigt vakte det flere Aar efter i Veile, da en høi Italiener med sort Fløiels Trøie og Knæbenklæder og med en spidspullet

Hat med flagrende Silkebaand viste sig paa Byens Gader og gik ind ad min Faders Port. Det var vor forrige Kudsk, der nu som Eier af indbringende Viinhaver i det solrige Syden havde gjort den lange Reise fra Italien, for end engang at gjensee sit Fædreland og sine fattige Slægtninge ude paa den sorte Hede.

Naar vi omsider efter fem til sex Dages Kjørsel naaede ad de sandede Veie til Albek, var al Træthed og Møie snart glempt ved de gamle Præstefolks Glæde og Stolthed over deres Pleiesøn og hans Familie. I Gaarden foran Stuehuset stod en Række høie Træer, hvori talrige, skrigende Skader havde deres Reder. Det var altid for mig, som om selv Skaderne ved fordoblede Skrig toge Deel i den almindelige Glæde, hvormed Enhver i Gaarden lige ned til „Hjori“ (Hyrdedrengen), min stadige Kammerad, bød os Velkommen. Den sidste Gang (1833), da vi droge ind i den kjære Præstegaard, var Velkomstglæden ikke ublandet. Den elskelige Bedstemoder var ikke mere, og min bedagede Bedstefader tænkte med Vemod paa, hvor eensom hans Alderdom yderligere vilde blive, naar han ogsaa maatte savne sin eneste Datter, til hvis Bryllup vi netop nu vare komne.

Brudgommen var en Broder til Overkrigscommissær, senere Generalkrigscommissær Schultz, Eieren af det i Annexognet beliggende Gods Voergaard, af hvem han havde faaet overdraget Gaarden Store Tranget, tæt Vest for Voergaard. Som Følge deraf kom jeg jævnlig til det prægtige gamle Herresæde med dets Portaler og Vindueskarne af udhuggen gullandsk Sandsteen saavel som med dets gammeldags Værelser med Bjælke- og Stuklofter og prydede med Væggebetræk af Tapeter og Gyldenlæder. Med Henrykkelse lyttede jeg til de endnu levende Sagn om Opbyggerne af dette Hus, der i arkitektonisk Skjønhed i sin Art søger sin Lige i Danmark, nemlig Hr. Otto Banner og Fru Ingeborg Skeel, især dog om Fru Inge-

borg, hvis Haardhed og Ondskab ikke lod hende finde Hvile i Graven under det stolte Marmor-Epithium i Voer Kirke. Mange paastod, at hun hyppig blev seet siddende i „Pulsen“, en stor Mose bag Gaarden, redende sit udslagne Haar med en Guldkam, idet hun samtidig udstødte ynkelige Klager.

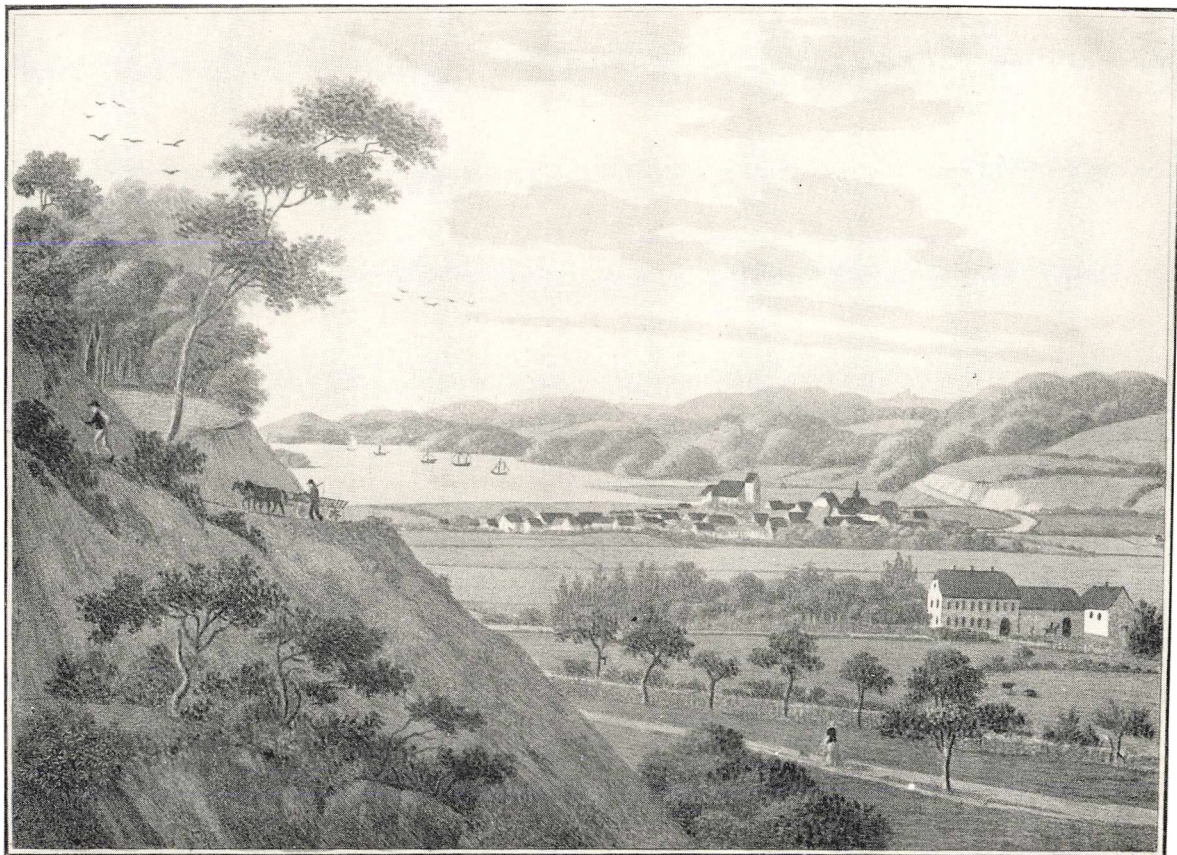
Jeg fik alligevel en Mistanke om, at Sagnet gjorde Fru Ingeborg Uret, naar jeg hørte Fortællinger om, hvor haarde Halse Vendelboerne næsten indtil vor Tid havde været, hvorledes de med deres lange Knive, som bares i tunge Sølvkjæder, ikke alene sloges indbyrdes, men i det Hele „Nord for Lov og Ret“, som Egnen Nord for Limfjorden almindelig kaldtes, søgte at tage sig selv til Rette, endog mod deres Øvrighed. Endnu i Mands Minde havde Bønderne paa det tilgrændsende Dronninglundske Gods ofte været i Slagsmaal med Godseieren, den bekjendte „gale Brigadeer Halling“, som imidlertid med stærk Haand formaade at holde dem Stangen. Blandt andre bizarre Ideer fik derfor Halling ogsaa den, at ville forbedre og forskjønne Bondeslægten paa sit Gods. Naar en Gaard blev fæsteledig, tog han gjerne til Aalborg og udsøgte blandt de permitterede Soldater en stor og smuk Karl, som da fik Gaarden mod at gifte sig med en kjon Pige, hyppigere dog med en af den afdøde Gaardmands Døttre.

Det gamle Voergaard, som af sin nuværende Eier, Hr. P. Scavenius, restaureres med den største Omhu og Bekostning, var dengang i en meget daarlig, forfalden Tilstand. Gaarden og Godset havde længe været i Hænderne paa en ligesaa riig som raa og gnieragtig Studepranger, Stenild, der bl. A., for at spare Anskaffelsen af nye Slibestene, havde ladet Folkene hugge Stykker ud af Gaardens mærkelige, riigt forzirede Hovedportal af gullandsk Sandsteen. Det sagdes, betegnende nok, tillige om ham, at han lod sine Gjæs plukke levende, i det Haab at kunne

vinde flere Fjer af dem. Han blev imidlertid i saa Henseende tilbørlig skuffet, idet Gjæssene, som, ikke længere kunde holde sig paa Vandet, druknede i Borggraven. Den gamle plumpe Gnier efterlod sig ikke alene det store Gods qvit og frit, foruden en Kapital af 100,000 Rdlr., men desuden en deilig Datter, „Vendsyssels Sol“, som han strengt havde bevogtet, navnlig mod Officererne eller „Rødkjolerne“, til hvilke han, i Anledning af en Indquartering paa Gaarden i hans Hustrus Levetid, nærrede et næppe ugrundet Had. Aldrig saasart var dog Hr. Stenild død, før Datteren, som havde ganske modsatte Anskuelser, kjørte med fire Heste til Aalborg og hentede sig en Brudgom fra Regimentet, den ovenfor omtalte Schultz. Jeg har oftere seet hende i hendes sidste Leveaar — hun døde tidligt af Brystsyege — og jeg kunde ikke Andet, end beundre hendes sjeldne Skjønhed og Ynde, hvorimod hendes stærkt udprægede jydsk Tale-sprog virkede stødende selv paa mig som en indfødt Jyde.

En Broder til den gamle Stenild levede endnu som Eier af Gaarden Rugtved, et forhenværende kongeligt Lehn, ved Byen Vorsaa i Albek Sogn. Han var gift med en udannet Bondedatter fra Randersegnen, som gjerne vilde i Kast med „de Fornemme“, der imidlertid helst søgte at undgaa hendes Selskab. Det var saaledes heller ikke paatænkt at indbyde hende til det forestaaende Bryllup i Præstegaarden, uagtet Brudgommen gennem sin Broder var paa en Maade besvogret med den Stenildske Slægt. Men Madame Stenild vidste Raad for det. Efter gammel Skik strømmede der Gaver af Fødevarer ind til Præstegaarden til Brylluppet. En Dag kom Mad. Stenild selv kjørende med to svære, fede Lam bag i Vognen, og lod sig aabent forlyde med i vor Nærværelse, at der nu vel ikke var Noget i Veien for, at hun kunde blive „bøden“ til Gildet. Ved Bortgangen kyssede hun, som altid,

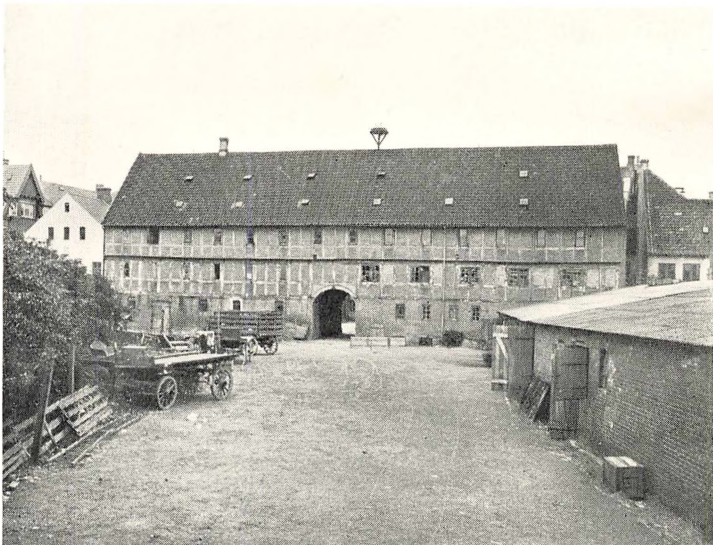

Veile, fra Nordvest.

Kobberstik af S. L. Lange 1822.

J. J. A. Worsaaes Fødested. Torvegade 17, Vejle.
Midtbækken har dannet Skel mellem de to Ejendomme.
Fotografi 1934.

Torvegade 17. Magasinbygning i Gaarden, set fra Vedelsgade.
Fotografi 1916.

rundt i Stuen Damer og Herrer uden Forskjel. Ved Begyndelsen af denne høitidelig udførte Ceremoni, som tidligere i disse afsides Egne havde været mere almindelig, var det til Moro for os Alle at see min Bedstefaders nye Capellan, en ung og lystig Kjøbenhavner, hovedkuls styrte ud af Stuen, da han, som han senere yttrede, „ikke troede, fordi han nu var bleven Præst i Jylland, at skulle gjøre sin Mund til en Landevei“. Vi drillede ham stærkt med, at han næppe vilde fastholde sine Principper i de Unges Lege, naar han ved Indløsning af Panter skulde „falde i Brønden“ eller „kigge Stjerner“. Kysseriet var ved slige Leiligheder saa privilegeret, at jeg under en Panteleg i Veile var Vidne til, at en Kjøbmand, hvis smukke Datter undsaae sig ved, ifølge Dom, at kysse en Officeer, fortørnet, til forøget Lystighed for Selskabet, udbrød: „Ih! Din tossede Tøs, kan Du ikke kysse Lieutenanten.“

Selv Mandfolk kysede endnu dengang hyppig hinanden. Det var en Fornøjelse for mig, naar Omegnens Præster med deres grundmurede Parykker og store blanke Støvler med foran nedhængende Qvaster kom sammen i Præstegaarden, da at iagttage, hvorledes de baade ved Ankomsten og Afskeden vexlede Broderkys. I det Hele var deres Samliv langt mere broderligt og gemtyligt i denne fjerne Deel af Jylland end i Veileggen. Efter Aftensmaaltidet dækkedes et langt Bord i Storstuen med en rygende Punschebolle. Omkring denne sade de gamle ærværdige „Fædre“, som Bønderne kaldte dem, og sang af de paa Bordet henlagte Visebøger: „Hvor Fader Evan throner, Glæden smiler“, og lignende yndede Selskabsviser. De Gamle bleve igjen som Unge, og fortalte lystige Historier fra deres Studenterdage. Alvorligere geistlige Spørgsmaal bleve vel heller ikke uberørte. Men endnu mere dreiede Samtalen sig om mærkelige Tildra-

gelses ved L'hombreparter og paa Jagten, som i det paa Vildt rige Vendsyssel spillede en ikke ringe Rolle.

For mig som Kjøbstadsbarn havde Jagten, især efter Læsningen af Steen-Blichers Noveller, noget høist Tillokkende. I Følge med min Bedstefaders Capellan, som var en vældig Jæger, og med Skytten fra Voergaard, der mødte i Præstegaarden med et Kobbelt store Mynder, var jeg oftere omkring paa Hederne paa Jagt efter Brokfugle og Harer. Jeg fik ikke Lov til selv at have Bøsse, men efter Skyttens Anviisning førte jeg Mynderne, og det var en Fryd for mig, naar jeg slap dem løs, at see den piilsnare Hurtighed, hvormed de indhentede Harerne. En Dag, da vi vadede gennem den høie Lyng, sprang den stærkt bestøvlede Skytte et Par Skridt tilbage med synlig Forfærdelse. Foran ham laa en Hugorm og badede sig i Solen. Jeg maatte tænke paa Steen-Blichers Herregaardsskytte, da jeg saae ham forsigtig liste sig hen og lirke Hugormen ind i Bøsepipen, hvorefter han knaldede løs. Det var en Tro, at Bøssen derved fik et sikkrere Skud. Min Interesse for Jagten og Vildtet var imidlertid nær kommen mig dyrt at staa. Under mit sidste Ophold ved et i Anledning af Præstegaards-Brylluppet afholdt Gilde paa Voergaard havde Bønderne nylig fanget og indbragt til Gaarden en stor Kronhjort, i hvis Aflukke jeg af Nysgjerrighed gik ind. Det opskræmmede Dyr foer strax op paa mig og hamrede med Forbenene saa stærkt paa mine Skuldre, at jeg let kunde have faaet min Bekomst, hvis ikke de tililende Karle havde befriet mig. Lang Tid efter følte jeg Ømhed i mine Skuldre, men jeg turde ikke tale om min Uforsigtighed til Nogen.

Vore Tanker kom desværre ogsaa til at sysselsætte sig med alvorligere Gjenstande. Da vi om Aftenen kørte tilbage til Albek, blev min Bedstefader syg i Vognen og døde samme Nat i sit Hjem. Min Fader havde dog den Trøst at staae ved sin Velgjørers Leie og lukke hans Øine

i hans Dødsstund. Med den dybeste Smerte forlode vi efter Begravelsen den nu sørgelig tomme Præstegaard, hvortil saa mange kjære Minder vare knyttede.

Til andre Tider gjorde mine Forældre uden mig Reiser over Heden til Holstebro, hvor en Ungdomsven af min Fader var Amtsforvalter, eller endog til Kjøbenhavn, hvilket Sidste var en Begivenhed, der omtrent stod lige med en Udenlandsreise i vore Dage. Sædvanlig, naar de kom hjem, havde jeg et stort Ar i Panden, eller jeg havde været nær ved at skyde mine Øine ud med min Flitsbue; thi jeg var altid paafærde med gale og forvovne Streger. Værre var det, da et Par sjelden smukke Heste, min Fader just havde kjøbt for 600 Rdlr., en dengang meget omtalt høi Priis, løb løbsk med mig og et Par af mine Sødskende op ad Gaden i Veile. Vognen væltede paa Torvet op mod et høit Fortoug. Een af mine Søstre og jeg bleve derved saa forslaaede i Hoved og Ansigt, at vi i sex Uger maatte holde Sengen. Mærkeligt nok havde vi begge faaet et Øielaag flakt, uden at Øinene toge nogen Skade. Erindringen om den forfærdelige Kjørsel bevirkede, at jeg, som ikke ellers var bange af mig, flere Aar efter kunde blive ængstelig, naar Heste begyndte at steile eller blive urolige for Vognen. Min Fader, der som Jyde var en stor Ynder af smukke Heste, satte ogsaa fra den Tid sine Hestes Soliditet over Elegancen.

Var Livet i Veileegnen end ikke i alle Retninger saa primitivt, som i det mere afsidesliggende Vendsyssel, var det dog i og for sig eiendommeligt nok. De gamle patriarchalske Tilstande, der fulgte med den milde absolute Regjering og med den lange Vei til Hovedstaden, begyndte vel at nærme sig sin Afslutning, især efter Indførelsen af raadgivende Provindsialstænder i Aaret 1834. Men der hengik endnu flere Aar, inden Sands for Politik og politiske Rettigheder kunde gjennem den yngre Embedsstand og fornemmelig gjennem Prokuratorerne

trænge videre ned til Befolkningen og svække dens tidligere Tilfredshed med og Tillid til sin Øvrighed. Over alle Samfundsklasser hvilede desuden en fælles gemytlig Overbærenhedsaand, som ikke saa sjelden nok kunde gjøres nødig.

I Særdeleshed paa Landet herskede gjennemgaaende Mangel paa Oplysning. Den nye Skolelov af 1814 havde ikke virket tilstrækkelig længe, og Skolelærerne vare altfor ofte enten forarmede og forkuede eller endog ligefrem uduelige til og ligegyldige ved deres Gjerning. Læse kunde dog de allerfleste af Almuen, men Mangfoldige kunde hverken selv skrive eller læse Skrift. Meget hyppig maatte vi Sødskende for vore Tjenestepiger hjemme tyde de Breve, som de fik fra deres Brødre og Kjærester „i Kongens Tjeneste“, ligesom vi ogsaa stadig maatte affatte Svarene, der uden Undtagelse indlededes med Formlen: „Jeg haver det godt og ønsker at spørge det Samme fra Dig.“ Navnlig i Kjærestebrevene kunde vi Drengene ikke bare os for, af og til at indflette i passende Bedemandsstil nogle følelsesfulde Tirader, som gjerne bragte Pigernes Taarer til rigelig at flyde. Det var, med Skam at sige, vort efterstræbte Forfatterhonorar. Kun kneb det svært med at være alvorlig, naar vi tilsidst til endelig Approbation skulde oplæse de rørende Breve. Jeg for min Deel var meget søgt paa det erotiske Gebeet, og jeg høstede strax mere sand Tak for disse, ovenikjøbet stundom med Glædestaarer hilsede, folkelig-poetiske Forsøg, end senere for flere af mine lærde archæologiske Afhandlinger.

Tilrods for, at Bønderne vare temmelig flittige Kirkegængere selv i Sogne, hvor der var daarlige Præster, havde Overtroen et betydeligt Raaderum. Især den ældre Slægt nærrede Frygt for Troldfolket, som antoges at bo inde i Kæmpehøiene, hvor der stundom holdtes Gilde, medens Høien stod paa ildrøde Pæle. Ikke faa Bønder

turde derfor hverken grave eller lade grave i Høiene, da Troldene let kunde hævne sig paa dem og deres Kreaturer. Til Steenøxerne, som troedes at være nedfaldne i Tordenveir, knyttede man forskjellige gode Egenskaber, idet de skulde kunne beskytte mod Nedslag af Lynild, mod Forgjørelser af Melken og i det Hele mod Hexeri. Utallige Historier om Varsler, Spøgeri, Gjengangere og andre overnaturlige Gjenstande vare i Omløb. Hvor stor Lettroenheden i saa Henseende kunde være, blev jeg Vidne til, da den bekjendte Liniedandser Roat, som senere styrtede ned i Kjøbenhavn, gik ad et Toug fra Torvet op til Kirketaarnets Fløi i Veile. Det lykkedes virkelig vor humoristiske Gjenbo Kjøbmand Glud, at indbilde en heel Skare tilstedeværende Bønder, at Roat slet ikke gik paa det farlige skraa Toug, som de troede at see, men at han i al Magelighed bevægede sig paa det jævne Torv, og at det Hele saaledes kun var „Øienforblindelse“! Det var nemlig en udbredt Tro, at visse Folk havde Evne til, som det heed: „at hverre Syn“.

Med den mangelfulde Oplysning og de mindre heldige Kaar paa Landet fulgte Lyst til Drik og den dermed uadskillelige Raahed. Foruden Brændeviin, som for en Deel tilvirkedes i Smugbrænderier og udskjænkedes i Smugkroer, drak Bønderne sædvanlig Kaffe- og Theevands-punscher, der bestode af en Blanding af Kaffe eller Thee og af en billig ung Rom, den af Englænderne træffende saakaldte „kill-devill“ (Djævledræber). Istedetfor Rom traadte ogsaa Brændeviin. Bønderne, som yndede en dygtig Sviir, toge i Reglen ikke den mindste Forargelse af, at deres Degne, Præster, Herredsfogder og andre Overordnede gjorde det Samme, hvad ogsaa jævnlig hændte. Jeg har ofte paa Amtstuen hørt, hvorledes Bønderne fra Egtved og Ødsted endog med en vis Stolthed fortalte om deres meget afholdte Præst, en stor og svær Mand, at han ved Gilder sammen med dem kunde drikke

en sytten-atten „Punscher“, uden at det var videre at mærke paa ham. Flere af Præsterne havde i sin Tid studeret ved Kiels Universitet, hvorved de havde tilegnet sig det tydske Burschevæsen eller rettere Uvæsen. I Særdeleshed i Bjerre-Hatting Herreder førte en lystig og begavet Herredsfoged Præster, Degne og Proprietærer an i et Selskab, som kaldte sig selv: „den vilde Jagt“, og som samlede sig til Kortspil og Sviir langt ud paa Natten. Præsterne gik stundom lige fra L'hombrebordet op paa Prædikestolen og fortsatte Spillet igjen efter Gudstjenesten. Varede denne eller især Prædikenen for længe, søgte de ventende Medspillere at give Præsten hemmelige, stundom usømmelige Tegn paa deres Utaalmodighed. „En L'hombre“ hørte næsten til Livsfornødenhederne. Kom man i Besøg hos en Proprietær eller en Præst, blev gjerne et Iilbud til Hest afsendt til nærmeste Nabo, for at hente en Makker til L'hombren. Da i min Nærværelse en Proprietær paa Rugballegaard, i Annexet til Jellinge, blev spurgt, hvad han syntes om sin nye Præst, svarede han: „det er en deilig Mand, han turnerer paa Casquen“, hvilket Sidste sjelden fejlede, i L'hombren, at skaffe vedkommende Spiller mange Beter.

I Veile By selv havde Selskabslivet et mere dannet Præg. Ved Gilder for Herrer alene kunde det vel ogsaa dér gaa lystigt til. Men i Modsætning til Landet ansaaes det for en Skam at drikke formeget, og det vakte altid stor Forargelse, naar enkelte velbekjendte Landsbypræster i en mindre tilregnelig Tilstand ravede om paa Garden. Den værste af disse Præster var dog en høitbegavet Mand og udmærket Taler, som især til sine Høstprædikener samlede Tilhørere fra hele Omegnen. Med Kjærlighedens Kaabe dækkede derfor ogsaa hans Foresatte den slemme Skjødesynd.

Endog i de bedste Huse spistes der tidlig til Middag (Kl. 12—1), hvorefter der kom en Mellemmad (Kl. 5)

med Thee, Smørrebrød o. s. v. forinden det egentlige, solide Aftensmaaltid holdtes (Kl. 8), hvortil der ved Selskaber altid serveredes flere Retter varm Mad med forskjellige Slags Vine. Sædvanlig vare disse meget gode og hidrørte af og til fra store, paa Vestkysten strandede Viinladninger. Om Vinteren var der flere Gange Baller for Byen og Omegnen i Klubbens Lokale, som var belyst med dryppende Talglys og ventileret ved en i Loftet aabnet Lem. Saalænge min Faders Vogn var den eneste lukkede Vogn i Byen, blev endeel af Damerne i Embedskredsen befordrede i den til Ballerne. De andre Damer maatte kjøre paa aabne Vogne eller gaae tilfods. Ikke destomindre moerede Folk sig fortræffeligt. De begyndte at dandse Kl. 8—9 og holdt ud til den lyse Morgen, Kl. 6—7. Om Sommeren var der ogsaa Baller i de deilige, Byen omgivende Skove. Her var det dog nærmest Borgerskabet, som under aaben Himmel fortsatte Dandsen til langt ud paa Natten. Med et saadant Bal i Nørreskoven afsluttede Borgerne hvert Aar deres Exerceerøvelser i den ved Skoven værende store Sandgrav.

Borgercapitainen, eller, som han før heed, „Stadshauptmanden“, var længe vor Gjenbo, Kjøbmand Glud, den tykkeste og jovialeste Mand i Veile. Ligesom de humoristisk anlagte Jyder i høj Grad nød hans Historier og gode Indfald, saaledes paaskjønnede han det Samme hos Andre, om det endog gik ud over ham selv. Under et heftigt Skjænderi med en luun Hestpranger yttrede han, at det var et godt og sandt Ord, at „Bønder og Bæster ere Eet“, hvortil Bonden svarede: „Aah ja saamænd, men Borgere og Fedsviin er' aa jæt.“ Som Belønning for det træffende Svar lod han strax give Bonden en Snaps, og fra det Øieblik vare de jævnbyrdige Modstandere fortræffelige Venner. Det var et Syn for Guder, naar den kuglerunde Capitain i Spidsen for Borgerskabet marscherede med stive blanke Støvler og Qvaster, gule Knæ-

beenklæder, rød Kjole med gule Opslag og Rabatter, og med en umaadelig, paa tværs siddende trekantet Hat, hvori en høi rundagtig hvid Fjer med rød Top vippede. Den støiende Borgermusik og den vældige Tromme undlod ikke at samle Byens Befolkning i Vinduer og paa Gader, for at nyde Skuet af den tykke Capitain, som med synlig Ironi førte sine, af ligesaa synlig Værdighed betagne Skomagere og Skræddere i Marken. Under en af Øvelserne i Sandgraven hændte det, at Capitainen ved baglænds at commandere „Een, to, een to“, kom for nær til Veigrøften, hvori han pludselig styrtede ned med sine tykke Been i Veiret, til ustandselig Latter for ham selv og hans Garde, som maatte kaste Geværerne, for at hjælpe ham op.

Ikke mindst vare disse Øvelser til Moerskab for den Afdeling af Cuirasseer-Regimentet i Horsens, som havde Qvarteer i Veile og navnlig for dens ældre Officerer, som gjenkjendte Capitainens røde Uniformskjole, der tidligere havde været baaren af en afdød, tysk halvstuderet Eskadronsirurg, om hvem man havde mange kurieuse Historier. Af slige ældre, i Reglen yderst humoristiske Tydske Læger var der overhovedet endnu paa den Tid mange, saagodtsom i alle jyske Byer. De vare ikke Studenter og havde derfor kun kunnet tage chirurgisk, men ikke medicinsk Embedsexamen, af hvilken Aarsag de af deres studerede Collegaer spotviis benævnedes: „Barberer“. En lang Praxis erstattede imidlertid ofte denne Mangel, hvorfor ogsaa en gammel tysk Doctor i en nærliggende By svarede en Mand, der spaaede ham Tab af Praxis ved en yngre studeret Læges Ankomst: „Ach, wat, wenn han har practiseret en Par Kirkegoere fulde, da kan han snakke met.“

Af originale Personligheder var der i alle Klasser paa Land og i By en rigelig Mængde. Gammeldags Dragter, enkeltviis med Paryk og Pidsk i Nakken, vare

heller ikke ganske forsvundne. Embedsmændene, som med meget faa Undtagelser vare vel lidte af Befolkningen, skjönt de i deres Fremtræden havde noget mere Bydende, end nuomstunder, havde kostelige Originaler at opvise. Branddirektøren, en forhenværende Major, var en morsom Blanding af en Münchhausen og en Jacob von Thybo. Postmesteren, der som Oberst havde commanderet en Bataillon, talte idelig om, hvorvidt der af Een eller Anden ved Hilsen var bleven viist ham den ham som gammel Bataillonscommandeur tilkommende Honneur, og hvorledes han i manglende Fald laante Vedkommende „et Par Soldaterøine“. Med stiv martialske Mine, der forhøiedes ved hans vældige sorte Snurbart, mønstrede han derfor ogsaa Alle, han kom i Berøring med, som om det var Rekrutter af hans Bataillon, og hans tordnende Stemme mindede idelig om Commandoen foran Fronten. Om Postembedet, der styredes af en dygtig Fuldmægtig, havde han ikke nogen klar Forestilling. Det forekom ham oprørende, at man vilde forlange af en høitstaaende Militær, at han skulde huske udenad, paa hvilke Tider Posten to Gange om Ugen arriverede til Byen. Tabellen, hvorefter den ulige Porto for Breve til de forskjellige Steder i Landet dengang opkrævedes, kunde han ikke selv tyde, og han beundrede „det Satans Hoved, der sad paa Skriverskriveren“, fordi denne strax, ved et Blik paa den ovenover hans Plads hængende trykte Tabel, kunde give Besked om, hvad hvert Brev kostede. For ramme Alvor spurgte Obersten i Manges Paahør ved Postens Afgang en Diligencepassageer, der vilde til Amerika, „om han tog med Diligencen hele Veien“.

Ogsaa blandt de yngre, af Garnisonslivet i Provindserne, forlagte Militære var der eiendommelige Skikkelser, baade Tydske og Danske. Deres Finantser vare sædvanlig i en kummerlig Tilstand, men deres lystige Liv og glade Sind blev ikke svækket ved det. Min Faders

Huus stod bogstavelig paa den anden Ende, naar det i Fredericia garnisonerende Infanteriregiment passerede gennem Veile til Mønstring for Kong Frederik den Sjette i Aarhus. Regimentsadjudanten, en gammel Lieutenant, var da altid indkvarteret hos os. Han var Alles Yndling for sit gode Hjerte, sit uforstyrrelige Humeur og sine karakteristiske Soldaterhistorier, skjøndt han gjerne efter Bordet havde ondt ved at styre sine lange Been. Han var, som de Fleste af de paa Landakademiet dengang uddannede Officerer, en ægte Militær af den gamle Skole og meget stræng i Tjenesten. Tilrods for hans usikre Fødfæste, vovede hverken Soldater eller de med Regimentets Train kjørende Bønder at knye, naar de stode for den frygtelig buldrende og skjældende Adjudant. At Soldaterne, for hvis Velvære han omhyggelig sørgede, til Gjengeld elskede og gik i Ilden for ham, viste sig senere, da han som Bataillonscommandeur med Ære længe deeltog i Forsvaret af Frederiksstad, hvor uheldigviis en Bombe, der sprang tæt ved ham, tilsidst gjorde ham utjenstedygtig.

En ikke mindre buldrende Original var en gammel humoristisk Herredsfoged i Amtet, som ofte paa sine Embedsreiser overnattede i min Faders Huus. Under Banden og Skjænden tordnede han løs mod Bønderne, hvis rolige og fiffige Miner forraadte, at de godt vidste, hvor lidt den godmodige Mand meente dermed. Han var en stor Ynder af den hurtige Retsforfølgning. Naar en mindre Tyvssag eller Forseelse forelaa, undgik han, saavidt muligt, at gjøre Folk ulykkelige ved at arrestere dem og anlægge formelt og vidtløftigt Søgemaal imod dem. I Stedet derfor skjældte han dem forfærdeligt ud og ledsagede tilmed sin Tordentale med slaaende Argumenter paa Ørene og Rygstykkerne, idet han tilføiede, at han, hvis de kom igjen: „min Sjæls, Guds pine Død“ nok skulde vide at ramme dem paa en anden Maade.

Mangen en stakkels Synder blev derved reddet for Samfundet. Det var intet Under, at Herredsfogden var afholdt af Bønderne, som rigelig, efter en gammel, dengang almindelig, men i min Faders Hus strængt forbudt Skik, forsynede hans Kjøkken med Fødevarer. Til en Bonde, som en Dag i Kjøkkenet havde efterladt en Gaas, sagde han skjæmtende: „Vil Du bilde mig ind, at Din Gaas kan stege i sit eget Fedt; Du har nok villet snyde mig for Smørret.“

Nogle sande Pragtexemplarer fandtes blandt Skolelærerne og Degnene. Adskillige vare krybende og underdanige; andre mindede paafaldende ved seminaristisk Opblæsthed om Holbergs „Pe'er Degn“. Ved større Sammenkomster, hvor de gjerne vilde vise deres Lærdom, samtalede de hyppig om den danske Grammatik og drøftede ivrig det vanskelige Spørgsmaal om Interpunktionen. Under en heftig Ordstrid herom ved et lystigt Gilde standsede Præsten pludselig Discussionen ved at udbrøde: „Hold nu Mund med jeres Vrøvl om den danske Grammatik. Hvor Meningen er heelt ude, sætter jeg Punktum, hvor den er halvt ude, sætter jeg Komma, og hvor der ingen Mening er, sætter jeg Semicolon.“ I den løftede Stemning, Drikkevarerne havde fremkaldt, var det nær kommet til Haandgribeligheder, da en stor krakilsk Degn ansaa sig for personlig fornærmet, „eftersom han ofte skrev Semicolon og altsaa maatte skrive Noget, hvori der ikke var Mening“.

Kort Tid efter havde en Proprietær i Horsensegnen det Uheld, paa en Klapjagt at give en Degn et Skud Hagl paa Pelsen, hvilket dog ikke havde nogen Lemlæstelse til Følge. Da den ovenfor omtalte kamplystne Degns Sognepræst senere traf Proprietæren paa et offentligt Sted, gik han til ham og spurgte meget ydmygt: „Tør jeg være saa fri, er det Dem, der skyder Degne?“ Proprietæren vilde opbragt give et grovt Svar, da Præsten fortsatte: „De

maa ikke blive vred, men jeg har en Degn, som jeg saa inderlig gjerne vilde være af med, saa jeg tænkte, at De maaskee vilde beære mig med Deres Nærværelse til næste Klapjagt.“ At Forsoningen mellem Proprietæren og Præsten under megen Latter skete ved et dygtigt Drikkelag, er en Selvfølge.

Med saa megen Sviir og Sværm, som unægtelig dengang herskede, skulde man tro, at der maatte være fulgt Lovløshed og talrige, endog grove Forbrydelser. Men det var egentlig ikke Tilfældet. Ikkun saare sjeldent forefaldt Mord og derpaa følgende Henrettelser omkring i Amtet, og alene een Gang bleve Medlemmerne af en meget farlig, længe frygtet Tyvebande, tre Brødre, for en afskyelig, med tilsigtet Mord forbunden Voldshandling, offentlig pidskede med Riis paa Torvet i Veile. Saavidt jeg mindes, skulde de senere, ved deres Ankomst til Slaveriet i Kjøbenhavn, brændemærkes. Paa Torvet var nedrammet høie Pæle med Tværstænger, hvortil de med blottede Overkroppe hidsedes op. Jeg overværede den hele Handling fra et nærliggende Huus og mindes endnu den Rædsel, hvormed baade jeg og Alle betragtede Skarpretteren og hans Haandlangere, ikke at tale om de af Slagene forfærdelig tilredte Misdædere med deres blodige Rygge. Lang Tid efter var jeg forfulgt af det gruppvækkende Billede. Den almindelige Retssikkerhed var iøvrigt saa stor, at om Dagen stode de allerfleste Døre i Husene, saavel paa Landet som i Byen, utillaasede, medens Forstuerne hængte fulde af Overtøi, hvoraf næsten aldrig noget savnedes. I min Faders tidlige Embedstid skete vel et stort og dristigt Indbrud paa Amtstuen, hvorved flere tusinde Rigsdaler bleve stjaalne. Men Gjerningsmanden, som kort efter blev greben, var en fra Kjøbenhavn undvegen Straffefange med et meget belevent Ydre, der udgav sig for Baron og kjørte fra Holsteen op gennem

Jylland med Extrapost og fire Heste. Han hjemsøgte navnlig Amtstuerne, hvor han i Forvejen ved at vexe store Sedler skaffede sig Underretning om Lokaliteterne. Han førtes tilbage til Tugthuset paa Christianshavn, hvor han deeltog i Opstanden og Tugthusets Brand, og han var en af de elleve Forbrydere, som i den Anledning bleve henrettede.

Med Hensyn til Strandinger og Toldvæsen var dog i min første Ungdom mine kjære Landsmænds Moral ikke fri for at være endnu slappere, end i deres Hestehandler, hvor selv gode Venner ikke undsaae sig ved, at pudse hinanden af. Ligesaalidt som Jyden kunde faae i sit Hoved, at der egentlig var noget Ulovligt i at „bjerge sig en Pind“, som herreløs var dreven ind paa Strandbredden, ligesaalidt kunde han ret gaae ind paa, at Smugleri just var en Forbrydelse eller at Straffen derfor kunde medføre noget Tab af borgerlig Agtelse. Tvertimod gjorde man sig i al Stilhed til af den Snildhed og Dristighed, hvormed man paa de ofte store natlige Expeditioner havde narret Toldvæsenet. I saa Henseende forefandt Smuglerne allevegne villige Hjælpere i Befolkningen, der af Uvillie mod de trykkende Consumtions- og Toldafgifter, betragtede Smugleriet omtrent som en Jagt mod skadeligt og farligt Vildt. De stakkels Toldembedsmænd, som tilmed ikkun oppebar en daarlig Lønning, vare derfor meget ilde stedte, og det var i al Fald menneskeligt, om de stundom, af forskjellige Grunde, kneb Øinene noget til for det almindelig udbredte Onde. Som Dreng bemærkede jeg ikke sjelden de hemmelige Tilberedelser i Kjøbmandsgaardene til Smuglerexpeditionerne. Men da de daarlige Tider aftog, ophørte det demoraliserende Smugleri lidt efter lidt. Ingen bedre Kjøbmand kunde mere være bekjendt at give sig af dermed.

Af Kjøbmænd var der dengang langt færre omkring i Byerne, som nu. Foruden Handel med grovere Varer og Korn, dreve flere af dem Brændeviinsbrænderi, Fedning af Kreaturer og et ikke ubetydeligt Landvæsen. I deres Krambodstue brændte da for Malttilberedningens Skyld gjerne store Favnstykker paa Maltkøllen. Den rigeste Kjøbmand havde Titel af „Agent“, ligesaa sikkert som Byfogden var „Justitsraad“ og Amtmanden „Kammerherre“. Naar en Fremmed kom til Byen og ikke strax vidste, hvem „Agenten“, „Justitsraaden“ o. s. v. var, vakte det udeelt Forundring. Alle i Byen og paa Landet kjendte paa det Nøieste Besked om Hverandre, ja selv om de intimere Forhold. Borgere og Bønder, der længe havde tjent i en Familie, fik ofte Tilnavne efter den, t. E. Pe'er Amtsforvalter, Jens Amtmand, Niels Præst, Christen Apotheker, Søren Glud, Mads Gylding o. s. v. Beboerne af Veile By betragtede sig som særlig sammenknyttede og naar jeg mange Aar efter i Kjøbenhavn mødte en Veilebo, var det noget nær som om jeg i mit Byesbarn havde truffet en længe ikke seet Slægtning.

Et yderligere Sammenknytningspunkt for den lille hyggelige Verden, som ikke i min Ungdomstid bevægedes af indre eller ydre Storme, og som i fuld Tryghed heller ikke ahnede hvad der af den Art forholdsviis hurtig skulde komme, var sand patriotisk Kjærlighed til Konge og Fædreland. Formælingsfesterne i Kongehuset feiredes under den meest levende Deeltagelse i alle Stænder med Illuminationer, Transparenter, Gilder og Taler, ledsagede af Kanonskud. Hvert Aar var Kongens Fødselsdag en Folkehøitid. Borgervæbningen, Sprøitechoret og Militæret paraderede. Embedsmændene vare i Uniform saavel ved Paraden paa Torvet som ved det i Klubben afholdte store Middagsmaaltid. I alle Huse, selv det ringeste, var der Fest. Bragte Posten Efterretning om, at Naadens Sol paa den Dag havde skinnet over Een eller Anden i Byen

i Skikkelse af en Titel eller et Kors, da var det som om den høitelskede Landsfader havde viist den hele By en Udmærkelse.

Overordentlig var Spændingen og Bevægelsen i Byen og Omegnen, naar det heed: „Kongen kommer“. Navnlig under Indtoget var Begeistringen med uendelige Hurraraab, Tummelen af de Kongevognen tæt omslutende Mennesker og Støien af Træskoenes Klappren paa Steenbroen, aldeles ubeskrivelig. Imidlertid kunde Bønderne aldrig fatte, at den magre og spinkle Mand i den simple Uniform virkelig var deres egen Kong Frederik den Sjette. En Konge maatte, efter deres Mening, nødvendig være en stor, velnæret Skikkelse, helst med Krone paa Hovedet. Med den dybeste Ærefrygt betragtede de derimod den høie og tykke Generaladjutant Bülow, hvis Uniform tilmed var mere prydet med Ordener og Qvaster, da de almindelig ansaa ham for Kongen. En fattig Bondekone i Aarhuseggen, som absolut vilde see sin Konge, og som efter hyppig at være stødt tilbage, omsider paa Kongens Bud blev ført frem for ham, udbrød i sin Troskyldighed: „Herre Guj, æ han Kungen, da sier han sølle ud.“

Paa Grund af den almindelig herskende Loyalitet, vilde Ingen længe rigtig troe paa de i Begyndelsen af Trediverne snigende Rygter om, at der var mindre hellige Forhold i Kongefamilien, at Kongens Svigersøn, Prinds Frederik, den senere Kong Frederik den Syvende, skulde skilles fra Prindsesse Wilhelmine, ja at Prindsen endog, for sin ubundne Levnedes Skyld, skulde forvises fra Hovedstaden og Hoffet. Folk fik dog snart Troen i Hænde, da Prindsen i Efteraaret 1834 blev forsat til Fredericia, hvor han stillede under Opsigt af den gamle, som stræng Militær bekjendte General Castonier. For Prindsen indrettedes et lille Hof, men der blev paa samme Tid sørget for, at det ikke skulde komme til at

gaa for lystigt til. Prindsen fjernede sig heller ikke synderligt fra Fredericia og kom saaledes ikke selv til Veile. Derimod saae vi stadig hans Hofchef og Cavalerer, der hvert Qvartal hævede Prindsens Appanage i sølvfyldte Foustager paa Amtstuen hos min Fader. Allerede herved lagdes den første Grund til mit senere særegne Forhold til Prindsen som Kronprinds og Konge. Prindsen, der levende interesserede sig for Oldsager og Udgravninger, hvoraf han i Forening med Thomsen havde foretaget flere ved Jægerspriis, erfarede nemlig snart gennem sine Omgivelser og især af sin Secretær, Overauditeur Lunding, der var en Ven af vort Huus, at Amtsforvalterens Søn i Veile som ivrig Oldgrandsker havde erhvervet sig en ikke ubetydelig Samling Oldsager.

I mit hidtil idylliske Barndomsliv indtraadte kort efter en stor Forandring. Et gammelt jydske Ord vil, „at Penge og lange Drengene skulle ud af Huset“. Saavel med Hensyn hertil som ogsaa fordi vi Drengene i vort Hjem neppe kunde blive tilstrækkelig forberedte til Examen artium ved Universitetet, var min ældre Broder først bleven sendt til Kjøbenhavn til Borgerdydskolen, som dengang styredes af den bekendte Professor Mikkel Nielsen, en Bondesøn fra Egnen mellem Kolding og Veile. Aaret efter, i October 1834, blev jeg, henved fjorten Aar gammel, sat ind i den nærliggende Latinskole i Horsens. Tilligemed en Søn af Byfogden i Veile Hersleb (hvis Hustru var en Datter af Statsminister Mallings) kom jeg i Huset hos en særdeles elskværdig, men overmaade fattig Adjunkt Balle (død 1855 som Sognepræst til Nebsager og Bjerger), der paa en ringe Gage havde en meget stor Familie at forsørge.

Det var en svær Overgang for os to unge „Latinere“. Vi ombyttede begge et velhavende, herskabeligt Hjem med et fælles, halvmørkt Værelse, beliggende ud til en langtfra reenlig Gaard, og vi fik en Kost, som i en for

Amtsforvalter Jens Worsaae.
Pastel i Familiens Eje.

Margrethe Elisabeth Worsaae,
født Berthelsen.

os uvant Tarvelighed var afpasset efter Husets talrige Børneflokk, og som neppe kunde tilfredsstille vor ungdommelige Appetit. Mangen en Nat, især i den første Tid, var Vidne til vor Længsel og vore bittre Taarer. Da vi imidlertid næsten vare voxne Mennesker, toge vi snart den Beslutning, ikke alene at føie os i den uundgaaelige Skjæbne, men tillige omhyggelig at skjule vor Utilfredshed for Alle og navnlig for vore kjærlige Forældre. Vort ungdommelige Sind, det lystige Samliv med vore Kammerader, og den Velvillie, hvormed Lærerne og Embedsfamilierne i Byen kom os imøde, bevirkede, at Opholdet efterhaanden blev mere og mere taaleligt. Kun blev Saaret stadig oprevet, naar vi i Ferierne — vi vare en heel Vognfuld „Latinere“ fra Veile — kom i Besøg i vort Hjem. Under stormende Jubel kjørte vi ind i Byen, hvor den meest rørende Modtagelse ventede os, og hvor jeg med Glæde gjensaae min efterladte Oldsagssamling, men med ligesaa megen Vemod vendte vi tilbage til vort uhyggelige Værelse, til den knappe Kost, som vi maatte hjælpe paa med vore Lommepenge, og til den ikke lidet trykkende Skoletvang.

Skolen var paa den Tid ikke ganske som den skulde og burde være. Rectoren, Dr. phil. Mühlertz (f. 1788, d. 1844), var en ret velvillig Mand, men en stor Pedant af den gamle Skole. Han gik altid med sort Spidskjole og med store blanke Støvler med Qvaster. Han var lille, bredskuldret, korthalset og med et næsten skaldet Hoved, „hvis stærkt udprægede Ansichtsprofilering“, som en humoristisk Architect engang udtrykte sig, i Styghed søgte sin Lige. Han var derhos meget talende, hvorfor Disciplene træffende havde døbt ham: „Thersites“. Som en ægte Bogorm savnede han praktisk Dygtighed og Kraft til at lede en stor Latinskole i det rette Spor. Hans største Fortjeneste var den Iver, hvormed han søgte at vække vor Interesse for Fædrelandets Litteratur og

Sprog, i hvilke Fag han havde en udmærket Bogsamling. Da han snart opdagede, at jeg var ganske godt hjemme i Alt, hvad der angik Danmarks Historie og Oldsager, tog han mig af og til hjem til sig, og jeg mindes med Taknemlighed, hvor megen Glæde det var for ham at samtale med mig om sine Yndlingsæmner og gjøre mig bekendt med Bøger, jeg hidtil ikke havde seet. Navnlig laa det nær, at jeg hos ham søgte nøiere Oplysning om den danske Oldgrandsknings Fader Ole Worm og hans Slægt. I Latinskolen hængte nemlig en heel Række Portræter af den berømte Wormske Familie som Følge af, at Skolen ikkun for faa Aar siden til Rector havde havt den udmærkede Skolemand Professor Ole Worm (f. 1757, d. 1830), fra hvis Tid en nu ikke længere fortjent Nimbus hvilede over Horsens Latin-skole.

Medens jeg gjorde god Fremgang i Skolen, havde jeg kun sjelden Leilighed til praktisk i Horsenseggen at fortsætte mine archæologiske Studier ved Reiser og Udgravninger. Om Søndagen vandrede jeg stundom til Væhr Præstegaard, hvor Husets Frue, Amtsprovstinde Smith, var en fjern Slægtning af min Moder. Den lille tykke Amtsprovst mindede mig altid om Fortidens gemytlige, men myndige Prælater. I Betragtning af hans gode Embede og hans indflydelsesrige Stilling som øverste Provst i et heelt Amt, kjørte han gjerne i lukket Vogn med fire Heste. I Væhr Kirke besaae jeg oftere Griffenfeldts, hans Datters og hans Svigersøn, Baron Frederik Krag's Gravminder, ligesom jeg ogsaa med stor Interesse betragtede deres Portræter paa det nærliggende Steensballegaard. Den daværende Besidder af Stamhuset var General Baron Krag-Juel-Wind-Frijs-Arenfeldt, en over hele Jylland vidt bekendt Ynder og Opdrætter af Stude. Om hans Handlen med Stude paa de forskjellige Qvægmarkeder i Jylland, og om hans Forhold til Studeprangerne, der ofte

antog ham for en af deres Egne, hvilket han, for den saa vigtige Handels Skyld, rolig lod sig gefalle, var der mangfoldige Historier i Omløb. Hans Klædedragt kunde ogsaa nok give Anledning til en slig Forvexling. Da jeg første Gang kom til Gaarden, for at overbringe den elskværdige Familie, hvis Damer yndede og jævnlig besøgte mine Forældre i Veile, Hilsener fra dem, traf jeg ved Studestalden en høi, svær Mand i Træsko, med en ligesaa luvslidt som simpel Klædning og med stærkt rindende røde Øine. Jeg antog ham for Røgteren og spurgte, om „han“ ikke kunde sige mig, hvorvidt „Baronens“ var hjemme. Han bejaede det og viste mig Vei. Men hvor stor var ikke min Forbauselse, da senere Generalen traadte ind, paaklædt til Middagsmaaltidet, og jeg i ham gjenkjendte den formeentlige Røgter, hvem jeg havde tiltalt med „han“. Med et fiint Sniil ønskede han mig Velkommen; det var synligt, at han morede sig over min næsten maalløse Forvirring. Han var meget haardfør og opnaaede en høi Alder. Da hans Døttre havde formaaet ham til at kjøbe en lukket Vogn, vilde han altid, for frisk Lufts Skyld, sidde paa Bukken hos Kudsken. Men en Dag, da han paa den høie Buk kjørte ind i Væhr Præstegaard, bøiede han ikke Hovedet dybt nok i den lave Port og blev formelig skalperet. Den gamle Mand besvimed ikke engang, og afviste foragtelig nogle Draaber, min Tante vilde give ham, med de Ord: „Aah Sludder, giv mig en Dram.“ Ikkun et Par Uger efter var han igjen fuldkommen rask. Han var en Typus for den nu ganske forsvundne Stamme af jydsk, for Studeopdræt høilig interesserede og dermed væsentlig sysselsatte Landadelsmænd.

Af mærkelige Steder i Egnen af Horsens besøgte jeg ligeledes Boller, hvortil saa mange Minder om Fru Kirsten Munk vare knyttede, fremdeles den anseelige Uth Kirke med dens gamle Gravstene og Epitaphier, og især

det nærliggende Bygholm, paa hvis Marker endnu mange Gravhøie fra Oldtiden vare bevarede. Det var et eget Træf, at min gamle Ven fra Kjøbmand Gluds Krambodstue „Jens Præst“ var kommet til at tjene som Møllerkudsk i Bygholms Mølle hos en af min Faders tidligere Fuldmægtige. Vi fik os saaledes dør igjen en god Passiar om gamle Sager. Men han følte sig allerede noget trykket ved „den fine Latiner“, og om Udgravninger paa Herregaardsmarken kunde der for os ikke være Tale. Alligevel kom jeg dog, efter Indbydelse af Udskrivningschefen i Aarhus, Oberst Høegh-Guldberg — en af de faa Oldsagsamlere paa den Tid i Jylland — til at deeltage i Udgravningen af en stor Jættestue paa Bygholms Mark. I et Selskab i Horsens var jeg bleven forestillet for Obersten som en Aandsbeslægtet. Han, der forud var en god Bekjendt af min Fader, blev meget tilfreds, da han mærkede, at jeg efter den i „Antiqvariske Annaler“ trykte Beretning om hans Oldsagsamling vidste fuldstændig Besked med denne. Ved hans ivrige Mellekomst gjorde Rectoren ingen Vanskeligheder, saa jeg, uhindret af Skolen, i to Dage kunde nyde den storartede Gravning i Kæmpehøien, der foregik ved tolv Mand af det i Horsens garnisonerende Cuirasseerregiment. Under uafbrudt livlig Samtale mellem Obersten og mig om vore Gravhøie og Oldsager vare vi gjennem den steensatte og steendækkede Indgang omsider naaede til et mægtigt Gravkammer, hvori to paa Maven liggende Cuirasserer vare ifærd med at skaffe Plads for os til en nøiere Undersøgelse. Paa eengang opdagede vi, at den ene af Kamrets Overliggerstene begyndte at skride. Med den yderste Nød fik vi Cuirassererne ud af Kamret i rette Tid; thi i samme Øieblik styrtede den umaadelige Overligger ned i Kamret med stærkt Brag og efterladende sig en tyk Støvsky. Til vor Sorg var Udgravningen dermed afsluttet.

En Oberst indgjød dengang mere Respekt, end i vor,

nu paa Oberster ualmindelig rige Tid. At en saa høitstaaende Mand deelte archæologiske Interesser med mig, hidrog derfor ikke lidet til at standse eller dog mildne de Drillerier af mine Skolekammerader „om mine gamle Potter“ m. M., hvormed jeg uafsladelig blev overvældet. Jeg var forresten forlængst hærdet mod Sligt, og havde en bestemt indre Fornemmelse af, at „den, der leer sidst, leer bedst“. Drillerierne voldte heller aldrig Strid med mine Kammerader, til hvem mit Forhold var særdeles godt og gemytligt. Vi deelte trofast Glæder og Sorger, og trøstede os for Skoletvangen ved hemmelige, muntre Smaagilder. Da „Latinerne“, især i de øvre Klasser, spillede en vis Rolle i Byen, der havde megen Indtægt af Skolen, vare vi altid udsatte for den største Misundelse af de jævnaldrende Læredrenge. Naar de mødte os om Dagen paa Gaden, udskjældte de os for „Latinerpærer“, og om Aftenen rottede de sig sammen, for at banke os. Vi maatte stadig være paa vor Post. Af og til leveredes der formelige Batailler, hvor meget morsomme Krigspuds bleve anvendte, og hvor der endog vankede blodige Pander og Næser.

En Begivenhed for alle Disciplene var det store, aarlige Skolebal. I nogen Tid forud for dette rangerede de fleste og fornemmelig de ældste Latinere i Damernes Øine lige med de ellers souveræne Lieutenanter ved Regimentet. Alle Byens Damer vilde nemlig gjerne indbydes til den livlige og smukke Fest, som afholdtes i den karakteristiske, forhenværende Lichtenbergske Gaard paa Søndergade. Mine Forældre havde, paa min indstændige Bøn, givet Tilladelse til, at min næstældste og min tredieældste Søster (senere Fru *Holberg* og Grevinde *Rantzau*) maatte være mine Baldamer. Jeg tør vel nok sige, at jeg følte Glæde og Stolthed over, at de begge vare i sjelden Grad begavede med Skjønhed, Livlighed og Ynde. Saameget er i al Fald vist, at de vare Ballets erklærede, lige beret-

tigede Dronninger, og at de anrettede et almindeligt Nederlag paa mine Skolekammeraders Hjerter. En ikke mindre personlig, om end noget barnlig, Triumph feirede jeg ogsaa ved den Lykke, en Sang gjorde, som jeg paa Balcommitteens Opfordring havde skrevet til Festen. Det var første Gang jeg offentlig optraadte som Forfatter.

Ved Paasketid 1836 blev jeg, i en Alder af 15 Aar, confirmeret i Horsens Kirke. Jeg var fra nu af betragtet som et voxent Menneske, og var vel seet i alle Byens bedste Selskabskredse.

Min Fader, som stadig nærede ikke ringe Forventning om mig, var imidlertid, uden nogensomhelst Indiscretion fra min Side, kommen under Veir med, at Latinskolen ikke var rigtig tilfredsstillende, og at jeg desuden heller ikke havde det saa godt, som han ønskede det, hos den forarmede Adjunkt. Tiltrods for de trykkende Udgifter ved mine mange Søds kendes Opdragelse, besluttede han derfor i Sommeren 1836 at sende mig til Kjøbenhavn til Borgerdydskolen, hvorfra min ældste Broder Aaret i Forveien var bleven dimitteret til Universitetet. Med den største Jubel modtog jeg Efterretningen herom. Kjøbenhavn med sine rige Samlinger, især det Oldnordiske Museum, og med sine talrige Videnskabsmænd stod for mig i et halvt fortryllet Skjær. Jeg udmaalede mig, hvor herligt det vilde blive at komme i Berøring med og belæres af Videnskabens Heroer, og om muligt kjendes værdig til, i Sandhedens og broderlig Kjærligheds Aand, at samvirke med dem til Gavn for Videnskaben, ja maa-see endog til Ære for mit elskede Fædreland. Opfyldt af disse og lignende stolte Drømme forlod jeg, misundt af mine Kammerader, uden synderlig Sorg Horsens, hvor jeg fra mit korte, halvandetaarige Ophold efterlod ikke faa Venner. Smerteligere var mig Afskeden fra mit Hjem og fra mit saa kjære Veile. Men Kjøbenhavn vinkede. Ikkun lidet ahnede jeg, hvor mange Skuffelser den kolde Virkelighed her skulde berede mine poetiske Drømme.

II

Ankomst til Kjøbenhavn. Borgerdydsskolen. Museet for Oldsager. Det literære Liv. Examiner ved Universitetet. Ophold i Veile 1839—1840. Min Faders Død. Tilbagekomst til Kjøbenhavn.

Endnu længe efter at de, for deres hidtil ukjendte pragtfulde Udstyrelse beundrede Dagvogne og Diligencer vare komne i Gang, foregik Reiser fra Jylland til Hovedstaden, for Oekonomiens Skyld, enten tilsøes med en Skipper eller tillands med Pakkeposten. I Mødsætning til Brevposten, der oprindeligt befordredes med ridende Estafetter, kaldtes Pakkeposten, „den agende Post“ eller simpelthen „Ageposten“. De rumlende og plumpe „holstenske“ Kurvevogne vare alle aabne, med Undtagelse af Hovedvognen, hvorpaa der var en halvaaben Calesche, som afgav Plads for Postføreren og for en heldig eller særlig begunstiget Reisende.

Med „Ageposten“ havde min Fader altid Meget at gjøre, da den transporterede mangfoldige tunge Foustager med Sølvpenge fra Amtstuen til „Zahlkassen“ i Kjøbenhavn. Som Følge af hans og Postmesterens Indflydelse blev jeg i Midten af Juli 1836 indsat i Caleschen ved Siden af den ærbødige Postfører, som ovenikjøbet tracteredes med adskillige Glas Portviin, for at han rigtig skulde tage sig af mig. Den lystige Melodi, Postillonnen blæste paa sit Posthorn til Ære for den store Forsamling af Slægt og Venner, som tog Afsked med mig, den livlige Passiar med Postføreren, som kjendte hver Steen paa Veien, og det Uvante og Nye ved Reisen aftørrede snart mine Taarer. Over Lillebelt gik vi i en stor aaben Baad, hvorefter jeg for første Gang saa det delige Fyen og Odense med den anseelige Sct. Knuds Kirke, hvis Indre jeg i den tidlige Morgenstund i al Hast beundrede. Fra

Nyborg seilede vi med en yderst tarvelig, aldeles ikke for Reisende provianteret Smakke over Beltet. Vinden var meget ugunstig og der var baade stærk Strøm og høi Sø i Beltet. Efter en høist ubehagelig Krydsning i sex Timer ankom vi fortunlede og forsultede til Korsør, saa det, efterat Hungeren var stillet, ordentlig gjorde godt at blive paany stødt dygtig igjennem paa det haarde Sæde i den halvaabne Postvogn. Den lange Kjørsel gjennem Sjælland, som for en Deel foregik om Natten, forkortedes deels ved Søvn deels ved Postførerens Fortællinger om de mange mærkelige Byer og Steder, vi efterhaanden passerede. Opfyldt som jeg var af Sorø, Fjennesløvlille, Ringsted og Roskilde, kunde jeg tilsidst neppe styre min Utaalmodighed efter at see det længselsfuldt ventede Kjøbenhavn. Mit Hjerte bankede, da vi, efter et Par Dages Reise, omsider passerede gjennem Ravelinen og Vesterport, forbi Consumtionsboden og Vagten, og da vi under Postillonernes vedvarende, uharmoniske Hornmusik rullede gjennem de folkeopfyldte Gader til Postgaarden. Den samme Reise tilendebringes nu med Jernbane og Dampskibe i en halvsnees Timer. De store aabne Marker udenfor Vesterbro, Ravelinen, Consumtionsboden, Vagten, Vesterport og Volden have, som næsten ved alle Byens øvrige Porte, maattet vige Pladsen for Huse, Gader og Torve. Det daværende Kjøbenhavn var saaledes for største Delen indskrænket til Terrænet indenfor Voldene.

Ikke destomindre var jeg i høi Grad imponeret af den store og livlige Stad, om det end ikke kunde passe paa mig, hvad de vittige Kjøbenhavnere sagde om mine sædvanlig forfulgte Landsmænd Jyderne, „at de efter deres Ankomst til Hovedstaden vare, ligesom Hundehvalpene, blinde i ni Dage“. Paa Grund af den store Afstand, havde endog meget fine og dannede Kjøbenhavnere de besynderligste Forestillinger om Jylland og Jyderne. Det

hændtes mig bl. A. oftere i større Selskaber, at man, naar jeg ikke kjendte en eller anden Person i Jylland, forbauset udbrød: „Men Gud, De er jo selv fra Jylland.“ Mangen indbildsk Kjøbenhavner var paa denne Maade ikke forud for Bønder i Veileegnen, som ved min Afreise derfra bad mig hilse deres Sønner i Tjenesten i „Kongens Kjøbenhavn“, hvor de ansaae det for en Selvfølge, at jeg vilde træffe sammen med dem. En lignende Uvidenhed om Forholdene i Slesvig yttrede sig desværre endnu i 1848, ja længe derefter. Den i Kjøbenhavn fra gammel Tid nedarvede Tilbøielighed til at gjøre sig lidt lystig over Provindsbeboerne og især over Jyderne bevirkede, at disse sluttede sig saameget tættere til hverandre. Ikke faa Spor af Fortidens separatistiske Aand fandtes tilmed omkring i alle Provindserne. Mellem Soldaterne fra de forskjellige Landsdele opstod der ogsaa oftere stærke Rivninger. En virkelig Enhedsfølelse skulde først senere ved et ydre Tryk fuldt trænge igjennem i Folket.

Det var saaledes heller intet Under, at min nye Rector i Borgerdydsskolen, Professor Nielsen, der i og for sig var en partisk Natur, maatte vise sig særlig partisk ligeoverfor sine Landsmænd, de jyske Disciple. Det smigrede ham desuden kjendelig, at man saa langveisfra og fra hans egen Fødeegn sendte unge Mennesker over til hans Skole. Jeg fandt derfor den venligste Modtagelse hos ham, og hans Velvillie steeg, da jeg stod mig godt ved Prøven. Lærerne erklærede, at jeg var moden nok til at indtræde i øverste Klasses øverste Afdeling, den saakaldte 1. A, hvorfra der dimitteredes til Universitetet. Men da jeg var for ung i Alder (15 Aar) til at blive Student næste Aar, skulde jeg blive i Klassen to Aar, for at opnaae den for Studenter lovbefalede Alder af sytten Aar.

Mine nye Skolekammerader maalte med nysgjerrige Blikke „den fra Landet frisk arriverede Jyde“ og udbrød: „Hvad Fanden, Du er jo en heel Cavaleer.“ Som extra-

ordinær Tilvæxt til Skolen efter den forudgaaede Oprykning blev jeg som den sidste og tillige den yngste af Disciplene i 1. A sat nederst i Klassen, i hvilken Egenkab jeg først blev examineret i Latin af Rectoren. Da jeg dengang talte med noget jydsk Accent, gav hele Klassen sig til at lee. Rectoren blev yderlig opbragt og holdt en Tordentale over et saadant Brud paa Disciplinen og et saa lidet kammeratligt Forhold. Skjøndt selv Jyde, udhævede han, just ikke meget beskedent, Jydernes Ærbarhed, Paalidelighed og Flid „fremfor de kjøbenhavnske Lapse“. Efterat jeg ved næste Omflytning var sprunget op fra min foreløbige Plads som „Fux“ til en af de øverste Pladser i Klassen, sagde han: „Senne, Senne Dreng, nu leer I ikke af ham, Senne, men han leer af Jer.“ I hele det første Skoleaar holdt jeg mig stadig blandt de Øverste og i det næste naaede jeg op til at blive Skolens „Dux“, hvorved jeg som Leder af forskellige Anliggender i Klassen kom i nærmere Berøring med „gamle Mikkell“. Han bevarede sin Velvillie imod mig uforandret og sagde mig ingensinde et haardt eller uvenligt Ord. Han var ellers en frygtet Despot, der herskede med mere uindskrænket Enevælde over sin Skole, end Frederik den Sjette over sit Folk. For den absolute Kongemagt nærrede han den dybeste Ærefrygt. Til Advarsel for os fremhævede han stadig, hvor stor en Sorg det var for ham, at han i sin Skole havde fostret nogle af de „Liberale“ (navnlig Algreen-Ussing), som netop da, ved i Bladene at skrive om Finantsstyrelsen, begyndte at danne Opposition mod Regjeringen: „Senne, Senne, vogt Jer, det ender med Galgen.“

Han var dog ikke alene en stokconservativ Politiker, men tillige en ægte klassisk Philolog af den gamle Skole. Han holdt vel dygtige Lærere i de levende fremmede Sprog og i Modersmaalet. Men Latin og Græsk var og blev Hovedsagen, og en jævn latinsk Stil stod for ham

høit over den bedste danske. „Senne, Senne Dreng, vil Du lære Latin, eller vil Du vogte Sviin“, var hans yndede Mundheld. Hans meest elskede Forfatter var Horats, og naar han tydede „Oderne“ for os, sprudlede det med Vittigheder og bidende Hentydninger til Nutiden, ikke mindst til os Disciple og vor Færd baade i og udenfor Skolen. Vore mange dalevende, i forskjellige Retninger store Mænd, Thorvaldsen, Oehlenschlæger, Brødrene Ørsted, m. Fl., holdt han dog høit i Ære og fremstillede dem idelig for os som Exempler til Efterlignelse. En Klassekammerad af mig, en Brodersøn af Ørstederne, der uheldigviis var „Fux“, spurgte han en Dag pludselig om han kunde sove om Natten. Da det forundrede Svar lød: „Jo, meget godt, Hr. Professor“, udtordnede han: „Fy skamme Dig, Ørsted, hvor kan Du sove for Dine Onklers Berømmelse“.

Betegnende for ham, som for de allerfleste klassiske Philologer baade dengang og langt senere, var hans Mangel paa Evne til at forstaae, at en fædrelandsk Archæologi kunde faa nogensomhelst Betydning ved Siden af den klassiske. Med en vis Ringeagt saae han ned paa min System med nordiske Fortidslevninger, og selv i mit Testimonium ved Afgangen til Universitetet kunde han ikke undlade at udtale sin Forundring over min løierlige Sands for at samle og studere Oldsager. Heldigviis trængte jeg i mit Yndlingsstudium ikke til hans Understøttelse. Heller ikke gjorde han nogetsomhelst Forsøg paa at afholde mig derfra.

Ved min Ankomst til Kjøbenhavn, hvor jeg var sat i Huset (Vandkunsten Nr. 180) hos min Morbroder, Kammerassessor C. P. Berthelsen, Copist i Rentekamret, havde jeg den store Glæde, under hjemlige og kjærlige Omgivelser, at træffe og boe sammen med min ældre Broder og med en anden Student fra Veile (den senere Provst Linnemann til Rachløw), en Søstersøn af min Tante,

hvis Slægt (Smith) ligeledes havde hjemme i Veile. Men en neppe mindre Glæde var det mig at gjensee mine Oldsager og mit dertil hørende Skab, som i Forveien var bleven afsendt direkte med en Skipper fra Veile. En af mine første Forretninger var at bringe Orden i Skabet, for det Tilfælde nogen Kjender skulde ville tage mine Skatte i Øiesyn. Saasnart det var muligt, begav jeg mig til det Oldnordiske Museum, som dengang var opstillet i Christiansborg Slots Stueetage tilvenstre for Colonnaden ud imod Ridebanen, men som ikkun een Gang om Ugen (hver Torsdag Kl. 12—2) var aabent for det store Publikum. Lokalet var indskrænket og Opstillingen tarvelig. Ikkun tolv Personer ad Gangen kunde faae Samlingen foreviist for sig, og de andre Ankomne maatte vente i Forsalen, hvilket idelig gav Anledning til Utaalmodigheder og Klager.

Med aabne Arme og mange Omfavnelser blev jeg modtaget af den venlige *Thomsen* og hans elskværdige Assisterter *Sorterup* (død som Præst i Fyen) og navnlig *Strunk*, i hvem jeg uafbrudt siden har haft en sand og trofast Ven. De havde Alle hørt om min Samling og vare utrættelige i at vise mig omkring. Det var en Nydelse for mig, i saadant Selskab at see de mangfoldige høist interessante Gjenstande, jeg hidtil kun havde kjendt ufuldstændigt af Beskrivelser eller endnu sjeldnere af Afbildninger. Det var dog ikke alene de enkelte Oldsager, som levende interesserede mig, men ogsaa de større til dem knyttede Spørgsmaal om de forskjellige Kulturstadiers Oprindelse og Udvikling, hvorom jeg i min Ivrighed søgte Oplysning. Det overraskede mig strax, at *Thomsen* da altid svarede undvigende eller med forblommede Ord, og at han hurtig med en vis Forlegenhed førte Samtalen tilbage til de enkelte Fund og de mærkeligste Omstændigheder ved deres Forekomst. I mit stille Sind gjorde jeg mig mine egne Betragtninger derover; jeg kunde selv-

følgelig den første Dag ikke ret fatte, om det manglede ham paa Evne eller paa Villie til at discutere Sligt. Det var jo muligt, at han ansaa mig for endnu at staae paa et altfor ungdommeligt Standpunkt. At Ingen af Oldforskerne i Kjøbenhavn, til hvem jeg med dyb Beundring saae op, vilde kunne besvare mine Spørgsmaal tilfredsstillende, faldt mig ikke et Øieblik ind.

Umiddelbart efter havde jeg Besøg i mit Hjem af *Thomsen*, som blev ikke lidt imponeret af min Samling, især af et Par store, desværre beskadigede guldbelagte Bronzeøxer fra Brøndsted i Gauerlund Sogn ved Veile, hvortil Museet ikke havde noget Sidestykke. Til Thomsens usigelige Glæde forærede jeg dem senere til Museet, hvor de den Dag i Dag høre til Bronzealderens største Pragtstykker. Lidt efter lidt modtog jeg Besøg af saagodtsom alle Kjøbenhavns Oldforskere, ja endog af den berømte Professor *S. Nilsson* fra Lund, som høilig smigrede mig ved at lade afbilde flere af mine Oldsager til sit bekjendte Værk: „Nordens Urindvånare“. Jeg blev paa denne Maade hurtig en stadig Gjæst baade paa Museet og i Oldforskernes intimere Kredse. Jeg blev bekjendt med den yderst elskværdige islandske Skriftlærde *Finn Magnusen*, der tilsyneladende var noget tør, men i Virkeligheden meget poetisk og phantasiriig i sin Opfattelse af de Oldskrifterne berørende archæologiske Forhold, saavel som ogsaa med den endnu mere tørre, upoetiske *C. C. Rafn*, hvis archæologiske Kundskab egentlig slet ikke strakte sig udenfor de nordiske Oldskrifter.

I det Hele faldt det ene Skjæl efter det andet snart fra mine temmelig kritiske Øine, og i samme Grad begyndte Fjerene at voxte ud paa mine Vinger. Ganske vist var jeg ikke fri for Selvtillid og Indbildskhed, men paa den anden Side havde den archæologiske Verden ikke svaret til mine ungdommelige Forventninger. Navnlig var dette Tilfældet med dens ypperste Høvding *Thomsen*.

Denne mærkelige, høit fortjente Mand var oprindelig Kjøbmand og havde ikke i sin Ungdom faaet nogen klassisk Dannelse. Endnu flere Aar efter min Ankomst til Kjøbenhavn styrede han med en Broder sin Faders gamle Handelshuus i Amaliegade for Moderen, der var Enke. Han gik hver Dag paa Børsen, men de andre Kjøbmænd sagde rigtignok om ham, at det ikke var saameget for at drive Handel, som for at købe gamle Mynter, hvoraf han besad en stor og udmærket Samling. Numismatiken var egentlig hans Hovedfag, for hvis Skyld han havde skaffet sig den nødvendigste Kjendskab til Latin og Græsk. Saavel i Numismatik som i Archæologi og Kunsthistorie var han en fuldstændig Autodidakt med alle en begavet Autodidakts Fortrin og Mangler. Han havde et overordentlig skarpt Øie for det Charakteristiske ved Enkeltheder og ved mindre Grupper af beslægtede Gjenstande. Alene ad reen praktisk Vei var han ved sit mageløse Blik kommen til den første Udsondring i noget Museum af vore nordiske Oldsager i en Steen-, Bronze- og Jernalder, hvilket, saa svagt og ubefæstet Systemet end dengang var, altid vil bevare hans Navn med fortjent Ære i Archæologiens Historie. Men jeg mærkede efterhaanden, at han, udenfor sin sjeldne Evne til at samle og til ved sin eiendommelige, humoristiske Foreviisning at vække det store Publikums Interesse for det Indsamlede, ikke stak synderlig dybt. Ligesom han skrev en knudret, ofte ulogisk Bedemandsstil, saaledes vare hans mundtlige Forklaringer hyppig svævende og usammenhængende, og han var ligefrem ude af Stand til, med Klarhed og Skarphed, at danne sig eller rigtig forfølge et større Overblik. I Oldsags- og Museumskjendskab hjemme og ude var han vel bevandret. Men om Gravhøiene og de øvrige Mindesmærker omkring i Landet, end sige udenlands, var hans Kundskab overordentlig begrændset. Som lidenskabelig Samler gik hans Bestræ-

belser især ud paa at skaffe „sjeldne“ Sager, for at kunne fremvise Noget, som Ingen ellers havde. Itubrudte eller beskadigede almindelige Gjenstande, som ofte i og for sig havde ulige større Betydning, bleve derved henlagte eller stillede i Skygge for de „gode Exemplarer“. Han havde den store Fortjeneste efterhaanden at concentrere i det Oldnordiske Museum de dertil rettelig hørende Oldsager, som før vare adsplittede i „Kunstkamret“ og i flere andre Kjøbenhavnske Samlinger. Men hans Ordning havde sine mærkelige Svagheder, som ikke alene vare begrundede i Datidens Mangel paa Erfaring og Materiale; Aarsagen laa dybere i hans overveiende Interesse for, hvad den lærde Historiker Molbech engang træffende kaldte: „Museums-Disciplinen“. Han nærrede nemlig den besynderlige Forudsætning, at alle Mindesmærker og Oldsager vare i Hovedsagen ganske eensartede i Danmark, Norge og Sverige, hvorfor han ogsaa sammenblandede Oldsager fra alle tre Riger i det saakaldte „nordiske“ Museums Rækker. For at tilveiebringe mere Fylde og Effekt i disse Rækker, adsplittede han de større samlede og samtidige Fund. Det blev derfor ikke gunstig optaget, da jeg en Dag i fuld Begeistring over det herlige Materiale for Videnskaben, som Museet indeholdt, spurgte i al Uskyldighed, om det ikke vilde være strengere videnskabeligt at holde de store Fund samlede, at opstille hvert Lands Oldsager for sig, ja endog at sondre mellem Oldsagerne fra de enkelte Landsdele. Til Thomsens sidste Levetid var der i denne Henseende en udpræget Meningsforskjel mellem ham og mig.

Selv for mig, som ung Skolediscipel, var det umuligt at overse, at Thomsen *ikke* var Videnskabsmand. Han udtalte aabent, at han var bange for de Lærde med deres høitflyvende „videnskabelige“ Hypoteser, og at „han for sin Deel kun saae paa Sagerne og de af dem vundne nærliggende Resultater. Ved Omgang med de

ældre Lærde, Thorlacius, Münter og flere dalevende (han sigtede til Finn Magnusen, Rafn, N. M. Petersen og Andre) havde han faaet nok af phantastiske Theorier“. I visse Henseender havde han Ret i sine kritiske Tvivl, og det er et stort Spørgsmaal, om han nogensinde var naaet til, for Oldsagernes Vedkommende at gennemføre Tredelings-Systemet, hvis han ikke havde næret saa stor Ringeagt for de gjeldende lærde Theorier. Men paa den anden Side gik han i sin praktiske Virksomhed og Aandsretning altfor meget til en modsat Yderlighed. For ham gjaldt det fornemmelig kun om at hæve sine Museer til en baade her og andetsteds hidtil ukjendt Høide og Popularitet, og saaledes gjøre dem til Forbilleder for Museerne i Norge, Sverige og det øvrige Udland, hvilket ogsaa lykkedes ham. Derimod om den almindelige forhistoriske Archæologi, der som en heel ny Videnskabsgreen skulde udvikle sig paa Grundlag af det i Museerne indsamlede Stof og af systematiske Undersøgelser af Fortidens efterladte Mindesmærker i de forskjellige Lande, havde han endnu dengang ikke nogensomhelst klar Forestilling. I det Høieste rækkede hans egentlige Synskreds ikke synderlig ud over det skandinaviske Norden. Jo videre den i hvert Fald fjernede sig herfra, desto mere omtaaget blev den. Hvor lidet han stemmede med de Lærde og til Gjengjeld de Lærde med ham, viste sig bedst deraf, at han med sit vidtberømte Navn ingensinde (forresten ligesom hans berømte Samtidige Rafn), naaede at blive kaldt til Medlem af det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab eller at modtage nogen Udmærkelse fra Universitetet. Med faa Undtagelser (især Nyerup og Werlauff), saae Professorerne medlidende haanligt ned paa Thomsen og hans Gjærning. Selv Historikere af Faget (N. M. Petersen, Schiern og Allen) satte senere, saa at sige, aldrig deres Fod i det ellers af Ind- og Udlændinge beundrede Museum for nordiske Oldsager, endog kun for

C. J. Thomsen i Oldnordisk Museum paa Christiansborg.
Tegning af Magnus Petersen 1846.

1836.

P. S.

Da jeg telt. med Dem vilde jeg gerne at jeg i Dg
en indbuden til et Andagtsstykke, hvor man kommer
Kl 4 paa Kl 7 jeg vil alt for sig sende samme til
Dem: Eftermiddag - men det vil ikke vare mange
Dage inden de opjages af

Deres hengiven

C. J. Thomsen

C. J. Thomsens første Brev til J. J. A. Worsaae 1836.

med egne Øine at prøve Underlaget for det nye, opsigtsvækkende Tredelings-System, hvis Rigtighed de alligevel ikke vilde anerkjende. Videnskabsmændenes Fordomme stode saaledes ikke tilbage for Thomsens. Ligesaa lidet her, som i andre Lande, kunde de lærde Laugsbrødre i lang Tid tænke sig, at der til Oplysning om Folkenes tidligste Udbredelse og indre Kulturudvikling gaves andre, samtidige og paalideligere Kilder, end de høist ufuldstændige og ovenikjøbet i Reglen altfor seent nedskrevne Krøniker, der ifølge Sagens Natur alene omfatte *de historiske*, men ikke de umaadelige, forudliggende aldeles *forhistoriske* Tidsrum af Menneskeslægtens Tilværelse paa Jorden.

Thomsens Fortjenester af de ham underlagte Museers Omordning og Udvidelse vare dobbelt store, da han kun havde meget indskrænkede Pengemidler til sin Raadighed. Uagtet det Oldnordiske Museum, for hvis første Oprettelse han altid med dyb Erkjendtlighed gav den geniale *Rasmus Nyerup* Æren, var en Frugt af de stærke nationale Bevægelser, som rørte sig mere og mere i Folket, maatte Thomsen til sit i Sandhed fædrelandske FormaaIs Fremme møisommeligt kæmpe for hvert nok saa lille Pengebeløb, han skulde bruge. Kong Frederik den Sjette havde ikke nogen Interesse for Museet og besøgte det heller ikke en eneste Gang. Paa Grund af at Museet var grundlagt af Folket og væsentlig forøget ved frivillige Gaver, betragtede Kongen det snarere med en vis Uvillie som en Yttring af den nye og frie Folkeaaand og som en Opposition mod det gamle „Kongelige Kunstkammer“, hvor Kongen fra sin Ungdom stundom havde moeret sig over de mangeartede derværende Kuriositeter.

Endnu i adskillige Aar efter min Ankomst til Kjøbenhavn bestod det nævnte Kunstkammer først under Spenglers og senere under Thomsens Styrelse. Det var opstillet i sin brogede Mangfoldighed i en nu privat Gaard (gam-

melt Nr. 274, nyt Nr. 7) i Dronningens Tvergade, indbefattende en heel Deel mærkelige og kostbare nordiske Oldsager, foruden ægyptiske, græske og romerske Antiquiteter, en betydelig Samling af ethnografiske Gjenstande, Kunstsager, nyere Meubler, Smykker og en stor Mængde Snurrepiberier. I Særdeleshed disse sidste tiltalte det besøgende Publikum, hvis stadige Fornøjelse det var at faa en Dame narret til at sætte sig i en gammel Lænestol, der da med nogle skjulte Jernarme pludselig slog sammen, idet den samtidig gav en mistænkelig knirkende Lyd, som til almindelig Munterhed bragte Blodet op i den ulykkelige Dames Kinder. Da Thomsen gjorde Ende paa denne barnlige og upassende Spøg ved at flytte Stolen bort, vakte det almindelig Beklagelse og Uvillie, saa man endog i en Folkevisse („Oh Fortids stolte Minder, Hvor er' I blevne af“) sang rundtom paa Gaderne:

„Og hvor er den Stol, som kan knirke,
Paa Kunstkamret findes den ei,
Tre-Kroner paa Frue Kirke
Er gaaet den samme Vei.“

Jeg kunde aldrig bare mig for at lee over Thomsens fortvivlede Ansigt, naar han paa de offentlige Adgangs-dage uafsladelig blev spurgt om den savnede knirkende Stol. Det harmede ham, at Publikums Smag kunde staae paa et saa lavt Standpunkt. Med fuldeste Føie arbeidede han allerede tidlig hen til, at Museerne skulde blive virkelige Opdragelsesanstalter til Belæring og Forædling for de Besøgende, en Anskuelse, som efterhaanden allevegne gjør sig stærkt gjeldende.

Beklagelsen over Stolens Fjernelse deelt forresten ikke alene af det Moerskab søgende Publikum, men ogsaa af Thomsens egen Assistent ved Samlingen (Secretær le Maire), en gammel Omviser af en nu uddød Skole, der var gaaet i Arv til ham fra hans Forgjænger. Han tol-

kede oftere sin Nød til mig over Thomsens „uforsvarlige Omordninger“ (rigtignok af et tidligere skrækkeligt Chaos), „da han nu ikke mere kunde finde Rede i de før saa ordentlige Inventarier“. Han gik alene ud paa at underholde Publikum ved gamle Anekdoter og Røverhistorier og ved at lade Uhrene spille. Han stod da smilende, med foldede Hænder og udtrykte sin „Beundring over den Tid og den Flid, der var anvendt paa dette Mesterstykke“. Spurgte man ham, hvorfra en gammel Gjenstand hidrørte, svarede han ufravigelig: „Den er saavist funden i Jorden.“ Han oplevede den Sorg, at Thomsen udsondrede det Meste af Kunstkamrets Indhold til andre særegne Samlinger (Oldnordisk Museum, det nye Antik-Cabinet og det Ethnographiske Museum), hvorefter Resten siden indlemmedes i et nyt Museum for Skulptur og Kunstflid paa Prindsens Palais.

Paa lignende Maade som denne Assistent i gammel Stil foreviste Kunstkamret, der svarede fuldkommen til „Kunst- og Raritetskabinetterne“ i andre Lande, blev omtrent Samlingerne paa Rosenborg Slot forklaret for Publikum af Commandantens Fuldmægtig (Stouenberg) og hans Medhjælper (Læssøe). Den endnu baade med Hensyn til Lokale og Omfang meget indskrænkede, i mishandlede Værelser opstillede Samling var vel, tildeels med Thomsens Medvirkning, bleven nogenlunde chronologisk ordnet. Men det Vigtigste af Alt, det kulturhistoriske Element, var aldeles ikke kommet til sin Ret. Som man kunde vente under en uindskrænket Absolutisme, dreiede det sig fornemmelig om de fyrstelige Personers Eiendommeligheder og gjerne om deres hemmelige Historie. Den saakaldte „Kirstine Munks Laas“, et meget tvivlsomt Stykke af orientalsk Oprindelse, hvortil ogsaa flere lignende haves i andre Museer, spillede navnlig en fremragende Rolle. De meest uhjemlede Sagn afvexlede under Foreviisningen med alle Slags Vittigheder, og det

skete ikke sjældent, at de Besøgende afsluttede Lystigheden ved i Riddersalen at nyde en medtagen Frokost, hvoraf Foreviseren og Budet fik deres Andeel.

Commandantskabet paa Rosenborg og Tilsynet med Samlingen og de i aflaaede Skabe henliggende Regalier blev gjerne som Retrætepost givet til en gammel, veltjent Officier. Commandanten dengang var tilfældigvis en ivrig Samler, en høist elskværdig Original, Oberstlieutnant *Sommer*, i hvis Huus jeg for min Samlings og mine Interessers Skyld, alt som Skolediscipel, jævnlig kom. Jeg kunde ikke i fjerneste Maade drømme om, at jeg som Civil skulde blive en af hans nærmeste Eftermænd, og at det herlige Rosenborg skulde i mange Aar blive baade mit lykkelige Hjem og et betydningsfuldt Led i min archæologiske Virksomhed.

Den fortræffelige gamle Oberstlieutnant Sommer, som havde deeltaget i Slaget paa Rheden 1801, hvorfor han bar en meget stor Tapperhedsmedaille i Guld, og som senere havde været Cadetofficeer i Norge, tildrog sig strax Opmærksomheden ved sit eiendommelige Ydre, der fremhævedes ved et overordentlig forældet Snit paa saavel hans militære som civile Klædedragt. Han var meget lille af Væxt og havde saa smaae, besynderlig formede Øine, at han uvilkaarlig mindede om en Asiat, navnlig om en Chineser. For Europæerne og i Særdeleshed for de stadig fremvoxende Liberale nærede han kun Medynk og tildeels Ringeagt, hvorimod han følte den dybeste Sympathie for de asiatiske Folkefærd og først og fremmest for Keiseren af Japan, „fordi han var saa klog, at han ikke vilde have Noget med de fordærvede, andre Folk opslugende Europæere at gjøre“. Ved de gemytligke smaae Punschegilder, vi ofte havde hos ham til langt ud paa Natten, var Hovedskaalen altid for „Keiseren af Japan“. Med en mærkelig Ihærdighed og med smaae Midler havde han tilveiebragt en dengang meget sjelden og be-

tydelig Samling af ethnographiske Sager fra Asien og fra andre Verdensdele, ligesom han ogsaa besad en Deel Kuriosa, Kunstsager, foruden nordiske Oldsager, af hvilke han havde medført mange fra sit Ophold i Norge. Disse sidste havde han imidlertid afgivet til det Oldnordiske Museum, hvor de tjente til at udfylde de ellers tynde Rækker af Jernalders Sager fra Danmark. Navnlig i ethnographisk Retning fik jeg af ham mange interessante Oplysninger om Enkeltheder. Men hverken hos ham eller hos nogen Anden af de ældre og yngre Oldforskere og Ethnographer, som paa den Tid i Kjøbenhavn alle vare begrændsede Detaillister, kunde jeg erhverve det Indblik i de større Spørgsmaal, jeg saa gjerne vilde vinde. Heller ikke i *Nilssons* og *Lischs* Skrifter, som vare de betydeligste i den daværende Literatur, men som væsenligst gik ud fra Forholdene i Skaane og Meklenborg, fandt jeg et fyldigt Overblik over de forhistoriske Oldsagers og Mindesmærkers indbyrdes Forhold i vort Norden og i andre Lande. Tidlig gik det saaledes op for mig, at her var Meget og meget Nyt at gjøre.

Da de jordfundne *Oldsager* hidtil altfor eensidig havde været Gjenstand for Undersøgelse, uagtet noget sikkert videnskabeligt System ikke kunde begrundes paa dem *alene*, kastede jeg mig med Iver over Studiet af *Gravhøie* og *andre større faste Mindesmærker* i og udenfor Norden. For fremmede Landes Vedkommende maatte jeg foreløbig hjælpe mig med den tarvelige Literatur, medens jeg hjemme søgte, paa egen Haand at foretage Udgravninger og sammenlignende Undersøgelser paa Steder, hvor en gunstig Leilighed dertil frembød sig for mig. Mit Studium blev ligesom baaret og løftet af de mere og mere svulmende nationale Bevægelser. Den nyvakte folkelige Aand søgte Gjenfødelse og Forfriskelse i den minderige Oldtid, for hvilken Oehlschlägers Digterværker havde fremkaldt en almindelig Begeistring. Ingensinde kan jeg

glemme det mægtige Indtryk, jeg selv modtog, da jeg, som hidtil kun havde kjendt slette Comedier i Jylland, for første Gang besøgte det Kongelige Theater og netop saa „Hakon Jarl“, hvori Hakon blev spillet af *Ryge*, og Einar Tambeskiælver af *Nielsen*. Jeg var fjern fra al Kritik over de enkelte Skuespillere. Jeg følte mig umiddelbart hensat i Oldtiden mellem dens store Helteskikkelser som et virkeligt Øienvidne til den stolte Jarls og det grumme Hedenskabs Fald.

En for mig, især som Oldgransker, saa gribende og vækkende Forestilling har jeg ingensinde siden overværet, Heibergs „Elverhøi“ end ikke undtaget. Jeg befandt mig noget nær paa det samme naive og lykkelige Standpunkt som H. C. Ørsteds Tjener, der efterat have seet Hertz's „Svend Dyrings Huus“, hvori en Stedmoder sulter Børnene, medens Moderen gaaer igjen om Natten, i fuld Alvor bestemt erklærede, at „i det Huus vilde han ikke for nogen Priis tage Tjeneste“.

Overhovedet kunde jeg ikke Andet end blive stærkt paavirket af det rige literære Liv, som rørte sig i Frederik den Sjettes sidste Aar. Kongen selv stod som en praktisk og skikkelig Borgermand udenfor den aandelige Vækkelse, der laa vidt over hans Synskreds. Thomsen drillede han stadig med at spørge, hvorledes han, naar der i en Gravhøi fandtes en gammel Pandeskal, kunde vide, om det ikke stammede fra en i sin Tid paa Høien foretaget Henrettelse. Digteren H. C. Andersen fortalte mig ogsaa, at Kongen ved en Audients spurgte ham, „hvad Nytte Poesien egentlig havde, det var jo Digt Altsammen“, hvortil Andersen meget diplomatisk svarede: „Deres Majestæt har dog saa godt som Nogen erfaret, hvor ofte Digterne til Glæde for det hele Folk besyngte Kjærlighed til Konge og Fædreland“; „ja,“ udbød Kongen, „*det* er smukt, *det* er meget smukt.“ Ligeledes berettede Oehlenschläger mig, at Kongen, der hadede de

Svenske, var meget opbragt baade over hans Digterkroning i Lund, som tilmed berørte de kongelige Prærogativer, og over hans Decoration som Ridder af Nordstjernen, saa Kongen endog efter hans Hjemkomst foragtelig pillede ved Ordenen paa hans Bryst. Oehlenschläger var derfor tre Gange indstillet til Etatsraad, inden han blev det. Men omkring Kongen var der i de høieste Kredse mange fiint dannede Mænd og Qvinder, som følte den meest levende Interesse for Literaturen og dens Fremme. En stærk Modsætning til Kongen var, som sædvanlig, Thronfølgeren Prinds Christian, hvis Hof var et Samlingspunkt for Datidens ypperste Kunstnere og Videnskabsmænd. Prindsen selv, der havde overtaget Præsidiet for det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab, var i Besiddelse af ikke ubetydelige Samlinger af antike Mynter og Oldsager, af Malerier og naturhistoriske Gjenstande, med hvilke det var ham en Glæde daglig at sysselsætte sig. Thomsen hørte saaledes ogsaa til hans stadige og fortroligere Kreds.

Paa Grund af min bestandig tiltagende Sands for Archæologie og den dermed nøie forbundne Kunst- og Kulturhistorie, kom jeg allerede i mit første Skoleaar i Kjøbenhavn i Berøring med mange yngre Videnskabsmænd og Kunstnere, og tildels gennem dem med ikke faa ældre, ansete og berømte Mænd. Jeg gjorde vel derved den sørgelige Opdagelse, at den literære og kunstneriske Verden ikke var saa idealsk og saa fremmed for Misundelse, Forfængelighed, Bornerness og andre menneskelige Svagheder, som jeg i det afsides Jylland forud havde tænkt mig. Men min Tro paa det overveiende Op høiede og Ædle i Videnskab og Kunst blev dog ikke svækket. Tvertimod havde jeg ondt nok ved at betvinge min Længsel efter selv at blive en virksom Arbejder i Videnskabens Tjeneste, hvorfor mine Tanker fra Skolebænken tit vandrede langt udenfor den trange og qvalme

Skolestue. Jeg drømte mig omkring paa Mark og Hede, opgravende Oldtidens skjulte Skatte.

En stor Forfriskelse var det for mig, da jeg efter endt Skoleexamen i Sommeren 1837 og i min nye Værdighed som Skolens Dux kunde tilbringe Ferien i min Fødeby. Det var vel et ikke ringe Skaar i min Glæde, at min elskede Fader var begyndt at skranke. Men Gjensynet af min Broder og mig virkede aabenbart oplivende paa ham, saa vor Bekymring lidt efter lidt tabte sig. Vore kjærlige Forældre og Sødskende vidste ikke, hvor godt de vilde gjøre det for os, og i hele Huset var der uafbrudt Jubel og Lystighed. Med de mange Unge, der i Ferien vare samlede, gjorde vi Lysttoure i den deilige Greisdal og omkring paa de maleriske Høider ved Fjorden. Aftenerne endte hyppig med en lystig Svingom i Skovene eller i Veile selv. Fra Kjøbenhavn havde vi medbragt en Skolekammerad og Ven af min Broder, E. Heltzen (den nuværende Stiftamtmand i Fyen), der senere som Amtmand i Aabenraa i Slesvig og derefter som Justits- og Kultusminister i sin Tid tildrog sig almindelig Opmærksomhed. Det gjaldt da om, at vise ham Veile-Eggen i al dens Herlighed.

Løvrigt fandt jeg Alt i den lille By omtrent ved det Gamle. Kun forekom det mig, at Byen var bleven mindre, og at Beboerne havde noget mere Spidsborgerligt ved sig, end jeg før havde bemærket. Jeg blev ofte overrasket ved deres eiendommelige Betragtninger, men jeg tog mig vel i Agt for at lade mig mærke dermed. Med den dybeste Indignation omtalte de Alle den i Kjøbenhavn begyndte Opposition mod Regjeringen, der heldigviis endnu ikke havde slaaet Rod i Byen, end sige paa Landet. Tilfredsheden med det Bestaaende var lige almindelig i alle Stænder.

Blandt mine Udflugter paa Landet var ogsaa et Besøg, min Broder og jeg aflagde hos vor gamle Rector fra Bor-

gerdydsskolen, Professor M. Nielsen, der end en Gang havde villet see sin Fødeegn mellem Fredericia og Kolding og sin Broder, som var Gaardmand dør. Efter et skarpt Ridt paa nogle Timer kom vi til Gaarden og havde det egne Syn at træffe Professoren med sin kjøbenhavnske Familie siddende ved „Skiven“ (Bordet) i Storstuen, omgivet af pyntede Bønder og Bønderkoner, som følte sig i lige Grad bærede ved og trykkede af det fornemme Besøg. Det var kjendeligt, at Professorens Familie, ja at Professoren selv ikke var fri for at lide under et tilsvarende Tryk.

De lykkelige Feriedage svandt, som altid, med rivende Hurtighed. Naar jeg undtager den tunge Afsked med min Familie, var det mig dog mindre smerteligt, end før, at forlade Veile og dens Beboere. Jeg havde lært noget Bedre at kjende, som fyldte mig mere og som med lokkende Magt drog mig til sig. Reisen gik denne Gang over Aarhus, hvorfra vi, sammenstuede i en Smakke med Heste, Køer, Stude og Sviin, gik over til Kallundborg. Under Modvind og tilsidst Vindstille og under en bestandig tiltagende Hungersnød, da vi vare mange Feriereisende, tilbragte vi paa det Nærmeste et heelt Døgn med Overfarten. Fra Kallundborg, paa hvis ærværdige Kirke med dens daværende fire Taarne jeg kun kunde kaste et flygtigt Blik, fortsattes Reisen paa aaben Vogn forbi en overordentlig stor Mængde Steendysser og Gravhøie, hvoraf de fleste nu ere forsvundne, til Holbek og derfra videre over Roskilde til Kjøbenhavn.

Ovenpaa det ubundne Reiseliv var det trangt at sidde paa Skolebænken i det varme Kjøbenhavn. Endnu trangere var Tanken, at jeg havde et heelt Aar tilbage, inden jeg ved Universitetet kunde samles med mine forudgaaede Kammerader, og inden jeg ret kunde faa Frihed til at drive mit Yndlingsstudium, som jeg selv vilde. Det gik dog bedre, end jeg turde vente. Netop fordi jeg

havde været et Aar tidligere i Klassen, var jeg saa for-
trolig med de fleste Discipliner, at Skolen faldt mig let
og at jeg fik megen Tid tilovers til Selvstudium. Den An-
seelse, jeg som Dux nød hos Lærerne og mine Skole-
kammerader, smigrede heller ikke lidt min ungdomme-
lige Forfængelighed. I det Hele betragtede vi os selv i
øverste Afdeling som særlig høiere stillede, end de an-
dre Klasser og som berettigede til at føre et vist over-
ordnet Tilsyn med disse. Naar en Dreng i een af de la-
vere Klasser ikke havde viist os tilbørlig Høflighed eller
paa anden Maade tilsidesat Respekten for vor Høihed,
blev han kaldt ind i vor Klasse og, efter Omstændig-
hederne, tildeelt en drøi Tilretteviisning eller en alvorlig
korporlig Straf. Med denne indbyrdes Underviisning saae
Rectoren gjerne gennem Fingrene. Paa den anden Side
var han meget bange for, at vi skulde betragte os selv
for meget som Cavalerer eller faae for store Indbildnin-
ger. Da Professor Nachtigall saaledes en Dag, efterat
have inspiceret vor Gymnastik, vistnok af Hensyn til vor
lige forestaaende Afgang til Universitetet, sagde: „Jeg
takker Dem, *mine Herrer*, for den Fornøielse jeg har
havt,“ riposterede Rector øieblikkelig, uden nogen anden
foreliggende Grund, med høi og vred Røst: „Gaae nu
stille, *Drenge*,“ hvilket Udbrud i høi Grad morede baade
Professor Nachtigall og os.

Imidlertid begyndte ogsaa mine tidligere Skolekamme-
rader i Horsens at komme som Studenter til Kjøbenhavn.
Blandt dem vare to Præstesønner, *Müller* (*Chr. Malta*, nu
Præst til Kippinge og Vaalse, og *Anton Adolph Georg* til
Hjermind, Lee og Hjorthede), hvis Fader, Dr. phil. Jere-
mias Müller (gift med en Jfr. Kragballe fra Veile), længe
havde været Præst i Barrit og Vrigsted mellem Veile og
Horsens, hvorfra han nu var kaldet til Veiby og Tibirke,
i Nærheden af Arresøen og Frederiksværk. Med disse
mine Ungdomsvenner fulgtes jeg stadig i de mindre Fe-

rier i Besøg til deres Forældre, og vi ænsede ikke, at vi med Bønder fra Egnen, som havde haft Ærinde i Kjøbenhavn, maatte, ofte i Frost, Storm og Regn, kjøre den lange Vei, tildels ogsaa om Natten, paa haarde, halmfyldte Vogne. Andre Besværligheder, saasom den forfærdelige Kulde om Vinteren i de fugtige Gjæstekamre, hvor vor Aande frøs paa Lagener og Dynner, vare ligeledes forsvindende ligeoverfor den almindelige Munterhed, der fremmedes baade i Præstegaarden og i Omegnens gjæstfrie Huse ved solide Retter og ved et ikke ringe Quantum af Æbleskiver og Punsch. Hvad der dog i Særdeleshed tiltalte mig var Frederiksborg Slot, som vi altid passerede, de deilige, vidtstrakte nordsjællandske Skove, og de mangfoldige rundtom adspredte Steendysser og Gravhøie, hvoraf der netop i Veiby og Tibirke Sogne fandtes et betydeligt Antal. Strax efter min første Ankomst, i December 1837, fik jeg, ved Præstens og Skolelærernes Mellekomst, hos de stærkt overtroiske Bønder, Leilighed til at paabegynde Udgravninger, som fortsattes under paafølgende Besøg over en Deel af Omegnen.

Disse Undersøgelser bleve for mig af stor Betydning for den første chronologiske Ordning af vore *Oldtidsmindesmærker*, som jeg senere, ved Siden af Thomsens tidligere Ordning af *Oldsagerne*, skulde komme til at opstille. Den hidtil herskende Forvirring i Betragtningen af Mindesmærkerne, saavel her som i Udlandet, var væsentlig fremkaldt ved overleverede Fordomme og ved Mangel paa praktisk Kjendskab til Mindesmærkernes Indhold. Det var saaledes en almindelig gjeldende Forudsætning, at de fritstaaende, stærkt iøinefaldende Steensætninger med deres svære, paa flere Underliggere hvilende Granitblokke, som strakte sig vidt ud over det nordlige og vestlige Europa, vare hedenske „Offeraltere“ og „Tingsteder“, der enten, som Nilsson vilde mene, tilhørte Bronzealderen eller endog, efter Andres Anskuelse,

den sildigere Jernalder, hvorfor en slig Dysse i Eggen af Roskilde blev kaldet „Leirekongernes gamle Offersted“.

Mine gjentagne Undersøgelser og Fund lærte mig imidlertid nu, at slige fritstaaende Mindesmærker ofte oprindeligt havde været mere tildækkede med Jord, og at de i hvert Fald slet ikke vare Altere eller Tingsteder, hvad deres aabenbare Bestemmelse til Kamre og deres paa-faldende store Antal i visse Egne ved Kysterne i og for sig maatte forbyde at troe, men at de simpelthen, ligesom de store, i Bygning og Indhold nærbeslægtede jord-dækkede Jættestuer eller „Gangbygninger“, vare Grave fra Steenalderen, fra den fjerne Tid, da Befolkningen, paa Grund af Skove og Moradser i det Indre af Landet, fornemmelig var bosat paa de mere aabne Kyster.

Min Glæde over denne tilsyneladende ubetydelige, men for mig klarende og vidtrækkende Iagttagelse var ganske overordentlig. At man paa Landet i den muntre Præstegaard loe deraf, rørte mig ikke. Men at Thomsen, hvem jeg umiddelbart efter Hjemkomsten meddeelte min for-meentlig interessante Opdagelse, tog Sagen mere end kjøligt, forbausede mig og krænkede min archæologiske Selvfølelse i dens inderste Grund. „Jeg maatte være temmelig indbildsk,“ yttrede han, „naar jeg troede at være klogere, end ældre og bekjendte Oldforskere. Var jeg overhovedet Noget, da var det alene fordi de samtidige yngre Oldforskere vare endnu ringere.“ Min gamle Velynder *Sommer*, der, som Ethnographerne i Almindelighed, var meget confus og en hemmelig Modstander af Thomsens Tredeling af Oldsagerne, kunde heller ikke slutte sig til mig. I den, som det senere har viist sig, reent tilfældige Omstændighed, at der i een af de ved mig undersøgte Steengrave var fundet nogle forrustede Jernstykker, saae han snarere et Vidnesbyrd om Rigtigheden af sin egen Mening, at Kjendskab til og Brugen af Jern var ligesaa gammel her i Landet som Oldsager og Mindes-

mærker fra den af Thomsen „feilagtig“ saakaldte „Steenalder“.

Thomsens Forhold ikke alene til mig, men til alle de ved Samlingerne arbejdende unge Mænd, var i det Hele af en høist besynderlig Art. Den ene Dag trykkede han os fuldstændig ned, og den næste var han bedaarende elskværdig, fremmanende de lyseste Udsigter. Det var da umuligt længere at være vred paa ham. Ikkun i visse Retninger var han bestandig sig selv liig, nemlig deri, at han meest yndede blinde Redskaber, især Autodidakter, hvad han selv var, og at han, der for sit eget Vedkommende var Uegennyttigheden selv, heller aldrig, uden nødtvungen, gjorde Noget for at forbedre sine Undergivnes Stilling, som han, af principiel Uvillie mod faste Ansættelser, holdt saa svævende og ovenikjøbet saa slet lønnet som muligt. Han var som gammel Kjøbmand, skjøndt Ugift og personlig endog temmelig Velstaaende, sparsommelig indtil Kniberi i Alt, Privat og Offentligt, undtagen i Tid, hvilket jeg saa godt som Nogen efterhaanden kom til at føle.

I Sommeren 1838 efter Afgangsexamen i Skolen fik jeg nemlig en lang Fritid, inden Examinationen ved Universitetet i October Maaned skulde foregaae. Det blev desuden bestemt, at jeg ikke skulde gjøre nogen Feriereise til Veile, for uforstyrret i Kjøbenhavn at kunne repetere de forskjellige Discipliner til min forestaaende Studenterexamen. Jeg maa bekjende, at jeg vel var temmelig flittig, men at jeg var endnu flittigere med mine Besøg paa det Oldnordiske Museum, hvor jeg allerede, efter Thomsens Opfordring, fungerede som, selvfølgelig ulønnet, Assistent ved Samlingens Foreviisning for Publikum, medens jeg tillige jævnlig om Aftenen hjemme hos Thomsen udfærdigede halvofficielle og officielle Skrivelser for ham. Han dicterede gjerne, men under idelige Afbrydelser ved Besøg og ved Samtaler om

andre Gjenstande, som pludselig faldt ham ind. Vi kunde være mange Timer, stundom flere Aftener om at tilendebringe et enkelt, længere Brev, især da jeg paa en fiin Maade maatte søge at bøde paa hans mangelfulde, ikke altid let forstaaelige Stil. En saadan Stundesløshed og Dræben af Tid, som jeg dér var Vidne til, har jeg ingensinde hverken før eller siden seet. Heldigviis havde det ikke nogen skadelig Indflydelse paa min Examen ved Universitetet, som jeg absolverede med en meget god første Charakter. Navnlig var jeg lykkelig over, at jeg for „Dansk“ opnaaede den ikke almindelige Charakter: „Laudabilis præ Cæteris“. Min Hu havde altid staaet mere til mit Modersmaal, end til Latinen.

Som Belønning for min Examen og som Erstatning for mit Afsavn af Sommerreise, fik jeg af min Fader Tilladelse til, i Slutningen af October 1838, at besøge min næstældste Søster (Henriette, een af Baldamerne fra Horsens), som imidlertid var bleven gift med min forrige Lærer, Pastor Holberg, Forstander for Skolelærer Seminariet i Skaarup ved Svendborg. Jeg gik da for første Gang med Diligence gennem Sjælland og med et lille Dampskib over Beltet. Communicationsmidlerne mellem de enkelte Landsdele vare begyndte at tage et nyt Opsving. I de Nygiftes ualmindelig glade Huus, paa Herregaardene i Omegnen og i det nærliggende Svendborg, under Baller og Lystigheder, nød jeg i fulde Drag min berusende Værdighed som selvstændig, akademisk Borger. I Svendborg, hvor vi vare flere unge Studenter samlede, var det paa et Klubbal nær kommet til Ubehageligheder med de af os unægtelig noget oversete, saakaldte „Svedskeprindser“, som vare skinsyge over, at deres Damer aabenbart foretrak at dandse med „de mere gentile Kjøbenhavnere“. Over alt Dette bleve Oldsagerne ikke glemte.

Da Omegnen dengang var riig paa Steendysser og andre Fortidsminder, kunde jeg ikke troe, hvad man sagde mig, at der ikke fandtes Oldsager. Ledsaget af Sognefogden og en nærboende Forpagter drog jeg om tilfods eller tilhest i Gaarde og Huse, og kom sædvanlig hjem med alle Lommer fyldte, især med Steensager, hvoraf mange vare opgravede ved ubrændte Liig inden i Steenkamre, de tidligere saakaldte „Altere“ og „Tingsteder“. Min forhen vundne Theori om disse Mindesmærkers oprindelige Bestemmelse som Steenalderens Folks Gravsteder fik derved, ogsaa fra denne Kant af Landet, en for mig vigtig Bekræftelse.

Thomsen begyndte at blive betænkelig, navnlig efter at Undersøgelser, jeg paany, i Foraaret 1839, foretog ved Veiby i Nordsjælland, havde givet et lignende Resultat. I Forsommeren samme Aar overdrog han mig derfor at undersøge en stor Dysse mellem Holbek og Kallundborg i Føllesløv, hvorom den gamle Sognepræst, Provst Discher, havde gjort Indberetning til Museet. Paa denne for mig høist interessante Udflugt, hvor jeg besaa en Deel af Odsherred og bl. A. Adellersborg, det gamle Dragsholm, med en derværende Samling af Oldsager fra Omegnen, fik jeg yderligere Vished i min Sag og saaledes et fast Udgangspunkt for mine stadige Forsøg paa at bringe vore Oldtidsminder ind i deres rigtige Tidfølge. Mit System var dog endnu ikke saa færdigt, at jeg turde lade det træde frem i min første lille Afhandling, som det følgende Aar udkom i det Kgl. nordiske Oldskriftselskabs Annaler for 1838—1839, uagtet den netop angik nogle af mine Undersøgelser i Veibyggen. Jeg indskrænkede mig til en reen objektiv Fremstilling af Kjendsgjerningerne og havde i min Uskyldighed ikke nogen Ahnelse om, at gamle Sommer, der meget indtrængende havde opmuntret mig til Udgivelsen af Af-

handlingen, egentlig tilsigtede, ved de i den omtalte Spor af Jernrust i Steengrave, at give Thomsens Tredeling et Knæk i den offentlige Mening. Endnu mindre kunde jeg forudsætte, at disse ubetydelige Levninger af Jern, paa hvis tilfældige og langt sildigere Nedlægning i de halv-aabne Steenkamre jeg i en følgende Afhandling selv gjorde opmærksom, skulde endnu i vore Dage blive tagne stærkt til Indtægt i Tyskland i den store, næsten nationale Kamp, som med Heftighed føres, mellem tyske og nordiske Oldforskere om Rigtigheden af Tredelingssystemet i det Hele. Saa smaae Aarsager kunne i Videnskaben fremkalde saa betydelige Ophævelser.

I Mellemtiden tog jeg i 1839 begge Afdelinger af anden Examen ved Universitetet med bedste Charakter. Om Sommeren havde jeg besøgt mine Forældre i Veile, men ikke under saa lykkelige og glædelige Forhold som før. Min elskede Fader var bleven ramt af et apoplektisk Tilfælde, der havde efterladt megen Svaghed, og navnlig en Lamhed i den ene Side. Paa Grund af det store Ansvar, der var forbundet med hans besværlige Embede, maatte han have Hjelp, og da min ældste Broder læste til juridisk Attestats, blev det bestemt, at jeg efter fuldendt anden Examen skulde tage hjem, for at støtte min Fader og føre Control med de store Pengeoppebørsler, som gik gjennem hans rystende Hænder.

Slutningen af Aaret 1839 fandt mig saaledes atter i min Fødeby, hvor jeg deelte min Tid mellem Forretninger paa Amtstuen og ivrige archæologiske og historiske Studier. Med Thomsen underholdt jeg en levende Correspondence saameget mere som jeg af Commissionen for Oldsagernes Opbevaring fik det Hverv at undersøge en meget stor Langdysse paa Lindknud Mark Vest for Kolding, om hvis Fredning der var Tale. Min Indberetning bevirkede ogsaa, at dette ualmindelige, omtrent 180 Alen lange Mindesmærke blev kjøbt og fredet af det

Offentlige. Paa denne Reise, hvortil jeg havde min Faders Vogn, for at jeg mere frit kunde drage omkring, saae jeg de interessante Runestene i Læborg og Bekke, som melde om Dronning Thyra og om de Mænd, som „gjorde“ hendes Gravhøi. Endvidere besaa jeg den umaadelige Steenblok paa Tislund Hede, hvorom Sagnet melder, at Kong Harald Blaatand var i Begreb med at slæbe den til sin Moders Grav i Jellinge, da han fik Budskab om, at hans oprørske Søn Svend havde slæbt en endnu større Blok fra ham, nemlig hele Danmarks Rige. For første Gang passerede jeg ligeledes den gamle „Adelvei“ eller Oxevei, som fordum var Hovedveien fra Hedeby eller Slesvig og fra Urnehoved Thing ved Aabenraa til Jyllands Hovedthingsted Viborg (Vébjørg, de hellige Bjerge). For at undgaae Vandløbene og Anlæg af de i Oldtiden sjeldne Broer, var den lagt paa Jyllands Høideryg, lige i Vandskjellet.

Med Amtmanden, Kammerherre Hoppe, som altid moerede sig over mit ungdommelige Humeur og mine Fortællinger fra Fortid og Nutid, var jeg fremdeles hyppig paa Embedsreiser omkring i Amtet. Vi besøgte bl. A. den mærkelige Tværvold, „Margrethesdiget“, som i Nykirke Sogn er lagt over den før omtalte „Adelvei“ paa det Sted, hvor Skjern-Aaes og Gudenaes Kilder med saare ringe indbyrdes Afstand løbe mod Øst og Vest. Med stor Interesse forfulgte vi rundtom i Hedeegnene Sporene af fordums vidtstrakte Skove, hvorom baade Stedsnavne og Grupper af Egepur, især paa de deilige Lyngbakker ved Rørbek Sø, bære Vidne. En anden Gang vare vi paa det gamle Palsgaard hos den lærde Fru Reedtz (Moderen til den senere Udenrigsminister), og paa den i Sagnene forherligede Øe Hjarnø, hvor de formeentlig fra Kong Hjarnes Tid stammende lave Skibssætninger endnu vare synlige. Til andre Tider ud-

gravede jeg Kæmpehøje ved Jellinge, paa Rugballe Mark og paa Randbøl Kirkegaard, hvor den saakaldte „Kong Rans Grav“ blev undersøgt. Paa det sidstnævnte Sted, hvor vi tilbragte tre Dage, var jeg ledsaget af flere Venner, som i den tarvelige Kro forsloge Tiden med alskens Lystighed ved velfyldte Madkurve.

For min syge Fader var det en uendelig Glæde at høre Beretningerne om slige Farter, om mit Udbytte og om alle mine gjærende Ideer. Det gik da langt lettere med de tørre Contoirforretninger, hvori jeg hurtig satte mig ind. Stof til interessant Samtale fattedes os aldrig, især da jeg tillige var begyndt at gennemgaae en Deel gamle Tingbøger i Amtstuens Archiv og i Byens Archiv paa Raadhuset, for at indsamle nye Bidrag til Byens og Amtets Tilstand under de ulykkelige Svenskekrige i Christian den Fjerdes og Frederik den Tredies Tid. Han deelte fuldkommen min Fornøielse ved de mange mærkelige Fund, jeg i saa Henseende var heldig nok til at gjøre, og han var en taknemlig Tilhører, naar jeg forelæste de Afhandlinger saavel om „Veile By og Amt“, som om „Gorms og Thyras Høie“ og om „Dronning Gunhildes formeentlige Liig“, jeg efterhaanden udarbejdede eller i større Træk paabegyndte. Det glædede ham dobbelt, at mit Ophold i Veile for hans Skyld dog ikke kunde siges at være tabt for mit Yndlingsstudium, om hvis Betydning han blev mere og mere overbeviist. Hans patriotiske Følelse gjorde ham til en ivrig Tilhænger af de *nationale* Rørelser i Folket. Af den *politiske Opposition* mod Regjeringen var han, som sin hele Omgivelse, vedvarende en bestemt Modstander.

Faa Maaneder efter min Tilbagekomst til Veile indløb det uventede, Alle rystende Budskab, at Kong Frederik den Sjette (den 3. December 1839) var død, og at Gjæringer i Hovedstaden syntes at bebude store Forandringer i de bestaaende Regjeringsforhold. Den nærværende, af

Opposition allerede overmætte, Slægt vil neppe kunne sætte sig ind i den Harmé, som saa at sige Alle i Provindserne og fornemmelig i Jylland længe følte ved at læse de kjøbenhavnske Blades tiltagende skarpe Angreb paa Regjeringen og de høitfortjente Statsmænd, der, prøvede i Erfaringens Skole, stode i Spidsen derfor. For Danmarks Vedkommende tør det vistnok ikke uden Grund paastaaes, at de liberale, omvæltende Tendentser ikke saa meget vare fremgaaede af en indre Trang i Folket, som snarere af en nedarvet Beundring for Frankrige og for de franske Tilstande, som ogsaa vi skulde efterligne. Thomsen fortalte ofte, hvor stor Sympathie han endnu havde fornummet i Kjøbenhavn for den franske Revolutions Mænd og især for Napoleon, imod hvis Uovervindelighed Ingen i mange Aar turde vove offentlig at hæve sin Stemme. Det var nærmest Dønninger fra den store Revolution og fra Julirevolutionen (1830), som alt hos os havde affødt Stænderinstitutionen (1834), der nu først begyndte, for Alvor at vælte sig ind imod vort Land og undergrave de svage Dæmninger.

Særdeles betegnende, om end i det Smaa, var Oppositionens første Begyndelse i det hidtil fredelige Veile. En Prokurator, som var af simpel Herkomst og Tænkemaade, og som var udelukket af de bedre Kredse, fordi han af Pengebegjærlighed gav sig af med smudsige Sager, reiste af Hævn og Ærgjerrighed Fanen mod Embedsmændene og Regjeringen. Han havde en rigtig Følelse af, at der ad den Vei var Noget for ham at tjene. I Begyndelsen mødte han kun Latter og Haan, men med vedholdende, lydt klingende Phraser om „Folkets Ret“ o. s. v. lykkedes det ham omsider at udstrøe Misfornøjelsens let voxende Sæd og samtidig at tjene Penge. At han, skjøndt en sand „Frihedens og Folkets Mand“, ivrig efterstræbte ydre Udmærkelse, og at han var henrykt, da han omsider ad

Krogveie og under det liberale Regimente opnaaede at blive Cancelliraad og tilsidst Justitsraad, var ikke noget Enestaaende for Oppositionen i Veile.

En Tid efter Frederik den Sjettes Død havde han en allieret i en ny Udskrivningschef, Oberstlieutnant *Fibiger* (Faderen til Forfatterinderne), der, som det heed sig, for liberale Ideers Skyld var forsat fra den militære Høiskole i Kjøbenhavn til Jylland. Efter kjøbenhavnsk Exempel skulde nu Stænderinstitutionens Indførelse fejres ved et „28. Mais Gilde“, hvorved man vilde vække Folk fra deres politiske Dvale. Som sædvanlig bleve Rollerne forud fordeelte, men Talerne, der instrueredes af *Fibiger*, vare aldeles uøvede og tilmed betænelige ved deres Landsmænds humoristiske Sands. Med Nød og Neppe blev denne foreløbig tæmmet, da een af Byens bedste og loyaleste Borgere, „Agenten“, med Pathos ved Gildet talte i Oberstlieutnantens Phrasestil om „at bryde Tyranniets Jernscepter“, men den lurede ubarmhjertig paa sit Offer. Da en tyk, lidet anseet Prokurator derefter indledede en høitstuderet Skaal for Veiles af Politiken yderligere belyste Herligheder, hvilken han havde længe memoreret for sine Venner, med Ordene: „Gives der *en Plet*“, faldt hans Øie ulykkeligviis paa Skjelmen Kjøbmand Glud, som sarkastisk opmuntrende blinkede til ham. Forvirret og bestandig blegere gjentog han det Samme tre Gange, indtil Glud udbrød: „La' Do *den Plet* vær', aa sæt Do Dæ nier'; *den Plet* kommer Do Dælen gaal' i mæ it over.“ Under almindelig Lystighed maatte den ødelagte Taler følge Opfordringen. Med Politiken og Alvoren var det hermed forbi, og omtrent saaledes gjentog det sig ved senere Gilder. Hvis Nogen dengang vilde have sagt, at der ikkun en halvsnees Aar efter skulde komme almindelig Valgret, og at demokratiske Venstrebønder skulde paatvinge Veile By en Rigsdags-

mand, var han uden mindste Skaansel bleven stemplet som fuldstændig utilregnelig.

Den tiltagende Uenighed mellem Byens forskellige Kredse berørte ikke min Faders, af alle Partier lige agtede Huus. Men det var naturligt, at saavel Frederik den Sjettes Død som den hele Uro i Tiden maatte gjøre dybt Indtryk paa den nervesvage Mand, hvis synkende Kræfter vare for os Alle en Kilde til stadig Bekymring og Ængstelse. Mine Udflugter indskrænkede sig derfor tilsidst til mindre Toure deels til det gamle Stamhuus Rosenvold, hvor en yngre Søn, en Ungdomsven af mig, Grev Carl Frederik Rantzau (senere Kammerherre, R. af Dbg. og Eier af Godserne Frederikslund, Brahesholm og Søholm i Fyen) var bleven forlovet med min tredie-ældste Søster (Caroline), og deels til det nærliggende Pjedsted, til en anden Svoger Pastor P. C. Asmussen (død 1868 som Sognepræst til Hellevad og Ørum i Dronninglund Herred), som var forlovet med min ældste Søster Mathilde, hvorved et nyt Baand mellem min Faders og hans Pleiefaders Slægt var bleven knyttet. En yngre Broder af mig, Anton (siden Apotheker i Aabenraa og Medlem af Sanitetscollegiet for Slesvig, 1877 Raadmand i Kjøbenhavn, R. af Dbg.), var uddannet til Pharmaceut, og den yngste, Frederik (død 1857 som Copist i Generalpostdirectionen i Kjøbenhavn), var indsat som Discipel i Aarhus Latinskole.

Om end ikke ganske uforudseet, var det dog et Tordenlag for vor lykkelige og kjærlige Familiekreds, da min høitelskede Fader pludselig Søndagen den 29. Marts 1840, i min Moders og mine Arme, afgik ved Døden. Trøstende for os i den tunge Sorg var den almindelige Deeltagelse, som hele Byen og Omegnen viste. En større og sørgeligere Jordefærd var heller ikke i Mandsminde seet. Min Fader var den Første, der kom til at hvile i en

ny Afdeling af Kirkegaarden, som samtidig blev høitidelig indviet.

Til Tabet af den elskeligste Fader kom endnu i pecuniær Henseende en gennemgribende Forandring for os Alle. Med Undtagelse af den noget behæftede Gaard, var der aldeles ingen Formue. Min stakkels Moder fik, foruden det hende i Enkekassen sikkrede, ikke store Beløb, kun 300 Rdlr. aarlig i Pension af Statskassen, og hun sad med elleve Børn, hvoraf endnu Ingen vare forsørgede. I christelig Ydmyghed klyngede hun sig, saa godt hun kunde, til vore mange, trofaste Venners lydelig udtalte Haab, at „Vorherre ikke vilde slaae Haanden af en saadan Mands Børn“. Men desværre oplevede min altid siden dybt nedbøiede Moder ikke at see, i hvilken Grad den fortrøstningsfulde Spaadom i Tidens Løb skulde gaae i Opfyldelse. Et velsignet Minde om Forældre er, hvad jeg og mine Sødskende taknemlig maae erkjende, tilvisse ikke den ringeste Arvepart for Børn!

Det var en haard Tid for mig i de nærmest paafølgende Maaneder, der i selvstændig Handleevne og Livserfaring modnede mig fuldt saa meget som et tilsvarende Antal rolige Aar. Foruden de mangfoldige Anliggender for min Moder og for Boet, maatte jeg besørge Overleveringen af Embedet og Kassebeholdningerne, ligesom jeg maatte aflægge det hele store Amtstuerregnskab for det afvigte Aar. Hidtil havde jeg kun seet Livet i fuldt Lys-skjær; nu fik jeg riig Leilighed til at iagttage dets Skyggesider. Jeg saae, hvorledes de største Velgjerninger ikke altid avle den største Taknemlighed, og hvorledes Tjenstagtigheden ofte aftager i samme Grad som Sandsynligheden for selv at vinde noget derved bliver formindsket. Den første Mistanke til mine Medmennesker blev vakt i min Sjæl og forøgede min i Forveien bitter Kummer. Navnlig smertede det mig dybt, at de iøvrigt yderst venlige Breve fra *Thomsen*, hvem jeg havde meddelt Alt,

ved Siden af hans Haab om, at jeg skulde blive *en udmærket dygtig Mand*, ligesom aandede en noget reserveret Stemning, en vis hemmelig Frygt for, at jeg, den nu fattige Student, skulde, om ikke falde til Byrde, saa dog stole for meget paa ham med Hensyn til min Fremtid. Det var vistnok neppe saa slemt meent, men Udtrykkene vare for mig saadanne, at jeg i mit stille, maaske altfor pirrelige Sind svoer, at jeg hellere vilde spise tørt Brød og drikke Vand, end nogensinde henvende mig til ham om direkte pekuniær Bistand, et Løfte, som jeg siden troligt holdt. Paa en passende Maade lod jeg ham forstaa, at jeg ikke nærrede nogen Tvivl om, at jeg nok ved flittigt Arbejde vilde, som saa mange andre unge Mennesker, kunne erhverve mit Underhold. Jeg agtede derfor *alene* at søge de Understøttelser, som Universitetet havde at yde til trængende Studenter.

Inden jeg igjen forlod Veile, kom den nye Konge *Christian den Ottende* paa sin Rundreise i Provindserne til Byen. Hos min Moder indquarteredes Overhofmarskal *Levetzau* og Geheime-Etatsraad *Adler*. Jeg gjorde derved Bekjendtskab med dem og med deres Secretærer *Sally* og *Trap*, lutter Mænd med hvem jeg faa Aar efter skulde komme i stadig Berøring.

Min senere Afsked fra mit Hjem og fra Veile var dobbelt tung under de sørgelig forandrede Forhold. Tre Fjerdingaar tidligere havde jeg forladt Kjøbenhavn med en for en Student ualmindelig aarlig Indtægt af 600 Rdlr., og følgelig som saa uafhængig, at jeg aldrig havde havt nødig at bede nogen Fremmed om Hjelp. Jeg vendte nu tilbage med ubetydelige Rester af sammensparede Lommepenge, uden mindste Udsigt til fremtidig Understøttelse fra min fortrykte Moder. I en Alder af nitten Aar var jeg fuldstændig overladt til mig selv og til ved egne Kræfter at bane mig Vei gennem den trange, tornefulde Verden. Jo nærmere jeg kom til Kjøbenhavn, desto roligere blev jeg

dog, desto mere skjærpedes min Selvstændighedsfølelse og den Beslutning, ikke med min gode Villie at lade mig kue af det haarde Slag, der havde truffet mig. Jeg kjendte dengang ikke, men jeg lærte at sande Goethes Ord:

Wer nie sein Brod mit Thränen ass,
 Wer nie die kummervollen Nächte
 Auf seinem Bette weinend sass,
 Der kennt Euch nicht, Ihr himmlischen Mächte.

III

Aandeligt Liv i Kjøbenhavn. Mine første Skrifter. Reise i Sverige og Norge 1842. Brud med Thomsen 1843. Reiser i Bleking 1844 og i Tydskland 1845.

En Lægedom for mit syge Hjerte var den kjærlige Modtagelse, jeg fandt hos min Onkel, i hvis Huus jeg som Skolediscipel og i min tidligste Studentertid havde boet. Min Fader havde fra først af understøttet ham, og han søgte stadig at gjengjelde det Gode, han selv havde nydt. Han var ikke endnu den rige Mand, han siden blev, og havde flere Børn at forsørge. Men baade han og hans Hustru stode mig trofast bi med Raad og Daad. Naar det ikke sjelden hændte, at jeg ikke havde en Skilling i min Lomme, ydede han mig Laan, som han, kun paa min indstændige Anmodning, tillod mig at tilbagebetale. Navnlig hjalp han mig med at erholde Informationer og anden Fortjeneste. Jeg bankede mange Steder for-gjæves paa og gjorde bittre Erfaringer om den ringe Priis, hvori det aandelige Arbeide holdtes. En riig Gros-serer, som førte et stort Huus, blev saaledes dydig indig-neret, da jeg betænkte mig paa at gjenneamtærse Lectier

med hans halvidiotiske Søn hver Aften for 24 Skilling Timen, hvilket han ansaa for en meget høi Betaling. Imidlertid opnaaede jeg efterhaanden at faae flere ret gode Informationer, omsider som Lærer i Historie og Geographie i Efterslægtselskabets Skole. Understøttelse fra Universitetet kunde jeg ikke strax ansøge om, da jeg, paa Grund af min Fraværelse fra Kjøbenhavn, ikke havde kunnet opfylde Betingelsen, at overvære Forelæsninger til min Embedsexamen. Samtidig med mine Informationer begyndte jeg derfor med at gaae paa theologiske Forelæsninger. Min Moder, som nedstammede fra en gammel Præsteslægt, havde altid ønsket, at jeg skulde blive Præst. Mere for at føie hende, end af indre Trang, besluttede jeg at tage theologisk Embedsexamen. Thi en Embedsexamen maatte jeg, efter Alles Mening, nødvendig have, da Studiet af Oldsager ansaaes for aldeles brødløst. Min Families stigende Mistillid til Thomsens gode Villie var heller ikke ganske uberettiget.

Ved Gjensynet havde Thomsen været meget deeltagende og nøie erkyndiget sig om alle mine, mindre heldige Forhold. Som Noget, der fulgte af sig selv, indtraadte jeg strax i min tidligere Stilling som Assistent ved Museet og som hans Hjælper om Aftenen ved Expeditioner af Breve og Indstillinger. Men ligesaalidet som jeg i Løbet af flere Aar derefter nogensinde berørte Spørgsmaalet om eventuelt Honorar for mit Arbeide, ligesaalidet gjorde han den mindste Hentydning dertil. Selv da jeg engang bad om en Anbefaling til et Legat, jeg søgte, gik det mig, som det var gaaet mine unge Collegaer ved Museet, at jeg kun med den yderste Nød opnaaede det, ja, næsten som en Naadessag. Fra den Tid af undlod jeg, naar det paa nogen Maade var muligt, at anmode ham om en tilsyneladende saa ringe Tjeneste. Han advarede mig ofte imod at blive indbildsk og stolt. Men han havde ingen Følelse af, i hvilken Grad netop han hidrog til at fremme

min Stolthed i mine trykkede Kaar. Uagtet han vidste, hvor haardt jeg maatte arbeide, for at leve, bemærkede jeg, at han, der selv aldrig havde savnet Noget, heller ikke kunde fatte, at Andre savnede Penge. „Naar det var Tilfældet,“ yttrede han, „maatte det være deres egen Skyld.“

Under disse Omstændigheder var det et overordentligt Held for mig, at min Onkel, som var ansat i Rentekammeret, skaffede mig fast Skrivearbeide og derved en fast Indtægt i Domænekontoi-ret, omtrent samtidig med, at jeg, efter henved et Aars theologisk Studium, var gaaet over til at studere Jura, der laa nærmere ved mine fædrelandsk-historiske Interesser. Min Fader havde flere Venner blandt de høiere Embedsmænd i Rentekammeret, hvor man desuden havde udtalt sig gunstigt baade om det af mig aflagte Amtstuerregnskab og om nogle større Indlæg i en for min Moder vigtig Sag, som var bleven heldig afgjort i Rentekammeret. Jeg førte Journaler og afskrev Breve, men det varede ikke længe, før det blev mig overdraget at expedere endog vanskelige Sager, hvilket skaffede mig den Commiterede, Etatsraad Larsens og den Deputerede, Conferentsraad Unsgaards fremtidige Velvillie og Beskyttelse. Senere lovede de mig endog strax en Fuldmægtigpost, saasnart jeg havde taget den juridiske Embedsexamen.

Med de juridiske Studier gik det ret jævnt fremad, om det end kneb dygtigt for mig at skaffe de til den temmelig kostbare Manuduction fornødne Penge. Siden da jeg var saa heldig at faae Communitetet og derefter Regentzen, blev det noget lettere. Jeg læste først med den nylig afdøde Høiesteretsadvokat *Brock* og tilsidst med nuværende Geheime-Etatsraad *A. F. Krieger*, med hvem jeg, til Trods for vore, i mange Henseender aldeles forskjellige politiske Anskuelser, har bevaret et uafbrudt Ven-skab. Saavel ved dem som paa forskjellig anden Maade,

navnlig i Studenterforeningen, hvor jeg var en stadig Gjæst, kom jeg, under Datidens stærke Røre, i nær Forbindelse med alle de unge Mænd, som skulde komme til at spille en fremragende Rolle i de literære, nationale og politiske Bevægelser. Med min levende Begeistring for mit Fædrelands og det gamle Nordens herlige Minder sluttede jeg mig inderlig til det allerede store nationalskandinaviske Parti, forsaavidt det gik ud paa at fremme en *aandelig* Eenhed mellem de skandinaviske Folk. Til mange af mine Aandsfællers Harmen vilde jeg derimod aldrig blande mig i deres ivrige Bestræbelser, for at forberede ogsaa en *politisk* Eenhed, ligesaa lidet som jeg nogensinde til Dato har villet deeltage i politisk Opposition mod Regjeringen. Fra min første Optræden ansaaes jeg derfor som en udpræget national Aristokrat.

At jeg alligevel snart vandt en begyndende Betydning i Studenterforeningen og i literære Kredse, var begrundet i mit tidlige Forfatterskab. Strax efter min Tilbagekomst til Kjøbenhavn fuldendte jeg i Løbet af Aaret 1840 min Afhandling om „Veile Byes og Amts Historie under Svenskekrigene“ og bragte den med bankende Hjerter til Secretæren for den ansete, nylig stiftede „Historiske Forening“, Etatsraad C. Molbech, hvis Søn (Digteren Professor C. K. F. Molbech) var een af mine Venner. Den for sin Gnavenhed bekjendte Lærde læste længe, under min aandeløse Forventning, i Manuscriptet og spurgte tilsidst kort: „Hvor gammel er De?“ „Nitten Aar,“ svarede jeg. „Ja,“ gjentog han smilende, „da fører De, for Gud, en god Stiil, og deres Citater røbe et flittigt Studium. De vil nok kunne bringe det til Noget.“ Glad over min Debut forlod jeg den livlige, gamle Lærde, til hvis Huus jeg altid siden modtog jævnlige Indbydelser. Min Afhandling blev antagen af Foreningens Bestyrelse og gjorde en vis Opsigt, nærmest vel paa Grund af min unge Alder og af det lærde Tidsskrift, hvori den var trykt.

Min Interesse var dog vedvarende mere knyttet til de egentlig archæologiske, end til de reent historiske Studier. For det Kgl. Nordiske Oldskriftselskabs Annaler for 1840—1841 udarbejdede jeg videre min lille Afhandling om „Gorms og Thyras Gravhøie i Jellinge“, hvori jeg gjorde Forslag til den nøiere Undersøgelse af Høiene, som jeg i Kong Frederik den Syvendes Tid kom til at lede. I Sommeren 1841 havde jeg, paa Museets Vegne, foretaget Udgravninger ved Valbygaard i Sjælland og paa Leirskov Mark ved Kolding, hvor jeg fandt, at de talrige Høigrupper hidrørte fra Bronzealderen, og at de saaledes feilagtig vare ansete for at stamme fra det langt senere, bekjendte Slag paa Lyrskov Hede (Aar 1043) mellem Magnus den Gode og Venderne, hvilket Slag, som jeg nogle Aar efter godtgjorde, ovenikjøbet maa have staaet paa et andet Lyrskov Mark, tæt Nord for Byen Slesvig. Jeg skrev da, for samme Aargang af Oldskriftselskabets Annaler, en Skildring af „Undersøgelser af Gravhøie i Danmark“. Disse Arbejder for Selskabet havde til Følge, at jeg paa Bestyrelsens Forslag blev d. 28. October 1841 optaget som Medlem, en Æresbeviisning, hvorpaa jeg dobbelt skjønnede, da jeg var det yngste Medlem, som endnu var kommet ind i det dengang temmelig exclusive Selskab, og da det tilmed allerede ikke var nogen Hemmelighed, at jeg stod i aaben Opposition til flere af de i Oldskriftselskabets Skrifter udtalte Anskuelser. Imidlertid var det givet, at Selskabets nye Præsident, Kronprinds *Frederik*, ikke vilde tage mig dette ilde op. Ved et Besøg paa Museet med sin Gemalinde, kort før Afreisen i Juli til Odense, havde Prindsen underholdt sig meget naadigt med mig om Fredericia, Veile og om de os begge saa kjære Oldsager. Jeg havde da mærket, at han ogsaa i archæologisk Retning var en udpræget Oppositionsmand, som gjerne selv vilde være med til at give de phantastiske Oldgrandskere endog dygtig paa Hovedet.

Ligesaa konservativ som jeg var i Politiken, ligesaa liberal, ja næsten radikal, var jeg i Videnskaben. Ad den historiske Vei havde jeg vundet den Overbeviisning, at langsomme Udviklinger i Folkenes Liv i Reglen ere at foretrække for pludselige og store Omvæltninger. I Videnskabens Verden derimod, hvor det gjælder om at komme Sandheden saa nær som muligt, kunde jeg ikke erkjende nogen Nødvendighed for at gaae langsomt fremad. Hvad der var galt, maatte i mine Tanker helst falde, jo før, jo bedre. Enhver Berigtigelse af en herskende Vildfarelse var i og for sig et Fremskridt, og det maatte være ligegyldigt, om Berigtigelsen skete ved en ældre eller yngre Forsker, naar Sandheden og ikke personligt Angreb var Øiemedet. I Archæologien saavel her som andetsteds opstilledes fremdeles de løseste, meest phantasifulde Paa-stande. Jeg fandt det derfor paatrængende fornødent, ved Kritik og ved sikre Kjendsgjæringer, at lægge Grunden til et rigtigere, af ældre Fordomme mere uafhængigt System.

Imod slige kjætterske Anskuelser nedlagde Thomsen altid den bestemteste Indsigelse. „Det var ikke sømmeligt, at den Yngre traadte op mod den Ældre; desuden kunde jeg saare let forspilde min Fremtid ved at ville være Reformator. Det Klogeste, jeg som fattig Student kunde gjøre, var at forholde mig rolig og ikke støde an mod Nogen.“ Velmente som disse Advarsler sikkert vare, havde de dog ikke nogen Virkning paa mig. Jeg kunde ikke slippe min faste Tro, at Videnskabens Mark var fri for Alle, og at Sandheden stod høiere, end personlige Hensyn. Imidlertid maa jeg taknemlig erkjende, at jeg lærte af Modstanden at være yderlig forsigtig, for ikke at krænke ved Mangel paa skyldig Ærbødighed mod andre Forfattere, og at Thomsen saaledes har sin Andel i den Roes, Molbech ydede min Polemik, at jeg skrev „svaviter in modo, sed fortiter in re“ (mildt i Formen, men djærvt i Sagen selv).

Nogen Tid efter Udgivelsen af min Afhandling om Veile, men endnu i 1841, havde nemlig Molbech erfaret, at jeg, for at modarbeide den allerede i historiske Lærebøger optagne og selv i Udlandet udbredte Hypothese om Dronning Gunhildes ved Haraldkjær gjenfundne Liig, havde skrevet en Kritik af Professor N. M. Petersens derom fremsatte Forklaring. Det var ikke saa meget det enkelte Spørgsmaal, som snarere den hele gængse Methode: i enhver nok saa simpel Gjenstand at ville see noget yderst historisk Mærkeligt, som jeg havde i Sinde at bekæmpe. Det ærgrede mig, at Archæologien, om hvis fremtidige Betydning jeg var fuldt overbeviist, af den Aarsag idelig skulde være udsat for Angreb og Forhaanelser af den gamle historiske Skole, der ikke vare ganske uberetigede. Jeg havde desuden en levende Fornemmelse af, at den friere Luftning, som saa kjendelig paa den Tid yttrede sig i andre Videnskabsfag og paa det hele aandelige Omraade, heller ikke kunde lade Archæologien med dens Fordomme og nedarvede forældede Anskuelser være uberørt. Ved det af Thomsen indsamlede og tidligere, end i noget andet Land i Europa, ordnede ypperlige Materiale af fædrelandske Oldsager havde Danmark naaet et betydeligt Forspring, som det gjaldt om at hævde, og om muligt føre videre.

Disse Betragtninger vakte den meest levende Interesse hos gamle Molbech, der var forbauset over at høre, at Thomsen ikke ubetinget kunde slutte sig til dem. Molbech havde i det Hele som Literærhistoriker et skarpt udviklet Øie for nye Retninger i Videnskaben. Dertil kom endnu i det foreliggende Tilfælde, at han samtidig var indviklet i en literær Strid med Prof. N. M. Petersen, og at han derfor som Menneske ikke havde Noget imod, at ogsaa en Anden rettede et Angreb paa hans Modstanders Anskuelser. Uagtet jeg havde bestemt at ville udgive min Afhandling som et særskilt Skrift, formaaede han mig

ved sine Overtalelser til at lade den indrykke i Historisk Forenings Tidsskrift, men paa den udtrykkelige Betingelse, at jeg, imod Sædvane, skulde erholde endeel særskilte Aftryk.

I sin Ivrighed medtog han strax mit Manuskript, som eenstemmig godkendtes af Foreningens Bestyrelse. Da jeg under Trykningen bragte de sidste Correcturer tilbage, tillod jeg mig at spørge, hvor mange særskilte Aftryk jeg maatte faae. „Særskilte Aftryk,“ betonedes Molbech, „derom kan der aldrig være Tale.“ Da jeg beskedent erindrede om, at det var en Betingelse, jeg havde stillet, benægtede han det til min største Overraskelse reentud. Jeg spurgte ham nu ligefrem, „om han virkelig kunde troe, at jeg, hvem han havde viist saa overordentlig megen Velvillie, skulde ville sige en Usandhed om ham selv i hans aabne Øine.“ Noget forvirret svarede han til min store Moroe: „*Ja har jeg lovet det dengang, saa gaaer jeg fra det nu,* og vil De henvende Dem til Formanden, Professor Velschow, desangaaende, saa siger jeg Dem forud, at *jeg af al Magt stemmer derimod.*“ Professor Velschow, hvem denne Historie skaffede en ikke ringere Moerskab, end mig, fortalte mig senere, at Molbech umiddelbart efter var gaaet i sig selv og havde anmodet ham om Tilladelse for mig til de særskilte Aftryk, som jeg saaledes fik.

Molbech havde aabenbart havt Ret i, at min Afhandling kunde have godt af, baade for Sagens og for min egen Skyld, ung som jeg var, at udkomme under Historisk Forenings Beskyttelse. Den faldt nemlig (i Slutningen af Aaret 1841) som en Bombe ned i den literære Verden, ja i vide Kredse udenfor denne, især da Sandsen for fædrelandske Oldsager var begyndt stærkt at sprede sig, og da i hvert Tilfælde lærde Feiltagelser altid ere sikke paa at vække Glæde hos Ulærde. Imidlertid vare Meningerne om mit Skrift deelte. Ingen kunde indvende noget

imod dets høflige Form. Men Autoritetstroen var saa rodfæstet, at Mange umulig kunde tænke sig, at den ubekjendte Student havde Ret ligeoverfor en gammel, berømt Professor. Først da det svage Forsvar fra dennes Side var udkommet og jeg havde gjendrevet det, navnlig ved Hjælp af nye, for mig heldige Fund, fik den Anskuelse Indpas saagodtsom overalt, at jeg havde vundet Slaget.

Udfaldet af denne min første literære Kamp skaffede mig endeel Anseelse, ikke mindst blandt Studenterne, der gjerne slutte sig til enhver Opposition mod Professorer. Den almindelige Opmærksomhed, Sagen havde vakt, fandt et Udtryk deri, at min gode Ven Hostrup, hvis Studentercomodier paa den Tid kom frem, tog Motiver fra Striden om Gunhilde til „Spurv i Tranedands“, især i dette Stykkes oprindelige Form, da det først blev spillet i Studenterforeningen. Ved Omarbejdelsen af Stykket for det Kgl. Theater maatte de ikke faa personlige Hentydninger udelades. En anden Følge deraf var, at jeg efter stormende Generalforsamlinger i Foreningen, hvorved Senioratet styrtedes, allerede d. 29. Januar 1842 valgtes til Medlem af det nye Seniorat, hvilken Værdighed jeg i flere Aar beklædte. Regjeringsforandringen medførte imidlertid, som gjerne ved Ministerstormerier, i det Væsentlige ikke nogen synderlig Forandring til det Bedre. Kun fik jeg stor Andeel i at fremme Opførelsen af Hostrups, Plougs, Arnesens og Fabricius' Studentercomodier. Derimod skaffede mit Held som Forfatter mig en pijnlijk Stilling ligeoverfor min Familie, der med Rette frygtede for, at det skulde skade mit juridiske Studium og udsætte eller endog heelt hindre min Embedsexamen, paa hvis snarlige Erhvervelse med Hensyn til Fuldmægtigpladsen og videre Udsigter i Rentekamret alle mine Slægtninge satte den største Priis. Jeg selv svævede ganske rigtig uafbrudt mellem Juraen og Archæologien, mellem beregnende Fornufts slutninger og de lidet indbrin-

gende, men bestandig stærkere lokkende videnskabelige Interesser. Yderligere blev jeg fristet ved forskjellige Anmodninger i literær Retning, som fra flere Sider stilledes til mig. Efter Opfordring af Senioratet for Studenterforeningen gav jeg saaledes i Efteraaret 1841 i nogle Foredrag en populær Udsigt over den nordiske Archæologies Standpunkt og Resultater, særligt vedrørende Danmarks Oldtid, som modtoges med meget Bifald. Blandt Tilhørerne var Formanden for det til Folkeoplysningens Fremme, ved populære Skrifers Udgivelse, i 1835 stiftede „Trykkefrihedsselskab“, nuværende Etatsraad, Directeur for Mynt- og Antiksamlingen L. C. Müller. Skjøndt selv klassisk Archæolog, foreslog han mig paa staaende Fod at sammenarbejde mine Foredrag til et populært Skrift for Trykkefrihedsselskabet, idet han i saa Fald vilde søge at faae det oplyst ved Træsnit, som da begyndte at komme i Mode. Med den allerstørste Glæde greb jeg denne ypperlige Leilighed til at give en samlet Fremstilling af mine nye Iagttagelser om Oldsagernes og Mindesmærkernes indbyrdes Forhold og til paa samme Tid at yde Oldtidsvidenskaben en Tjeneste ved at sprede Interessen derfor i Folket. Uopholdelig tog jeg med levende Iver fat paa Arbeidet.

Imidlertid begyndte mine mange, trættende Skriverier, Informationer og temmelig hyppige Næringsssorger, ved Siden af mine ivrige Studier og literære Arbejder, at indvirke nedtrykkende paa mit ellers gode Helbred. Til Uheld for mig havde jeg ved min første Indflytning paa Regentsen faaet en daarlig, skummel Bolig sammen med en raa og ualmindelig lidet proper Mediciner. For mig, som altid havde havt temmelig fine, næsten aristokratiske Tendentser, var det smudsige Hjem en Kilde til baade daglig og natlig Qval. Jeg blev mere og mere svag, saa jeg efter Lægens Raad maatte snarest tage paa Landet. Da han ansaae det for endnu bedre, hvis jeg kunde gjøre

en længere Reise, besluttede jeg ikke at spare nogen Anstrængelse for at komme til Sverige og Norge, om hvis Oldsager og Mindesmærker man i Kjøbenhavn, ja i de paagjeldende Lande selv, endnu kun havde mangelfulde, for en stor Deel ganske urigtige Forestillinger. En Sammenligning mellem de skandinaviske Oldtidsminder paa Stederne selv vilde være af den største Betydning for mig, inden jeg fuldendte mit Skrift, som optog alle mine Tanker.

For at fremme min større Reiseplan, raadede en god Ven mig til strax (i Marts 1842) at henvende mig til alle Kunstneres og Videnskabsmænds ædle Beskytter, Conferentsraad *J. Collin*, dengang Deputeret for Finantserne. Jeg udbad mig Tilladelse til at søge om en Reiseunderstøttelse paa 200 Rdlr. til at gjøre mig bekjendt med de vigtigste Museer og Oldtidsminder i Sverige og Norge. Med synlig Velvillie hørte Collin paa min Fremstilling af Sagen, hvorefter han yttrede, at „han havde kjendt min Fader, og at han ogsaa baade af mine Afhandlinger og af Omtale kjendte mig som en flittig og fremadstræbende ung Mand, hvem det skulde være ham en Glæde at hjælpe. Kun undrede det ham, at Thomsen ikke sørgede for en Ansættelse til mig“. Saa lempelig som muligt antydede jeg, at jeg ikke engang havde turdet uleilige Thomsen med Bøn om at give mig en Anbefaling, før Werlauff og Finn Magnusen allerede havde gjort dette. Noget irriteret svarede han: „Ja jeg tænkte det nok; jeg har forhen mærket mig Sligt ved Thomsen. Pengene skal De faae. De kan belave Dem paa Reisen, og skulde det senere knibe for haardt for Dem, da kan De frit stole paa, at De har en Ven i mig.“ Jeg kunde neppe tilbageholde mine Glædestaarer over min uventede Lykke, som vakte Thomsens høieste Forbauselse. „Jeg mærker,“ udbrød han, „at De kan hjælpe Dem selv.“ Han lovede mig vel nogle Breve og Commissioner til Oldforskerne i Nabo-

rigerne. Men om at skaffe mig et nok saa lille Tilskud til de tarvelige Reisepenge, simpelthen som Løn for mit tidligere frivillige Arbeide for Museet og for ham, nærrede han ikke den fjerneste Tanke, medens han dog paa samme Tid idelig omfavnede mig og gjorde dunkle Hentydninger til, at jeg mulig kunde blive hans Eftermand. Hans hele Holdning ligeoverfor mig blev mig mere og mere en Gaade.

For at styrke mig til den større Reise tog jeg i April hjem til min Moder, hvis kjærlige Pleie, i Forbindelse med jævnlige Spadsereture havde en heldbringende Virkning. Saasart jeg paa nogen Maade kunde, tog jeg i Juli tilbage til Kjøbenhavn. Denne Gang gik Touren, af oekonomiske Hensyn, tilsøes, ombord paa en sædvanlig Jagt, af middelmaadig Størrelse. Den tarvelige Skude indesluttede en Mængde Passagerer, ældre og yngre Damer og Herrer, navnlig talrige Studenter og unge Kjøbmænd, Bønder og Læredrenge o. Fl., som hver i Fragt betalte, foruden Kosten, en Specie eller fire Kroner, svarende til Fragten for to Favne Brænde. Lasten var stuvet med Stykgods, Dækket med Brænde og Kahytterne med vore store Madkurve. I Kahytterne, som paa en meget primitiv Maade vare afdelte, laae de elendige Kojer over hverandre som Skuffer i Skabe. De Fleste tilbragte dog Nætterne paa Gulvet eller paa Dækket, hvor Luften ikke var saa opfyldt med alslags Duft af Pølse, Skinke, Sild o. d., som i Kahytten. Om Beqvemmeligheder i Nutidens Forstand var der ikke Skygge af Tanke. Enhver var overladt til, paa bedste Viis at sørge for sig selv. Alligevel tør jeg sige, at Solen aldrig har skinnet over et lystigere Reiseselskab. Neppe havde vi forladt Havnen i Veile, før Gjækken blev saa fuldstændig slaaet løs, at ikke en Ene i den lille svømmende Verden, lige fra Captainen ned til den uvadskede Skibsdreng, som med sine træffende saakaldte „Negerhænder“ lavede Maden, noget Øieblik

var sikker paa Person og Eiendom. En listig, stundom ondsksfuld Nisse spøgede allevegne, saa det gjaldt om Dag og Nat at være paa sin Post. Der blev i Eetvæk fortalt muntre Historier, sunget, dandset og gjort Kraftkunst med Brændestykkerne, medens Skibsdrengen om Aftenen var i travl Bevægelse med at skaffe varmt Vand til Punsch og Grog. Det gamle Ord, at „Søen tærer“, fik fuldstændig Bekræftelse, og heldigviis var Provianten rigelig. Da vi en Aften ankrede op i Norsminde Bugt, Syd for Aarhus, opdagedes det med Jubel, at der ved Bugten laa en stor Kro. Alle vi Unge gik i Land og endevendte Kroen, hvor en saadan Lystighed neppe før eller siden er bleven seet. En tilfældig nærværende Spillemand gav Anledning til en hvirvlende Dands, hvori hele Kroens Besætning deeltog. Umaadelige Punscheboller bleve tømte og nogle af de bacchanalske Studenter anførte Slutningsdansen, bærende de tomme Punscheboller som Hjelme paa deres Hoveder. Omsider kom vi til Ro i store „Søstersenge“ med tunge Dyner. Men allerede Klokken to om Morgenen purrede vi ud ved Meldingen, at Vinden var god og Jollen klar. I den friske Kuling over Kattegattet krævede den vrede Neptun til Gjengjæld for Aftenens Libationer idelige Offre af den desuagtet vedvarende lystige Besætning. Efter fire Dages Seilads naaede vi Kjøbenhavn, mørkebrune i Ansigterne og ligesom mørbankede i alle Lemmer af det haarde Natteleie paa Skibet. Men den gjensidige Beklagelse over Skilsmissen var næsten lige saa stor, som Glæden over vor lykkelige Ankomst til Hovedstaden.

Mine Tankers Maal var nu Sverige og Norge. Jeg vilde først have taget til Lund, men jeg betænkte mig, da jeg Aaret i Forveien havde været dér. I Pintsen 1841 afgik jeg nemlig Løverdagen før Pintsedag med Thomsen, Sorterup og Strunk paa et lille Dampskib „Unionen“ til Malmø, idet vi efter Indbydelse vilde besøge Professor

Nilsson i Lund. Ved Uforsigtighed stødte Skibet paa Grundene ved Saltholmen, hvor det krængede og fik en betydelig Læk. Hele Aftenen og Natten maatte Mandskab og Passagerer gjøre Tjeneste ved Pumperne. Først henad Morgenstunden kom vi flot ved Hjelp af nogle store Fiskerbaade fra Saltholm, og convojerede af disse naaede vi omsider Malmø. Et Par Timer senere havde Skibets Fører den Dristighed at ville med en stor Mængde Passagerer retournere til Kjøbenhavn. Men strax udenfor Malmø maatte han vende, da Skibet med sin betydelige Læk ellers vilde være sunket.

Fra Malmø gik vi med „Skjuts“ paa skrækkelige forældede Bøndervogne i Hede og Støv til Lund. Allerede dengang var jeg overrasket over den store Kulturforskjel i alle Retninger mellem Sjælland og Skaane. Jeg havde ikke tænkt mig, at en Afstand af ikkun fire Mile over Sundet kunde sætte mig halvtredsindstyve ja næsten hundrede Aar tilbage i Tiden. Selv i Midtpunktet for Skaanes Intelligents, i dens Universitetsstad, modtog jeg idelig det samme Indtryk. Forholdet mellem Studenter og Professorer og mellem Professorerne indbyrdes mindede mig ved det stive Ceremoniel og ved flere Omstændigheder om Holbergs Dage i Danmark. De ældre Professorer havde Præbendepastorater med betydelige Tiender af „Spanmaal“ eller Korn, medens usselt lønnede Adjunkter bestyrede Embederne, og de bleve da viede til Præster, uden Hensyn til, om de vare Theologer eller ikke. Professor *Nilsson*, som var Natur- og Oldforsker, blev saaledes viet til Præst efter en Disputats „om de ægyptiske Græshopper“. Ved et Middagsgilde hos Nilsson saae vi Universitetets Rector, Professor *Ebbe Samuel Bring*, en Ætling af den berømte Historieskriver Lagerbring. Han var Doctor medicinæ, begyndte som Professor i praktisk Philosophie, blev derefter Professor i „Juridiken“, og endte som Professor *historiarum*, men

som man sagde i Lund „utan lager“, altsaa ikke som en „Lagerbring“. En nylig afdød Professor i romersk Veltalenhed, *Lindfors*, havde tillige været Oldemand for Vognmandslauget, Brandmajor og Borgemester samt Skifteforvalter i Staden Lund. Iøvrigt gjorde vi Bekjendtskab med flere mærkelige Mænd, den ærværdige Biskop *Faxe*, Sveriges senere Erkebiskop, Professor, Dr. *Reuter-dahl*, Historikeren *A. Cronholm*, Professor *Hagberg*, Professor *Schlyter* o. Fl. Navnlige interesserede det os at bese den gamle Domkirke, Professor Nilssons og Universitetets Samlinger af skaanske eller gammeldanske Oldsager.

Min paafølgende Reise i Sverige begyndte jeg i Slutningen af Juli 1842 i Selskab med min forrige Skolekammerad fra Horsens, cand. theol. *Chr. Malta Müller* (f. T. Sognepræst til Kippinge og Brarup paa Falster). Mit Helbred var endnu noget svageligt, saa jeg var dobbelt glad ved at være ledsaget af en god Ven, som ovenikjøbet havde mange historiske Interesser. De ydre Enkeltheder ved denne, for mig i høieste Grad lærerige, Tour paa to Maaneder ere skildrede i de hoslagte Breve til min Moder. Paa samme Tid som jeg ved det friske Reiseliv og fornemmelig ved den raske Kjørsel paa de elendige, stødende Bondekærrer gjenvandt mit Helbred, udvidede jeg mine archæologiske Kundskaber til Mindesmærker og Oldsager i Skaane, Halland, Bleking, Bohuslehn, hvor jeg i Selskab med Pastor Holmberg besaa de derværende „Hälleristninger“, fremdeles i det sydøstlige Norge, navnlig i Christiania, endvidere i Stockholm og dens Omegn, paa Øen Gotland, i Østergötland, Smaaland og Bleking. Jeg gjorde Bekjendtskab allevegne med de meest fremragende Oldforskere, med deres Samlinger af Oldsager og i det Hele med de af dem indvundne Erfaringer. Jeg fik den fuldstændigste Bestyrkelse paa Rigtigheden af min tidligere Formodning om, at Mindesmærker og Oldsager ere af meget forskjellig Art i de

forskjellige nordiske Riger, ja endog i de enkelte Dele af disse. Ved mit Besøg paa den berømte Runamoklippe i Bleking saae jeg derimod til min største Overraskelse, at der ikke her, som jeg før, efter Afbildningerne i *Finn Magnusens* store, at det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab i Aaret 1841 udgivne Værk: „Runamo og Runerne“, havde antaget, fandtes en med Kunst indhuggen Runeskrift. Det Hele var for mig aldeles aabenbart et Naturspil. Men til en nøiere Undersøgelse og Begrundelse heraf, manglede det mig uheldigviis paa Hjelp af en Tegner, paa Tid og paa de fornødne Pengemidler.

Hjemkommen sidst i September over Lund til Kjøbenhavn og til Regentsen, hvor jeg imidlertid havde faaet en bedre Bolig (Hjørneværelset ud til Kjøbmagergade og Chrystalgade i Stuen) og en bedre Contubernal (en Brodersøn af Etatsraad Molbech, f. T. Præst i Hee ved Ringkjøbing), fuldendte jeg med fornyede Kræfter og med klarere Blik mit lille Skrift: „*Danmarks Oldtid, oplyst ved Oldsager og Gravhøie*“. Under Udarbeidelsen havde jeg hverken ladet mig forstyrre af mine Informationer og andre trættende Forretninger eller af det bevægede muntre Liv, jeg førte i Studenterforeningen og paa Regentsen. Her var det forresten stundom uroligt nok. Regentsporten blev dengang lukket om Aftenen Kl. 10, saa Ingen kunde komme ind, der ikke selv vilde hente en Portnøgle hos „Provsten“, med mindre de ved Hjelp af Vægteren med hans Stige eller af Kammerader paa Gaarden kunde krybe gjennem et Vindue. Mit Hjørneværelse i Stuen var i denne Retning lavest ved Jorden og saaledes det beqvemmeste for hemmelige natlige Passager, af hvilken Aarsag det førte Navnet: „den lille Regentsport“. Baade min Contubernal og jeg vare virkelig ogsaa en Slags Portnerfolk, som meget hyppig om Natten maatte staae op af vore Senge, for at lodse heel- og halvdrukne Regentsianere ind over Vindueskarmene,

hvor det især kneb for Mange at holde Balancen. Sov vi for haardt til at høre Bankningen paa Ruderne elier varede det for længe inden vi kom i Klæderne, heed det sædvanlig: „Det er dog Satan til Tid, man her skal vente“. Det var Takken for Forstyrrelsen af vor Nattero. Regentsen var just da, efter i mangfoldige Aar at have været næsten sort af Smuds, omsider bleven malet op, rød med hvide Fuger, hvorfor Ploug skrev:

Hvo kjender ej den gamle Gaard
 Ved Rundetaarnets Side,
 Som strunk i rød Mundering staar,
 Besat med Snorer hvide.

Denne nye røde Overmaling undlod ikke at efterlade sig synlige Spor paa Dragter, især paa hvide Beenklæder, naar Nattesværmere med Besvær vare krøbne ind af Vinduerne. Næste Morgen kunde man træffe hele Skarer af slige „Rødspætter“, forsamlede under det store Træ i Gaarden.

Mit Skrift blev indsendt til Trykkefrihedsselskabet og overgivet til Bedømmelse af en Comitee, bestaaende af *Werlauff*, min tidligere Modstander i Striden om Gunhilde: *N. M. Petersen*, og *Thomsen*. *Werlauff* stemte afgjort for Udgivelsen, dog med en Henstilling om mulig Forkortelse af mine historiske, alle tidligere Theorier omstyrtende Resultater. Ligesaa afgjort var *N. M. Petersen* imod det hele, af mig for første Gang *fuldtud*, baade for Oldsagers og Mindesmærkers Vedkommende, opstillede System om en Sten-, Bronze- og Jernalder. Han meente at, „naar man fandt f. E. en Hornskee og en Sølvskee, kunde man ligesaa godt opstille en Hornalder og en Sølvalder“. Paa den historiske Videnskabs Vegne maatte han protestere, i langt større Udstrækning end *Werlauff*, mod det nye Grundlag, jeg havde søgt at give, for Betragtningen af Kulturudviklingen i Danmark og

for de nordiske Folkefærds indbyrdes Forhold. N. M. Petersens Bemærkninger om en „Hornalder“ og en „Sølv- alder“ virkede imidlertid i høieste Grad irriterende paa Thomsen, som jo alt i Museet havde deelt *Oldsagerne* efter en Sten-, Bronze- og Jernalder. I sin hoslagte, karakteristiske Betænkning (af 18. Februar 1843) fremhævede han, at det ikke var Enkeltheder, men Helheden, hvorpaa det her kom an, altsaa ikke alene „Materien, men Formen, Arbeidsmaaden, Zirater, Brug o. s. v.“. Han kunde godt forstaa, at de Lærde maatte ansee mine Resultater for „dristige og ubeviste nye Hypotheser, som gribe forstyrrende ind i, hvad der Alt, halvt eller helt, har Borgerret, af ældre Formeninge og af andre Kilder opstillede Systemer“; thi heller ikke han var enig i Alt. Imidlertid maatte han erkjende, at jeg havde gjort nye, selvstændige Undersøgelser, som antydede en Forskjel mellem Mindesmærkerne i Nordens forskjellige Lande, og at jeg tillige ad comparativ Vei var kommen til at vise, at Udviklingen i Norden for en Deel maatte være hele „Menneskeslægtens gradvise Udvikling“. Under 15. Marts næstefter meddeelte Trykkefrihedsselskabets Formand, L. Müller, mig, at Bestyrelsen havde antaget mit Skrift til Udgivelse. „Kun blev det ikke anseet for ønskeligt, at den historiske Deel af Skriftet blev afkortet, men det bestemtes at skulle overlades til mig selv (uden Hensyn til Werlauffs Votum) at give den hvilken Udstrækning, jeg behagede.“ Mere kunde jeg ikke forlange.

Forinden denne Afgjørelse skete, og forinden jeg kjendte de enkelte Voteringer om Bogen af Thomsen og hans Collegaer, begyndte det Brud mellem Thomsen og mig, som mine nærmeste Venner og Slægtninge længe havde spaaet mig, men som jeg i min Troskyldighed ikke havde tænkt mig muligt. Den nærmeste Anledning hertil var Antagelsen af en ny Assistent ved Museet, *C. F. Herbst*, en Numismatiker, der, efter et nøie Kjendskab til Thomsen,

ikke vilde gjøre Tjeneste uden Betaling, hvorved han ogsaa ligefrem havde tvunget Thomsen til at skaffe Penge til Assistance ved Museet samtidig med at der blev lagt Grunden til et antiqvarisk-topografisk Archiv ved Museet, ved hvilket mine Collegaer *Sorterup* og *Strunk* skulde ansættes med faste Gager. Da jeg fik Kundskab om, at min tidligere Tjenestetid i ingen Henseende var kommen mig tilgode, og at Thomsen ikke havde gjort noget-somhelst Skridt for at knytte mig fastere, end den heelt nye Assistent, til Museet, tiltrods for alle Thomsens smigrende Udtalelser om min heldige Forening af Theori og Praxis, om min Flid, Arbeidsdygtighed og lovende Fremgang, ja tiltrods for hans personlige Elskværdighed ligeoverfor mig i daglig Omgang, tilskrev jeg ham i min nedtrykte Stemning (under 2. Marts 1843) følgende:

Høistærede Hr. Justitsraad!

Ifølge den personlige Velvillie og den Forekommenhed, De altid har viist mig, siden jeg havde den Fornøielse at træde i nærmere Berørelse med Dem, tager jeg ikke i Betænkning ligefrem at henvende mig med nogle Linier til Dem i et Anliggende, som er af særdeles Vigtighed for min nærværende og min hele fremtidige Stilling. Jeg veed, De er en Hader af Omsvøb, og jeg skal derfor udtale mig aabent og ærligt; at De vil møde mig med samme Oprigtighed, tør jeg vel forudsætte af Deres tidligere venskabelige Ytringer til mig.

Det vilde være overflødigt for Dem at skildre min Skjæbne i det Tidsrum af omtrent 5 Aar, jeg nu har arbeidet ved Museet for Oldsager. Det er Dem bekjendt, at min Interesse for Samlingen og Videnskaben ikke er taget af, men endog saaledes taget til, at jeg for den Sags Skyld har tilsidesat en Embedsexamen, der ad en slagen Bane nok vilde kunne bringe mig i en passende Levevei. Jeg har troet at føle, at jeg var mere skikket til at arbejde i mit Fædrelands Historie og Oldsager, end i et Collegiums fordetmeste trivielle Forretninger, og jeg har stræbt alvorligen efter saavel ved Theori som Praxis at danne mig en Grundvold for min Udvikling i den førstnævnte Retning. Hvorvidt dette er lykkedes mig, kan naturligvis jeg

ikke bedømme; kun tør jeg vel haabe, at f. E. min Bestræbelse for at udbrede almindelig Kundskab om Oldsagernes Værd eller Betydning neppe vil være enten Samlingen eller Videnskaben til Skade. Jo længere jeg imidlertid er kommet ind i Videnskaben og jo længere jeg har arbejdet ved Museet, desto klarere er det fremtraadt for mig, at en Stilling ved Museet vilde nærmest tilfredsstillende mig og derhos ogsaa nærmest svare til mine antiqvariske Studiers Beskaffenhed. Min Faders Død, som paa eengang berøvede mig al Understøttelse, hvorved jeg blev nødsaget til alene at stole paa mine egne Kræfter og at paatage mig høist besværlige lidet lønnende Forretninger, gav først Anledning til at Ønsket herom blev levende hos mig, og det har i de sidste 3 Aar, ved min Families naturlige Paamindelse om at sørge for min Fremtid, tiltaget i samme Grad, som min Examen er trukket i Langdrag. Alligevel skulde jeg dog ikke have tilladt mig at udtale dette for Dem, naar jeg ikke i mine 5 Tjenestear og de øvrige forhaandenværende Omstændigheder havde seet en Slags Forpligtelse dertil.

Af Herbst har jeg nemlig hørt, at der nu til Assistenten ved Museet er anvist en Sum af 400 Rbdlr., hvilket Beløb De har bestemt at fordele saaledes, at Strunk, Herbst og jeg hver skulde have 2 Rbdlr. for at fremvise Museet om Torsdagen eller i det Hele omtrent hver 100 Rbdlr. om Aaret, naar vi var tilstede bestandig, samt at de resterende 100 Rbdlr. skulde anvendes til at lønne aparte Arbejde for Samlingen. Det være langt fra mig, Hr. Justitsraad, nogensinde at misunde mine nysnævnte Collegaer; tvertimod Intet skulde være mig kjærere, end at navnlig Strunk kunde blive nogenlunde betrygget for Fremtiden. Men (under Forudsætning af, at Herbst's Meddelelse er rigtig, hvorom jeg ikke har Grund til at tvivle) maa jeg dog, især af een Grund, udtale mig lidt nærmere om den ovenberørte Fordelingsmaade.

Tages der Hensyn til, at Herbst, som endnu aldeles ikke har gjort Tjeneste ved Museet, erholder samme Godtgjørelse som jeg, og at Strunk, foruden de ommeldte 100 Rbdlr., er alene for Museets Skyld indstillet til en *fast kongelig Post* paa et Par hundrede Rigsdaler, saaledes at han ialt bliver gageret paa 3 à 400 Rbdlr. aarlig, medens jeg (efter at have foreviist Museet og arbejdet derved i henved 5 Aar uden den allermindeste Erstatning, tildeels endog under trykkende Formueomstændigheder) ikkun er tilkjendt en ubestemt Sum af 2 Rbdlr. for hver Torsdag jeg er tilstede i Museet, da vil det være udenfor

al Tvivl, at jeg for det Første i pecuniær Henseende er *mindst begunstiget*, for ikke at sige *tilsidesat*. Dette har, jeg vil ikke nægte det, gjort mig bitterlig ondt. Men derhos gjør det mig næsten endnu mere ondt, at jeg efter en saa lang Prøvetid ikke har erhvervet mig saamegen Tillid hos Dem, at De har dristet Dem til at foreslaae mig for Kongen eller for Commissionen til en *fast Post*, navnlig ved Museet. Jeg maae derfor meget naturligt fristes til at troe, at jeg ikke er i Besiddelse af de Egenskaber, som udfordres til, at jeg med Tiden skal kunne blive en duelig og for Museet nyttig Antiquar, og at det er paa Grund af Udygtighed i Sammenligning med de Andre, at jeg i det Hele hidtil har nydt saagodtsom ingen pecuniær Opmuntring. Ifølge heraf er det min Bøn til Dem, høistærede Herr Justitsraad, at De ligefrem vil tilkjendegive mig, om De anseer mig skikket til at blive en for Samlingen nyttig Under-Inspecteur, eller om jeg er bestemt til stedse at vedblive at være alene Omviser. Jeg frygter ikke for at høre Sandheden, og er dette sidste Tilfældet, skal jeg uden Klage give Plads for Værdigere og Dygtigere; det er i saa Fald en Pligt mod Samlingen, Videnskaben og mod mig selv. Jeg vilde ikke kunne udholde den Tanke, at jeg stod virkelig Bedre i Veien eller at jeg befandt mig i en Stilling, jeg ikke enten var eller kunde blive voxen. Hvis derimod Deres Mening falder ud til Fordeel for det Første, vil det formentlig være ligesaameget i Samlingens og i Deres som i min Interesse, at jeg knyttes til Museet med et fastere Baand, end hidindtil har været Tilfældet. Det er en Selvfølge, at jeg med dobbelt Iver og Kraft vilde kunne varetage Museets Interesser og fortsætte mine antiquariske-historiske Studier, naar jeg traadte i et bestemt Forhold til Samlingen og Videnskaben og naar jeg ikke mere havde nødig at ofre saagodtsom hele min Tid for at skaffe mig Underhold. At jeg skulde henfalde til Ligegyldighed eller Ladhed, naar jeg blev fast ansat, har De vel ikke Grund til at befrygte, og hvad Principet angaaer, da kan der vel neppe være noget urimeligt i at ansætte 1 fast ved Museet paa samme Tid, som der ansættes 3 ved et ganske nyt historisk Archiv. Museet forøges stadigen og skal snart udvides meget betydeligt; Besøgene tiltage i overmaade høi Grad, vidtløftige Arbejder forestaae — kort Hr. Justitsraad! et Ønske fra Deres Haand om at erholde *en fast Under-Inspecteur med en passende Gage* vilde upaatvivlelig hverken ansees ubilligt eller forblive uopfyldt.

Jeg har følt mig smertelig berørt ved ikke at møde nogen

Anerkjendelse hos Commissionen for mit tidligere Arbeide ved Museet og mine antiqvariske Undersøgelser i det Hele, og jeg har maaskee derfor udviklet mig vidtløftigere om denne Gjenstand, end jeg egentlig burde. Men jeg føler mig forvisset om, at De ved kun et Øieblik at sætte Dem ind i min Stilling, ikke vil tage mig det ilde op. Jeg staaer saagodtsom ganske ene uden nogen Støtte; jeg har efter lang Kamp og mange Bekymringer givet efter for min Tilbøielighed til historiske og antiqvariske Studier, men maatte der *nu* ikke være dobbelt Anledning for min Familie til med Grund at foreholde mig, at der paa den Vei, jeg har fulgt, ikke er Plads for mig, og at det saaledes er min Pligt at uddanne mig til en ganske anden Carriere? De veed desuden, Hr. Justitsraad, at jeg ikke udelukkende har stolet paa at blive anbragt ved Museet, hvorimod jeg tillige har lagt mig efter Historien i det Hele, deels i den Overbeviisning, at jeg neppe kan blive en dygtig Antiqvar uden tillige at være Historiker, og deels fordi jeg har ønsket i Tiden at kunne virke for Historien nærmest med Hensyn til Danmark. Men selv for min Udvikling i denne Henseende vilde det være mig af særdeles Vigtighed at have nogenlunde fast Fod ved en videnskabelig Anstalt, hvoraf der her i Landet gives saa faae, og det saameget mere som der ikke er nogen Udsigt for mig til enten at blive anbragt ved Geheimearchivet eller det nye historiske Archiv.

De vil af Alt have seet, at Afgjørelsen af denne Sag nødvendigviis maa have overordentlig Indflydelse paa mit fremtidige Forhold til den antiqvariske Videnskab, da mine Omstændigheder desværre langt fra ere af saadan Beskaffenhed, at jeg ganske og aldeles kan lade en fast Stilling og pecuniære Hensyn være ude af Sigte. Jeg nærer derfor ogsaa tillidsfuldt det Haab, at De med sædvanlig Velvillie vil overveie Indholdet af disse Linier, og at følgelig Opmuntringen, hvis jeg overhovedet fortjener nogen, ikke vil udeblive.

Sluttelig beder jeg Dem modtage Forsikringen om, at jeg i hvert Tilfælde forbliver

Deres med særdeles Høiagtelse

hengivne

J. J. A. Worsaae

Efter dette Brev, som længe forblev aldeles ubesvaret, skjøndt jeg fremdeles daglig arbeidede for Thomsen, baade i offentlig og privat Tjeneste, skrev jeg paany meget indtrængende til ham (under 22. Mai):

Høistærede Hr. Justitsraad!

For henved 9 Uger siden tilskrev jeg Dem et Brev, hvori jeg udviklede for Dem, at det for Øieblikket var mig af megen Vigtighed at erholde nærmere Bestemmelse om mit fremtidige Forhold til Museet for Oldsager. Da jeg paa denne Skrivelse ikke har erholdt noget, hverken mundtlig eller skriftlig, Svar, seer jeg mig atter nødsaget til at henvende mig til Dem, for at faae en Sag endelig afgjort, som længe har ligget mig paa Hjerte, og som nu, ved adskillige, nylig indtrufne Omstændigheder er bleven dobbelt vigtig og betydningsfuld for mig. At jeg har foretrukket at *skrive* Dem til, er begrundet deri, at Spørgsmaalet fordrer en snarlig Afgjørelse, og jeg kunde let befrygte ikke at træffe Dem i disse Dage. Det er Dem nemlig bekjendt, at jeg omtrent et Aar arbeidede i det kgl. Rentekammer, og at jeg formedelst det anstrengende Arbeide og den ringe Løn maatte forlade min Post der. Men ved min Udrædelse af Kamret erholdt jeg det Løfte af mine Overordnede, at jeg, saasnart jeg som juridisk Candidat atter vilde gaae ind under Collegiet, skulde *strax* faae en aarlig Gage af 200 Rbdlr. Min daværende Contoirchef er nu bleven udnævnt til Committeret, og saavel han, som den Deputerede for den Afdeling, hvorunder jeg tidligere sorterede, har nylig gjentagne Gange opfordret mig til at absolvere juridisk Examen, hvorpaa den ovennævnte Gage øieblikkelig skulde staae til min Disposition. Som Følge af dette hæderlige Tilbud, der desuden var ledsaget af Udsigt til god Befordring, naar jeg vilde gjøre mig Flid i Collegiets Tjeneste, har min Familie og mine Venner daglig foreholdt mig, at jeg burde tage en endelig og fast Bestemmelse med Hensyn til min Fremtid; ja en oprigtig Velynder af mig har erklæret at ville understøtte mig til at absolvere min Examen, men *paa den ufravigelige Betingelse, at jeg fra dette Øieblik aldeles fratræder min Function ved Museet for Oldsager*, som, han forudseer, vil tage megen Tid op og fuldkommen distrahere mig fra mine Studier.

Da jeg imidlertid under ingen Omstændigheder vilde forlade Museet og saa pludseligt give Slip paa et Studium, hvor-

til jeg nu har offret flere Aars vedholdende Arbejde, og hvortil jeg stedse af sand Interesse har været bundet, uden at jeg iforveien havde erkyndiget mig, om jeg ikke kunde opnaae en fast Stilling i det Fag, jeg saa længe har sysselsat mig med, maa jeg herved anmode Dem om, at De, høistærede Hr. Justitsraad, oprigtigt og bestemt vil meddele mig, *hvorvidt De allerede har foretaget, eller nu maatte agte at foretage noget Skridt, for at skaffe mig fast Ansættelse som Underinspecteur med en passende Gage ved Museet for Oldsager.* Thi hvis det ikke kan skee, maa jeg, hvor ondt det end vilde gjøre mig, antage det ovennævnte Tilbud og saaledes forlade Museet allerede i disse Dage, for at tage fat paa det juridiske Studium. Jeg vil ikke kunne forsvare mod min Familie og mod mig selv længere at vedblive med Arbejder, som ikke vilde bringe til Noget, eller at gaae i den nedtrykkende svævende Tilstand, at jeg ikke veed, om jeg kan opnaae en Stilling, eller ikke. De kjender mine Omstændigheder og De veed, at jeg ikke foretager dette Skridt, uden at være nødt dertil. Under Forudsætning af, at De anseer mig skikket og kvalificeret til at blive anbragt ved Oldsag-Museet, troer jeg heller ikke, at mit Ønske i nogen Henseende er overdrevent eller ubilligt.

Som jeg alt tidligere har bemærket, er det mig af særdeles Vigtighed og uundgaelig nødvendigt at erholde Deres afgjørende Svar, saasntart som muligt. Jeg tør vel derfor ogsaa haabe, at modtage det i disse Dage; skulde det mod Formodning *ikke* indløbe, maa jeg naturligviis udtyde det til det Værste og mit Valg er da afgjort.

Deres med særdeles Høiagtelse ærbødige

J. J. A. Worsaae.

Omsider fik jeg da mundtlig herpaa det Svar, „at det fuldstændig stred mod hans Princip at ansætte Nogen *fast* ved Museet. Som fattig Student skulde jeg ikke være saa stolt og indbildsk, at jeg ikke vilde modtage den gode Betaling af 2 Rdlr., som han nu kunde byde mig hver Gang, jeg havde foreviist Museet“. I al Ærbødighed gjorde jeg opmærksom paa, at det ikke saa meget var Pengebeløbets Størrelse som mere Formen, hvorunder dette efter næsten fem Aars frivillig Tjeneste blev mig

dyet, der gjorde det umuligt for mig at modtage det. Kunde det ikke forandres, maatte jeg, unægtelig med den dybeste Smerte, forlade baade Museet og hans private Tjeneste. „Netop fordi jeg var fattig, kunde jeg ikke forsvare at skyde Udsigterne til en bedre Fremtid tilside“. Jeg forlod derpaa med det Samme Thomsen, som synlig var i yderste Grad betuttet.

Fuld af Illusioner, som jeg endnu var, ventede jeg saa smaat, at Thomsen vilde søge igjen at drage mig til sig. Han kom ogsaa ganske rigtig Dagen efter, men kun for ved sædvanlige, forblommede Yttringer at formaae mig til at gaae ind paa hans Forslag. Da han dog vedholdende erklærede, at han hverken *nu* eller *senere* agtede at skaffe *mig* eller overhovedet *Nogen* en *fast* Ansættelse ved Museet, udtalte jeg ligesaa bestemt, at jeg fremdeles fastholdt, at jeg ikke kunde finde mig tilfredsstillet ved en *løs* Betaling for Foreviisning, og at jeg saaledes strax maatte tage min Afsked. Meget forlegen bad han mig da, om som en personlig Tjeneste, udviist mod ham, at modtage og qvittere for et for det sidste Halvaar bevilget Beløb af 50 Rdlr., som tilkom mig for Foreviisning af Museet, og som han overfor Revisionen kun kunde udbetale til mig. Jeg beklagede, af Hensyn til den af mig paaankede Form, ligesaa lidet at kunne modtage et mindre som et større Beløb, men anmodede ham om, for Summen at indkjøbe en eller anden nyttig Ting for det Museum, hvor jeg havde tilbragt saa lykkelige Dage, og hvor jeg med Taknemlighed erkjendte, at jeg havde lært saa Meget. Sluttelig haabede han, at vi fremdeles kunde mødes i Venskab, hvortil jeg svarede, at jeg aldrig nogen sinde skulde glemme den Høiagtelse og Erkjendtlighed, jeg iøvrigt var ham skyldig. Jeg er mig heller ikke bevidst, siden at have givet Thomsen den fjerneste Grund til Misfornøielse med min personlige Adfærd imod ham. Tvertimod skjulte jeg paa det Omhyggeligste min dybe

**J. J. A. Worsaae ved et Oldtidsminde i Blekinge, øst for Landevejen ved Mörrum.
Lithografi efter Tegning af Zeuthen. (J. J. A. Worsaae: Blekinge Mindesmærker fra Hedenold).**

Runamo.

(Staalstik 1834 i Finn Magnusens Værk).

Skuffelse, som jeg var for stolt til at ville lade ham mærke. Thomsen paa sin Side viste mig fra den Dag af en fordoblet, stundom næsten febrilsk Opmærksomhed. Det var, som om han med sin noget svage, mistænksomme Charakter begyndte at blive bange for mig under min voxende personlige og videnskabelige Selvstændighed, hvorfor jeg ved enhver Leilighed søgte at fremhæve, at jeg i Virkeligheden betragtede ham vedvarende som min kraftige Talsmand og Beskytter, selv i Tilfælde, hvor han, som det siden skal sees, aldeles ikke havde virket Noget for mig, ja snarere det Modsatte.

En Trøst i min Fortvivlelse over den uventede Standsning paa min archæologiske Bane var den hjertelige Deeltagelse, jeg fandt hos mine mange Venner. Den svenske Rigsantiquar Hildebrand, hvem jeg i Sverige havde lært at kjende og hvem jeg meddeelte min Skjæbne, søgte at stille sin gamle Ven Thomsens, for ham vel bekendte, Eiendommeligheder i det bedste Lys, skjøndt han ingenlunde billigede den Maade, hvorpaa jeg var bleven behandlet, og ydede mig i sit vedlagte Brev den smukkeste og kraftigste Opmuntring. „Kan De icke erhålla plats såsom Underbestyrer vid Museum, så behöfver man Dem icke *för närvarande*. De träder til sidan, dock icke från scenen. Betrakta medlertid icke som en olycka att De *nödgas* ställa Dem paa en sjelfständig botten. Detta är bland alla jordens fröjder den, hvilken jag skattar högst.“ I Almindelighed blev Thomsens Adfærd imod mig strængere bedømt, især af min Familie, som fandt, at han altfor egoistisk i næsten fem Aar havde brugt eller endog misbrugt en ovenikjøbet fattig Students Arbeidstid. Over Pengene, som jeg ikke havde faaet, glemte man reent den store Nytte, jeg iøvrigt havde havt af Samliv med Thomsen. Mulig havde jeg ogsaa selv forskrækket ham med min tidlige, bestemte Optræden.

En anden Trøst i denne sørgelige Tid, hvor jeg var oprørt og ydmyget i mit Inderste, og hvor jeg blev moralsk tvungen til at gjenoptage det af mig forladte juridiske Studium, fandt jeg i de travle Forberedelser til Trykningen af mit Skrift med de mange dertil hørende Afbildninger. Det tryktes i omtrent syv tusinde Exemplarer og udkom (1843) et Par Maaneder efter mit Brud med Thomsen. Saagodtsom hele Regentsens Besætning bestormede i flere Dage mit Værelse med Lykønskninger; det var som om Bogen særlig vedrørte Regenten. Efter de forudgangne haarde Veer var min Glæde og, jeg maa tilføie, min Faderfølelse dobbelt stor, hvortil endnu kom det for mig betydningsfulde Forfatterhonorar af 120 Rdlr., den største Sum jeg hidtil havde tjent paa eengang, skjøndt tilvisse en tarvelig Godtgjørelse for mit Arbeide, som tilmed udgik i et saa usædvanlig stort Antal Exemplarer. Jeg havde vel drømt om, at min Bog vilde blive velvillig modtaget som et første Forsøg af en ungdommelig Forfatter. Men at den skulde gjøre en saa almindelig Lykke, som Tilfældet var, og at den endog senere, oversat paa flere Sprog, skulde bidrage Sit til at grundlægge den forhistoriske Oldforskning omkring i Europa, havde jeg ikke strax turdet ansee for muligt.

Den Opsigt, mit Skrift vakte baade i og udenfor literære Kredse, var ikke fri for at virke piinlig paa Thomsen, især da jeg har al Grund til at troe, at han, som snart efter reiste til England, fra flere Sider havde hørt Forundring over, at han havde tilladt mig at forlade Museet. I hvert Tilfælde blev jeg høiligt overrasket, da en Dag en ung Bogtrykkersvend, Steinhauer, medbragte til mig det hoslagte Brev fra London (af 25. Juli 1843), hvori Thomsen anbefalede Steinhauer til Trykningen af Træsnittene i en eventuel tydsk Udgave af min Bog, og sluttede med: „Lad disse Linier overbevise Dem om at jeg tænker paa Dem, og at omendskjøndt han er en Stiv-

nakke, holder jeg dog af ham“. Thomsen sagde nemlig altid „han“ til de Unge, naar han vilde være yderlig elskværdig . . . Et nyt Vidnesbyrd om, at Thomsen stadig med blandede Følelser mindedes mig, fik jeg atter ved et i Manchester d. 1. September 1843 skrevet Brev, som indeholdt de venligste Udtalelser og den betegnende Efter-skrift: „Ikke sandt jeg staar i Gjæld til Dem, veed De hvormed jeg vil betale — med at holde noget af Dem“.

Imidlertid vedblev jeg fra alle Sider at modtage Vidnesbyrd om den archæologiske og nationale Interesse, min Bog havde fremkaldt. Den blev yderst gunstig anmeldt i Danmark, Sverige og Tydskland. Navnlig fremhævede Molbech, at jeg i Ordets „sande Mening“ havde „beriget“ den danske Litteratur, og at jeg ikke alene havde hævet Oldforskningen til virkelig „videnskabelig Behandling og Betydning“, men at jeg desuden ved tidlige Bestræbelser havde bidraget til at hævde Danmarks gamle Ære som det egentlige Midtpunkt for nordisk Oldforskning. Det var for mig ligesom en første Virkeliggjørelse af min Ungdoms Drømme om at medvirke til mit elskede Fædrelands Forherligelse. Fra Hertugdømmerne, navnlig fra Pastor Jensen i Gelting, Forfatteren til en Beskrivelse over Angel, og fra Professor Michelsen i Kiel, som begge vare mig personlig bekendte, blev jeg indtrængende opfordret til at lade Skriftet udkomme paa Tydsk, for at det kunde gjøre Nytte i videre Kredse. Mærkeligt nok fik jeg samtidig en ny Contubernal paa Regentsen, Nis Bertelsen (siden først Præst i Frederiksstad, derefter i Angel), som var Student fra Haderslev og Kiel og som paatog sig, under mit Tilsyn, at besørge den tydske Oversættelse.

I national Henseende kunde min Bog, som i Virkeligheden omfattede, idetmindste i Hovedtrækkene, ogsaa Sverige og Norge, heller neppe være udkommen paa et heldigere Tidspunkt. Den slog lige ind i de stærke skandinaviske Rørelser, som begyndte at trænge ind i, saa at

sige, alle Samfundsklasser, og som netop da havde affødt det store „*Skandinaviske Selskab*“ i Kjøbenhavn, til hvilket ogsaa jeg som ivrig Forkæmper for Nordens *aandelige* Eenhed havde sluttet mig. Da alene ældre og anseete Mænd havde holdt Foredrag ved Selskabets Sammenkomster, smigrede det mig ikke lidet, som ung Regentsianer, at blive anmodet af Formanden, Professor H. N. Clausen, om at give et Foredrag til Bedste i Selskabet. Jeg lovede det, men gjorde forud udtrykkelig opmærksom paa, at jeg vilde komme til at bekæmpe den hidtil almindelig gjeldende Anskuelse, at der i Nordens Oldtid havde været en ganske anden „*herlig*“ Eenhed mellem de skandinaviske Folk, end i vore Dage. Man gav mig fuld Frihed, og i mit Foredrag den 23. Februar 1844 søgte jeg ved archæologiske og historiske Grunde at godtgjøre, at jo længere vi gik tilbage i Tiden, desto større vare Forskjellene mellem de skandinaviske Folk, ja mellem de enkelte Dele af disse. Eenhedsfølelsen var endnu ikke sig selv ret bevidst, men slumrede dog som Sjælen i Barnet. Først i vor Tid, efter mange Trængsler i Oldtiden og Middelalderen, var den med fuld Bevidsthed og i før ukjendt Styrke traadt ud i Livet, saa „vi ikke skulde søge et kraftigt nordisk Folkeliv i vore Fædres Grave, men i vort eget Bryst“.

Dette for mange Politikere og uklare Skandinavers Øren temmelig skurrende Foredrag, som senere blev trykt, vandt ikke destomindre overordentlig Bifald hos den særdeles talrige Forsamling. Ved det paafølgende Gilde var jeg, som Foredragsholdere i Almindelighed, Aftenens Helt, og Formanden udbragte min Skaal under en ikke almindelig Begeistring. Jeg omtaler nærmest dette, fordi min kjærlige Onkel, der paa en Maade stod mig i Formynders Sted, var selv Vidne til mit Held. Da vi fulgtes hjem, sagde han bevæget til mig, at han først ved at høre mig tale saa klart og bestemt om vig-

tige, før uoplyste Spørgsmaal var bleven overtydet om, at Videnskabens Verden var mit rette Hjem. For ham maatte jeg fremtidig gjerne opgive det juridiske Studium. Ligeoverfor min øvrige Familie skulde jeg desuden i saa Henseende i ham have den kraftigste Talsmand. Loddet var nu kastet. Jeg forlod Juraen, for med udeelt Styrke og med lettet Sind at følge mine antiqvariske og historiske Studier. Det tilfældige Foredrag blev saaledes for mig et afgjørende Vendepunkt.

Det er bleven sagt om mig, at jeg ved mit Skrift „Danmarks Oldtid“ svang mig paa een Gang op til at blive en Fører i min Videnskab, og at fra den Tid af har min Vei været lys og let“. Jeg vilde hellere sige lysere og lettere; thi der var for mig endnu mangan en haard Kamp at gjenemgaae. Jeg havde været lykkelig nok til omsider at faae frie Hænder, men jeg stod fuldstændig alene. Communitetsstipendiet og Regentsen nærmede sig sin Slutning, saa det var et Held for mig, at jeg i Sommeren 1844 opnaaede at erholde Fribolig med to smaa Værelser paa Ehlers Collegium, selv om ingen Stipendier i Penge vare forbundne dermed. Jeg maatte fremdeles ved Informationer og paa anden Maade arbeide strængt for mit Underhold. En ikkun beskeden Hjelp i pekuniær Henseende vare Honorarerne for adskillige mindre Afhandlinger, jeg udgav, nemlig for Trykkefrihedsselskabets „Folkekalender“ (1843: „Om Arcimbolds Segl“ og 1844: „Om Danevirke før og nu“) og for Oldskriftselskabets „Grønlands historiske Mindesmærker“ („Antiqvarisk Chorographie af Grønland“ i 3. Bind), saavelsom endvidere for den tyske Udgave af Danmarks Oldtid, der i forbedret Skikkelse udkom med en ny Fortale i April 1844. Paa den anden Side havde jeg det ulige større Udbytte, at mit sidstnævnte Skrift og det deri fuldt gjenneførte Tredelings-System optoges med udeelt Velvillie overalt i Udlandet. De nationale Stridigheder

mellem Danmark og Tydskland, som siden i saa paa-faldende Grad skulde stille de tydske Oldforskere ligefrem fjendtligt overfor de danske og nordiske Archæologer, vare dengang endnu ikke komne til Udbrud. Med mere uhildet Blik saae man derfor paa de sammenstillede Kjendsgjæringer, og allevegne begyndte man med fornyet Iver at samle og beskrive de nationale Oldtidsminder efter det fra Danmark givne Exempel. Blandt Andet fra Ungarn er det bestemt erkjendt, at mit Skrift gav Stødet til, at det ungarske Nationalmuseum fik et heelt nyt og mere nationalt Præg, end før. Ogsaa i andre, fjernere Lande udenfor Tydskland øvede Bogen senere en tilsvarende Indflydelse.

Uagtet mit officielle Brud med Thomsen vedblev jeg saavel at besøge ham som ogsaa det Oldnordiske Museum, hvis jævnlige Forøgelse jeg omhyggelig fulgte. Endnu mindre Indflydelse havde min forandrede Stilling paa mit Forhold til Oldskriftselskabet. Tvertimod søgte Rafn bestandig mere og mere at drage Nytte af min Bistand til Udarbeidelsen af Afhandlinger til Selskabets Tidsskrifter og til Foredrag paa dets Sammenkomster, som gjerne afholdtes hver tredie Maaned. I April 1844 meddelte jeg saaledes, som „Medlem af Selskabets Oldsag-Comité“, hvortil jeg alt var bleven valgt, Bemærkninger om de senest indkomne mærkelige Fund. I Anledning af en af *Hs. Kgl. Høihed Kronprindsen* forelagt Samling af smaa og paa-faldende raa Steensager fra Korsøer Noer, yttrede jeg navnlig, „at Oldsagerne af Steen ikke hidrøre ganske fra een og samme Tid, da der mellem Steenalderens Begyndelse og Slutning ligge flere eller vel endog mange Aarhundreder. Paa den ene Side kunde mangfoldige af de simpleste Steenredskaber meget godt være forarbeidet med andre Stene, medens det dog heller ikke turde nægtes, at en heel Deel Steenredskaber, der fortrinlig udmærke sig ved en kunstfærdig Behandling, bære Spor af

at være tildannede med Metal“. Allerede da udtalte jeg Grundtanken for min senere fremsatte Deling af Steenalderen. Ved de jævnlige Møder i Selskabet kom jeg efterhaanden i nærmere Berøring med *Kronprindsen* som Præsident og med bestandig flere fremragende Mænd. I Særdeleshed glædede det mig en Aften at blive opfordret af *Oehlenschläger*, hvis Søn William jeg længe havde kjendt fra Studenterforeningen, til at ledsage ham til hans Hjem. „Vi to,“ sagde han, „som begge arbeide for det gamle Nordens Forherligelse („sans comparaison,“ afbrød jeg), maae dog gjøre nøiere Bekjendtskab med hinanden.“ Jeg udtalte min og mange Oldforskeres Beundring over, at han alene ved Læsning af slette Oversættelser af Eddasangene, af Saxo og Snorro var bleven istand til at give et friskere og sandere Billede af den nordiske Oldtid, end vi Oldgrandskere med alle vore Mindesmærker og Kildeskrifter hidtil havde formaaet at skabe. Med Rette bemærkede Oehlenschläger, at den virkelige Old- og Historieforsker, thi om de i Reglen reent praktiske Detaillister vilde han slet ikke tale, jo ogsaa maatte være Digter eller have en digterisk Begavelse, for ret at kunne trænge ind i de svundne Tiders Aand og samle de talrige efterladte Enkeltheder til et for Nutiden anskueligt Heelt. Mig forekom det dog, at Digterens Stilling i saa Henseende var mere misundelsesværdig, end Oldforskernes. Digteren kunde langt friere følge sit Instinkt og ved dets skabende Kraft give sit Billede behørig Lys og Skygge. En stakkels Oldgrandsker derimod maatte idelig søge at tøile sin Phantasie, om han end var nok saa fuldt overbeviist om, at der laa en indre Sandhed til Grund derfor. Han maatte taalmodig vente paa *bevisende Kjendsgjerninger*. Gik han den ringeste Smule udenfor det Givne, stod der strax en heel Skare upoetiske Kritikere, som raabte „Vagt i Gevær“. Først seent skiltes jeg fra den personlig høist elskværdige og indtagende store Mand, og jeg havde fra nu

af den Lykke at blive som hjemme i hans Huus til hans Død. Jeg traf sammen dør med hans berømte Samtidige *Mynster, H. C. Ørsted, Ingemann, H. C. Andersen, Hauch* o. Fl. Det var en Nydelse for mig at overvære deres Samtaler og Discussioner. Oehlenschläger var egentlig ikke alene ikke i Almindelighed Taler, men udtrykte sig endog temmelig tungt. Kun naar Nogen, især ad theoretisk-philosophisk Vei, ubillig angreb Poesien eller betydelige Digterværker, kunde han blive paa eengang blodrød i Ansigtet, og der flød da en aldeles uimodstaaelig, begeistrende Veltalenheds Strøm fra hans Læber. Ikkun ganske undtagelsesviis vovede Nogen derefter at modsige ham. Jeg gjorde iøvrigt oftere den Erfaring, at Digtere have ligesaa ondt ved, som Kunstnere og Videnskabsmænd at anerkjende hinanden saalænge de leve sammen. Oehlenschläger saae saaledes medlidende ned paa Andersen som „en god Fyr“, der i barnlig Retning havde et ganske smukt Talent, medens Andersen igjen egentlig ikke ret kunde anerkjende Oehlenschlägers Digterværker, til hvis høie Flugt han havde Møie med at hæve sig. De to Digteres Natur var ogsaa, til Held for dem selv og for Literaturen, grundforskjellig. De vare begge, hver paa sin Viis, forfængelige, men Oehlenschlägers Forfængelighed var endnu mere barnlig og elskværdig end Andersens. Det var et Under, at Oehlenschläger, efter hans talrige, store Triumpher, ikke var bleven aldeles fordærvet af Egenkjærlighed. Grev Schimmelmanss forrige Secretær, Geheimeraad *Danckwarth*, Directeur i det udenrigske Departement, omtalte bl. A. ofte for mig, at Ingen kunde gjøre sig en Forestilling om den Forgudelse, der i det Schimmelmansske Huus, med Grevinden i Spidsen, var bleven den unge smukke Digter tildeel, da han, efterat have skrevet „Hakon Jarl“, var vendt tilbage fra Paris. Alle Damerne vare som forhexede og sluttede en tæt Mur omkring ham, fra han kom, til han gik.

Oehlenschläger var uafbrudt sysselsat med Læsning og med poetiske Arbejder. Ikke sjelden skaffede jeg ham historiske og archæologiske Værker, og til Gjengjeld forelæste han mig stadig sine nyeste Digte. Hver Aften adspredte han sig ved et Parti L'hombre. Til sin Glæde opdagede han, at ogsaa jeg forstod dette Spil, hvorved jeg tilbragte mangfoldige Aftener hos ham ved L'hombrebordet sammen med hans Venner, hyppig med den livlige Professor *Abrahams*, der havde et uudtømmeligt Forraad af Anekdoter, og med den elskværdige, men snurrige, aandsfraværende Philosoph *Sibbern*, som til Oehlenschlägers inderlige Fornøielse, altid gav Kort i Utide, ragede efter Jettens i sine Medspilleres Kasser eller laa under Bordet, for at tage de Kort op, han i Eetvæk tabte. Oehlenschläger holdt ikke af at blive Beet eller i det Hele af at være uheldig. Naar det gik galt med et Spørgsmaal i Spillet, udbød han gjerne: „Det var et *Spørgespil*, men det blev til et *Sørgespil*“.

I denne national-literære, for Nordens Oldtid begeistrede, Periode faldt Samtalen ofte paa Finn Magnussens mærkelige Læsning af den, allerede af Saxo Grammaticus omtalte, ældgamle Indskrift paa Klippen Runamo i Bleking. Da jeg, som før mig baade *Berzelius* og *Nilsson*, yttrede Tvivl ikke alene om Læsningens Rigtighed, men overhovedet om Tilstedeværelsen af en virkelig Indskrift, blev jeg fra flere Sider tilskyndet til, nærmere at oplyse og begrunde dette. I Særdeleshed ivrig herfor var min „Provst“ paa Regentsen, Professor i Græsk, *F. C. Petersen*, der som gammelklassisk Philolog maaskee ogsaa nok hemmelig havde et godt Øie til den nye nordiske Philologie. Skjøndt selv Medlem af det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab, der havde udgivet det udførlige og kostbare Værk om Runamo, tilbød han at ville bane Veien for mig hos Conferentsraad Collin til en ny Undersøgelserreise til Bleking. Collin modtog mig

med sædvanlig hjertelig Velvillie, men raadede mig, skjøndt jeg kun bad om 100 Rdlr., at gaae lige til *Kong Christian den Ottende*, der ellers som Præsident for Videnskabernes Selskab let kunde tage Sagen fortrydelig op. Jeg begav mig derefter, forsynet med en Skrivelse fra Collin til den jourhavende Adjudant, for første Gang til en offentlig Audients. Kongen mønstrede velvillig min ringe Person, og da han mærkede min Forlegenhed, opmuntrede han mig strax ved at sige, at det fornøiede ham at see en ung Videnskabsmand, som tidlig havde gjort sig fordelagtig bekjendt. Med stigende Overtaskelse hørte Kongen paa mit Andragende. „Jeg har nok havt en Mistanke,“ udbrød Kongen, „til Læsningens Rigtighed, men er det virkelig muligt, at det Hele kan være en stor Feiltagelse?“ Jeg bad i saa Henseende Hans Majestæt om ikke at troe paa mig, men paa de uimodsigelige Beviser, som jeg haabede at kunne fremlægge, hvis jeg blev sat istand til at skaffe nye Tegninger og Afstøbninger fra Klippen selv. Vare disse ikke overbevisende, blev Skammen min. I hvert Fald vare stærke Tvivl allerede udtalte af Mænd som Berzelius og Nilsson. Det forekom mig da bedre, at Spørgsmaalet blev endelig afgjort fra Danmark selv, end fra Udlandet. „I dette,“ sagde Kongen smilende, „har De ubetinget Ret. Reis med Gud, men kom strax til mig med Deres Udbytte, som jeg nu er meget spændt paa at see.“ Jeg erfarede en Tid efter, at jeg til mit Held havde gjort et meget gunstigt Indtryk paa Kongen, og at han, ved tilfældig at høre om Thomsens Adfærd imod mig, havde udtalt sig særlig misbilligende desangaaende.

Efterat have lært hos en Gibser at tage Afstøbninger, afgik jeg snarest muligt i Sommeren 1844, i Begyndelsen af Juli Maaned, til Bleking udrustet med forskjellige Requisiter, navnlig en Kasse Gibs, og ledsaget af Tegneren Hr. A. Zeuthen. Vor første Station var hos den gjæstfrie Provst *Wulff* i Hoby ved Runamo, hvor jeg før

havde opholdt mig, og hvor jeg atter fandt al mulig Hjelp til mine temmelig besværlige og langvarige Under-søgelser. Da jeg var færdig med Runamo, blev vor næste Station Carlskrona, efter udtrykkelig Indbydelse fra min archæologiske Ven, Admiralitets-Apotheker *Söderström*. Det havde nemlig længe været hans Ønske at erholde en antiqvarisk Beskrivelse af det mærkelige Bleking, og han ansaae nu Leiligheden for gunstig, da jeg var dér med Tegner. Den gamle, næsten halvfjerdsindstyveaarige Mand kjørte os derpaa i sin egen Vogn rundt til alle de interessanteste Steder i det smukke Bleking. Til trods for sin Alder krøb han lystig med os over de høie Stavgjerder, som idelig hindrede os i at komme Mindesmærkerne nær. Gravhøie, Steensætninger og Runesteene bleve opmaalte og afbildede og ikke faa Gravhøie bleve undersøgte. Allevegne traf den velbekjendte Apotheker gode Venner og Collegaer (bl. A. en kostelig Apotheker i Runneby, som altid svoer forfærdeligt, og gjerne ved mindst „ti tusand tunnor djevlar högt uppe från Sveriges rika“), saa det heller ikke manglede os paa muntre Calaser, især da de patriotiske Blekingsboere følte sig smigrede ved, at en dansk Oldforsker vilde gjøre sig al den Uleilighed, for at beskrive Mindesmærkerne netop i deres Egn.

Med et langt større Udbytte, end jeg havde ventet, kom jeg i August tilbage til Kjøbenhavn. Saasnart det lod sig gjøre, meldte jeg mig hos Kongen med mine Afstøbninger og Tegninger fra Runamo. Kongen betragtede dem længe meget nøie og sammenlignede dem omhyggeligt med de ældre Tegninger, hvorpaa Finn Magnusen havde bygget sin Læsning. Omsider sagde Kongen: „Jeg baade takker og lykønsker Dem. Fra nu af skal intet Menneske mere faae mig til at troe, at der staar et eneste Runebogstav paa Runamo. At det var et saa aabenbart Naturspil, har jeg aldrig før kunnet ansee for troligt.“ Han gav sig derpaa til at lee saa stærkt, at han tilsidst holdt

sig paa Maven, idet han gjentog: „*Aah de Lærde*“ og „*saa den tykke Bog om Runamo*“; „*det er tilvisse en aldeles mageløs Historie*“.

Da Kongen var i saa godt Humør, gav jeg ham en Skildring baade af mit lystige Reiseliv, hvilket kjendelig yderligere morede ham, og desuden af det store indsamlede Materiale til en Beskrivelse af Bleking, som jeg gjerne vilde udgive. Kongen svarede: „Ja vist skal det ud, og jeg vil som Part i Sagen hjælpe Dem dertil. Men kom endelig *først og snart* med Kritikken af Runamo-Læsningen. Bring mig derefter Skriftet, men glem ikke at behandle Deres hæderlige Modstandere skaansomt.“ Under disse opmuntrende Forhold arbejdede jeg saa ufortrødent, at jeg hen i November Maaned samme Aar kunde overrække Hs. Majestæt min smukt udstyrede Afhandling: „Runamo og Braavallaslaget“, som han overordentlig naadigt, ja næsten med faderlig Velvillie modtog. Han klappede mig paa Skulderen, kaldte mig sin „kjære Worsaae“, men advarede mig imod „at blive for meget staaende ved den nedbrydende Kritik; han saae helst, at jeg ogsaa byggede op“. Da jeg hertil bemærkede, at jeg netop af den Grund ønskede at kunne udgive mit større Skrift om Bleking, gav han mig strax Tilsagn om Penge dertil, et Løfte som han indfrie under 11. April 1845 ved at tilstaae mig fra 1. Januar 1845 400 Rdlr. aarlig i to Aar til det ommeldte Værks Udarbeidelse og Trykning. Grundvolden for min paafølgende hurtige Fremgang var hermed lagt. Geheimeraad Adler berettede mig senere, at Kongen efter Audientsen havde omtalt mig i de naadigste Udtryk og bl. A. yttret: „*Jeg kan vel tænke mig, at de gamle Lærde nu ville være den unge Mand paa Nakken. Men jeg skal dog lægge min Haand paa ham og sørge for, at der ikke bliver gjort ham Fortræd.*“

Min tidligere Afhandling om Gunhilde havde vakt et ikke ringe Røre, men mit Skrift om Runamo fremkaldte

en sand Storm i den literære Verden. Den forsigtige, diplomatiske Thomsen, til hvem mit Forhold forresten blev bestandig bedre og bedre, ikke mindst siden Kongens tiltagende Yndest for mig, rystede meget betænkelig paa Hovedet over min uhørte Dristighed at træde saaledes op imod *Finn Magnusen, Forchhammer*, ja imod det hele Videnskabernes Selskab. Selv om jeg mulig havde Ret, kunde jeg let „skade Oldforskningen ved at gjøre den latterlig“. Jeg for min Deel meente, at Ukrudt i Videnskaben helst maatte luges bort, for at den gode Sæd desto bedre kunde trives. Finn Magnusens nærmere Venner bebreidede mig, at jeg ikke havde ventet med Udgivelsen til *efter* hans Død, hvorimod jeg fandt det usømmeligt først at angribe, ikke ham personlig, men hans *Læsning*, naar han ikke selv længere kunde forsvare denne. Desuden havde jeg udtrykkelig tillagt Forchhammer den største Skyld, idet han som sagkyndig praktisk Geolog havde givet Finn Magnusen et urigtigt Grundlag, om hvis Paalidelighed den theoretiske Oldforsker ikke med Føie kunde tvivle. Netop som Følge af dette mit Udgangspunkt tog Finn Magnusen mig heller ikke Striden ilde op. Han viste mig uforanderlig den samme Velvillie som før, hvorimod Forchhammer i Begyndelsen var meget irriteret. Det varede dog ikke længe, før ogsaa han og jeg atter kom paa en gjensidig venskabelig Fod. Forchhammer var en yderst elskværdig og munter Personlighed. Men i videnskabelig Henseende var han temmelig let til at fatte Hypotheser og til ligesaa hurtigt at forlade dem, hvortil jeg oftere var Vidne.

Ret betegnende var det under Striden, at *Molbech*, som havde været Medlem af Runamo-Comiteen, søgte i Videnskabernes Selskab at fralægge sig al Andeel i Sagen, medens selvfølgelig Finn Magnusen og Forchhammer, hver paa sin Viis, i Selskabet gjorde sig Umage for at tilintetgjøre Virkningen af mine nye Tegninger og Af-

støbninger. Især disse sidste lode sig dog ikke bort-ræsonnere. Uden dem vilde jeg neppe i mit „Tillæg til Runamo og Braavalleslaget Kbhvn. 1845“ kunne have saa fuldstændig udvidsket Troen paa Runamo-Indskriften og dens Læsning. Ikke mindre betegnende for den almindelige Opfattelse af Striden var det fremdeles, at Videnskabernes Selskabs Secretær, *H. C. Ørsted*, som selv yderst altereret kom til mig, for at tage Afstøbningerne i Øiesyn, fra den Dag af aabnede sit Huus for mig og viste mig bestandig den venligste Opmærksomhed og Tillid.

I det Hele havde jeg nu tilkæmpet mig en fastere Stilling og en tiltagende Anseelse i den literære Verden. Ved den smukke og storartede „Nordiske Høitid til Fædrenes Minde“, som den nye Studenterforening første Gang samtidig med de andre nordiske Studenterforeninger feirede den 13. Januar 1845, blev det mig saaledes overdraget at holde Indledningstalen, hvori jeg atter betonede det Uberettigede i den almindelig raadende Forherligelse af Oldtiden paa Nutidens Bekostning. I de private og offentlige Opmuntringer, jeg jævnlig fik, fandt jeg imidlertid kun en Spore til fornyede Arbeider i Archæologiens Tjeneste. Navnlig var det mig om at gjøre at udfinde det rigtige Forhold mellem de skandinaviske og de øvrige europæiske Kulturbevægelser i Oldtiden, da jeg agtede at ledsage mit Skrift om Blekings Oldtidsminder med en mere udførlig comparativ Udsigt over den europæiske Oldforsknings daværende Standpunkt og Resultater, end jeg havde kunnet give i „Danmarks Oldtid“. Just som jeg paa Ehlers Collegium Foraaret 1845 var ivrig ifærd hermed, blev jeg pludselig angrebet af en heftig Sygdom, som jeg upaatvivlelig havde paadraget mig ved Smitte, ved et Besøg hos den unge Digter C. K. F. Molbech, der lige havde overstaaet en farlig Skarlagensfeber. Omtrent en halvsnees Dage efter fik jeg

nemlig et voldsomt Anfald af samme Feber. Heldigviis havde min ældre Broder som juridisk Kandidat ogsaa faaet Bolig paa Collegiet, saa han kunde pleie mig, især under den værste Krise, som jeg lykkelig gik igjennem. Den ovenpaa følgende lange Quarantænetid af sex Uger benyttede jeg, saasnart Kræfterne tillode det, til i Ro at udarbeide største Deelen af mit nye Skrift. Jeg blev efterhaanden som gjenfødt af Sygdommen og det forekom mig, at jeg havde vundet i Klarhed i mit Hoved.

Inden Quarantænen endnu var hævet for mig, fik jeg en Dag et aldeles uventet Besøg. Den samme Lic. theol. L. Müller, der som Formand for Trykkefrihedsselskabet havde fremkaldt min Bog om „Danmarks Oldtid“, kom nemlig i sin Egenskab af Ephor for det Lassonske Legat, selv til mig paa Collegiet, for at tilbyde mig 300 Rdlr. til en Udenlandsreise. Han meente, at jeg, forinden mit nye Skrift udkom, kunde have godt af at see mig lidt mere om i Verden, hvilket længe havde været et af mine høieste Ønsker. Min Overraskelse og Henrykkelse var derfor ubeskrivelig. Vi bleve snart enige om, at jeg helst skulde bereise vort nærmeste Naboland Tydskland, paa Grund af dets Betydning som Mellemed mellem det høiere Norden og Sydens rigere Kulturlande. Under min tidligere Reise i Sverige havde jeg gjort Bekjendtskab med en anset Boghandler i Leipzig, Voss, som havde tilbudt at udgive en tydsk Oversættelse af mine eventuelle Afhandlinger. Jeg kunde da tillige paa Stedet aftale det Nærmere med ham om en samlet tydsk Udgave af „Runamo og Braavalleslaget“ og af „Blekingske Oldtidsminder“, hvilket ogsaa ganske rigtig blev ordnet. Den forudgaaende tydske Udgave af „Danmarks Oldtid“ banede mig allerede Vei overalt i Tydskland, hvor de literære Kritikere havde betegnet mig som een af Datidens betydeligste Oldforskere. Folks Forbauselse over min Ungdom var derfor rundtom til megen Fornøielse for

mig. Jeg fik for første Gang en behagelig Fornemmelse af, hvad det vil sige, i Udlandet at reise med et bekjendt Navn.

For første Gang fik jeg ligeledes en glædelig Leilighed til personlig at overbevise mig om, i hvilken Grad det lille Danmark i forhistorisk Oldforskning var skredet forud for det store Tydskland. De nationale Bevægelser, som allevegne havde givet et stærkt Stød til den fædrelandske Oldkyndigheds Fremme, havde vel ogsaa strax i Tydskland, ja tidligere, end i Danmark, fremkaldt Undersøgelser af Gravhøie og Samlinger af Oldsager. Men netop paa Grund af Tydsklands Udstrækning og mangeartede Bestanddele, udkrævedes der et overordentlig betydeligt sammenlignende Materiale, før større, videnskabelige Resultater kunde udledes deraf. I saa Henseende vare mindre Lande, som Meklenborg og Danmark, heldigere stillede, da en almindelig Oversigt ulige lettere vilde kunne bringes tilveie her. I og for sig maatte desuden Studiet af den hedenske Oldtid frembyde mere almindelig national Interesse og derved blive dyrket ivrigere i Danmark, hvis glimrende Minder nærmest vare knyttede til den, end i Tydskland, hvor Oldtidens Glands forlængst var blegnet for Middelalderens og den nyere Tids Stordaad. Ligesaa lidet i Tydskland som i noget andet Land var der endnu Tale om, i den forhistoriske Oldforskning at see noget Andet, end et Hjælpemiddel til Oplysning om Kulturforholdenes Udvikling i de enkelte Lande.

Jeg troer at turde sige, at forud for mig havde endnu ingen, hverken fremmed eller tydsk, Oldforsker bereist Tydskland, for at anstille en videnskabelig Sammenligning mellem de forskjellige tyske Oldsagers indbyrdes Forhold og deres Stilling til Fortidsminderne i det øvrige Europa. Ligesom jeg derfor søgte at lære Tydskland nøie at kjende, saaledes var jeg uafbrudt sysselsat med Sammenligninger mellem Tydskland og dets Nabolande til alle Sider. I Særdeleshed forberedte jeg mig derved til en

Øverst: En Del af Worsaaes nye Afbildning af Runamo. Nederst: Det tilsvarende Stykke fra Finn Magnusens Værk.

Kong Kristian den Ottende i sit Arbejdsværelse.

Lithografi efter Tegning af A. Juul.

større archæologisk Reise til Rusland, der med Hensyn til fædrelandske Oldsager og Mindesmærker var fuldstændig ubekjendt i det vestligere Europa. Det havde længe været mit Maal, paa det archæologiske Omraade at gjøre noget Tilsvarende til det, som Rask og efter ham en af mine kjæreste Ungdomsvener N. L. Westergaard havde gjort paa det sproglige, ved gennem Rusland at følge de nordiske Folks Vandring fra deres formodede oprindelige Hjemstavn Indien.

Som de hoslagte Breve udvise, begyndte min Reise i Lübeck, hvorfra jeg gik gennem Meklenborg og Pommern til Berlin. Under mine Studier her arbejdede jeg jævnligen sammen med en spansk Student, som fra det første Øieblik var bleven overrasket over min Lighed med flere af hans Landsmænd. Navnligen paastod han, at jeg paaafaldende mindede om en af hans efterladte bedste Venner i Spanien. Ligeledes traf jeg, mærkeligt nok, sammen med en ung Oldgrandsker fra Schweitz, Mr. Troyon, der siden gjentagne Gange besøgte Kjøbenhavn og Stockholm, hvor han endog blev Lærer i Fransk for Kong Carl den Femtende som Prinds. Det var ham, som først væsentlig skulde bidrage til, at det nordiske Tredelings-System blev anerkjendt og tildeels optaget i Schweitz, endnu forinden de interessante Pælebygninger opdagedes dér, hvorved Systemets vidtrækkende Betydning vandt ny Bekræftelse. Ved vore fælles Interesser sluttede vi til gjensidig Belæring et inderligt og varigt Venskab. Et andet Bekjendtskab, som, om end i en heel anden Retning, blev af stor Betydning for min Fremtid, stiftede jeg i Berlin, nemlig med min tilkommende Svigerfader, daværende Jægermester Holten Grevenkop-Castenskjold fra Lille Frederikslund ved Slagelse (død som Kammerherre, R. af Dbg. og Eier af Hagestedgaard ved Holbek d. 27. Februar 1880). Senere mødtes vi igjen i Wien, hvor hans Broder var Secretær ved vort Gesandtskab.

Uagtet jeg i det Hele i Udlandet mødte ikke faa Danske, søgte jeg dog saa meget som muligt at drage Fordeel af Omgang med Tydskerne, der uden Undtagelse vare yderst venlige og forekommende. Jo længere det gik mod Syd, desto gemytligere bleve de. Om nogensomhelst Animositet mellem Danske og Tydske var der ikke Tale. De nationale og politiske Stridigheder, som hjemme vare begyndte mellem det egentlige Kongerige og Hertugdømmerne, bleve i Reglen ikke forstaaede, især af Sydtydskerne, hvis Uvidenhed om danske og i det Hele nordiske Forhold var i høieste Grad paafaldende. Det var en Gjenstand for idelig Opmærksomhed og Forespørgsel, hvorledes vi Danske, Nordmænd og Svenske, som tilsyneladende talte forskjellige Sprog, dog kunde gjøre os forstaaelige for hverandre. De barnlige Wienerere kunde ikke tænke sig Andet, end at vi i Norden altid maatte leve i Snee og Iis, hvorfor det var dem en særlig Fornøielse at udspørge en Ven af mig, med hvem jeg flere Gange var i større Selskaber i Wien, Naturforskeren *Møller*, Inspecteur i Nordgrønland, om Forholdene i disse fjerne Egne, som antoges for at grændse meget nær til Danmark. Selskabet flokkede sig om ham, naar han skildrede Sælhundefangsten, de svømmende Iisbjerger og Iisblinken, men at man i Grønland kjørte med Hunde, kunde han ikke faae noget Menneske til at troe. Han hævnede sig da ved at fortælle adskillige gruelige Røverhistorier, om hvis Paalidelighed Ingen nærede Tvivl. Det var ham ovenikjøbet en Glæde herved at godtgjøre for mig Rigtigheden af hans Yndlingspaastand, vi ofte havde diskuteret, at Folk helst ville høre og troe paa Usandhed. Det var iøvrigt denne velstaaende Ven, jeg kunde takke for, at jeg ved et tilbudt Laan blev sat istand til at give min Reise en større Udstrækning, end det ellers vilde have været mig muligt.

Det sydligste Punkt, jeg paa Reisen naaede, var det

nordlige Schweitz, hvor Professor Vischer i Basel indviede mig i de vidtgaende demokratiske Tilstande, som havde udviklet sig ved den nylig foregaaede Adskillelse af „Basel Stadt“ og „Basel Landschaft“. I det sidstnævnte Landskab besøgte vi Eieren af et Værtshus, som besad en ikke ubetydelig Samling af Oldsager. I Krostuen blev jeg gjort opmærksom paa en skummelt udseende Bonde, som i Skjortæærmer sad for Bordenden, og ved Viinkrusene demonstrerede for en Deel andre plumpe Bønder. Denne udannede Person, som kastede giftige Blikke til Professor Vischer, med hvem han under Borgerkrigen havde kæmpet i Basels Gader, var nu Præsident i Overappellationsretten i Basel Landschaft!

Fra Basel tog jeg ned ad Rhinen til Strasborg, Maintz, Coblentz, Bonn og Cølln, hvorfra jeg med Diligence, i omtrent to Døgn, kjørte til Hannover og derfra igjen til Hamborg. For første Gang passerede jeg tillands gennem Hertugdømmerne over Danevirke til Kolding, i hvis umiddelbare Nærhed, paa Bjerthgaarden, min Søster og Svoger, Grev Rantzau, boede. Efter et Ophold hos dem besøgte jeg i Veile min Moder, som blev meget forskrækket ved at see mig med Overskæg og Fipskæg, hvilket allerede var ganske almindeligt i Tydskland, men for Civile noget heelt nyt herhjemme. Paa hendes indstændige Anmodning maatte jeg lade mig rage, før noget Menneske i Byen saae mig. I mit stille Sind undrede jeg mig efterhaanden ikke saa lidt over den Smaalighed og Spidsborgerlighed, som nu, langt mere end før, forekom mig at raade i alle vore Forhold, ja selv i Kjøbenhavn, hvortil jeg først seent paa Efteraaret, i October, kom tilbage. Ikke alene med Hensyn til Nutiden og Oldtiden var mit Blik bleven skærpet. Men ogsaa for Middelalderens Vedkommende, der i Tydskland er saa smukt og fyldigt repræsenteret, var mit Øie aabnet for de forskjellige Tidens Stil og for den heldigere Maade, hvor-

paa man i Udlandet begyndte at restaurere Mindesmærkerne, Noget, som under min paafølgende Embedsvirk-somhed fik den største Betydning for mig.

IV

„Blekingske Oldtidsminder“. Reise paa de brittiske Øer og i Frankrige 1846—1847. Offentlig Ansættelse i Decbr. 1847.

Det var i Begyndelsen efter min Hjemkomst temmelig vanskeligt og trykkende for mig. Jeg var reist ud med Lommen fuld af Penge og med en ny Verden aaben for mig, i hvilken jeg saa længe som muligt havde tumlet mig. Jeg vendte tilbage med ikkun et Par Rigsdaler i Behold og med en Gjæld, som vel var udsat paa ubestemt Tid, men som jeg dog ansaae det for en Æressag snarest muligt at tilbagebetale, især da min opofrende Ven Inspecteur Møller imidlertid var død i Italien, og jeg saaledes var bleven hans Arvingers Skyldner. Det betydelige Arbeide, jeg nu maatte paatage mig, lod mig dog snart glemme mine Bekymringer. Den samme indre Stemme, som hidtil under alle Trængsler havde baaret mig op, sagde mig desuden uafdelig, at jeg endnu mindre, end før, havde Ret til at lade mig forknytte. I en ikke almindelig Grad havde jeg jo allerede været begunstiget af Lykken.

Mine ydre trykkende Forhold vare i al Fald for Intet at regne i Sammenligning med den Nydelse, jeg følte ved at fremstille og begrunde mine nye, paa Reisen indvundne eller dog berigtigede, videnskabelige Resultater, idet de store Hovedspørgsmaal mere og mere klarede sig for mig. I Oldskriftsselskabets første Qvartalsmøde i October 1845 holdt jeg strax et Foredrag om mit archæo-

logiske Udbytte, hvori jeg navnlig dvælede ved den saa meget omtvistede Bronzekulturs Oprindelse og Udbredelse. Jeg søgte at vise, at Bronzesagerne omkring i Europa ikke, som hidtil almindelig antaget, hidrørte fra et *enkelt Folk*, der havde forsynet hele Europa med Bronzesager, men at de stammede *fra en ældgammel Kultur*, som fra Asien lidt efter lidt havde strakt sig ud over Europa, hvor den havde hersket til forskjellige Tider, og hvor den følgelig i de enkelte Lande havde udviklet visse Eiendommeligheder i Former og Ornamenter. En udførligere Fremstilling saavel heraf som af det hele Tredelingssystems Forhold til Tydskland gav jeg i en Afhandling om den nationale Oldkyndighed i Tydskland, der først udkom (1846) paa Tydsk i et særeget Skrift og noget senere paa Dansk i Oldskriftselskabets Annaler for 1846. Ligesom jeg for Tydsklands Vedkommende her tilraadede Oprettelsen af et Centrum for den altfor adsplittede tyske Oldforskning, saaledes søgte jeg i en anden Afhandling i samme Aargang af Annalerne at virke hen til, at Oldskriftselskabet kunde blive et virkeligt Midtpunkt for Oldforskningen i Norden. Nordmændene vare fuldt villige til at støtte denne Tanke, hvorimod de Svenske fandt det under deres Værdighed at lade Danmark saa aabenbart spille Hovedrollen. Alligevel havde det den gode Følge, at de svenske Oldforskere bleve nødsagede til at slutte sig mere sammen og arbeide ivrigere for Undersøgelse og Bevaring af deres Fortidsminder, end hidtil havde været Tilfældet.

Den faste Overbeviisning, jeg ved Undersøgelser og Iagttagelser paa Stederne selv havde vundet om Tredelings-Systemets store Betydning for en heel ny Opfattelse af Tydsklands forhistoriske Oldsager og Mindesmærker, støttede mig yderligere i min tidlige Anskuelse om Systemets tilsvarende gennemgribende Betydning for de andre Lande i Europa, ja for den øvrige Verden. Med

den meest levende Begeistring for det vide Blik, der, i Modsætning til alle forudgaaede indskrænkede Synsmaader, aabnede sig for mig ud over Jorden, fuldendte jeg i Slutningen af Aaret 1845 mit større Skrift: „*Bleking-ske Mindesmærker fra Hedenold*“, betragtede i deres Forhold til de øvrige skandinaviske og europæiske Oldtidsminder“, der med en Deel lithograferede Tavler blev færdigtrykt i Foraaret 1846. Da Kongen havde bekostet Udgivelsen, overrakte jeg ham i Slutningen af Februar et Exemplar af Bogen, idet jeg tillod mig at antyde, hvor stort et Lys i den forhistoriske Oldforskning der vistnok vilde kunne udgaae fra Norden. Efterat jeg herom havde maattet afgive en nærmere Forklaring, som lod til i høi Grad at interessere Kongen, spurgte han mig pludselig: „Om jeg ikke havde Lyst til at reise i Sommer.“ Jeg udviklede min Yndlingstanke at bereise det nordlige Norge og derefter Rusland, dels for at følge vore Forfædres dengang formeentlige Indvandningsveie, dels for at see de archæologiske Overgangsforhold mellem Asien og Europa. Men da Kongen i Samtalens Løb erfarede, at Hertugen af Sutherland gennem Oldskriftselskabet havde opfordret en nordisk Oldforsker til at komme til Skotland, bestemte Kongen sig strax til, først at sende mig derover og maaske videre omkring paa de brittiske Øer. Reisen vilde han bekoste. Til Rusland kunde jeg da altid en anden Gang komme.

Om denne baade for mig og, jeg tør maaske tilføie, for min Videnskab betydningsfulde Samtale har jeg givet en nærmere Meddelelse i det vedlagte Brev til Thomsen i Rom. I Efteraaret 1845 havde nemlig Thomsen været saa haardt angreben af en typhøs Feber, at Lægerne tilraadete ham at reise til Syden, for at vinde Kræfter. Først i Januar 1846 tog han til Italien, ledsaget af Assistenterne Herbst og Engelhardt, og blev borte en stor Deel af Aaret. I Mellemtiden faldt min Reise til England,

saa jeg i over halvandet Aar ikke traf sammen med Thomsen.

Uagtet min nye Reise, hvad Brevet til Thomsen yderligere godtgjør, ene og alene skyldes Kongens personlige Initiativ, begyndte min uformodede og temmelig usædvanlige Lykke at vække ikke saa lidt Misundelse og Mistydning. I den bestandig tiltagende Strid om Dansk og Tydsk, om Kongedømme og Constitution, vare de ivrige og heftige Oppositionsmænd Dagens erklærede Helte. Det blev mere og mere Mode at lade Haant om Kongen og hans Ministre, og i det Hele at betragte de danske Kongers Færd og Historie med indskrænket politiske, istedetfor med uhildede og videnskabelige Øine. Det store national-liberale Parti dannede allerede en tæt sammensluttet Cliqve af Politikere, Videnskabsmænd og Kunstnere, som ikkun høist ugjerne anerkjendte dem, der enten slet ikke eller alene betingelsesviis, paa et enkelt Omraade, sluttede sig til deres Rækker. Der var i Partiet ikke faa udmærkede Talere og Ideologer, som med Begeistring og i den allerbedste Hensigt vilde overføre de i andre Lande udviklede Ideer og Forhold paa vore egne Tilstande. Men der var blandt dem ikke en eneste fremragende Statsmand, som tilbørlig forudsaae eller søgte at afvende de hermed forbundne store Farer, især i et Land som Danmark, der indesluttede to stridige Nationaliteter. De virkelige Statsmænd af den ældre Skole, navnlig den udmærkede *Anders Sandøe Ørsted*, behandlede med den yderste Ringeagt som Repræsentanter for en altfor svag og hensynsfuld Politik. Kongens Yndest imod min Ringhed havde derfor i og for sig været fuldkommen tilstrækkelig til at paadrage mig de yderliggaaende Liberales mistænkelige Blikke. Men i Forbindelse med min tidligere, kritisk reserverede Holdning i historiske og politiske Spørgsmaal, bidrog den nu til, at man begyndte stærkere at udpege mig som en for-

fængelig Royalist, der ad Hofveien vilde søge at gjøre Lykke, i Særdeleshed da jeg ved enhver Leilighed, under den almindelige Opposition mod Regjeringen, udtalte min dybtfølte Høiagtelse og Taknemlighed for min Beskytter Kong Christian den Ottende. Hertil kom, at jeg, i Modsætning til Oppositionsmændenes udprægede Lige-gyldighed for deres Klædedragt, ja selv for dennes Reen-hed, altid var omhyggelig og ziirlig paaklædt, og at jeg efterhaanden inddroges i flere af de af Liberalismens Ordførere ildesete høieste sociale og diplomatiske Kredse. Gjennem Etatsraad Molbech var jeg bl. A. bleven be-kjendt med den svenske Minister Baron Lagerheim, som levende havde interesseret sig for mit Skrift om Runamo, og som paa Grund af mit nye Skrift om Blekings Oldtids-minder ikke alene indbød mig til sig, men selv bad mig om et Exemplar af min Bog, som han gjerne vilde over-sende sin Konge. Følgen heraf var, at den svenske Konge tilstillede mig Guldmedaillen pro meritis, hvilken jeg des-værre maatte gjøre i Penge, for at betale den Gjæld, jeg ved min antiqvariske Reise i Tydskland havde paadraget mig. Baade i Baron Lagerheims Huus og hos den gamle Directeur for Udenrigsministeriet, Geheimeraad Danck-warth, der havde kastet sin særdeles Velvillie paa mig, blev Begyndelsen gjort til det nærmere Bekjendtskab, hvori jeg senere har staaet til saagodtsom alle de frem-mede Magters Repræsentanter her i Kjøbenhavn. Den Fortrolighed med det høiere Selskabsliv og med den der herskende finere og lettere Tone, som jeg saaledes tidlig havde erhvervet mig, kom mig til overordentlig stor Nytte under mine paafølgende Ophold i flere af Eng-lands høieste aristokratiske Kredse, hvortil Anbefalinger fra *Kronprindsen*, som Præsident for Oldskriftselskabet, aabnede mig en sjelden gunstig Adgang. En betydelig Hjelp havde jeg ogsaa her i mine udvidede Sprogkund-skaber. Tydsk talte jeg flydende, med Fransk kunde jeg

slaae mig igjennem, Engelsk forstod jeg nok, men først i England selv lærte jeg dog at tale Sproget med tilbørlig Lethed. Før min Afreise havde jeg desuden taget Underviisning i Ridning, idet jeg rigtig forudsaae, hvor vigtigt det var for mig, med Tryghed at kunne færdes til Hest paa mine mange forestaaende Udflugter, navnlig i de mere utilgængelige Egne af Høiskotland.

Heller ikke ved denne Reise, som jeg tiltraadte i sidste Halvdeel af Mai 1846, skal jeg dvæle ved alle Enkeltheder, da en stor Deel af disse ere skildrede i de hoslagte Breve. Jeg havde det Held at komme til de britiske Øer paa en Tid, hvor Sandsen for de fædrelandske Oldsager og Mindesmærker begyndte ogsaa dér for Alvor at vaagne, men hvor endnu, i Lighed med Tydskland, ingen indfødt eller fremmed Forsker havde ad Sammenligningens Vei undersøgt Fortidsminderne i Englands, Skotlands og Irlands forskjellige Egne. Om et almindelig antaget archæologisk System var der aldeles ikke Tale. Ganske enkelte Forskere, navnlig Apothekeren Ch. Roach Smith i London, vare paa rette Vei, tildeels belærte ved de fra det skandinaviske Norden udgaaede Skrifter. Men i Reglen vare Oldgranskerne paa det nationale Omraade rene Dilettanter, som ikke havde Begreb om Mindesmærkernes og Oldsagernes chronologiske Rækkefølge, og som gik let hen over alle Fortidsminder af uforklaret Oprindelse ved at sætte dem i Forbindelse med „de Danske“, om hvem overhovedet de eventyrligste Forestillinger levede hos Lærde og Læge.

Jeg troer derfor uden Ubeskedenhed at kunne sige, at min Reise blev ligesom et archæologisk Vikingetog, der skulde bidrage ikke alene til at grundfæste det nordiske eller rettere det danske Systems Indflydelse paa de britiske Øer, men ogsaa til at udbrede en rigtigere Kundskab baade om de virkelige, forhaandenværende danske og norske Mindesmærker og tillige i det Hele om den

Betydning, de dansk-norske Besættelser og Erobringer i sin Tid havde havt for de forskjellige, nu under den britiske Krone forenede Kongeriger.

Om alt dette havde jeg dog ikke nogen klar Forestilling, da jeg, der fortrinsviis selv søgte Belæring, i Begyndelsen af Juni 1846 landede i Londons City. Efterat jeg havde forladt min danske Reisefælle fra Hamborg, Kjøbmand Carl Møller, en Broder til min afdøde Ven, Inspecteuren i Nordgrønland, og jeg befandt mig ganske overladt til mig selv ovenpaa en tæt besat Omnibus, der med Vanskelighed rullede gennem Verdensstadens uendelige, af sammenpakkede Mennesker og Vogne opfyldte Gader, var det første Indtryk af London overvældende, ja næsten nedslaaende. Jeg kunde ikke strax værgе mig imod den Tanke, at en fattig, ubekjendt Student, som jeg, kunde gaaе tilbunds i det umaadelige Menneskehav her, uden Nogen fik at vide, hvor jeg var bleven af. Men den nedtrykkende Følelse af min egen Ubetydelighed svandt lidt efter lidt ved Synet af alt det Nye og Stortartede, som viste sig for mig. Omsider naaede jeg til mit „Boardinghouse“ i Mortimer Street, Regentstreet, hvor min Reisefælles Anbefaling skaffede mig en yderst venlig Modtagelse hos den hyggelige Værtinde. Stor var hendes Overraskelse og Glæde, da jeg og, som hun meente, ogsaa hendes Huus nogle Dage efter havde den Ære at modtage Besøg saavel af vor Gesandt Grev Reventlow og hans Legationssecretær Kammerjunker Bjelke som af Lord Francis Egerton (senere Earl of Ellesmere), en yngre Broder af Hertugen af Sutherland og en af Englands rigeste Adelsmænd, som levende interesserede sig for Oldsager, og som endog var sysselsat med en (først 1848 trykt) engelsk Oversættelse af den ved Oldskriftselskabet udgivne „Ledetraad til Nordisk Oldkyndighed“. De hoslagte Breve fra ham til Grev Reventlow vise, at han før min Ankomst havde skrevet Anbefalingsbreve til

mig, og at han, efter min Ankomst, tog fra Landet ind til London for at yde mig sin bedste Hjælp med Raad og Daad til Reisen. Af den Respekt, hvormed baade Værtinden og de talrige engelske Gjæster i hendes Huus fra nu af behandlede mig, fik jeg tidlig en oftere siden bekræftet Følelse af, hvor ydmyge de frie Englændere ere ligeoverfor Lorder og fremmede Diplomater.

Ikke alene gennem officielle Anbefalingskrivelser og gennem vort Gesandtskab, hvor jeg i Kammerjunker Bjelke havde en ældre Bekjendt, men ogsaa ved den tyske Udgaave af „*Danmarks Oldtid*“ var mit Rygte til min store Overraskelse ilet forud for mig til London. Strax den første Dag, jeg var i det Brittske Museum hos Directeuren for Myntsamlingen og for de brittske Oldsager, den elskværdige gamle *E. Hawkins*, opdagede en af hans unge Assistenten, *Ch. Newton*, den senere bekjendte klassiske Archæolog, ved mine Svar paa nogle archæologiske Spørgsmaal, at jeg var Forfatteren til det nævnte Skrift, som en af hans Venner, *W. Thoms*, endog var i Begreb med at oversætte og udgive paa Engelsk (udkom 1849 under Titel „*The Primeval Antiquities of Denmark*“). Fra det Øieblik var jeg fuldstændig som hjemme paa det Brittske Museum, hvor Alt stod aabent for mig, og jeg sluttede nøie Venskab med de øvrige der-værende unge Mænd: *Sam. Birch*, *Aug. Franks* og Flere, der nu ere satte i Spidsen for Museet. Paa Grund af mit særlige Kjendskab til de i England ikkun lidet paaagtede forhistoriske Oldsager, der ikke engang vare naaede til at erholde et eget Værelse i det storartede Museum, lyttede man med en vis Opmærksomhed baade i Museet og i de literære Selskaber til mine Forklaringer, ja ved et høitideligt Møde af det store „*Society of Antiquaries*“ maatte jeg endog uventet, paa Præsidentens Opfordring, holde et længere Foredrag paa Engelsk, hvorfor jeg høstede almindeligt Bifald. Foruden at jeg strax optoges

som Æresmedlem af to nye, indbyrdes stridende archæologiske Selskaber: „The Archæological Association“ og „The Archæological Institute“, nød jeg kort Tid efter den for en femogtyveaarig Fremmed hidtil ukjendte Hæder at blive optaget som Æresmedlem af det ovenmeldte gamle og høitansete „Society of Antiquaries of London“.

Fra min tarvelige Bolig paa Ehlers' Collegium og fra mine øvrige, saare indskrænkede Forhold hjemme var jeg saaledes, næsten som ved et Trylleslag, hensat som en videnskabelig Autoritet midt i Englands første literære Kredse, hvor man fra alle Sider viste mig den meest forekommende Velvillie. Ved de talrige Middagsselskaber, hvortil jeg blev indbudet af de forskjelligste Samfundsklasser, saae jeg desuden en gennemgaaende Rigdom og Luxus, som vakte min største Forbauselse. For imidlertid ikke at nedsætte mig i Englændernes Agtelse skjulte jeg omhyggelig, hvor imponeret jeg ofte var, i Særdeleshed, da jeg, faa Dage efter min Ankomst var indbudt af Lord Francis Egerton til en Middag, hvor han til Ære for mig havde samlet en Deel af de berømteste Archæologer i London. Allerede i Forhallen studsede jeg ved at see den festlig klædte Portier, opstillet med en stor Sølvstav i Haanden, og de mange andre puddrede Tjenere i straalende Livreer. Det pragtfulde Huus var smykket med Marmorstatuer, bl. a. af Thorvaldsen og Canova, og Væggene vare behængte med en Deel af Hertugen af Orleans' uvurderlige Malerisamling, som i Revolutions-tiden var bleven kjøbt af Lord Francis Egerton's Fader, den forrige Hertug af Sutherland, som havde deelt Samlingen mellem sine Sønner. Vi spiste paa kostelige Servicer og af gammelt Sachsisk- og Sèvres-Porcellæn, hvis Lige jeg ingensinde før havde seet. En tilsvarende, omend nyere Pragt herskede hos en forhenværende dansk Consul i China, med hvem Grev Reventlow havde bragt mig i Forbindelse, nemlig Mr. James (senere Sir James)

Mattheson (Eier af Lewis, den største Øe blandt Hebriderne), som under det danske Flags Beskyttelse havde ved Indførsel af Opium til Chineserne tjent og hjembragt en Formue af mindst 800,000 Pund Sterling. Ved St. James' Park havde han dengang nylig indrettet sig „one of the finest houses in London“, der endog var bleven bæret med et Besøg af Dronningen. Ligesom Lord Eger-ton forberedte min Ankomst til hans Broder Hertugen af Sutherland i Nordskotland, saaledes ordnede Mr. Mattheson Alt for min Reise rundt om paa hans Øe Lewis, paa Nordvestkysten af Skotland. I det Hele vare stadig Grev Reventlow og Legationssecretær Bjelke utrættelige i at indføre mig overalt, hvor jeg paa een eller anden Maade kunde høste Nytte for min Reises Formaal.

Paa mine mange Farter i London gjorde jeg vel hurtig den Iagttagelse, at selv i det rige, aristokratiske England er en Videnskabsmands Stilling ganske anderledes almindelig hædret og paaskjønnet, end her hjemme, hvor Smaaligheden har et større Raaderum, og hvor de høiere, i Materialisme og tom Forfængelighed altfor meget ned-sunkne aristokratiske Kredse i Reglen savne Evne til at fatte og vurdere Videnskabens Betydning. Men jeg kunde alligevel ikke undlade at spørge mig selv, om man virkelig i England vilde have behandlet mig med saa stor Imødekommen i de rigeste og fornemste Huse, naar man havde vidst, at jeg i mit Hjem ofte var næsten ganske blottet for Penge, og at jeg til daglig maatte spise til Middag for et Par Mark i den alt andet, end reenlige Studenterforening. Imidlertid tog jeg roligt det Parti at nyde mit Held, men paa samme Tid at sørge for, at min Arbeidskraft ikke blev brudt, og at mit egentlige Maal først og fremmest kunde blive naaet. Fra min tidlige Ungdom har jeg søgt at forlige Oldtiden med Nutiden, da jeg aldrig har kunnet fatte, af hvilken Grund en stakkels Oldgrandsker selv skulde være „høisat“ midt i den lyse, men

gjerne for lidt paaskjønnede Verden, hvori netop en Videnskabsmand maa have sine Øine alvorlig aabne, hvis han vil haabe at komme til at erkjende det Rette og virke for sine Ideers Udbredelse og Frugtbargjørelse. Jeg har altid hyldet det gamle Ord: „Homo sum, nil humani a me alienum esse puto“, og jeg maa tilstaae, at jeg for min Deel har befundet mig særdeles vel derved.

Forinden min Ankomst til England havde jeg smigret mig med, at jeg var et ganske pænt Menneske i Klæde- dragt og Manerer, og at jeg vel nok skulde kunne hamle op med Englænderne, der just ikke havde Ord for at være ziirlig paaklædte eller meget høflige og velopdragne. Men jeg maatte rigtignok i saa Henseende staae til Skamme. Jeg fik en levende Følelse af, hvor langt vi vare tilbage i mit Hjem, ikke alene med Hensyn til simpel og dog fiin Elegance i Herrernes Dragt, men ogsaa navnlig i Selskabslivet med Hensyn til Omgang med Damer. En saa udsøgt og paa samme Tid naturlig Høflighed mod det smukke Kjøn havde jeg endnu aldrig seet. Det varede heller ikke længe, før jeg havde reformeret min Paaklædning og tillige lært at opvarte Damerne med den Lethed, som i England uafviselig fordres af en „Gentleman“. Den Yndest, hvormed Damerne til Gjengjæld bærede mig, blev ingenlunde til Skade for mine archæologiske Vandringer rundt om paa de brittiske Øer.

Ved Siden af mine antiqvariske Studier i London begyndte jeg ogsaa at blive indviet i politiske og diplomatiske Forhold. Spændingen hjemme mellem det egentlige Kongerige og Hertugdømmerne og som Følge deraf mellem Danmark og Tydskland var i bestandig Tiltagende, indtil den ved Christian den Ottendes aabne Brev, som udkom netop i 1846, brød ud i lys Lue. Denne Strid afspejlede sig stærkt i London, hvor vor Gesandt Grev Reventlow og den preussiske Minister Bunsen under Ven-skabs Maske kæmpede paa Liv og Død om den største

Indflydelse i Pressen og ved Hoffet. Jeg havde oftere Leilighed til at bemærke, hvor stor Anseelse Grev Reventlow havde vidst at forskaffe sig, uagtet han ikke havde Evne til at føre et stort Huus, hvorved han kunde have bødet paa det Vanskelige i at være Repræsentant for en lille Stat, og uagtet han ved sit Ægteskab med en langt-fra jævnbyrdig Elskerinde havde mangen en Dyst at bestaa i det aristokratiske England. Med den ligefremme Aabenhed, som udmærkede Grev Reventlow, omtalte han, til min Overraskelse, oftere disse intime Forhold for mig, idet han navnlig fremhævede, hvorledes Kong Frederik den Sjette paa en Tid, da alle hans egne Slægtninge vendte ham Ryggen for hans Giftermaals Skyld, ikke alene roste ham derfor, men endog strax efter sendte ham som Chargé d'affaires til Brasilien. Herfra flyttedes han til Portugal og omsider, af Kong Christian den Ottende, til London. Ved den første store Levée, Dronningen gav, skulde Grevinden forestilles for Hds. Majestæt. Da midlertid Aftenen forud Dronningens Overkammerherre lod sig melde hos Reventlow, gik Greven, der strax ahnede Uraad, ham imøde og udtalte sin dobbelte Glæde over at see Hans Herlighed, idet han selv lige vilde have været hos ham, for at undskylde sin Kones Udeblivelse, paa Grund af Upasselighed, næste Dag. Overkammerherren, som netop kom for at melde, at Dronningen, efter modtagne Oplysninger, ikke kunde see Grevinden ved Levéen, blev henrykt over saaledes at slippe for sit piinlige Hverv. Det viste sig senere, at de nævnte hadefulde Oplysninger skrev sig fra en engelsk, i Kjøbenhavn gift Dame. Men Reventlow var fremdeles paa sin Post. Prinds Albert nød endnu dengang ikkun liden Anseelse i London og England, saa Reventlow, ved behændig at lade Elephantordenens blaa Baand spille for hans Øine, opnaaede, at Dronningen ved næste Leilighed baade modtog Grevinden, og, hvad der var en

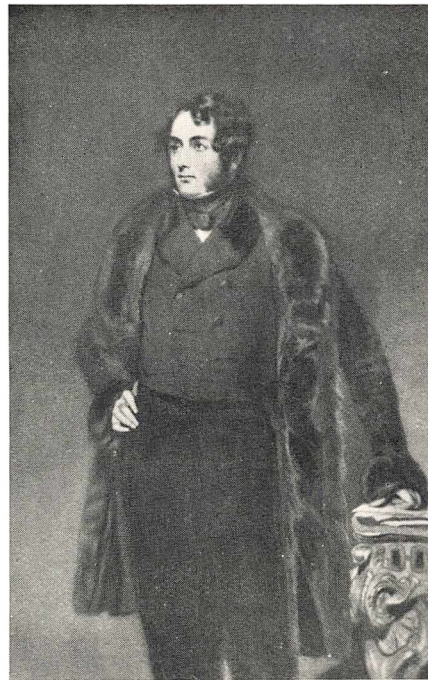
sjælden Udmærkelse, tilføiede nogle meget forbindtlige Ord. Grevindens og tilmed Grevens Stilling ved Hoffet og i Aristokratiet var dermed sikkert.

I større politiske Spørgsmaal og navnlig i det dansk-tydske kunde dog det blaa Baand ikke i Længden veie op imod Prinds Alberts tydske Sympathier. Dronningen nærede ganske vist Velvillie mod Danmark, tilmed da det heed sig, at hun havde været ikke saa lidt indtaget i vor Prinds Christian, ja endog at hun vilde have valgt ham, hvis hun havde faaet Lov til at følge sit eget Hjerte. Men det var naturligt, at hun nu paa mange Maader blev omgivet af tydske Indflydelse, og at den preussiske Minister Bunsen fik særlig Adgang til at paavirke hende gennem Prindsen. Reventlow udtalte jævnlig sin store Harme over Bunsen, der fra en Videnskabsmands beskedne Stilling havde arbeidet sig op til Diplomat, hvorfor han haanlig kaldte ham „Professorsnuden“, idet han samtidig paa en høist komisk Maade bad mig undskyldte, at han i mit Paahør talte saaledes om en literær Personlighed. Da Bunsen, som var Archæolog, havde ønsket at see mig, førte Reventlow mig ikke destomindre til ham, og det var mig til stor Moroe at see dem sammen i tilsyneladende inderlig Fortrolighed, medens de hver for sig vidste om hinanden, at de arbeidede i stik modsat Retning. Bunsen var temmelig lille, svær og med et overordentlig svedent Udtryk. Jeg gjorde Bekjendtskab hos ham med flere unge tydske Videnskabsmænd og blandt dem med eet af hans Kreaturer, som han havde faaet Prinds Albert til at antage som Secretær. Det meentes almindelig, at Bunsen selv skrev Artikler i „Times“, som Bjelke fra vort Standpunkt søgte at gjendrive. Med Bjelke var jeg flere Gange hos Hovedredaktøren for Times, Mr. Lane, og hans Damer, i hvis Loge i Theatret vi ogsaa tilbragte en Aften. Damerne vare henrykte over det diplomatiske Selskab. Jeg begyndte at faae en Forestilling om, hvor-

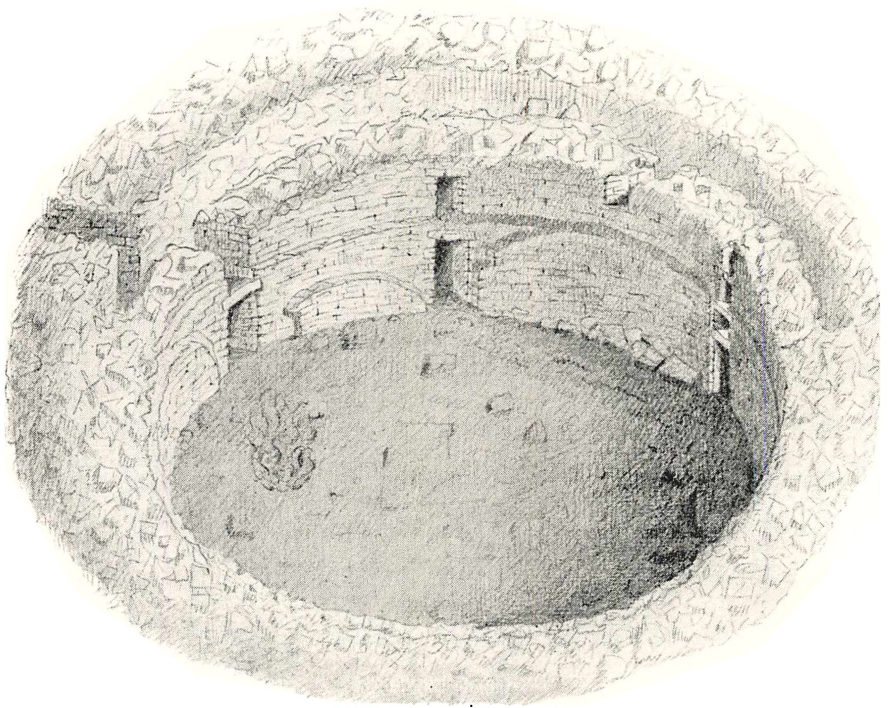

Hertugen af Sutherland.
Maleri af Partridge o. 1850.

Lord Francis Egerton.

Det „pictiske Taarn“ ved Backie, Sutherland. Udgravet i September 1846.
Tegning i Nationalmuseet.

ledes den „frie“ og „mægtige“ Presses Udtalelser ofte fremkomme eller blive farvede af meget smaae Aarsager.

I den indre engelske Politik var der samtidig et overordentlig stærkt Røre. Det Peelske Ministerium blev saa haardt angrebet af Oppositionen med Lord George Bentinck i Spidsen, at man forudsaae dets Fald. Af yderste Interesse var det for mig at overvære eet af Underhusets Møder, som varede til Kl. 1¹/₂ om Natten, hvor Sir Robert Peel med glimrende Veltalenhed forsvarede sit Ministerium mod de af Oppositionen fremførte Beskyldninger. En saadan Blanding af Humor og Alvor havde jeg aldrig hørt.

Udrustet med ikke faa Oplysninger om Englands Nutid og Fortid og med talrige Anbefalingsskrivelser gik jeg fra London nordpaa gjennem det gammeldanske Nordengland til York og Newcastle. Allevegne stødte jeg paa oprindelig danske Stedsnavne og paa andre mærkelige Vidnesbyrd om de Danskes forud vidtstrakte Herredømme i disse Egne, ja selv i Befolkningens nuværende Udseende og Sprog forekom det mig, at jeg vandt levende Bekræftelse paa min Formodning om, at de Danskes Bosættelser og Erobringer i England hidtil havde været høist ufuldstændig opfattede eller endog i paafaldende Grad miskjendte. Overalt hørte jeg „the Danes“ skildre *alene* som skrækelige Barbarer og Røvere, der kun havde bragt Død og Ødelæggelse med sig, uagtet samtidig den danske Konge Knud den Store blev lovpriist som en af Englands mægtigste og meest fortjente Herskere. Hvorledes skulde overhovedet en enkelt, saakaldet „Vikingehøvding“ med en nok saa stærk Flaade kunne have, ikke alene erobret det store og stolte England, men for længere Tid grundlagt et kraftigt dansk Herredømme dér, naar ikke baade han og hans Mænd havde forud været i Besiddelse af en vis Dannelse, og naar de ikke tillige, ved tidligere anseelige danske Nybygder i Landet

selv, havde fundet en væsentlig Støtte for deres usurperede Magt.

Drømmende om Fortidens svundne Herlighed vandrede jeg omkring i det danske Nordenglands gamle Hovedstad York og i den ærværdige Domkirke, hvortil saa mange mærkelige Minder om den danske Tid vare knyttede. I de to Aarhundreder, der gik forud for Svend Tveskjægs og Knud den Stores Erobringer, havde mangan en nordisk Hedning her modtaget den hellige Daab, for derefter som Kirkens lydige Søn at paabegynde et nyt og mere fredeligt Liv enten i det fremmede Land eller vel stundom endog i hans egen nordiske Hjemstavn. Med den største Interesse forfulgte jeg de adspredte, forhen ikke ret forstaaede Spor af de Danske, hvis Færd og Indflydelse paa Englands tidligere Udvikling mere og mere viste sig for mig i et nyt og klarere Lys.

Hverken Tid eller Penge tillod mig dog at dvæle saa længe i det minderige Nordengland, som jeg gjerne havde ønsket. Paa det altfor korte Ophold bødede det ikke saa lidet, at jeg hos de yderst velvillige Oldforskere i York og Newcastle og i de derværende Oldsagssamlinger blev istand til at indsamle mange høist værdifulde Oplysninger og veiledende Vink. Min Reises nærmeste Maal Nordskotland vinkede mig, og allerede i de sidste Dage af Juni Maaned var jeg i Edinburgh. Jeg mærkede snart, at en ulige friere archæologisk og historisk Luftning kom mig imøde her, end i England, hvor Interessen for det Klassiske og Fremmede endnu var aldeles overveiende i Archæologien, og hvor man for de ældre historiske Tidsrums Vedkommende ubillig hævdede Angelsaxerne paa andre Folks Bekostning. De patriotiske Skotter derimod, som ikke kunde glemme deres Lands gamle Uafhængighed, søgte paa enhver Maade at fremdrage og bevare, hvad der var særlig Skotsk. Da de tilmed nærrede alt Andet end Forkjærlighed for Angelsaxerne, og da de fuldt-

vel kjendte de mange Berøringer, hvori Nordboerne og navnlig Nordmændene ved deres Nybygder i det nordlige og vestlige Skotland havde staaet til Skotterne, fandt jeg hos dem et villigere Øre for en uhildet Opfattelse af det dansk-norske Elements Betydning paa de britiske Øer.

I Modsætning til det store Brittiske Museum i London, hvor man med umaadelige Bekostninger havde samlet de rigeste archæologiske Skatte fra Udlandet, kun ikke fra England selv, traf jeg i Edinburgh et uden al Sammenligning mindre, temmelig daarlig ordnet, men for mig meget lærerigt Museum for særlig nationale, i Skotland fundne Oldsager. Blandt de bestemt udprægede skotske Oldsager, der ligesom de engelske frembød kjendelige Forskjelle fra de nordiske, opdagede jeg strax adskillige, utvivlsomt reent nordiske Vaaben og Smykker, som ogsaa ganske rigtig vare komne for Dagen i det danske Nordengland og fornemmelig i Nordmændenes gamle Nybygder paa Skotlands Kyster. Museet indeholdt desuden en Række Afstøbninger af nordiske Runestene fra Øen Man, som i Forbindelse med de Runeskrifter og endeel nordiske Oldsager, jeg alt havde seet i England, overtydede mig om den før ikke ret paaagtede Kjendsgjerning, at de danske og norske Nybyggere endog længe efter deres Bosættelser paa de britiske Øer maae være vedblevne at bevare deres medbragte Sprog, Sæder, Skikke, ja endog deres eiendommelige Runeskrift. Det blev mig nu mere forstaaeligt end før, at saa mangfoldige danske og norske Stedsnavne i næsten uforandret Form have kunnet holde sig til vore Dage baade i England og Skotland.

Medens jeg svælgede i archæologiske Nydelser, havde jeg i social Henseende en meget behagelig Stilling. Mine Anbefalinger og mit Formaal, at undersøge Skotlands Oldtidsminder i Forhold til Nordens, beredte mig den meest velvillige og gjæstfrie Modtagelse i Edinburgh (som

senere overalt i Skotland), først og fremmest dog hos de ikke faa Videnskabsmænd, der for Skotlands Histories Skyld havde nærmere sysselsat sig med Sagaerne og med de øvrige af Oldskriftselskabets udgivne Skrifter. Mr. Laing, Oversætteren af Snorro, Historikerne Cosmo Innes og Skene, Overdommerne „Lorderne“ Neaves og Murray, Oldgrandskerne Mitchell, Stuart o. Fl., vare mine stadige Ledsagere paa Vandringer omkring i den interessante By og i dens nærmeste Omegn, hvor Holyrood, Canongate, the Castle og mangfoldige andre Punkter vare mig forud saa vel bekendte fra Sir Walter Scotts fortrinlige Værker. Paa gammelnordisk Landsmandskabs Vegne sluttede jeg et særligt Bekjendtskab med en ældre, paa Orknø født Læge, Professor Dr. Traill, som var af oprindelig norsk Slægt, og som i sin Oldsagssamling besad flere oldnorske, paa Orknø opgravede, Gjenstande. Han skaffede mig en Indbydelse fra sin Svigersøn, Mr. Parker, der beboede „Fairlie House“ i Fairlie, Syd for Glasgow, nær Largs, hvor den sidste store Kamp stod mellem Nordmænd og Skotter, som tilintetgjorde Norges Herredømme i det vestlige Skotland. Jeg skulde gaae forud dertil over Glasgow; selv vilde han nogle Dage senere følge efter.

I Glasgow havde jeg Anbefalinger til vor Consul, Sheriffen *Alison*, den bekjendte Historieskriver, som modtog mig meget venskabeligt, og til en gammel *Dr. Smith*, som førte mig om i Byen. Navnlig bragte han mig hen til den fattigste Deel af samme, hvor Fremmede ikkun sjelden kom. I tidligere Tid havde dette Qvarteer med sine elendige smalle Gader været beboet af Skotlands høieste og rigeste Adel. Man saae endnu dér Levninger af deres store, steenbyggede Paladser med prangende Vaabenskjolde over Døre og Porte. Men rundtom i de skrækkelig forfaldne Rester af fordums Herlighed myldrede Udskudet af Glasgows Befolkning, som, efter Alisons Ud-

sigende, kunde stille et overordentlig talrigt og frygtelig demoraliseret Proletariat paa Benene. Han forsikkrede mig, at der hver Løverdags Aften, ja sædvanlig Søndagen med, fandtes henved 8000 drukne Mennesker i Glasgow. I een af de forfaldne Paladsgaarde saa jeg, hvorledes en Kvinde vadskede paa gammelskotsk Viis. Hun stod med stærkt opkiltede Klæder og trampede med de bare Ben i en med Vadsketøj og Vand fyldt Ballie.

I de hoslagte Breve har jeg givet en udførligere Skildring af mit herlige Ophold hos den elskværdige Parkerske Familie paa „Fairlie House“ og af min Reise med den paa Vestkysten af Skotland, hvor man ganske rettede sig efter mine Ønsker og Reiseplaner. Kun har jeg ikke berørt, hvor stor Forundring min Introduktion i Huset forvoldte. Da jeg ankom dertil, var Familien fraværende med et stort Selskab paa en Seiltour med Mr. Parkers Lystjagt. Ved Hjemkomsten om Aftenen bemærkede jeg nok en vis Studsen ligeoverfor mig, men først længere ud paa Aftenen, da Lystigheden var stegen, fortalte Mr. Parker mig, at han, efter Meldingen fra hans Svigerfader om et Besøg af „a very learned and distinguished Danish antiquary“, havde ventet at see en ærværdig graa- eller hvidhaaret Skikkelse, og at de unge Damer havde været meget kjede af, at en gammel Bogorm saaledes skulde komme og trykke den muntre Stemning. De unge Damer gjorde mig tusinde Undskyldninger. Jeg troer heller ikke, at de senere kunde klage over Mangel paa Lystighed. I denne glade Kreds af smukke Damer, hvor jeg var den eneste unge Hane i Kurven, lærte jeg egentlig først, og i forbausende kort Tid, at tale flydende Engelsk.

For ikke at ængste min af Naturen meget ængstelige Moder, har jeg heller ikke i mine Breve turdet berette, hvor ofte jeg egentlig var i Fare paa Seiladserne og Farterne med min ufortrødne, noget egensindige Vært, som ikke kjendte til Frygt, ja neppe nok til almindelig For-

sigtighed. Efter sit eget Hoved havde han ladet bygge sin Jagt, der, paa Grund af sin Smalhed og sin betydelige Længde, af hans Venner var bleven bæret med Navnet „*Ligkisten*“, (the Coffin), idet de stadig foreholdt ham, at han sikkert nok engang vilde drukne i den. Da han ansaae sig selv for en stor Sømand, brugte han ikkun yderst sjelden Lods, og det var just ikke hyggeligt for os Passagerer, naar vi i Storm og Tykning hørte ham disputere med Søfolkene om, hvad det var for Øer, vi af og til fik et Glimt af. Et Par Gange hændte det sig, at Lodser og erfarne Søfolk i de Havne, hvor vi ankrede op, raadede ham fra, med *det* Fartøi at gaa ud i aaben Sø i det stormfulde Veir. Men for at hævde sit Fartøis og derved sin Ære, gav han netop paa Trods Ordre til, ufortøvet at lette. Efterat vi en Dag havde redet en svær Storm af i Atlanterhavet og vare alene ved Guds naadige Forsyn velbeholdne gaaede til Ankers i Lochalsh, hvor vi dog Natten efter under en Orkan kom i Drift, og hvor vi derfor Alle bleve purrede ud, vilde han Dagen efter seile op i Fjorden Loch Duich uden Lods og uden anden Veiledning end en Bog: „The Pilot Directions“, som var meget mangelfuld for Fjordenes Vedkommende. Dette viste sig navnlig her. Thi da vi havde ankret op inde i Fjorden ved en derliggende gaelisk Landsby, kom en Mand ombord, der, hvad der i denne Egn var noget Sjældent, kunde lidt Engelsk. Han begyndte strax med at fortælle os, at det var en meget farlig Fjord med mange skjulte Sandbanker og Klippestykker. Af dette havde Mr. Parker ikke vidst det mindste. Vi vare paa Lykke og Fromme seilede forbi alle Skjærene.

Neppe nok havde vi oplevet dette Eventyr, før vi bestod et nyt. I tre Døgn havde vi ikke forladt Skibet, og vi trængte derfor til at røre os. Foran vor Ankerplads og bag ved Landsbyen brusede en Elv ned ad en mægtig Klippe og dannede et høist malerisk Vandfald. Mrs. Par-

ker og en ung smuk Dame, som ledsagede hende, vare enige med os i, at der fra Toppen af det høitragende Bjerg maatte være en henrivende Udsigt over en større Strækning af Høilandene. Touren derop blev besluttet, men Mr. Parker vilde, trods Høiskottens Advarsler, ikke medtage nogen Fører. Vi vandrede langs Vandfaldet og naaede virkelig efter en anstrængende Stigning Toppen, hvor vor Møie blev rigelig belønnet ved det storartede Syn, Høibjergene i Aftenrøden frembød. Da imidlertid Nedstigningen skulde foregaae, fandt Mr. Parker det altfor kjedeligt at gaae samme Vei tilbage. Han valgte da en anden Vei, der fra oven tog sig temmelig passabel ud, men som blev steilere og steilere jo længere vi kom frem. Tilsidst kunde Ingen af os staae opreist. Vi maatte Alle, Damer og Herrer, lægge os ned paa Ryggen og holdende os fast med Hænder og Fødder lade os glide ned mellem rullende Stene. Fra Bjergsiden sivede der desuden saa meget Fugtighed ud, at vi uden Undtagelse vare gjennemblødte paa Ryggen, da vi omsider forrevne, udmattede og i den ynkeligste Tilstand kom ned til Bjergets Fod, hvor hele Landsbyens Besætning havde forsamlet sig i den største Ængstelse for vor Skjebne. De viste os, at dette steile Sted alligevel omtrent var, paa den Side af Bjergtet, det eneste, vi kunde have passeret, uden at støde paa aldeles bratte Skrænter, saa heller ikke her havde vort sædvanlige Held forladt os. Efterat vi vare omklædte styrkede vi os ved et rigeligt Maaltid og derefter, paa skotsk Viis, med en dampende Toddy, som skulde modarbeide Fugtighedens skadelige Indvirkninger.

Sjelden forløb en Dag uden at der paa en eller anden Maade var Fare paafærde. Jeg vil derfor ikke nægte, at det var mig en Trøst i den ellers haarde Skilsmisse fra mine kjære Venner i Portree Havn, at jeg ikke mere skulde færdes, saa at sige uafsladelig, med Livet i Hænderne. Ogsaa fra flere Sider modtog jeg Skotternes Lyk-

ønskninger til, at jeg var sluppen levende fra en længere Søtour med „Ligkisten“.

Saa interessant som min Reise var for mig baade nu og senere i Høilandene, beredte den mig dog en stor Skuffelse. Efter de poetiske Indtryk, jeg medbragte fra Læsningen af Sir Walter Scotts Noveller, havde jeg ventet at see idetmindste de meest afsidesliggende Egne befolkede med vildtudseende Høilændere i deres gamle maleriske Dragt. Men det var rigtignok aldeles ikke Tilfældet. Jeg mindes ikke, at jeg paa alle mine Farter i Skotland har truffet en eneste Mand, der til daglig Brug bar det høilandske Costume. Derimod har jeg oftere, fornemmelig paa Østkysten seet det anvendt deels som Søndagsdragt for enkelte, noget extravagante Gentlemen, deels som Livree eller Uniform. Det var i det Hele meget langt fra, at de i Reglen fattige og temmelig lurvet klædte Høilændere nu indgjød nogensomhelst Følelse af Beundring eller Frygt. Snarest var man tilbøielig til at føle Medlidenhed med dem, paa Grund af deres tarvelige Jorder og deres elendige Boliger.

Under mine Udflugter i Høilandene og paa Øerne Vest og Nord for Skotland havde jeg overhovedet jævnlig god Leilighed til at iagttage temmelig primitive Tilstande, som i de afsidesliggende Egne endnu havde vedligeholdt sig. Paa en Ridetour fra Loch Duich til en fjern „Glen“ eller Dal, som var riig paa forskellige Oldtidsminder, vilde jeg hente nærmere Oplysninger hos en Farmer (Forpagter), til hvem jeg havde en Anbefalingssskrivelse. Gaarden bestod, i Modsætning til andre, hyppig storartede Forpagtergaarde i bedre Egne, af adskillige elendige Hytter, blandt hvilke Vaaningshuset vel hævede sig noget, men iøvrigt var det bygget paa samme Maade som Udhusene, af Stene, Tørv og med Tag af Straa og Tørv. Kun udmærkede det sig ved enkelte, rigtignok tarvelige Vinduer. Jeg modtoges af et Par store, ulvelignende

Hunde, hvis frygtelige Tuden omsider blev standset af en barbenet, smudsig Tjenestepige med langt uredt Haar, som forbauset kom tilsyne i den lave Indgangsdør. Herren i Huset var ikke strax hjemme, og jeg havde ondt ved at gjøre mig forstaaelig for Folkene, som alene talte Gaelisk. Jeg blev dog budt ind i Stuen, hvor jeg i Førstningen neppe kunde see en Haand for mig, i den Grad var der opfyldt af Røg, som kun langsomt kunde trække ud af Røghullet eller Lyren i Taget. Midt paa Gulvet, som var belagt med Leer, flammede et Baal af Quiste og Tørv, der udbredte en afskyelig Stank. Lidt efter lidt opdagede jeg hist og her nogle elendige Meubler, deriblandt Sengesteder af umalet Træ. Imidlertid blev min Vært hentet. Det var en høi anseelig Skikkelse med stærkt rødt Haar, klædt i Tartan, med en flad strikket Hue, hvori sad en Ørnefjeder, og med en ternet Plaid slynget om Skuldrene. Han bød mig hjertelig velkommen med et vældigt Glas Whisky, hvortil jeg pligtskyldigst nippede. Det smagte afskyeligt af Tørverøg. Men ligesom han stak sit Glas ud, saaledes maatte jeg uden Barmhjertighed, for ikke at fornærme ham, tømme mit. Hele Dagen kunde jeg smage den skrækkelige Velkomstdrik; det var første og sidste Gang jeg i Skotland drak den dér saa yndede Whisky. Men efterat jeg havde blandet Whisky med ham, var han Artigheden selv imod mig og fulgte mig rundt omkring i Dalen til alle de seeværdigste Punkter.

I Vest- og Nordskotland gjorde jeg forresten den samme Erfaring, som jeg oftere havde gjort hjemme paa mine Reiser i det vestlige og nordlige Jylland, ikke at tale om Norge og Sverige, at Nydelsen af stærke Drikke var mere udbredt dér, end i sydligere, mere velhavende og tildeels mere civiliserede Egne. Nogen Skyld i saa Henseende, og vel ikke ganske uden Grund, fik gjerne det barskere, overordentlig fugtige Klima. I al den Tid, jeg tilbragte ved Clyden, hengik der sjelden nogen Dag, uden at det,

idetmindste henimod Aften, regnede, hvorfor der ogsaa i de fleste Huse, selv midt om Sommeren, var Ild paa Kaminen. Under et Besøg hos en Proprietær eller „Laird“ yderst ude paa Vestkysten, blev jeg en Morgen, inden jeg endnu var staaet op, overrasket ved, at min gjæstfri Vært vilde paa Sengen skjænke mig en bitter Snaps. Han forsikkrede mig høitideligt, at Klimaet krævede det, og at min Sundhed vilde befordres derved. Med den yderste Nød slap jeg for, paa fastende Hjerte, at nyde Sundheds-snapsen, som jeg imidlertid længere op ad Dagen maatte drikke. Det var mig en stor Fornøielse at iagttage, hvor mange Ølglas varm Whisky Toddy min djærve Vært kunde tage til sig ovenpaa Middagsmaaltidet.

Men endnu værre gik det til i Kirkwall paa Orknørne. Med min Ven Sir Henry Dryden, den bekjendte engelske Oldforsker, var jeg indbudt til en stor Ungkarlemiddag hos „the town clerk“ eller Byskriveren i Kirkwall, hvor saagodtsom alle Byens Honoratiores vare tilstede. Vi gik tilbords Kl. 5, men bleve efter Maaltidet siddende ved Flaskerne indtil Kl. 1 om Natten, i hvilken Tid utrolige Masser af Whisky Toddy bleve consumerede. Da jeg udtrykte min Glæde over, at Nordboernes Efterkommere paa Orknø ikke i Kraft vare vanslægtede fra deres Forfædre, og da jeg paa samme Tid yttrede min Forundring over, at de saaledes kunde vedblive at drikke den for mig lidet tiltalende Whisky, svarede man, at det, jeg dér havde været Vidne til, var for Lidet at regne. I Caithness havde der nogen Tid i Forveien været et høitideligt presbyteriansk Gilde, hvor hver især af de geistelige Herrer havde drukket tretten Ølglas Whisky Toddy, før Laget blev hævet. Ved forskjellige Middagsgilder, jeg senere overværede rundtom paa Orknø i Selskab med Lord Ch. Neaves fra Edinburgh, der som Sheriff gjorde sin aarlige Rundreise („Circuit“) paa Øerne, herskede der, paa Grund af Sheriffens Nærværelse, et ulige større Maade-

hold, endskjøndt Whisky Toddyernes Antal altid var høist respektabelt. For mig var den livlige Samtale, der, takket være Toddyerne, førtes efter Maaltiderne, ligesaa underholdende som lærerig.

Mit Ophold paa Orknøerne var overordentligt riigt paa Afvevling, baade tillands og tilvands. Snart vare vi tilhest, og snart kørte vi paa Udflugter til de berømte „Stones of Stennis“ og andre Fortidsminder gjennem Kirkwalls Gader i en gammel Landauer, den eneste større Vogn i hele Byen, hvor dens eiendommelige Rumlen var saa velbekjendt, at Alle styrtede til Vinduerne for at see, hvad der dog kunde være paafærde. Snart igjen gjorde vi lange Seiltoure i skarptbyggede Baade til de mindre Øer, bl. A. for at besøge en Mr. Balfour, der havde skrevet en Bog om Orknøernes tidligere Skjebne. Overalt modtoges jeg mere som Landsmand end som Fremmed. Snart endelig havde vi lystige Middagsgilder ombord paa min Ven Capt. Lochs lille Lystjagt, der vuggede sig som en Svane mellem de mørke og tunge Handelsskuder i Kirkwalls Havn.

Ogsaa med dette Lystfartøi havde jeg en eventyrlig, ikke ganske farefri Tilbagetour til Skotlands Fastland, som jeg heller ikke ret turde skildre i Brevet til min Moder. Det er bekjendt, at Pentlandfjorden er et af de uroligste Farvande ved de brittiske Øer, og at den endog overgaaer Canalen i stærk Strøm og høi Søgang. Efter en langvarig og meget ubehagelig Seilads med Vindstille, men stærke Dønninger efter en Storm længere ude paa Havet, naaede vi først til Pentlandfjorden ved Mørkets begyndende Frembrud. Lodsens, en prægtig Orknømand eller Orkning, der i Eet og Alt saae ud som en af vore nordiske Sømænd, erklærede til Capt. Loch, at han ikke turde gaae over med saa lille et Fartøi, især da han paa Grund af Mørket og en hyppig indtrædende Taage, ikke var vis paa at faae Fyret paa Skotlands yderste Pynt,

Duncansbyhead, i Sigte. Capt. Loch, der ikke var lidet stolt af sin Værdighed som Postcaptain eller Comman-
deur i Marinen, svarede ærgerlig, at der ikke var Noget
i Veien, hvortil Lodsens høflig bemærkede, at Captainen
vist ikke før havde beseilet Pentlandfjorden. Da Cap-
tainen vedblev at trænge paa Overfart strax, fralagde
Lodsens sig ethvert Ansvar, og vi stod ud i Fjorden. Det
varede kun kort, før Skibet begyndte at rulle ganske for-
færdeligt. Stundom var det som om det reiste sig heelt
op paa Agterstavnen, hvorefter det dukkede Stævnen ind
i de fraadende Bølger, som sprøitede høit over Skibets
Ræling ind paa Dækket og paa os. Baade Captain Loch
og hans engelske Søfolk vare aabenbart under det tilta-
gende Mørke meget betænkelige. I dyb Taushed vare vi
Alle paa Udkig efter Fyret. Omsider saa vi et Glimt deraf,
og efter en Seilads paa noget over to Timer førte den
paalidelige Lods os ind i Thursobugten, hvor vi i det
tykkeste Mørke, i hvilket jeg ikke kunde see en Haand
for mig, gik til Ankers mellem flere Skibe, i Læ af det
mægtige Forbjerg, Holburnhead.

Næste Formiddag, da vi i Skibets lille og skrøbelige
Baad vilde seile over Bugten for at aflægge et Besøg hos
Sir George Sinclair paa Thurso Castle, vare vi paa et
hængende Haar nær druknede. Vi sade rolige bag Seilet,
uden at bemærke, at vi vare komne udenfor det Læ, For-
bjerget gav. Reent tilfældig saae en af Matroserne under
Seilet og opdagede en vældig Bølge, som rullede ind fra
det aabne Hav. Var ikke Roret vendt og Skjødets faldet i
et Nu, vilde vor Nøddeskal ufeilbarlig være kængret. For
anden Gang var jeg glad ved at komme lykkelig fra Lyst-
seilads med engelske Gentlemanen.

I det hoslagte Brev har jeg givet en kort, ingenlunde
udtømmende Beskrivelse af mit Ophold i Caithness og
af mit Herreliv under mit andet Besøg paa det prægtige
Dunrobin Castle. Jeg var nu allerede fortrolig baade med

den Etikette, der herskede her, som ved et Hof, og med den store, for mig i Førstningen høist overraskende Frihed, Gjæsterne havde. Reglen var, at Enhver, der blev modtaget som Gjæst, skulde føle sig som hjemme i Huset. Man samledes kun til Maaltiderne, navnlig til „Breakfast“ om Morgenen og til „Dinner“ om Aftenen; til „Launcheon“ midt paa Dagen kunde man, paa Grund af Udflugter, undskylde sig. Forresten gjorde Enhver, hvad han helst vilde, for at moere sig. Nogle gik paa Jagt, Andre toge ud for at fiske, medens atter Andre rede omkring i Omegnen. Jeg saa oftere, hvorledes Gjæster under Samtale med Hertugen og hans Familie selv ringede paa Klokken, og, naar Tjenerne kom, uden videre gav dem Ordre om, hvad de i forskjellige Retninger maatte ønske. I hvor stor Stil Alt var, sees f. Ex. deraf, at jeg paa en antiqvarisk Udflugt i Omegnen var ledsaget af 24 Ryttere, hvoraf de allerfleste vare beredne fra Hertugens egne Stalde. Om det Vædderidt og øvrige Lystighed, der herskede paa saadanne Toure, gjør man sig vanskelig nogen Forestilling, naar man ikke har levet sammen med unge Engelskmænd.

I Spidsen for alle de muntre Farter stod Hertugens ældste, attenaarige Søn Marquien af Stafford, den nuværende Hertug af Sutherland. Han var en meget stor Sportsmand og i Særdeleshed en ivrig Sømand. Da jeg første Gang kom til Dunrobin, var han paa Togt med sin Lystjagt. Men næste Morgen, just som jeg stod afklædt paa Badehusbroen, for at styrte mig i Søen, kom en lignende adamitisk Skikkelse ud fra Badehuset og forestillede sig for mig som Marquien af Stafford. Vi bleve strax gode Venner, da jeg glædede ham og det øvrige Selskab ved at lære den tydske Huslærer, Dr. Gäbler, som var temmelig pedantisk, hvad man i Danmark forstod ved „en Gammel“. Jeg tog ham i Skuldrene og dukkede ham saaledes ned med min Fod paa hans ene

Skulder, at han til Selskabets usigelige Moro kom op pustende og stønnende med lydelig Klage over, at jeg havde villet drukne ham. Striden mellem Danmark og Tydskland angaaende det aabne Brev, som Kong Christian den Ottende havde udgivet, var dengang almindelig omtalt og drøftet, og strax den første Aften paa Dunrobin havde Dr. Gäbler og jeg været i Disput derom. Den gamle Hertug lo derfor hjerteligt, da hans Søn senere fortalte ham, at jeg havde givet min tydske Modstander en grundig dansk Dukkert.

Efterat Hertuginde, hendes Døttre og flere unge Damer vare komne til Slottet, bleve vi alle indbudte af Marquien af Stafford til en Lysttour med hans Jagt. Under et temmelig stærkt Høivande gik vi i Baade ud til den stadselige Jagt, som laa og rullede i Bugten nedenfor Slottet. Da Jagten havde faaet Seil op og vi stod udefter, mærkedes Søgangen vel ikke saameget, men den var dog stærk nok til, at Flere befandt sig ilde, i Særdeleshed en meget galant skotsk Oberst Malcolm, som paa ingen Maade vilde lade Damerne mærke det. Med mageløs Selvbeherskelse gav han den fine Mand lige til det Øieblik, da den sidste Dame var gaaet ned i Kahytten for at drikke Kaffe. Først da overgav han sig til Neptun, men sluttede sig derefter atter til Selskabet i Kahytten, som om Intet var passeret. Hans Bleghed indgav alligevel Damerne en vis Mistanke, og de undlod ikke at drille ham. Det forekom mig, at hans sjeldne heroiske Kraft ligeoverfor den ellers enevældige Søsyege havde fortjent en bedre Skjebne.

Da vi atter skulde i Land, frembød der sig en stor Vanskelighed som Følge af, at Vandet var faldet, og at en Revle eller Sandbarre, der gik langs med Kysten, nu kun havde saa lidt Vand over sig, at Skibsbaadene ved at passere den saare let kunde kæntré, tilmed da Havet brød stærkt paa Revlen. Vi bleve nu fordeelte, Damer og Her-

rer, i Baadene, og saasart disse naaede Revlen, bleve Herrerne commanderede ud i Vandet, et vist Antal til hver Side, for at holde paa Baadene under Passagen over Revlen. Det var overordentlig komisk at iagttage de fine Herrers Ansigter, naar de tilsyneladende gjerne, men i Virkeligheden høist nødig, maatte, paa Marquien af Staffords Commando, springe i Vandet med Benklæder, Strømper og Støvler, for at bringe Damerne paa det Tørre. Sandsynligviis har jeg dog seet ligesaa komisk ud som de andre Herrer, da Touren kom til mig at vise en ridderlig Adfærd. Fik vi vaade Fødder og Been, havde vi dog den Trøst, at ikke een af Damerne kom i Vandet.

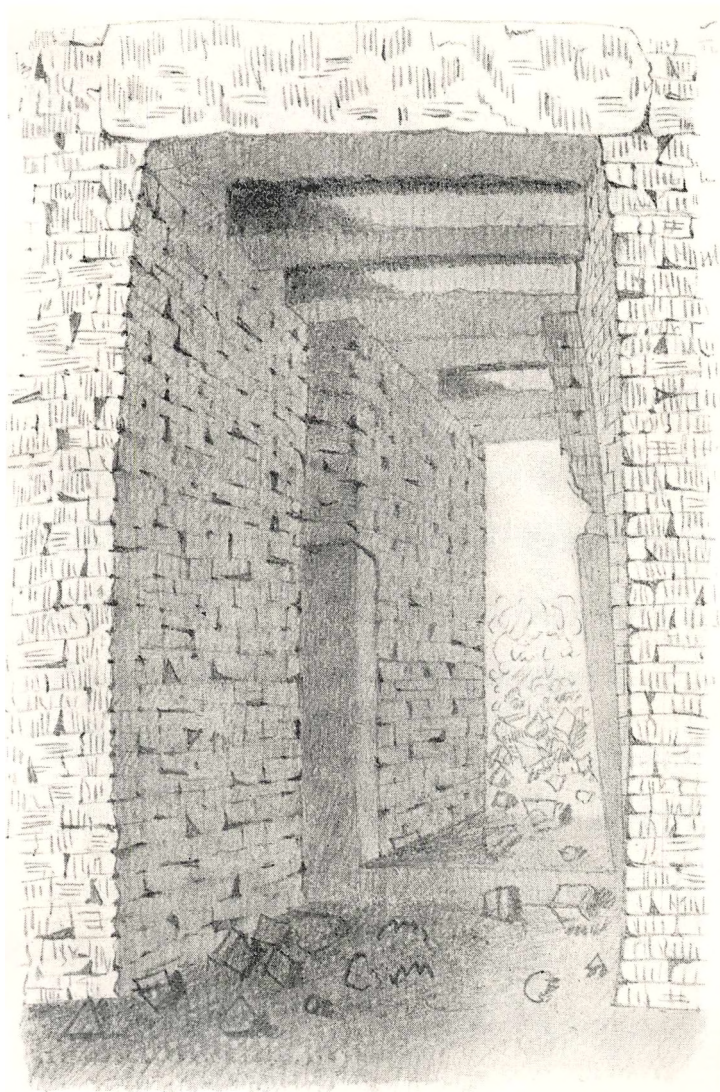
Med Hertuginde havde jeg oftere Samtaler om danske Forhold, og hun udspurgte mig ivrigt om Prinds Christian, vor nuværende Konge, Christian den Niende. Hun havde nemlig været Mistress of the Robes paa den Tid, da Dronning Victoria skulde vælge sig en Gemal, og hun antydede ikke alene, at Prinds Christian, hvis Dronningen ganske kunde have fulgt sin Tilbøielighed, mulig vilde være bleven valgt, men hun lod ligesom forstaae, at Dronningen havde bevaret en ikke ringe Interesse for ham. Ganske tilfældigt var det vel saaledes heller ikke, at Prindsen af Wales adskillige Aar efter netop skulde blive forenet med en Datter af hans Moders gamle Flamme.

En anden Gang berørte hun i Samtalens Løb Grevinde Reventlows Stilling ved Hoffet i London, idet hun spurgte, om hun ikke var af meget lav Herkomst („of very low origin“). Jeg svarede, at jeg vel ikke nærmere kjendte hendes Familie, men at jeg med Sikkerhed vidste, at hendes Broder var en af vore meest udmærkede Læger, og at han var Overlæge ved eet af Kjøbenhavns største Hospitaler. Det var synligt, at mit fuldstændig sandfærdige Svar baade overraskede og imponerede hende, saameget mere, som man i England ikke i den Grad kjender den latterlige Forskjel paa Adelige og Ikke-Adelige, der andetsteds, for-

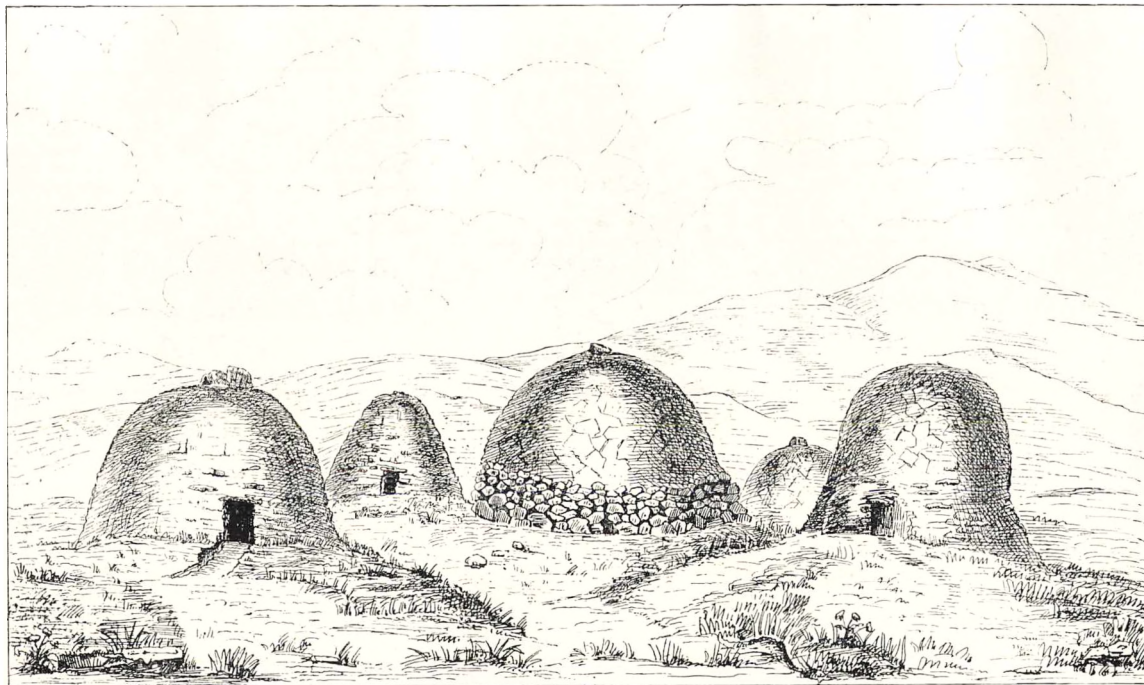
nemmelig i smaa Stater, og ikke mindst hvor Adelen ikke længere rekruteres fra de bedste Kræfter i Folket, gjør sig gjeldende. Enhver engelsk Gentleman kan ved egen Dygtighed hæve sig op i det engelske Aristokrati, ligesom en Adelsmand, uden Tanke om Mesalliance, kan gifte sig med en Gentlemans Datter, paa hvilken Maade det engelske Aristokrati har en sund og dyb Rod i Folket selv. Hertuginde gjorde mig derfor tusinde Undskyldninger for sit Spørgsmaal og beklagede, at man havde bibragt hende en saa urigtig Forestilling om vor Gesandts Gemalinde. Det forekom mig, maaske med Urette, at hun fra det Øieblik af behandlede mig med endnu større Høflighed og Ligefremhed end før.

Det var i Reglen en yndet Adspredelse for det store, paa Dunrobin forsamlede Selskab at følge med paa antiqvariske Udflugter, overvære Udgravningen af et stort Piktisk Taarn, som Hertugen lod foretage, eller saavel høre mine Forklaringer af de gamle norske Stedsnavne, hvoraf Sutherlandshire har ikke faa at opvise, som ogsaa ved Kaminilden om Aftenen at lytte til mine Fortællinger i det Hele om Nordboernes Færd i det nordligste Skotland. Det var Hertugen en særlig Glæde at faae Forklaring paa de ikke-gaeliske Stedsnavne, som Ingen der i Egnen før havde kunnet tyde. Han blev saaledes yderst henrykt, da jeg en Dag kørte med ham over en stor Bro ved den nærliggende By *Brora*, og jeg fortalte ham, at større Broer i Oldtiden og den tidlige Middelalder endnu vare meget sjeldne, og at derfor Bynavnet netop hidrørte fra Broen, vi passerede, hvad der yderligere blev bekræftet ved, at der endnu i Island findes et aldeles lignende Stedsnavn „Bruará“ eller Broaaen.

De fleste archæologiske Samtaler førte jeg dog med Hertugens Broder, Lord Ellesmere. Jeg greb Leiligheden til at forklare ham, i hvilken daarlig Tilstand det Brittske Museum var med Hensyn til de brittske Oldsager, og jeg anbefalede ham indtrængende at anvende sin store

Indgangen til „det pictiske Taarn“ ved Backie.
Set fra den indvendige Gaard.
Tegning i Nationalmuseet.

Beboelseshuse paa Lewis 1859.
(Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland III).

Indflydelse til at skaffe Plads og Penge til Oprettelsen af en særegen brittisk Afdeling i Museet. Jeg havde ingen Ahnelse om, at Parlamentet ikke længe efter skulde ned-sætte en Commission, for at undersøge det Brittske Museums Tilstand, og at netop Lord Ellesmere skulde blive Præsident for denne Commission. Hvorledes han derefter skriftlig henvendte sig til mig om Oplysninger og Forslag, skal senere blive berørt.

Baade paa Dunrobin og paa andre af Hertugens Gaarde, ligesom under min paafølgende Reise langs Skotlands Østkyst, saa jeg, hvorledes man var ifærd med at dræne Markerne ved Nedlægning af brændte Leerrør — en Fremgangsmaade, som endnu var fuldstændig ukjendt i Danmark, hvor den jo siden har spillet en overordentlig stor Rolle. For første Gang saa jeg ogsaa overalt i Skotland de sørgelige Virkninger af Kartoffelsygdommen, som vel bredte sig til Danmark, men som i Skotland og Irland, hvor den fattige Befolkning væsentlig levede af Kartofler, antog forfærdelige Dimensioner og blev en formelig Nationalulykke ved den deraf fremkaldte Hungersnød.

Ligesaa nedslaaende et Indtryk man fik af de i Almindelighed daarlig dyrkede og fattige Høilande, hvorfra mangfoldige af de gamle gaeliske Indbyggere efterhaanden vare udvandrede til Amerika, ligesaa smilende og opmuntrende var Synet af Skotlands Østkyst, af de frugtbare, veldyrkede Lavlande. Paa den Tid, min Reise faldt, var Jernbanen fra London til Edinburgh endnu ikke heelt færdig, og Nord for Tayfloden vare endnu heller ingen Jernbaner aabnede. Men det var en stor Nydelse at sidde ovenpaa de prægtige Diligencer, forspændte med fire ypperlige, hurtigløbende Heste, og fra det høie Sæde skue ud over de herlige, vekslede Landskaber, hvorfra en balsamisk Duft, fra Marker, Enge og Bjergsider, strømmede En imøde. Fra Høilandenes mere tungsindige Ensomhed følte jeg mig paa Touren fra Dunro-

bin sydpaa, bestandig mere og mere henflyttet til et ganske andet, civiliseret Livs Virksomhed og Travlhed, og, hvad Befolkningens Ydre tydelig bekræftede, til et andet Folkefærd. En Ting fandt jeg imidlertid at være uforandret den samme i Lavlandene som i Høilandene, og det var den gammelskotske Gjæstfrihed. Jeg gik fra Haand til Haand, og man vidste ikke, hvorledes man skulde gjøre det godt nok for mig. Kun tør jeg ikke nægte, at de ellers saa fortræffelige og intelligente Skotter havde en kjendelig Svaghed for Lorder, og at deres Opmærksomhed imod mig betydelig tiltog, saasomt de hørte, at jeg i længere Tid havde været Gjæst paa Dunrobin hos Hertugen af Sutherland. Jeg smilte i mit stille Sind, hver Gang jeg, og det skete temmelig jævnlig, blev forestillet af mine Værter for deres indtrædende Gjæster som „*en Ven* af Hertugen af Sutherland“. Jeg spurgte mig selv, hvad Hertugen, tiltrods for al sin Elskværdighed mod mig, dog egentlig vilde sige til *det*, og jeg maatte uvilkaarlig tænke paa en Historie, Digteren H. C. Andersen havde fortalt mig om den gamle Storhertug af Saxen-Weimar. H. C. Andersen, som var meget yndet af Storhertugens ældste Søn, den nuværende Storhertug, havde opholdt sig nogen Tid ved Hoffet i Weimar, hvor han under almindeligt Bifald havde oplæst flere af sine Eventyr og Digte, da Storhertugen en Dag meget naadig sagde til ham: „Hvor Skade, min kjære Hr. Andersen, at De ikke er Adelsmand; jeg kunde da have været Deres *Ven*.“

Paa Grund af mine fine Forbindelser og i min Egenkab af Udlænding fik jeg sædvanlig ved Middagsgilder Husets Frue tilbords. Jeg maatte jo skjønne paa Æren, men jeg skjønnede ikke saa meget paa, at det derved paahvilede mig at lægge Suppen for og tillige at være Forskjærer. Det hører med til god Opdragelse i de britiske Lande for enhver Gentleman at kunne udføre Sligt med behørig Færdighed og Anstand og uden at over-

sprøjte de nærmestsiddende Damers Dragter. I alle vanskelige Tilfælde tog jeg imidlertid det Parti, ganske rolig at skubbe Harer, Kalkuner og slige Prøvestene for en udviklet Forskjærerkunst hen til min nærmeste Nabo ved Bordet med Anmodning om, at han vilde overtage min Post, idet jeg tilføiede, at i mit Hjem var den Skik mere og mere bleven almindelig, at Retterne skares for af Tjernerne eller i Kjøkkenet, inden man ombød dem ved Bordet.

Blandt de Æmner, som dengang ivrigst drøftedes i Skotland ved alle Sammenkomster, var især Striden mellem den nye Frikirke og den tidligere ene herskende Statskirke. Selv til de yderste og fattigste Høilande var Kampen med saa stor Styrke trængt frem, at neppe noget Sogn savnede en Frikirke, en Bolig for Præsten og en Friskole, som hyppig og, kjendelig paa Trods, vare lagte ligeoverfor Statsbygningerne af samme Art. Ikkun paa visse Steder havde Godseierne nægtet at afgive Jord til Opførelsen af disse oppositionelle Institutioner, men man havde da hjulpet sig med svømmende Kirker paa Fartøier, hvormed Fripræster seilede om i Fjordene. Jeg var i flere Familier Vidne til, at om Søndagen gik Damerne i Frikirken, medens Husets Herre og hans Sønner søgte Statskirken, som i Reglen havde en meget tarvelig Menighed at opvise. Ligesom dog Kampen oprindeligt var udgaet fra Lavlandene, saaledes havde den ogsaa vedblivende sit Hovedsæde der. I Edinburgh, hvor der ved private Bidrag var bygget et eget Universitet for Frikirken, havde man saaledes allerede dengang opført 25 Frikirker; i Aberdeen var der ikke mindre end 15 Frikirker, og i alle de andre Byer viste sig, i Forhold, tilsvarende Yttringer af den fælles religiøse Alvor og ubøielige Energi. Jeg fik en levende Forestilling om, hvad Religionskrigene i Skotland i sin Tid havde havt at betyde.

Uagtet de skotske Lavlande ingenlunde i Oldtiden havde været saa stærkt udsatte for Angreb af de Danske,

som det nordlige og østlige England, gjenlød dog Sagn om de Danske og deres Færd allevegne, hvor jeg kom hen paa mine antiqvariske Udflugter. Om Nordmænd vidste Lavlænderne næsten aldrig Noget at berette. Borgvolde, udhuggede Stene af utvivlsom skotsk, ja endog af christelig Oprindelse, Gravhøie, reiste Stene m. M. bleve idelig henførte til de „blodige“ danske Hedninger, ja selv dannede Mænd havde ofte ondt nok ved at forlige sig med mine Udtalelser om, at der var stor Forskjel paa de skotske og de virkelig danske Mindesmærker. Ikkun undtagelsesviis forekom danske eller nordiske Oldsager spredte paa Skotlands Østkyst. Alligevel var det i almindelig archæologisk Forstand af stor Betydning for mig at lære Skotlands Oldtidsminder nærmere at kjende, og jeg havde en sjelden Leilighed til at gjøre et grundigere Studium heraf under et længere Ophold hos den elskværdige, desværre overordentlig svagelige Oldgrandsker, Captain Chalmers til Auldbar Castle ved Brectin. I hans fortræffelige Bibliothek fandt jeg saagodtsom Alt samlet, hvad der var udgivet om skotske Oldsager og Mindesmærker. Han var saa venlig at indbyde min Ven Historikeren Professor Cosmo Innes fra Edinburgh til at være sammen med mig paa Auldbar, hvorefter vi i Forening besaae de mærkeligste af de mange interessante, udhuggede Mindestene i Grevskabet Angus. Som det fremgaaer af Capt. Chalmers' Fortale til det store og kostbare Pragtværk over disse Stene, han senere udgav under Titel: „The sculptured stones of Angus“, var det fornemmelig efter indtrængende Opfordringer af Prof. Innes og mig, at han besluttede sig til at offentliggjøre et Arbeide, som var det første i sin Art i Skotland, men som senere er blevet efterfulgt af flere lignende værdifulde Værker.

Efter et Ophold af omtrent fire Maaneder i Skotland var jeg i Slutningen af Oktober (1846) igjen vendt tilbage til Edinburgh, til mine mange derværende Venner.

Det gjorde mig ondt, at jeg kun kunde blive kort Tid dér. Men Kong Christian den Ottende, til hvem jeg havde sendt Beretninger om min Reise i England og Skotland, havde tilstaaet mig paany 800 Rdlr., for at jeg kunde udstrække min Reise til Irland, hvorhen jeg nu stærkt længtes efter at komme. Faa Dage før min Afreise fra Edinburgh havde jeg den store Fornøjelse at blive introduceret til en ægte Oldgrandsker af den gamle Skole, Mr. Kirkpatrick Sharpe. Han hørte til den Klasse af ivrige, men uklare og uvidenskabelige Dilettanter, som i enhver Videnskabs Udvikling næsten allevegne gjøre den første Begyndelse med at indsamle det fornødne Materiale for en paafølgende alvorligere Forskning. Han var en tør Pebersvend, iført en gammeldags Dragt med stive Støvler, og beboede alene et stort gammelt Huus, som fra Kjælderen til Qvisten var i den Grad opfyldt af alleslags Antiquiteter, at man neppe i noget Værelse kunde bevæge sig frit. Man havde sagt mig, at han ikke altid var behagelig at komme til. Heldigviis traf jeg ham i det gode Lune. Han var aldeles utrættelig i at vise sine Skatte frem og kryddrede sin Foreviisning med de meest humoristiske Bemærkninger. Til synligt Tegn paa sin Gunst og til Erindring forærede han mig adskillige meget smukke skotske Oldsager af Steen og Bronze, som jeg med særlig Interesse havde betragtet. Da jeg beskedent vilde afslaae Gaven, som jeg meente maatte volde ham Savn, svarede han: „Tag De den kun; det er en rigtig skotsk Present. Skotterne give aldrig andet bort, end det de ikke bryde sig om *selv* at beholde.“ Inden jeg forlod ham, medgav han mig tillige adskillige Oplysninger om Iernerne, i Anledning af min nær forestaaende Reise til Irland, og istedetfor de sædvanlige Anbefalingsskrivelser, hvormed ellers hans Landsmænd rigelig forsynede mig.

„De har nu selv seet,“ sagde han, „hvilke dovne Slyngler de saa meget udraabte Høilændere ere. Om Dagen

sidde de med Hænderne i Skjødets, røge Tobak og drikke Whisky, medens de ulykkelige Fruentimmer maae slide og slæbe for de storsnudedede Prakkere. Om Aftenen, naar de skulle i Seng, tage de i det Høieste Huen, Trøien og Støvlerne af. Men „Paddy“ (Patrick, et Øgenavn for Irerne) er deres Mester i Dovenskab og Fornemhed. Han, som altid troer sig at nedstamme fra en Konge, rører sig endnu mindre om Dagen og gaaer i Seng med alle sine Pjalter, med Hue, Trøie, Beenklæder og Støvler paa, forsaavidt hans Herlighed har en slig Fodbedækning.“ „Endelig,“ vedblev han, „tro ikke et Ord af alle de mærkelige Fortællinger om det mageløse Irland, hvormed disse irske Skjelmer, thi det er de Alle tilhobe, fra den Høieste til den Laveste, diske op for Fremmede. Faae de især Mistanke om, at den Fremmede vil skrive en Bog om Irland, er det deres største Fornøielse at fylde ham til Halsen med Historier om Irlands Vidundere, for bag-efter at have den Fornøielse at læse deres Løgne paa Prænt og lee Forfatteren af Bogen ud. Mangen sanddru og godtroende Skotte og Englænder er paa denne Maade ført i Mosen af de irske Lygtemænd. Vogt Dem for „Paddy“, og dermed Gud befalet.“

Jeg tænkte senere i Irland ofte paa Mr. Sharpe og hans bizarre Bemærkninger og Advarsler, som imidlertid hverken vare heelt grebne ud af Luften eller ganske uden Nytte for mig. Thi neppe havde jeg (i Begyndelsen af November) i Belfast sat Foden paa irsk Grund, før jeg fik en levende Fornemmelse af, at jeg befandt mig under nye, eiendommelige Forhold, og at det gjaldt om at holde Øine og Øren godt oppe, for ikke at fælde en altfor urigtig Dom om de allerede dengang fortvivlede og forviklede irske Tilstande.

BREVE

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Wejle den 16. November 1838.

Høistærede Hr. Cancelliraad!

Ifølge mit tidligere Løfte tager jeg mig herved den Frihed at underrette Hr. Cancelliraaden om de Fund og Opdagelser jeg paa min for kort Tid siden tilendebrogte Reise i det sydøstlige Fyen har gjort. Jeg havde ikke ventet at finde saa mange Minder fra Oldtiden, som jeg ved nærmere Eftersøgning forefandt, og min Overtalelse var derfor saa meget mere behagelig. Allerede paa Veien fra Nyborg til Skaarup, som ligger en Miilsvæi nordost for Svendborg, saae jeg enkelte Thingsteder, og ved Brudager omtrent $\frac{1}{2}$ Miil fra Skaarup stod jeg et Par Gange af Vognen for at betragte 2 store Steensætninger, af hvilke den ene i sin Tid vistnok har indeholdt idetmindste 4 Gravkamre, men den er desværre forstyrret, som næsten alle de andre paa den Egn, da den udvidede Agerdyrkning Aar for Aar borttager alle slige Steen fra Markerne. Samme sørgelige Skjebne have flere Steendysser paa Skaarup Mark havt; nogle af disse have indeholdt 2 Gravkamre ved Siden af hinanden, men nu ere Dækstenene sprængte, Sidestenen omvæltede, og de fundne Sager fordetmeste bortkastede! Jeg udrensede vel enkelte aabne Gravkamre, men Intet af Betydenhed fandtes, da de bare Præg af tidligere Undersøgelse. Det lykkedes mig dog alligevel at erholde en Deel smukke Steensager, saasom 5 Hamre, af hvilke den ene er boret fra begge Sider uden at være færdig, 2 smukke Knive, en ikke ubetydelig *huulsleben* Smalmeisel, en nydelig Kile

med fiirsidet Bane sleben paa *alle* Sider, en hjerteformig Pilespids, en afbrækket igjen tilsleben Kile og flere andre rare Stykker. For Museet var jeg imidlertid heller ikke ganske uvirksom; da jeg nemlig erfarede, at der i Skaarup Sogn skulde være opløiet et Stykke Guld, tog jeg ned til Findestedet og erholdt følgende Oplysninger. Ved Siden af en meget stor Steen paa Juliegaard's Mark fandt Hr. Aarslef ved Harvning et Fragment af en Guldring. Ringen er rund, men Enderne ere fladslaaede, hvilket er skeet ved Proberingen. Eieren meente ikke, at Museet kunde bruge den, men uagtet jeg forsikkrede ham om det Modsatte, tror jeg dog ikke, han indsender den, med mindre Hr. Cancelliraaden vilde skrive ham et Par Ord til desangaaende. Værdien af den kan vel omtrent være 15 Rbd.

Af Borgruiner betragtede jeg adskillige i denne Egn, som f. E. Ørkild, Tislot og endelig en, som fortjener nærmere Beskrivelse, og som jeg har lovet Eieren at underrette Commissionen om. Følgende vare mine Optegnelser desangaaende:

„I Tveed Sogn, Annex til Skaarup, ligger tæt ved Heldagergaard, eller som det ogsaa skrives Halagergaard, et Teglblænderie, som Hr. Clausen har ladet opføre paa Ruderaerne af en gammel Borg. Hvad dennes Navn har været, vides ikke med Vished; de omliggende Enge og Marker have været benævnedes Fæstet og muligviis have de laant Navn af Slottet. Ruinerne af dette bestaar af en Jordforhøining 100 Alen lang og 89 Alen bred, som har været omgivet med en omtrent 12 Alen bred Grav, der dog nu paa de fleste Steder er tilkastet og skudt sammen. Uden om denne Grav har været en Vold og derudenom Søe, som i de senere Tider er bleven til Engbund. Ved at grave en Kanal her er fundet et Egetræ 13 à 14 Alen langt og 1½ Alen bredt, som endnu ligger der. Indkjørselen til Slottet skal have været i Nordvest, hvor Egepæle fandtes nedsatte i Graven. Lige derfor har *mueligen* Hovedbygningen ligget, hvilket især kan formodes af de Grundsteen, som findes der. Disse ere nem-

lig temmelig store Kampesteen meget haardt sammenføjede med Kalk, og gaar netop i den Retning, som viser, at en Bygning maa have ligget lige for Broen. S. O. herfor fandtes ved Gravningen til Teglovn 3 hvævede Huller, hvis Høide var 5 Qvarter, Brede $4\frac{1}{2}$ Qv. og Dybde omtrent 2 Alen. De vare allerinderst opmurede af Kampesteen, men ellers opførte af store røde Muursteen. Ved min Nærværelse var endnu det ene af disse Huller tilbage. Uden om dem fandtes store Steen, der bare tydelige Spor af Brand, ligesom man paa flere Steder finder Lag, der aabenbart vise, at Borgen er bleven ødelagt ved Ild. Hvad imidlertid Hensigten med de omtalte hvævede Huller har været, vil vanskelig lade sig bestemme. Maa-skee have de været et Slags Fængsler, da der i det ene skal være fundet Menneskebeen, en Sax og nogle smaa Kobbermynter, der synes at tilhøre Borgerkrigenes Tid. Ellers kunde de mueligen have været Bagerovne, da der i een af dem skal have siddet Steen paa Kant, ligesom til at skyde Noget ind paa. — I Gravene ere næsten ingen Sager fundne, naar man undtager, at der i den nordvestlige Side af dem siges at være opdaget et Træ liggende tværs over Graven og derved en Deel Menneskebeen, saa at man maaskee kan antage, at Bestormelsen af Borgen der kan have fundet Sted. Paa Volden fandtes i N. O. Benene af en Hest og i S. O. paa samme Vold et Slags Gulv af Steen og derpaa nogle Sporer, Hesteskoe o. s. v., hvoraf man kan slutte, at Staldene har været der, og at Tjenerskabet vel sagtens paa dette Sted har havt sin Bolig. Af de fundne Sager ere de mærkeligste: En Hængelaas indlagt med Bronze til at oplukke fra Enden; en Pilespids af de saakaldte: „Bolzen“, 2 Fragmenter af Sporer, 2 dito af Segler, 3 dito af Bisler, 2 Jernlænker, 2 Stykker af Spader, 2 Borer, nogle Broncestykker som Levninger af Kar, Skaaler o. s. v. Stumper af Drikkekar og Kar med Ører, en Mængde Hesteskoe og adskillige andre Ting. I Volden fandtes vel en afbrækket Steenkniv, men den er formodentlig kjørt derpaa fra Marken, da Volden blev opkastet.

De fleste af disse Sager ere rigtignok meget beskadede, men enkelte af dem vilde dog ikke være uden Interesse for Museet, og hvis Commissionen derfor ønsker det, vil Hr. Clausen sende alt det Fundne til Kjøbenhavn, saasnart han er færdig med Gravningen.“

Dette er et Udtog af det Mærkeligste, jeg paa denne Reise har seet, og Hr. Cancelliraaden vil heraf kunne indsee, at mit Udbytte i archæologisk Henseende ikke har været saa ganske ubetydelig. Jeg er nu kommet til mit Hjem og agter ligeledes herfra saasnart mueligt at fortsætte mine antiqvariske Excursioner, hvilke jeg har i Sinde at begynde med at undersøge de skønne Øxers Findested i Brønsted Skov, naar blot Vejrliget vil blive gunstigt for mig. Derpaa har jeg foresat mig at tage til Jellinge for om mueligt at finde Noget, der kunde have særdeles Interesse, og hvis dette bliver Tilfældet, vil jeg atter tage mig den Frihed at underrette Hr. Cancelliraaden derom. Med mange Hilsener til alle øvrige Oldsagens Venner i Kjøbenhavn er jeg som bestandig

Deres med Agtelse og Ærbødighed hengivne

J. J. A. Worsaae.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kiøbenhavn den 24de Novb. 1838.

Min kjere Worsaae!

Det var dog smukt giort af den reisende unge Studiosus, som svæver imellem Baller, unge smukke Damer, Oldsager etc. etc., at skrive mig et langt Brev til. — Dette var min første Tanke, min anden er at afsende nogle Linjer til Dem; om de end blive skrevne i Hast og under bestandige Afbrydelser, skulle de dog vise, at jeg har tænkt paa Dem og glædet mig ved at see Deres Interesse for vort fælles Studium. —

Stensætninger med bevarede Gravkamre eller rettere Gravrester i skal De søge paa Heder, Sand Odder, øde

Steder og i Skove; næsten altid finder man Kisterne opbrudte, som ej heller har været meget vanskeligt — maa-ske er det ej heller i nyere Tid, at slige Opbrydninger er skeet. — Der er endnu mangfoldige saadanne i vore Lande at frede, blot endeel lader sig ikke en Gang gjøre, thi Tallet blev for stort — men enkelte vel conserverede eller udmærkede kunde søges bevarede. At forlade sig paa Præsternes Indberetninger gaaer ej an; meget mere stoler jeg paa, hvad den, der allerede har seet mange, opgiver, mærk *Dem* dette. Egnen ved Sjællands Odde, Refsnæs, Kjerteminde, Einsiedelsborg er Steder, hvor man især bør henvende Opmærksomheden, og hvor ogsaa Stensætninger findes paa Jord, som kun har liden Værd til Dyrkning.

Hvem er Hr. Clausen, dog ikke Ejeren af Møllemosegaard?

De Sager, som ere fundne ved den gamle Borg, ligner vist de fra Gurre; vi have derfra i disse Dage erholdt en ny Transport.

Skulde De ved Deres Excursioner finde nogle enten udmærket forarbejdede eller mærkelige gamle Meubler, saa minder jeg Dem om, at Museet gjerne vil see at komme i Besiddelse af saadanne, naar de ere at erholde til billige Priser; 30 à 40 Rbd. stiller jeg til Deres Disposition her til. Da jeg nøje kjender de Vanskeligheder, som der er forbundne med en hensigtsmæssig og forsvarlig Udgravning af Gorms Høj og veed, hvad der i denne Tid vilde i det højeste skee passable, vil under forandrede Forhold skee med all den videnskabelige, kunstneriske etc. Hjælp og Interesse, som man kan ønske, bør denne Udgravning ej tænkes paa, før den *rette* Tid er. — Jeg veed meget vel, at man er af andre Tanker i Jellinge Egnen, men kjendte De tilfulde Forholdet, vil De give mig Ret; herom mundtlig mere. Derimod er der en Mængde andre Sager, jeg ønsker jo før jo hellere undersøgte. Det vilde saaledes være interessant at see, hvad nogle af de lange Gravhøje paa Lyerskov Hede indeholdt; jeg kjender meget vel de forskjellige Formeninge om Slaget — med Venderne,

men havde Lyst at vide, om Højene ej gav noget Lys i denne Sag.

Det er meget vigtig, at De anvender all Flid paa at erholde alt, alt hvad der kan angaae Bronze Hamrene. — Seer De Becker, beder jeg ham hilset venlig. — Hvad passerer med Apotheker Lassen? — Det sendte Maleri er bedre, end jeg ventede, men desværre ej taget, da man kunde faa Liget udspilet med Vand. Jeg skylder Lassen Forbindtlighed og føler det. — All Tid er oppe, derfor allerede venlig hilses De af Deres

Thomsen.

P. S. Skriv mig uden mindste Gene, kun hvad De vil skal komme til Tredjemand.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Weile den 18de December 1838.

Høistærede Hr. Cancelliraad!

Først og fremmest maa jeg herved aflægge mange Taksigelser for Deres meget ærede Skrivelse af 24de forrige Maaned, og dernæst gjøre mange Undskyldninger for, at jeg først saa længe efter lader høre fra mig. Grunden her-til er imidlertid, at jeg ikke vilde skrive uden at have Noget at melde, der kunde have besynderlig Interesse for Hr. Cancelliraaden, hvilket jeg nu troer at have faaet. Jeg tog nemlig ud til Brønsted, Gaverslund Sogn, den 12te December for at erholde nærmere Underretning om Bronzehamrene og mueligt at lade eftergrave paa det Sted, hvor de vare fundne. Jeg erfarede da først aldeles uventet til min store Forundring, at Hamrene ved en Misforstaaelse af en af mine Commissionairer vare komne til min Samling, og at Finderne stod i den Formening, at de vare indsendte til det kgl. Museum. Som en Følge heraf vilde det jo naturligviis være i høieste Grad urigtigt af mig, hvis jeg tilbageholdt dem mod Bondens Villie, og jeg afgiver dem derfor herved aldeles til den ærede Commission med Tilføiende, at jeg herovre har erholdt en

lille Guldplade samt et Fragment af den ene Hammer, hvilke Sager jeg ved min Ankomst til Hovedstaden skal være saa fri at aflevere. Tillige vil det være mig en stor Fornøjelse at underrette Commissionen om de nærmere Omstændigheder ved Fundet, der forekommer mig at være overordentlig interessante. Finderen Gaardmand Søren Jensen Buhl i Brønsted forklarede mig nemlig, at han i Skoven vilde opbryde en stor Steen, der laa ham i Vejen for Pløiningen, og ved at grave ned omkring denne, fandt han omtrent 1 Alen fra den og 1 Alen dybt i Jorden de omtalte Broncestykker. Han sporede tillige ved Siden af dem nogle forraadnede Benstumper og desuden et fortæret Træskæft af $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ Alens Længde, som var omvundet med 5 à 6 Ringe, der dog vare saa fortærede af Rust, at de ikke taalte at berøres. Han havde senere ved Pløining fundet det ovenfor omskrevne Fragment, og jeg er temmelig overbeviist om, at man vilde kunne finde endnu flere Stykker, naar den Rug, han for Øieblikket har saæet derpaa, og som forhindrer enhver videre Undersøgelse, til næste Efteraar bliver afhøstet. Han lovede da at henvende al mulig Opmærksomhed derpaa. Hvad Findestedets nærmere Beskaffenhed angaaer, fortjener i Særdeleshed Følgende at udhæves: „I Gaarslev Sogn gaaer en Viig ind fra Weile Fjord, som kaldes Lillestrand; denne har rimeligviis i sin Tid gaaet længere ind i Landet bag om Brønsted Skov, hvilket lader sig formode af de lave Enge, som strække sig langs med Skoven og som kunne forfølges ud til Vigen. Tæt ved disse Enge paa Kanten af Jordforhøiningen, eller som det i Oldtiden har været, af Strandbredden, var det de omtalte Oldsager fandtes. Den Omstændighed, at en stor Steen laa saa nær ved Oldsagerne, kunde maaskee vise, at der tilforn paa dette Sted har været et Gravkammer, da der desuden fandtes en heel Del mindre Steen, og at de øvrige Sidestene Tid efter anden ere sprængte og bortkørte. Begravelse har der været, hvilket er klart af de fundne Been, men om der har været opkastet nogen egentlig Høi, kunde være meget stærk Tvivl underkastet, da aldeles ingen

Spør hertil findes.“ — Disse vare mine Optegnelser paa denne liden Udflugt, og jeg har kun at tilføie, at Commissionen vilde handle særdeles kløgt i saa snart som mueligt at tilskrive Finderen et Par opmuntrende Ord ledsagede af en liden Douceur, som f. E. en Specie, hvormed han vilde være særdeles vel fornøiet, og love at sende ham Mere, naar han med Forsigtighed og Omhue til næste Efteraar atter undersøgte Findestedet, thi ved en saadan Fremgangsmaade vilde man udvirke langt mere, end ved at sende ham Meget paa eengang. Da det imidlertid er noget besværligt at faa Bud ud til ham, tilbyder jeg mig at modtage Commissionens Skrivelse og besørge den ved min Svoger, der opholder sig i hans Nærhed. Om Forholdsreglerne ved Eftergravningen har jeg vel fuldkommen underrettet Søren Buhl, men da han er temmelig enfoldig, har jeg i Sinde om mueligt til næste Efteraar atter at tage derud og selv anstille Undersøgelsen, idet jeg troer at burde anvende Alt, hvad der staar i min Magt for at fuldstændiggjøre disse Stykker, der ere af saa stor Vigtighed for Videnskaben. — Den i mit sidste Brev omtalte Hr. Clausen er Fæster af Heldagergaard, der hører under Baroniet Hvidkilde, og ikke den samme Mand som Eieren af Møllemosegaard, der saavidt jeg veed, hedder Jungclausen. De fundne Sager er han villig til at oversende. Den Guldring, som Becker lovede at vise Hr. Cancelliraaden, har jeg paa en Udflugt i Heden erholdt og overdraget Becker, der nok om kort Tid kommer til Kiøbenhavn. Med Gjæstgiver Lassen er det saa galt næsten som det kan være. Hans Kone er død, hans Gaard er solgt for 10500 Rbd., uagtet han selv har givet 16000 for den, og Alt hvad han ejer, selv Oldsagerne, er pantsat og vil nok blive solgt i Februar eller Marts Maaned. Om hans Samling skal jeg ved min Ankomst til Kiøbenhavn, der nok bliver først i næste Aar, nøie underrette Dem, saaledes at De omtrent deraf vil kunne slutte Dem til dens Værd. Uagtet hans ulykkelige Stilling er Lassen dog det samme ligegyldige Vrøvlehoved, som han har været alle sine Dage, og derpaa skal jeg mundtlig fremføre saa-

danne Beviser, at alle Folk maa troe, at han er gaaet fra Forstanden. Jeg havde vel meget Mere at skrive om, men af Frygt for at blive for vidtløftig, vil jeg mundtlig fremføre Resten, og for denne Gang slutte med mange Hilsener og Ønsker om en glædelig Julefest fra

Deres med Agtelse og Ærbødighed hengivne

J. J. A. Worsaae

P. S. Gamle Meubler har jeg hidtil ikke været saa heldig at finde, men jeg skal være saa opmærksom paa dem som mueligt.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, 22. Dec. 1838.

Min kjere Worsaae.

Omendskiønt jeg efter længere Tids Sygdom først nu kan sige, at jeg begynder at komme mig, vil jeg dog ikke et Øjeblik opsætte at svare paa Deres Brev.

Med Pakkeposten har jeg alt idag sendt Dem et Brev til Bonden, der har fundet de to Bronze Hamre, deri indlagt to Specier, en for hver Hammer, endvidere sagt, at man vilde give ham en videre Douceur, naar han skaffede, selv om det var ubetydelige Stykker, som hørte til disse, eller andre Sager, som vare nedlagte i Forbindelse med Hamrene; der er med rene Ord sagt ham, at det ikke hastede, at det meget vel kunde blive til, at han fik indhøstet, at han gjorde klogt i at tage Dem paa Raad med og opsætte at grave paa Findingsstedet, indtil De til Høsten kom til Wejle, og at, om der fandtes noget, vilde han og ikke De faa Douceuren.

Den næste Betænkelighed, som kunde være, men som ikke er sagt et Ord om i Brevet til Bonden, men som jeg vil ytre for Dem, er, at muelig nogen anden kunde omrode Stedet. Dog de fleste vide vel ej nøje, hvor det er, Bon-

den maaske neppe selv, og der er vel ikke Skattegravere eller Søgere, som i Haab om at finde noget, foretog en saadan hemmelig Eftergravning paa en anden Mands Jord uden hans Tilladelse eller Vilje? De vil langt bedre end vi kunne dømme, om noget saadant er at befrygte — jeg troer det ikke og nævner det blot for Dem.

Dersom De forlader Wejle, inden den langsomme Pakkeposten kommer frem, beder jeg Dem drage Omsorg for, at Brevet til Dem bliver aabnet og Bonden sendt Indlæget.

Men nu har jeg en Ting paa mit Hjerte, som jeg ikke ret veed, hvorledes jeg skal begynde, og som jeg to Gange spørger mig selv om: vil han forstaa mig? Ikke sandt, De troer, jeg bliver meget glad ved at indlemme to saa ypperlige Sjeldenheder som Broncehamrene i Museet? Det gjør jeg ogsaa, men selv uden disse var vor Samling dog alligevel, det den er. — Men derimod er der en Person, som er blevet mig en hel Del mere, end han var, da han rejste. Jeg har lært at kende et Træk hos ham, som har gjort mig ham kjer, bringer ham nærmere til mig, i Tankerne trykker jeg hans Haand.

Vil han forstaa mig, vil han føle, at der er noget, som jeg sætter over Besiddelse, ja selv over Kundskab? En indre Stemme vil nok sige ham, hvad dette er. Almindelige Mennesker vilde troe, at jeg mente hermed ligefrem Ærlighed. Men Bekjempelse af Egen nytte, hvor Sagen bliver lidt tvivlsom, er allerede en lille Sejer, vi vinde over os selv; hvormeget mere, naar det ikke gjelder om Penge, men om Sager, som vi holde af. Der er en Følelse, som er finere end den blotte Ærlighed, det er en Foragt for alt slet, plumpt, skident, grovt, — en indre Forbindelse med det ædlere, bedre, finere — De har følt lidt af denne Følelse, som vi ville kalde Sjælsadel og den er det, der bringer Dem nærmere til mig.

Det er mig meget kjert at erfare, at Ringen fra Hr. v. Hauch er hos Hr. Becker. Han samler gloende Kul paa mit Hoved —

Seer De ham, saa hils ham paa det venligste — jeg vil

glæde mig til at vise Dem begge, hvilke herlige og mange sjeldne Sager vi have erholdt. Høsten har været stor og god, og det er kun Begyndelsen til, hvad der kan ventes, thi der vil komme vigtige Sager paa Bane i 1839.

Hav endelig Øje med de Lassenske Sager; jeg veed ikke, hvad man skal gjøre heri og vil meget stole paa Deres Formening, som kjender noget til Forholdene og Sagerne — og kan have Agenter paa Pladsen, De kan forlade Dem paa.

En glædelig Jul og velkommen til Kiøbenhavn siger

Deres

Thomsen

P. S. Undskyld Reconvalcentens uordentlige Brev; netop med dem jeg holder af, generer jeg mig i den Henseende mindst — Jeg forbyder Dem at frankere Breve til mig.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, 20. Aug. 1839.

Min kjære Worsaae!

Ved en vis Lejlighed var der en Person, som jeg meget tænkte over, hvorledes vilde han handle — og omendskiønt jeg ej dømmer saa strengt eller haardt som mange andre — ak saa føler jeg dog en inderlig Glæde, naar jeg finder, at det ædle, det bedre i Mennesket sejrer. Det er, som om der blev mig noget foræret, som om jeg kom et saadant Menneske meget nærmere. Har De aldrig følt noget lignende? — De er endnu meget ung, og der er vel mødt Dem lidet, som har givet Dem Lejlighed til at kjende Mennesker fra den dybere, inderligere Side, jeg mener — men der kan vel komme Lejligheder, hvor en Erfaring af denne Art vil glæde Dem. Langt oftere vil De faa Lejlighed til at bedrøve Dem, endnu i Eftermiddag saae jeg en skjelve og balancere imellem egen Fordel,

Ret og Uret var tvivlsom; endnu veed jeg ikke, om han vælger det, der er det ædleste.

Jeg har vel modtaget Kassen, ogsaa i Forbindelse med Rafn udpakket den; det Udbytte, den gav, var ej stort. Noget af det nyttigste for os er de 7 à 8 løseligt tilhuggede Flintpile. Daggerten seer rigtignok besynderlig ud, men jeg vil forelægge Dem et Par, jeg selv har fundet; De vil forundre Dem over, hvor Rust formaaer at virke, hvorledes en Skæl kan løfte sig op. Dette synes utroeligt, umuligt at kunne skee paa den Maade, her er Tilfældet; imidlertid vil jeg, inden noget afgjørende siges herom, have undersøgt, om det er andet end Sand og Bronze Ir, som findes i Fordybningerne, og dernæst vil jeg fremlægge Dem flere Stykker, hvor netop Æggen er spaltet paa samme Maade som her, men delvis. Dog nok herom, indtil De kommer her igien.

Jeg vil ikke lade Broncehamrene sætte sammen, førend det er afgjort, at intet videre er at erholde, som hører til dem. Indlagt sender jeg Dem den gode Afbildning, jeg har jo lovet Dem den.

Jeg skriver Dem med en meget slet Pen, den eneste jeg kan finde, er dertil træt og afbrydes ofte, men De maa dog have et Brev fra mig. — Münters Auction, hundrede Ting, der skulde udføres, Flytning etc. etc. have slemt plaget mig. Torsdagene ere og angribende.

Fra Hildebrand har jeg en venlig Hilsen at bringe Dem med Tak for den Velvilje og Hjælp, De viste ham.

I Berlin har han havt det godt. Ved at see Museet, siger han, maatte jeg udraabe: „Ah!, det er noget, man ej har Begreb om i Norden.“ Derimod naar han gik Samlingerne paa Klingen, fandt han adskilligt at ønske; i Myntsamlingen laae alle Doubletter inde i Samlingen efter de andre og derimod ej Plads til at indlægge en eneste tilkommen Mynt.

Broncesagerne vare i Forvildelse og tre Steder; den ægyptiske Samling er maaske den bedste af alle, siger han, men Passalague selv troer at have fundet Nøglen til Egypternes hele Philosophie etc. i 16 Tegn og andet af

samme Surdej, som let ensidige og i Grunden lidet dannede Mennesker let falder hen til . . .

Vi ere komne lidt i Forvildelse med de mange gamle Sendelser, som min Overanstrengelse maatte lade meget staa tilbage. Det begynder nu at rette sig noget. Iblandt de tilbagestaaende var Agent Hansens Kornknuser og Sagerne fra Bolvig, begge ere gode, og man tog meget fejl, om man ej troede velkomne, kun at de ej lode sig opflytte til Rafn — og de 100 Sager, der alle skulle gøres, ere Skyld i Opholdet. Bring min Undskyldning; siig mig, hvad jeg kan gøre mere. Jeg kan sige Dem, at nu staa Gud ske lov Kunstmuseets Guldsager i 4re Montrer, der hver Aften nedsættes i en Jernkasse, som 8te Mand flyttede paa den Plads, jeg havde givet den, imellem Murene, da 6 ej formaaede dette.

Hav dog et Øje med, hvad der skeer med Lassen og hans Sager.

Efter Mynter og Timm fik vi alt vigtigt, men jeg *gaar bankerot*, det er en afgjort Sag. Vi have faaet mange herlige Sager; Aviserne maae vise Dem det.

De seer, jeg skriver uden mindste Tvang til Dem. Det vil fornøie mig at see et Par Linjer fra Dem om, hvorledes det gaar; Brevet skal ej genere Dem, ej heller frankeeres. Stoel mig nu ikke alt for meget *paa Lykke* i Philosophie, lad heller ikke Skovballeerne og de mørkeblaa Øjne virke alt for stærkt paa Dem. Sundheden og Roeligheden behøver De — maaske ikke alene for Dem selv, men ogsaa for andre, som De har hellige og kjere Pligter imod.

Jeg tvivler om, at det er mulig, at De kan læse dette, men som sagt et Brev skulde De have fra Deres

Thomsen

P. S. Hils Deres gode Fader og Moder fra mig. Moesting har sagt mig, at han meget godt erindrer Deres Fader. Gid De maa finde ham restitueret, jeg veed, hvad det betyder at lide af Hovedsvimmel

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, 31. August 1839.

Min kjere Worsaae!

Dette Brev maae i det mindste sige Dem, at jeg tænker paa Dem. Det vil næppe komme til Dem, paa den Dag jeg vilde, nemlig d. 2. September, men ej længe efter. Imidlertid beder jeg Dem fremføre for Deres Forældre min hjertelige Lykønskning til deres Sølvbryllup. Alt, hvad der er *tjenlig*, vil jeg tilønske dem, kun alt for lidet kjende vi dette selv. Mit Livs Erfaringer har viist mig, at netop, hvad jeg frygtede, var ofte, hvad jeg burde ønske.

Auctionen over Münters og Timms Sager gik da saaledes, at vi erholdt *alt*, som har Interesse for os; det er gode Sager. Mange andre gode Stykker have vi erholdt, kjøbt etc., etc.

Men det er vist, at jeg snart gaaer banquerot, thi nu forestaaer to andre Auctioner, en hos Monrad og en efter Spengler, og begge Steder er Sager, som vi maae passe paa at erholde.

Banquerotten haaber jeg skal ikke vare længere end et Par Maaneder. Om Vinteren kommer mindre til os, og jeg vil før gjøre Laan end lade noget fortrinligt undslippe os, eller, hvad der er mig endnu smerteligere og ofte har været mig meget imod, synes uerkjendtlig og utaknemlig mod Almuesmænd.

Jeg kan meget vel begribe, at De lever i Herlighed og Glæde, har hundrede Sager, De vil have udført, mange antiquariske og Bal-Excursioner etc., som skulle medtages — men *erindre Dem*, at en alvorlig Dame her fordrer Opmærksomhed, at hun hevner sig, naar man forsummer at opvarte hende, mindre nu maaske end i Tiden, thi hun er fortrolig Veninde af en anden Dame, som De jo har foresat Dem at opvarte, naar De først har besøgt den alvorlige, noget tilbageholdende, ja om De vil fornemmere Dame, der har Krav paa, at De i October skal vide noget om hende.

I denne Tid springer Kunstmusæet op; jeg vil faa hundrede Anmærkninger, fordi jeg ej formaaer at gjøre det gandske offentligt, men det skal man dog see, at jeg ej vil lade alt forblive i den gamle Slendrian. Auctioner, Flytninger og meget andet tog stærkt paa mine Kræfter, jeg var syg — Nattesøvnen udeblev. Nu er det bedre.

Vi have mærkelige Reisende og Fremmede i Overflod; nu er Prof. Schrøder, Universitetsbibliothekaren, Myntkabinettets Forstander, Professor i Antiquiteterne etc. ved Univ. i Upsala her.

Jeg hilser Dem venlig og hengiven

Deres

Thomsen

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Weile d. 13. Septbr. 1839.

Høitærede Hr. Justitsraad!

Idet jeg herved aflægger min hjertelige Taksigelse for Deres to særdeles kjærkomne Breve, beder jeg Dem undskylde min lange Taushed, der dog ikke ganske har været uden Grund. I Anledning af mine Forældres Sølvbryllup have vi havt Huset propfuldt af Fremmede, der først for faae Dage siden have forladt os; jeg har derfor været tidligere forhindret fra at foretage de Excursioner, hvorom jeg ønskede at give Dem nogen Underretning. Min Faders Helbred er desværre kun maadeligt især i den sidste Tid; Sygdommen har sat sig i Benene med en saadan Magt, at han ikke kan gaae af Stedet og i disse Dage tildeels maa holde Sengen. Hvad Enden herpaa maa blive, indseer jeg ikke, men med Guds Hjælp haaber jeg dog, det vil blive forandret til det Bedre. Vi have Alle her hjemme fundet det rigtigst, at jeg efter at have taget Philosophicum atter vendte tilbage til mit Hjem for at lede Forretningerne, som min Fader i en saadan Tilstand umulig vil kunne styre, men nu kommer det kun an paa,

om Fader vil tillade det, da han helst selv vil bestyre sine Affairer, og desuden nødvendig vil berøve os Noget af vores Tid til Studeringen, hvilket jo dog bør være Familiens Vel i høi Grad underordnet. — Hvad Undersøgelsen i Brønsted Skov angik, da gav den desværre ikke det forønskede Resultat, eftersom jeg kun fandt et Fragment af *en Urne* og nogle smaae Broncestykker, som ikke have stort Værd. De øvrige manglende Stykker vilde, hvad Udgravningen viser, kun kunne findes ved vedvarende Pløiningen paa den omgivende Mark, hvorhen Jorden fra Steuens Leie er blevet spredt. Paa samme Reise lod jeg grave i en Høi paa Pjedsted Mark, men fandt kun 3 Urner, hvoriblandt en meget stor, som dog ikke taalte at flyttes. — Min Samling har iøvrigt ikke erholdt mange, men saa meget desto bedre Forøgelser; af min Svoger i Fyen har jeg erholdt et udmærket velbevaret Broncesværd, der er fundet i en Mose i Skaarup Sogn, hvis Haandtag har været befæstet med Nagler. Det er ligesaa godt bevaret, som det Justitsraaden medbragte fra Sverrig, men er ikke nær saa smukt forarbejdet. Ligeledes har jeg erholdt en sjældnen Kobberkniv med Zirater og adskillige andre Smaa-ting, som snart ville indtræffe til Kiøbenhavn. Hvis Veir og Vind nemlig ville tillade det, er det min Hensigt i Morgen at gaee ombord paa en af vore Paquetter, og jeg haaber omtrent paa Mandag at kunne være i Kiøbenhavn. Det er jo rigtignok lidt strængt at forlade min syge Fader, paa hvem Afskeden nu vil gjøre et stærkt Indtryk, men jeg haaber, han vil finde sig bedre deri, naar min føromtalt Plan bliver realiseret.

At Hr. Justitsraaden i denne Tid har havt særdeles meget at bestille, kan jeg meget vel begribe; det glæder mig dog alligevel, at Deres Helbred har holdt sig saa nogenlunde i disse kritiske Omstændigheder. Af Avisen har jeg seet, at Kunstmuseet i disse Dage er bleven aabnet; jeg kan tænke, at denne Forandring vil medføre et betydeligt Arbeide og Bryderie, og at Dørene ere beleirede af billet-søgende Folk. Desværre vil jeg ved min Ankomst til Kiøbenhavn ikke kunne være Justitsraaden til saadan Hjælp

som i Sommer, da Examen vist saa temmelig vil kræve min fulde Opmærksomhed, og det er mig vigtigt at absolvere den saasnart som mueligt.

Idet jeg beder Dem hilse Sorterup og Strunk, og med det Ønske at jeg ved min Ankomst til Staden maa træffe Dem frisk og vel, undertegner jeg mig med særdeles Høiagtelse og Ærbødighed

Deres hengivne

J. J. A. Worsaae

P. S. Fra mine Forældre har jeg mange Hilsener og Taksigelser for Hr. Justitsraadens oprigtige Lykønskninger til deres Sølvbryllup.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Weile den 7de December 1839.

Højtærede Hr. Justitsraad!

Ifølge mit tidligere Løfte tillader jeg mig herved med et Par Ord at underrette Dem om min herværende Stilling om min Faders Helbred om mine Sysler og enkelte andre Ting, som vist ikke vil være ganske uden Interesse for Dem, da jeg veed, hvor kjærlig De tager sig af dem, der staae i nogen Berørelse med Dem. Ved min Hjemkomst traf jeg min elskede Fader langt bedre, end jeg nogensinde havde ahnet eller ventet; hans Humeur er saa godt, som det ikke har været i flere Aar og han kan nu godt hjælpe sig af Sted paa Krykkerne. Han føler aldeles ingen Smerter nogensteds og han har selv tilligemed os Alle det bedste Haab om, at han til Foraaret vil kunne komme til at bruge Benene, i hvilket Fald han da vil afskedige mig, men De kan være forvisset om, at jeg ikke forlader ham før min Hjælp er overflødig. Intraderne ere vel temmelig betydelige i denne Tid (henved 10000 Rbd. om Ugen), men dette er dog det mindste, jeg har at bestille; hidtil har jeg kun havt Lidet, men nu til Terminen

vil Folk storme ind med Renter, Gager, Gratialer o. s. v. saa jeg vil faae Arbeide fuldt op. Den Tid, jeg saaledes har havt tilovers, har jeg anvendt til at gjennemgaae en heel Deel Tingbøger, Raadstueprotocoller, Documenter etc. i Weile Byes Archiv, hvoraf jeg har uddraget mange interessante historiske Data især til Kundskab om de keiserlige svenske og polske Troppers Indfald her i Jylland, samt overhovedet til Weile Byes indre Historie; hvis mit Udkast heraf, naar det bliver færdigt, vinder Kyndigeres Bifald, har jeg i Sinde at udgive det i Trykken, hvormed jeg dog vil anvende megen Forsigtighed. Thi omendskjøndt de Efterretninger, jeg heri vilde levere, ere hidtil utrykte og ganske nye, er det dog langtfra dermed sagt, at jeg ogsaa skulde have Sproget saaledes i min Magt, at min Skildring af de ovennævnte Begivenheder her i Eggen kunde fortjene at udgives, og desuden vilde det maa ske ogsaa synes lidt ubeskedent i min Alder at fremtræde offentlig som Forfatter. — Hvad Oldsagerne angaaer, da har jeg som sædvanlig havt Lykken med mig; for et Par Dage siden erholdt jeg 2 fortræffelig bevarede *Kobber-Halsringe med Zirater*, som ere fundne i en Mose her i Eggen, hvoraf jeg desuden ikke før havde lignende Exemplarer. *En liden skaalformig Urne* med afbrækket Hank, som dog atter kan sættes fast og *en Smalmeisel* af Flint ere foruden Ringene Alt hvad jeg har erhvervet, men jeg haaber med Tiden at kunne erhverve Mere.

— Budskabet om vores gamle Konges Død opvakte almindelig Sensation her i Byen. Uvilkaarlig faldt min Tanke hen paa de Samtaler, hvori Justitsraaden oftere har talt med mig om den nu skete Thronforandring og om den afdøde og den nuværende Konge. Det kunde synes, at en ny og lykkeligere Tidsalder vilde oprinde for vore nordiske Oldsager ligesaa vel som for Videnskaberne i Almindelighed, idetmindste berettigede Kongens forhenværende Liv os til at nære slige Formodninger, men hvad der nu vil skee, da Prinds Christian i en saa urolig Tid som denne bestiger Danmarks Throne, maa vi henstille til de kommende Aar at vise. Ingen skulde det

glæde mere end mig, om vort Fædrelands hedenske Tid ved Regjeringens Understøttelse kunde blive bearbejdet paa en Maade, som svarer til Nutidens og et oplyst Folks Forandringer, hvilket naturligvis ikke vil kunne skee med en enkelt Mands pecuniaire Kræfter. En Forandring, hvortil jeg ret af Hjertet glæder mig, og som maaskee nu ligger nærmere end før, er Foreningen af Museets og Kunstkamrets nordiske Oldsager. De seer heraf, høist-ærede Hr. Justitsraad, at jeg ligefrem og uden Omsvøb siger Dem min oprigtige Mening; at De ikke mistyder dette, derom føler jeg mig overbeviist. Hvis De engang i en ledig Time vilde tænke paa mig med et Par Linier, vilde det være mig overmaade kjært; jeg maa nu for denne Gang slutte med mange Hilsener til Strunk, Sorterup og alle andre Venner og Bekjendte, men især være De Hr. Justitsraad hilset fra

Deres høiagtelsesfuldt hengivne og forbundne

J. J. A. Worsaae.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, den 24. December 1839.

Min kjære Worsaae!

Det fornøjer mig at see, at De er vel i Deres Hjem og at Deres Fader er bedre — det er meget glædeligt og nyttigt, da han derved vil blive istand til bedre at sætte Dem ind i Forretningerne. — Men, min gode Ven, det raader jeg til: gaae tilbunds i dem, thi der vil dog en Gang komme den Dag, da De maa opgjøre Regnebrettet, og det er vist af største Vigtighed for Deres hele Familie, at en veed rigtig Beskeed og kan have et alvorligt Øje med, hvad der skeer.

Vi ville haabe, at det er Lamhed, som plager Deres Fader, men jeg har altid en Frygt for en hel anden Sygdom, der kommer igien og har haardt medtaget et Par af mine Venner og, da den tredje Gang indfandt sig, gjort

det af med dem. Vi leve her i en besynderlig Stilling — enhver føler, at der vil skee noget, som angaar ogsaa ham, men man har visselig for ikke at bringe Maskinen i Stilstand ladet alt gaae i den gamle tildels knærkende (?) Gang. Endnu kan jeg ikke sige, hvad der forestaaer mig, men at det ikke bliver Rolighed, indseer jeg. Jeg har kun to Gange seet Kongen efter hans Thronbestigelse, den ene Gang i en Privataudientse om Aftenen; jeg fandt Kongen angrebet af den store Masse Sager, man havde forestilt ham o. s. v.; han satte sig et Par Gange ned, var for øvrigt mild og omtalte meget. Den anden Gang var i en formel Audientse, hvor Møsting forestilte Kongens Bibliotheks Personale, Commissionen for Oldsagerne, det naturhistoriske Musæums Direction, Kobberstiksamlingens Inspecteur, alt dette paa en Gang. Det var mig ikke behageligt, at Kongen directe tiltalte mig og omtalte, hvad jeg havde gjort for Museet — thi *det opvakte Misundelse* og var en hemmelig Bebreidelse til andre, som have andre Fortjenester. Ikke heller kjendte man Anledningen til denne Sag. — For omtrent 10 Aar siden fik jeg af det preusiske Ministerium Anmodning om at opgive Planen for vor Samling af nordiske Oldsager, hvilke Midler man havde brugt for at skaffe den tilveje — jeg besvarede dette saa godt jeg kunde. Aaret efter sendte Altenstein Directeuren for Kunstkamret hertil og til Stockholm; man forberedte Samlingen af „vaterländische Alterthümer“, kjøbte Daneils og et Par Samlinger, søgte at føje dertil, hvad der allerede fandtes adspredt i Kunstkamret o. s. v. og omsider sprang dette da frem.

Da vor Konge rejste til Tyskland, var det maaske til-ladelig Politik af mig, at jeg gjorde ham opmærksom paa dette Barn af det kjøbenhavnske Musæum. Han besaae det — og gjorde Sammenligninger. — Dertil er endnu kommen en anden Sag, som har virket mere end jeg har ønsket, det er, at Fremmede, som nyde Opmærksomhed her, gierne ville sige *noget behageligt*. At omtale de fleste andre Samlinger som overordentlige, gaar ej for dem, der have seet større og bedre, altsaa maae man af Høflighed

og fordi man skal omtale noget holde sig til det mindre almindelige og det er da vort Musæum,

For godt Kiøb kommer vi til denne Roes, men den er skadelig, thi den er kun halv fortjent og vækker store Forventninger og Fordringer.

Det vil glæde mig at erfare, at det gaaer Dem godt — jeg har længe igjen lidt af Søvnløshed, men jeg vil ikke lade Dem uden Efterretninger fra

Deres

Thomsen.

P. S. Et glædeligt Nyt-Aar til Dem og Deres Forældre og Famillje fra

D. S.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Weile d. 7. Marts 1840.

Høistærede Hr. Justitsraad!

... Det har gjort mig meget ondt at erfare, at De højestærede Hr. Justitsraad, i den senere Tid har været temmelig angrebet af Søvnløshed og Deres øvrige gamle Svagheder. Det har gjort mig dobbelt ondt, fordi det er indtruffet paa en Tid, hvor Deres Bistand og Kraft vistnok høilig gjordes fornøden, men jeg vil haabe med Guds Hjælp, at Alt er nu forandret til det Bedre. De kan troe jeg længes tit baade efter Dem og den Virksomhed med Museets Anliggender, som i Sommer skaffede mig saa mange behagelige Timer. Savnet træder ofte stærkere frem, end det maaskee burde, men den Bevidsthed at lette min Fader det tunge Arbeide, at spare ham mange Bekymringer og maaske endogsaa være til Gavn for min Familie, er en Følelse, der snart overveier alle Hensyn. Gud skee Lov tror jeg, uden at træde Beskedenheden for nær, at kunne paastaae, at min Nærværelse hos ham har havt heldige Følger for hans Humeur og hans Helbred. Han er bleven mere rolig, mere sikker for tilfældige Tab og er næsten altid i særdeles godt Lune; han har nylig

kastet den ene Krykke og taget en Stok i Stedet, og jeg er temmelig sikker paa, at han til Sommeren naar Luften bliver mildere, vil faae mere Kraft til at gaae. Han beder Dem hilset paa det Venligste; og forener med mig Ønsket om, at vi til Sommeren maatte see Justitsraaden hos os i det smukke Weile; en saadan Lystreise fra Hovedstadens døvende Støi og Larm vilde sikkert udøve den gavnlige Indflydelse paa Deres Helbred, og om en hjertelig Modtagelse kunde De være fuldkommen forsikkert. Weile-Eggen frembyder desuden saa mange smukke Punkter, at det nok kunde fortjene en Reise fra Kjøbenhavn.

Med Oldsagernes Studium herovre i Jylland gaaer det ganske godt, jeg har erholdt endeel Forøgelse til mit Museum og venter med Tiden flere. Tiden til Høi-Undersøgelser er endnu ikke rigtig kommet, men jeg venter den med Længsel, da allerede adskillige Offre ere udsete til at ødelægges, eller rettere sagt, undersøges. Jeg har hidtil maattet indskrænke mig til at randsage skriftlige Kilder, hvor jeg har været saa heldig at opdage ret interessante Ting.

Skulde endelig Commissionen ønske Andet undersøgt herovre i Nærheden, da er jeg ganske til Deres Tjeneste; Foraaret nærmer sig og med det en Tid da Amtstuerne ikke have saa Meget at bestille; jeg skal i enhver Henseende bestræbe mig for, at udføre det der bliver mig paalagt, saa godt som det staaer i min Magt ...

Deres med særdeles Agtelse
af Hjertet hengivne

J. J. A. Worsaae.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Weile Mandagen d. 30. Marts 1840.

Høistærede Hr. Justitsraad!

Med taareblændte Øjne griber jeg Pennen for at bringe Dem den sørgelige Efterretning, at min elskede Fader ganske uventet ved en blid og rolig Død i Gaar gik over

til et bedre Hjem. Han havde spiiist med os til Middag og havde sat sig i sin Lænestol for at sove, da pludselig Brystkrampe i mindre end 5 Minutter gjorde Ende paa hans Liv.

At skildre vor grændsesløse Jammer og Elendighed ved dette frygtelige tunge Slag, er ikke muligt. Min Moder holdt sig saa godt muligt ved sin sædvanlige Aandskraft, men mine Søstre bleve grebne af skrækkelige Krampe-trækninger, hvilket endnu mere forøgede vor Qval. Mine smaae uskyldige Sødskende havde ikke ret noget Begreb om hvad der foregik; de vidste ikke, hvad det vil sige at tabe en øm kjærlig Fader, hvis hele Bestræbelse gik ud paa sine Børns Vel.

Herre Gud! hvilken Forandring paa i Gaar Formiddag og i Dag; hidtil have vi levet saa lykkeligt og kjerligt med hverandre, og nu skulle vi ved det første Slag af Skjæbennen splittes ad i den vide Verden, og min stakkels ulykkelige Moder med sine 10 uforsørgede Børn! Jeg kan neppe udholde Tanken derom og dog paatrænger den sig bestandig.

Jeg havde saa Meget at skrive til Dem, da jeg veed De af Hjertet tager Deel i min dybe Sorg, men i Dag formaaer jeg ikke Mere.

Gid De maa leve ret vel til jeg atter har den Glæde at see Dem.

Deres bedrøvede

J. J. A. Worsaae.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, den 3. April 1840.

Min kjere Worsaael

Hvad jeg indseer kom Dem som et Lynslag paa en Tid, De mindst ahnede det, var mig ikke saa uventet. De vil ved at erindre mine Samtaler, ved at have læst mine Breve med Opmærksomhed have seet, hvad Erfaring havde lært mig med Hensyn til den farlige Fiende, der truede. Ak, min Ven, kun alt for vel kjender jeg, hvad

Rørelse og Brystkrampe betyder. Kjere Venner, som jeg paa det nøjeste har observeret, ere blevne Ofre for gjentagne Angreb heraf, andre have vel ej bukket legemlig under, men aandelig. Aldrig glemmer jeg Ytringen om en højst aandfuld, udmærket Mand, som vi anvendte alt for redde for hans Kone og to smaae Børn, for Videnskaberne, for en god Stilling han var i, kort for alt man kunde ønske i en Alder af 35 Aar, alle Anstrængelser var aldeles forgieves efter et fornyet Anfald, og Broderen skrev mig de mærkelige Ord: „Jeg maae, jeg bør sige Dem den sande Forfatning, min Broder kan ikke kaldes et Menneske, det er kun et Dyr vi have tilbage, berøvet Mælet, berøvet Forstanden og Bevidsthed ej istand til at hjælpe sig, er kun det dyrisk graadige bleven tilbage af sjeldne og herlige Egenskaber.“ — Det er 15 Aar siden og endnu lever dette Dyr, men hvorledes? Vanvittig, maalløs, hentagen i den ene Side, undertiden rasende, aldeles sig selv og alle til Byrde. Dertil virkede han paa en anden Maade skadelig; i 5 Aar lod man hans Plads ubesat, den forsømtes, Uorden opstod, og da den omsider besattes, maatte man for den, der overtog den, beskjere Embedet saaledes, at den flittige og gode Arbejder, der er sin Løn værd, ej faaer denne. I denne og mange Anliggender [har jeg] lært at tilføje mine Ønsker og Bønner: „Lad skee, hvad der er os tjenlig.“ Sandelig vi vide det ej.

At De nu maa bruge all Overlæg og Fornuft i at styre Sagerne for Deres Moder og Sødskende, indseer jeg. Overvej nøje, hvad De gjør; fortroe Dem ikke til all Verden, men til en eller anden enkelt, De kan have Tillid til — i vigtige Sager.

Rosentiden har været for Dem, den alvorlige Arbejdstid kommer, der vil blive Anstrengelse for Dem, men ogsaa dette kan være godt, og naar De ret selv vil, vil Gud ej nægte Dem Kraften. Har De nogensinde seet, at en *udmærket dygtig* Mand har manglet Brød? Jeg mener ikke en dygtig — men en *udmærket* dygtig og tillige brav Mand, men derom gjelder det, og dette vilde jeg gjerne see i Dem.

Jeg hilser Dem venlig. Paa Deres Broder har Slaget gjort et dybt Indtryk. At Deres Moder beholder Besindighed og at De ej taber den, er vigtig. Under store Sorger er det godt og adspredende at have meget at varetage; jeg har prøvet dette Gode, det vil ikke mangle Dem.

Hjertelig Deres

Thomsen.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, den 21. April 1840.

Min kjere Worsaae!

Omendskiønt dette kun bliver nogle Linjer, som jeg sender Dem, skal det kun vise Dem, at jeg tænker paa Dem.

Jeg kan meget vel vide, at der hviler vigtige Sager paa Dem og at Sager af stor Betydenhed for Deres Familje og Fremtiden tildels ligger i Deres Hænder. Det er meget godt, at De var tilstæde og ikke gandske ny i Forretningerne. Jeg vil nu ønske Dem, at De maae forstaae at rede alting ud paa en god Maade. En Vanskelighed har De at overvinde, nemlig den, at man troer Deres Fader var en rig Mand, eller i det mindste, at han burde være det — af Erfaring kjender jeg denne Vanskelighed.

Naar De nu rolig vil overtænke, hvorledes det er gaaet Dem, saa vil De maaske ej strax, men i Tiden see hvorledes alt, *naar vi blot selv blive bedre*, drejer sig til det bedste for os. Var Deres Fader død pludselig for et Aar siden, som let kunne været Tilfældet, hvormeget mere vilde det da komme an paa andre? Troer De ikke, den forandrede Stilling vil vække slumrende Kræfter hos Deres Broder — vi ville ikke tale om en vis anden Mand, jeg tænker paa i dette Øjeblik? Styr alting til, at der bliver Enighed i Familjen; den er vigtigere end De troer; hellere maa De ofre noget egen Fordel end forstyrre den. „Børnenes Enighed bygger Forældrene Huse“ sagde en Vis-

mand, og aldrig glemmer jeg Udsagnet af en erfaren Ven, som ytrede: „Naar Modgang træffer en Familie, spørger jeg altid om, hvorledes ere Børnene? Ere de gode og dygtige, rejser Familljen sig igjen, synker aldrig gandske; men ere de ringe eller maadelige, ak da ere alle Sunde lukkede.“ ...

Svar mig ved Lejlighed, naar De har Tid; det haster ej.

Deres

Thomsen.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Weile d. 29. April 1840.

Høistærede Hr. Justitsraad!

Det har været mig en sand Trøst i min Modgang og Sorg fra Deres Haand at modtage to kjærlige Breve, der begge bare Præget af en hjertelig Velvillie mod min Familie, der dog er Dem ganske ubekjendt. Jeg har derfor troet, at det ikke vilde være Dem ukjært at modtage en liden kortfattet Skildring over vore huuslige Forhold; jeg vil gjøre mig Umage for at den bliver Sandheden saa tro, som muligt.

Min elskelige bortgangne Fader var født i Wensyssel af simple og fattige Forældre; tidlig blev ved disses Død Præsten opmærksom paa hans milde behagelige Udvortes og gode Naturanlæg, han tog den forældreløse Dreng til sig underviste ham og sendte ham som Student til Universitetet, hvor han nogle Aar efter tog latinsk juridisk Examen. Efter at han i nogle Aar havde været i Rentekamret som Copist og Fuldmægtig blev han i Aaret 1813 udnævnt til Amtsforvalter over Weile Amt og 1829 til virk. Justitsraad. De vil saaledes see, at Lykken bestandig fulgte min sal. Fader, men her viste sig ogsaa hans Characters Fortræffelighed i det klareste Lys. Den inderligste Taknemlighed mod Forsynet besjælede enhver af hans Handlinger og han vidste aldrig paa hvad Maade han

skulde vise sin Erkjendtlighed tilfulde for de Velgjerninger, der vare blevne ham til Deel. Han var velgjørende i Ordets egentlige Forstand og aldrig gik nogen Fattig eller Trængende utrøstet bort fra ham. Med Hensyn til sine Børns Opdragelse fulgte han det meget vigtige Princip ikke at spare nogetsomhelst paa deres aandelige Uddannelse og vi ville velsigne ham derfor i al Evighed. I flere Aar var han svagelig, en Følge af de besværlige Embedsforretninger, men ikke destomindre var han munter og livlig; vort Hus var altid Samlingspladsen baade for Yngre og Ældre af den meest dannede Classe, og vi have derved havt en Ungdom, som kun er bleven Faae tildeel. Selv i hans sidste Levetid var han oprømt og følte sig aldrig bedre, end naar vi Unge ret vare lystige og glade. Den Kjerlighed og almindelige Høiagtelse han ved sin retskafne Vandel havde erhvervet sig baade blandt Høie og Lave viste sig især ved hans Død; jeg kan ikke sige Dem hvor stor den Deeltagelse og Velvillie var, hvormed man fra alle Sider kom os imøde. Især rørte det mig dybt at see de fattige Bønders uskrømtede Sorg, men det var dog en uendelig Trøst for os, at hans Minde vil leve længe og velsignet her i Egnen, thi som Skriften saa smukt siger, „hans Gjærninger følge ham“. — Gud være lovet, at min Moder dog saa nogenlunde fatter sig i sit store Tab; det har gavnet og beroliget hende meget, at min sal. Fader døde i hendes Arme, da hun ellers bestandig vilde have gjort sig Bebrejdelser over, at hun ikke var tilstede. Man maatte næsten forbauses over den mageløse Kjærlighed og Udholdenhed, hvormed hun pleiede ham i hans hjælpeløse Tilstand, ja selv i det afgjørende Øjeblik gav hun Beviser paa, at Qvindens Kraft i mange Tilfælde er stærkere end Mandens. Lønnen derfor vil sikkert ikke udeblive. Blot hendes Fremtid maatte blive sikkret! Vi ville see at indrette Alt paa bedste Maade; maaskee jeg derfor ogsaa kommer en Tour til Kiøbenhavn, naar Kasse-Commissionen, som vi hver Dag vente, har været her. Jeg veed meget vel, at Mange troe, min sal. Fader var en riig Mand eller burde have været det, men naar man kjender For-

holdene vil man letteligen indsee Rygtets Urimelighed. Min sal. Fader kom til Embedet aldeles blottet for Penge og min Moder var i selv samme Tilstand, Fader *maatte* købe en Gaard med Jorder til her i Byen saavel som alt muligt Indbo i gamle Penge og betale med nye ved Pengeforandringen og det i den Grad, at Gaarden, som den nu staaer har kostet over 30000 Rbd., hvorimod den neppe vil kunne sælges til 12000 Rbd. Desuden har han ved lumpne Bedragerier, Cautioner etc. mistet mange tusinde Rigsdaler, bestandig ført et gjæstfrit selskabeligt Huus, opdraget elleve Børn og deraf 3 til Studeringer. Jeg vil imidlertid ikke hermed sige, at min sal. Fader aldeles ingen Formue efterlader sig; jeg vil haabe, at vi ved Eiendommens Realisation kunne conservere Moder en liden Capital, som vil være hende til stor Nytte i Tiden og som alene vil angaae hendes Person, da vi, der ere ældre af Børnene, ikke komme til at falde hende til Besvær. Dog derom vil jeg nærmere mundtlig tale med Hr. Justitsraaden, naar jeg, som jeg tænker, om en Maanedes Tid kommer til Kbhvn. En herlig Ting er det, at vi alle ere fuldkommen enige og at ikke en eneste af os er skeiet ud eller modsætter sig de øvriges Planer, vi skulle nok fredelig og venlig ordne alle vore Anliggender, og det saaledes, at mine mange smaa Sødskende ikke komme til at lide Uret; min Faders Død er sørgeligst for dem, men de have ingen Forstand derpaa.

Tilgiv mig, høistærede Hr. Justitsraad, hvis jeg skulde have udbredt mig for vidtløftigt om vore Forhold her hjemme; Pennen er uvilkaarlig gledet frem paa Papiret, uden at jeg har kunnet standse den; i et Øjeblikks Samtale vilde jeg dog kunne sige mere end jeg her har skrevet. Jeg længes ret efter at tale med Dem, og mit inderlige Ønske er, at jeg maa træffe Dem ved godt Helbred.

Deres med særdeles Høiagtelse og Ærbødighed

inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, den 9. Maj 1840.

Min kjære Worsaae!

Den Skildring, De har givet mig om Deres Famillje og dennes Stilling og hvorledes den er bleven saaledes, har meget interesseret mig at læse, i det at den viser mig, at De har sadt Dem ind i Forholdene og hvorledes de ere opstaaede. Brevet kom her dertil paa en Tid, der var ligesaa sørgelig som bevæget for mig; af Aviserne vil De maaske have seet, at jeg har mistet min elskede Moder. Det var et Stød, som gaaer mig dybt til Hjerte; jeg kan vanskelig sige Dem, hvad hun var for en hel Famillje. Dagen før min Fader døde fik han en — hvorledes skal jeg kalde det — en sjelden Forudfølelse af det højere Liv, som undertiden indtræffer kort før Døden. Han forudsaae sin visse Død, men følte sig let, alt havde skiftet Udseende, Ting, som man i Livet tillægger stor Værd, var ham ubetydelige, andre derimod yderst vigtige. Det var lærerigt at see, hvorledes det *virkelige* Udseende er, naar Skellene falder fra Øjnene og vi staae lige over for ham, der prøver Nyrerne, hos hvem Erindringen om en god Gjerning vejer mere end 10 Tusinde Ærestitler og all Verdens Capitaler. Sine 6 Sønner kaldte han om sit Dødsleje, tiltalede dem med en Kraft og Veltalenhed, som var overordentlig, skildrede os, hvad vi skyldte vor Moder, hvor umuelig det uden hendes Hjælp villet været for ham at virke i det væsentlige paa og for os; han takkede Gud inderlig for alt det Gode han havde nydt; derpaa sagde han noget til enhver af os, som var nøje passende og beregnet og endelig lagde han til: „Det vil nok gaae Eder godt, men eders Moder maa være, være“ — han ledte efter et Udtryk som kunde være stærkt nok — „eders Generalissimus,“ sagde han med Eftertryk. — I all Stillehed og uden at det mærkedes var hun det virkelig og paa en god Maade. Hun førte al Brevvexling imellem

Brødrene; var den der jevnede alt; sørgede for, ikke allene Legemets men og Sjelenes Fornødenhed, havde Trøst til den ene, et godt Raad til den anden, mild Omsorg for dem alle og Understøttelse for de som trængte.

Min Faders Død var uendelig let, han havde kort før den Phantasier, men blot behagelige; min Moder svækkedes af en heftig Nervefeber i faae Dage, Døden selv var hos dem begge ej nogen Kamp, men blot et Pust — et Ah — Gud være lovet! —

For ikke længe siden saae jeg en Mand døe i Raseri, kan jeg kalde det, efter 6 Dages Kamp (Sjelen var, tror jeg, opfyldt med indre Bebreidelse). Endnu tænker jeg med Rædsel paa det fæle fortrukne Ansigt; af Fortvivlelse havde den døende revet det halve Sengeomhæng ned og i Ordets egentlige Forstand kjempet voldsomt. Allene disse to Dødslejer ere mig en alvorligere Lærdom, end hvad man ellers seer, og i den levende Erindring dybt, dybt have de indpræget sig hos mig.

Ogsaa paa Dem har Deres Faders Død gjort et dybt og, tillad at jeg siger Dem det, et godt Indtryk — det er ikke Lykken, som gjør os bedre eller faaer os til at tænke over det sande vigtige i Livet.

Spørg Dem selv — De er mildere stemt imod andre, villigere til at hjælpe, hvor De kan, og alle kunne hjælpe, De vil være paa den anden Side virksommere, omhyggeligere — vil erindre, at det ikke er for Dem allene, men for en god Moder og for kjerlige Sødskende, De arbejder. Tilfredshed vil kunne blive Deres Lod, men den koster Anstrengelse, jeg siger Dem rent ud, jeg venter denne af Dem.

De har aldrig skrevet mig et bedre Brev end det sidste, thi det er ikke blot skrevet men tillige følt.

At Deres Sødskende ere enige, vil virke godt for dem alle og gjør Dem Ære, nej det er urigtigt udtrykt — det modsatte vilde gjøre Dem Skam.

Vær kun roelig for, at her intet tabes for Dem ved Deres Fraværelse. Jeg har i Dag ej Lyst at omtale Old-

sager, dog maae jeg sige Dem, at vi have faaet et prægtigt Gulddiadem, som vejer 19 Lod, og et Guldarmaand paa 20 Lod til Samlingerne.

Deres

Thomsen.

De seer, jeg skriver til Dem, som jeg tænker og uden lang Overvejelse eller Filen.

D. S.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Weile d. 8de Juli 1840.

Høistærede Hr. Justitsraad!

Det gjorde mig overmaade ondt, at jeg ved min Afrejse fra Kiøbenhavn ikke kom til at tage Afskeed med Hr. Justitsraaden. Jeg var bleven opholdt ved Visitter og Indpakning m. v. om Morgenens og længere hen paa Formiddagen traf jeg Dem ikke; jeg var tillige nede paa Thorvaldsens Museum for om muligt at finde Dem der, men forgjæves ... Foruden forskellige Ting, var der endnu een Sag, hvorom jeg meget gjerne vilde have indhentet Hr. Justitsraadens Betænkning. Dagen før min Afreise talte jeg med Molbech, hvem jeg, som De veed, havde viist min liden Afhandling om Weile. Jeg fortalte ham, at jeg ikke for det Første vilde udgive den, men at jeg havde ansøgt Cancelliet om Tilladelse til at gennemgaae Registranterne i dets Archiv, hvilket jo vilde medtage en temmelig lang Tid, og at Grunden hertil var, at jeg nødige første Gang vilde fremtræde med et jammerligt litterairt Produkt. Alt dette vilde Molbech dog ikke tage for gyltigt; han erklærede, det vilde vel være ønskeligt og godt, om jeg sattes istand til at gennemgaae de forskjellige Kilder her i Byen, men at et saadant Arbejde krævede meget lang Tid og megen Møie; han havde læst et stort Afsnit af min Afhandling og kunde give mig sit Ord paa,

at min Frygt med Hensyn til dens Ufuldkommenhed var ugrundet, og, skiøndt han ingenlunde var en lemfældig Critiker, kunde han dog forsikkre mig om, at han aldeles ikke nærrede nogen Tvivl om, at den vilde blive antaget af den Committee, der skulde bedømme den; det kunde være mig til Nytte, at den blev udgivet nu; han havde allerede talt med de øvrige Medlemmer af Bestyrelsen derom og de vare enige med ham i, at den vilde være passende for Tidskriftet; vilde jeg siden, efter at have undersøgt Alt fra denne Tid, udgive den forøget og forbedret som et fuldstændigt Hele, stod det mig jo frit for.

Da han tillige fortalte, at han havde gjort Plads til den i det næste Hefte af Tidskriftet, som vilde udkomme i Løbet af et Par Maaneder, og at han kom i Forlegenhed, hvis jeg trak mig tilbage, maatte jeg love, at færdiggjøre Afhandlingen saaledes som den var, og oversende den til Bestyrelsens Bedømmelse, men jeg forbeholdt mig, at den maatte kritiseres dygtig strængt, førend den fremtraadte for Publikum, hvilket han ogsaa lovede. — Saaledes troede jeg rigtigst at burde ordne denne Sag, fornemmelig med Hensyn til at det vilde være mig til særdeles Nytte, at Afhandlingen blev udgivet, i Tilfælde af at en Plads paa et eller andet Collegium blev ledig. Jeg vilde, som sagt, først have spurgt Dem til Raads, men Skiæbningen tillod det ikke.

Tiden nærmer sig nu med stærke Skridt, da De, høistærede Hr. Justitsraad, vil vende Dem til fremmede Lande og løsrive Dem fra Deres i Sandhed altfor anstrængende og byrdefulde Forretninger. Vi ville Alle haabe, at det bevægede Liv, som en Reise medfører, vil styrke Deres Sundhed og saaledes have den Virkning, at Søvnløsheden med alle dens Ledsagere, aldeles for Fremtiden vil være forsvundet.

Mit Fædrenehuus er nu øde og tomt for mig; med Smerte seer jeg, hvorledes min Moder bestandig nærer en dyb Sorg, som hun forgjæves søger at dæmpe; at bidrage til at lindre hendes Kummer, skal være en af mine første Pligter.

Al mulig Lykke og Glæde paa Reisen ønskes hierteligen af Deres med særdeles Høiagtelse og Ærbødighed inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, den 18. Juli 1840.

Jeg begriber meget vel, at den omskrevne Mand (Molbech) kan trænge til et Manuskript, og med Glæde optager friske og ham ei uinteressant ladende Artikler, men jeg erindrer Dem om, at det er en Slags større Debut og at det ikke kommer an paa, hvorledes han, men hvorledes andre *vilde dømme Dem efter* denne. Det er nok muligt, at Stoffet, som De vil finde i Archiverne, vilde overvælde Dem og vel gavne i Henseende til Fuldstændighed, men skade i Henseende til den klarere Fremstilling og smagfulde Behandling.

Jeg kan ikke andet end raade Dem endnu engang alvorlig og som en streng Dommer at gjenemgaae Arbejdet, bortskjære alle unødvendige Gjentakelser og overalt ikke glemme, at en trykt Afhandling tager sig anderledes ud end den skrevne; det var meget at ønske, at De selv læste den første Correctur; De vilde da kunne bedre overtyde Dem herom.

Brevet til Professor Michelsen har jeg taget med, da jeg kommer til Kiel. Maaske afsender jeg det dog forinden med nogle Ord. Det er slemt at see, hvorledes Partierne rase i Kiel. Michelsen, der nu bliver gift med en rig Grevinde, er en af Hovedmændene.

Den 20de afgaar jeg med Dampbaaden til Stettin. Jeg ønsker, at De maae leve vel, og at vi fornøiede maa finde hinanden i det os begge kjære Museum.

Skolelæreren og Uhrmageren i Vinding beder jeg Dem at hilse. Jeg har vel skrevet ham til, men jeg ønskede at vise denne Mand een eller anden Opmærksomhed. Behag at tænke derpaa.

Jeg har fundet det bequemmere at dictere et Brev til Dem end at skrive det; det kniber med Tiden, men meget har jeg dog faaet expederet. — Jeg hilser Dem venlig

Deres

Thomsen

P. S. Hils og Deres Moder og Familje fra D S.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, den 13. August 1841.

Min kjere Worsaae

De havde vel tidligere fortjent et Brev fra mig af, thi ved at have modtaget Deres 2det sporede jeg, at hverken Personen, der udførte den, eller Sagen, der udførtes, var mig ligegyldig. Det er netop i de Øjeblikke, da Følelsen virker, at jeg erfarer dette langt tydeligere end — ellers!

Jeg har i Dag modtaget et langt og omstændeligt Brev fra Kammerherre og Amtmand Stemann i Soerøe, hvorved han underretter mig og ved mig Commissionen, at en Fæstebonde i Bildsøe Bye, Kirkestillinge Sogn under Waldbygaardens Gods (jeg troer hans Faders) har ved at rense sin Brakjord for Stene fundet en Stendysse, som kun synes at være liden, men som har viist sig at være et betydeligt Anlæg . . .

Jeg indseer nu ikke rettere, end at det vil være det aller-rigtigste, at De, min kjere Worsaae, paa Hjemvejen til Kjøbenhavn, tog til dette Sted og søgte i et Par Dage at udrette, hvad der kunde udrettes for at skaffe os hele Skelletter, der hørte sammen, kort jeg behøver ej at sige Dem, hvad der kan interessere. Dem selv vil det være interessant, at i denne lidet bekjendte Egn ved Beltet skal findes mange Stensætninger, som De med det samme fik at see.

Omendskiønt det er ikke den allernærmeste Vej at gaae til Soerøe, men fra Slagelse til Kirkestillinge og Bildsøe, var det dog maaske bedre, at De gik til Sorøe for at tale

med Amtmanden, see de fundne Sager og faae nogen Hjelp af ham i denne Sag.

Jeg har skrevet ham det nødvendige og sagt, at De kom. Vi ere rigtig nok fattige som Kirkerotter og jeg spiller Bankerot i alle Musæer i Aar, men det nødvendigste maae dog skee, og, uden at De udvider dette videre end passende, maae jeg dog altid kunne stille 20 eller 30 Rbdl. til Deres Disposition til Gravning, smaae Douceurer til Graverne, Indpakning o. s. v., kort De maae see at komme ud af det, saa godt De kan med denne Sag, og behøver De det, skal jeg sende Penge til Stemann.

Men nu til en ikke mindre vigtig Sag. Jeg arbejder hver Dag paa at slippe herfra; først vilde jeg afsted d. 18de, men det vil knibe og jeg har alt halvt opgivet dette og venter derimod d. 22—23de at komme fort. Jeg vilde af mange Aarsager uendelig gjerne have Dem her inden min Afrejse, derfor bliv ej en Dag længere i Bildsøe end nødvendig. Jeg tør ikke aldeles stole paa, at dette Brev naaer Dem; hvis det ej er Tilfældet, maae vi senere herfra gjøre Anstalt.

Jeg beder Dem at hilse Deres Moder; at Deres uventede Ankomst glædede og opmuntrede hende, har jeg med Fornøjelse seet af Deres Breve. Jeg har selv havt en fortræffelig Moder, forstaaer derfor, hvad en god Moder er for hendes Børn.

Deres

Thomsen

P. S. Kammerherren omtaler Oldsager af Been.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, den 20. August 1841.

Min kjere Worsaae

Saa kjert det er mig, at De har faaet mit Brev, saa meget beklager jeg, at Sygdom er Aarsag til Opholdet. Hensigten med disse Linjer er ene at bede Dem skaane

Dem, tage Dem i Agt for den kolde Aftenluft og alle Anstrengelser. Jeg har rigtignok sagt, at jeg reiste d. 23de, men jeg indseer, det vil først blive den 26de; ogsaa dette vilde jeg lade Dem vide, paa det at De ej skal overile Dem. Jeg vil af flere Grunde uendelig gjerne see Dem her, inden jeg reiser.

Det var mig kjert at see, at De reiser til Soerøe, thi det var netop den gamle Stemanns Ønske, som jeg fandt hos Møsting forleden Aften.

Saavel jeg som Sorterup have vor fulde Hyre med Musæet, men Gud ske Lov, alt, hvad vi erholdt fra Lassens Samling, er indrangeret, og den Samling, som skulde dannes af Doubletterne, er færdig og indpakkes i Morgen.

Mindre godt gaaer det mig med diverse Correspondancer o. s. v. o. s. v., thi min Hjælp er meget ringe — og det indseer jeg, skal jeg først komme afsted, naar alt er expedet, kommer jeg aldrig bort. —

Jeg hilser Dem venlig, beder Dem skaane Dem og, dersom De kan, saa siig mig med en eneste Linje, at De er vel. Det vil glæde

Deres

Thomsen

Anbefalinger for J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn 28. Februar—1. Marts 1842.

Da den baade i fysisk og antiqvarisk Henseende mærkelige danske Øe Bornholm maa formodes at indslutte flere hidtil ubekjendte eller ubeskrevne Levninger fra Oldtiden, og det heller ikke er bekjendt, at der i den nyere Tid er foretaget nogen antiqvarisk Reise i det sydlige Sverig, vilde det vist nok være ønskeligt, at benævnte Landes Mindesmærker fra den forchristelige Periode bleve undersøgte af en nordisk Oldkyndig, der var i Stand til at sammenligne de forefundne Gjenstænder med Mindesmærker af lignende Beskaffenhed i vort Fædreland. At Cand. Worsaae besidder al den Duelighed og Dygtighed,

som grundigt Studium af den nordiske Oldtid, Reiser her i Landet i lignende Øiemed og et derved erhvervet sikkert Blik, samt levende Interesse for hans paatænkte Forehavende, kan forskaffe, er min fulde Overbeviisning, hvorfor jeg ogsaa tør antage, at en Reise, som den, hvortil han ansøger om allernaadigst Understøttelse, vil bringe nye og vigtige Resultater for Kundskaben om den nordiske Oldtid.

Allerunderdanigst

Werlauff

Jeg er fuldkommen af Herr Conferentsraad Werlauffs Mening med Hensyn til det Ovenanførte, ligesom jeg selv i trykte Skrifter allerede har fundet Lejlighed til at anerkjende Cand. Worsaaes sjeldne Iver for nordisk Oldgrandskning og hans deri allerede erhvervede praktiske Dygtighed, der især gjør ham skikket til slige Reiser og Undersøgelser, som de her omhandlede. Desuden er den betydelige Samling af mærkværdige nordiske Oldsager, som han allerede, meest ved egen Flid og Eftersøgelser, har erhvervet, et paalideligt Vidne herom. Da han tillige, paa forskjellige Maader, har gjort sig fortjent af Deres Majestæts Museum for nordiske Oldsager, — fremkalde alle disse Grunde hos mig et sikkert Haab om et rigt videnskabeligt Udbytte af den paatænkte antiqvariske Reise, hvis Deres Majestæt vil behage at bevilge dertil den omsøgte Understøttelse.

Allerunderdanigst

Finn Magnusen

At Cand. philosophiæ J. J. A. Worsaae, saaledes som i hans Ansøgning er anført, har arbeidet 3½ Aar i Museet for de nordiske Oldsager og flere Gange af den kongelige Commission for Oldsagernes Opbevaring har været sendt til forskjellige Steder for at foretage Undersøgelser, bevidnes med Fornøielse, i det at han med levende Interesse og Sagkundskab har udført de ham overdragne Arbeider.

Ligeledes er det min Overbeviisning, at det vil være til sand Nytte for Videnskaben, at Steensætningerne og Gravhøiene i Norden blive underkastede en mere almindelig Undersøgelse, end hidindtil har været Tilfældet, hvorfor jeg paa det varmeste anbefaler hans Ansøgning.

Allerunderdanigst

Thømsen

Hr. Worsaae har ved flere Artikler i Annaler for nordisk Oldkyndighed godtgjort, at han med levende Interesse for Oldgrandskning forener Sagkundskab og Dygtighed til at foretage antiqvariske Undersøgelser. En ved ham foretagen Undersøgelse af Gravhøie og Steensætninger paa Bornholm og i Naboriget vil upaatvivlelig tilveiebringe vigtige Dele til Oplysning af Nordens forhistoriske Tider, og jeg anseer det derfor som en kiær Pligt paa det varmeste at anbefale hans Ansøgning om en allernaadigst Understøttelse til at foretage en Reise i ovenmeldte Øie-med.

Allerunderdanigst

Rafn

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Weile, den 25de Mai 1842.

Høistærede Hr. Justitsraad!

Ved at aflægge Dem min hjerteligste Tak for Deres særdeles kjærkomne Breve er det mig en Fornøjelse at kunne meddele, at min Sundhedstilstand, Gud være lovet, stadig forbedres. Jeg har i en halvsnees Dage opholdt mig hos min Svoger, der eier en Gaard i Nærheden af Colding, og jeg troer at spore Landluftens heldbringende Virkninger. Det er imidlertid endnu ikke ganske tilstrækkeligt; de fatale Ængstelser have ikke tilfulde forladt mig og jeg befrygter at de ville minde mig indtil jeg har frequenteret Søbadene en Tid. Jeg vil saaledes neppe for det Første

kunne forlade Jylland, uagtet den særdeles heldige Omstændighed: Reiestipendiets Bevilgelse indeholder en stærk Opfordring dertil. Jeg nærer dog det Haab at komme til Kjøbenhavn hen i Juni Maaned. Men een Ting, kjære Hr. Justitsraad, ligger mig stærkt paa Sinde: hvorledes skal det gaae med Deres Udenlandsreise iaar, som upaatvivlelig vil være ligesaa nødvendig som behagelig for Dem, og hvorledes skal det gaae med Museet, naar baade jeg og Sorterup, som jo ogsaa har faaet Stipendium, reise bort? Min Reise vil jo rigtignok ikke vare saa længe, en 2 eller 2^{1/2} Maaned, men største Delen af Sommeren gaaer dog væk, da min uventede Jyllandstour desværre tager mig saamegen Tid. Det vilde være mig meget beroligende at erholde Underretning om, paa hvad Maade De troer, at disse Forhold lettest ville kunne ordnes; thi førend jeg kjender Deres Mening i saa Henseende saavel som Sorterups Reiseplan m. m., vil og kan jeg neppe sige noget bestemt om min svenske Tour. Jeg vilde naturligvis gjerne lempe mig, saavidt muligt, efter Omstændighederne, og til Tilfredshed for alle Parter.

Da jeg veed, at De, høistærede Hr. Justitsraad, ofte har Audients hos Hs Majestæt turde jeg maaske bede Dem bevise mig den Velvillie ved Lejlighed at gjøre ham opmærksom paa, at jeg for Øjeblikket er hindret i at aflægge min Tak for hans beviste Naade imod mig, men at jeg, saasomt jeg retournerer til Kbhvn., skal opfylde denne Pligt, — det vilde muligen ellers være Kongen paa-faldende, at de 200 Rbdlr ikke engang ere Tak værd.

Det var jo rigtignok meget interessant for mig, hvis jeg kunde gjøre Touren med Naturforskerne til Stockholm, da jeg i saa Fald fik Meget at see, jeg ellers gaar Glip af, men paa den anden Side vilde min oprindelige Reiseplan forrykkes endeel derved. Men hvorom end Alting er — tør jeg Intet sige endnu.

Ledetraaden til Bonden skal sikkert blive besørget. Jeg har udgravet to Høie hos min Svoger, men faaet en lang Næse — der var aldeles Intet. Jeg skal af og til foretage antiqvariske Excursioner her i Egnen. Amtmanden, Kam-

merherre Hoppe, interesserer sig endeel for Sagen; jeg skal ud med ham i næste Uge at besee nogle gamle Volde og andre Mærkværdigheder i Vesteregnen; forleden var jeg med ham ved Colding.

En Dagsreise paa Landet er i Sandhed for lidet for Dem, kjære Herr Justitsraad. De maa endeligen see at slaae Dem lidt mere løs og vende Staden Ryggen. Luften i Byen er ikke god. Dygtig Bevægelse i fri Luft er bedre end mange Piller og Pulvere.

At disse Linier maae træffe Dem idetmindste nogenlunde vel, og at den slemme Hovedsvimmel snart sporløst vil vige, kan Ingen ønske oprigtigere end

Deres bestandig med uforanderlig

Høiagtelse hengivne og ærbødige

J. J. A. Worsaae

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, den 7. Juni 1842.

Min kjere Ven Worsaae!

Efter at De nu selv alvorlig har prøvet, hvad der ofte og i flere Aar har plaget mig, vil De bedre forstaae, hvorfor meget forblev udført, hvorfor Skriverie undertiden er mig modbydelig, hvorfor jeg har fundet det nødvendigt at reise, hvorfor indesluttet Luft og slet Vand ere mine Fjender, hvorfor Caffé og stærke Vine skydes tilbage og hundrede andre Sager, som de, der ej vide af, at man kan behøve at støtte sig ved Bord, naar man reiser sig, at man ikke har Lyst til at see paa Loftet eller bukke sig dybt, ej begribe.

Det er vel bedre med mig, men jeg er ej bleven frie, og andre Bekymringer have indfundet sig. Amaliegaden er bleven en forpestet Gade og mit Fædrenehus har faaet sin Del; 22 ligge syge i den Del, det er beliggende i — desværre er deriblandt min Svigerinde, min Broders ældste Datter

og eneste Søn. Først heed det, det er en ny Sygdom, som man kaldte Typholine, men nu mærker jeg, den uddanner sig til den ægte Typhus. Jeg frygter meget for min Svigerinde og hendes Søn; de have stærk Trøske, ligge med Iis paa Hovedet og ere meget syge; de to smaae Børn, som endnu ikke ere smittede, har jeg maattet tage hjem til mig. Alt dette forstemmer og bekymrer mig og er Aarsag i, at De først nu faaer Brev fra mig.

Hvorledes det nu end er, har jeg ej villet opgive mine Reiseplaner; jeg ønsker at reise herfra omtrent d. 1ste Juli, og da jeg ej taaler at ile alt for meget, eller modsat at komme alt for silde hjem om Efteraaret, har jeg bedet om Tilladelse at være fraværende i 3 Maaneder. Paris er Maalet for min Reise. Jeg har i Sinde at gaae til Hamburg, derfra til Havre eller Dynquerken med Dampbaad; hjem havde jeg Lyst at komme over Strasborg og Frankfurth, hvor jeg ej har været. De vil af dette see, at denne Plan passer slet med Deres Reise til Sverrig; imidlertid vil Sorterup ikke reise før i September, men blive 2 Aar borte. Naar nu De kunde paaskynde noget Deres svenske Reise, gik det nok, thi da vilde Strunck enten slet ikke være ene i Musæet eller kun en meget kort Tid. Min første Tanke, at De skulde rejse i Mai og Juni, er bleven slemt forstyrret.

Naar De bærer Dem fornuftig ad og ikke vil passere for en Grand Seigneur i Sverrig, kan De komme vidt med 400 Rdl. Rigsgjeld. Det eneste, man har at passe paa, naar man ikke vil være en stor Herre, er ej at blive smittet af Fnat, der er meget gjengse; man maae være forsynet med Underbenklæder, see sig for, hvem man af de simplere Folk tager i Haanden o. s. v. Jeg kan vel tænke mig, men ret ej forsvare, at komme til Sverrig og ej see Stockholm og Upsala; jeg barede mig ikke for denne Fristelse, hvortil Dampbaade letter Adgangen. Jeg var 8te Gange i Sverrig, inden jeg saae disse Steder, men da var og Farten heel anderledes end nu. Da De kan springe Mynter og Kunstsager over, vil Stockholm kunne expederes af Dem i 8te Dage; Gripsholm bør ej overspringes. Dog det maae jo

vide sig, hvad Forslag der er i Deres Penge og Tid til Hovedsagen, der aldrig maae tabes af Sigte. Det vilde maa-
ske være klogt at gaae herfra til Lund for der at erholde
Anvisninger til Reisen og Anbefalinger til Præstemænd,
der siden kom Dem til gode, hvor der ej findes Værts-
huse. . . .

Hvorledes De nu har det og hvorledes Deres Planer ere,
kan jeg ej vide og vil det være mig kjert at erfare. Skal
det knibe meget, maae jeg sætte en ny Mand ind i Mu-
sæums-Sagerne; jeg gjør det nødigt, og skal det skee, maa
det skee, imedens jeg endnu er her og ej de sidste Dage.
Fra Generalstaben har jeg Breve og Spørgsmaal, som vi
maa hjælpe paa; en Instrux eller Underretning og Spørgs-
maal til Officererne om Stensætninger og Gravhøie øn-
sker jeg, De er med, naar den skal opsættes.

Vi have faaet mange gode Sager, desværre er jeg ej ret
stemt til at nyde godt af alt dette og ej heller til at skrive
Brev, som De vel vil bemærke.

Strunck beder Dem hjertelig hilset.

Deres

Thomsen

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Weile, den 12te Juni 1842.

Høistærede Herr Justitsraad!

Min Anelse, at det ikke maatte være saa ganske rigtig
i Deres Huus, at der var indtruffen særegne Omstændig-
heder, gik da desværre i Opfyldelse. Jeg gruer ved Tan-
ken om farlige Sygdomme i en stor By og i en saadan
vestindisk Varme, som vi i den senere Tid have havt.
Imidlertid blev jeg forsaavidt glædet ved Deres hjertelige
Skrivelse, som jeg deraf erfarede, at *De* dog med Hensyn
til Helbredet var nogenlunde vel. Jeg skal ikke nægte,
min Frygt gjaldt nærmest Deres sædvanlige Onder, der
i denne Tid vilde være dobbelt besværlige. Det vilde være

et smerteligt Tab for Deres Broder, hvis Sygdommens Magt ikke skulde kunne bekæmpes; men med Guds Bistand lykkes det vel nok Hovedstadens duelige Læger at bringe Sundheden tilbage.

Hvad her er skeet, forøger, som jeg troer, i høi Grad Nødvendigheden af, at De, kjære Herr Justitsraad, maa ud af Hovedstadens qualme Luft i dygtig Bevægelse. Intet er vist saa gavnligt for Dem, som Reiser, og det var mig derfor ogsaa meget kjært at see, at De ikke opsætter, men snarere paaskynder Reisen til Frankrig. Da Sorterup ikke vil bort før i September, haaber jeg at være vendt tilbage fra Sverrig inden den Tid, saa Strunck nok skal faa Hjelp i Museet. Min Afreise herfra skal jeg paaskynde saa meget som muligt, jeg vilde dog gjerne først benytte Søbadene, især da jeg endnu ikke altid er ganske rask, men jeg antager sikkert at kunne reise i Juli og August i Sverrige. Efter al Sandsynlighed kommer jeg saaledes til Staden hen i Slutningen af denne Maaned. Det var en Streg i Regningen for mig, at jeg kom herover saalænge; Mai og Juni Maaneder havde været meget behagelige at reise i. Jeg troer dog nok, at det vilde kunne gaae an med Museet, naar jeg vender tilbage fra Sverrig, inden Sorterup tager afsted. Men herom kan jeg jo naturligvis ikke ene sige nogen afgjørende Dom; jeg skal gjøre hvad der staaer i min Magt, for at Strunck ikke skal blive ene, thi det var i Sandhed for galt.

Med Dampskibet Hekla kan jeg da ikke komme; man kunde egentlig nok forudsee, at mange Naturforskere vilde melde sig, naar der vankede fri Reise til og fra Stockholm. Men ikke destomindre maae jeg dog see at naae Sverriges Hovedstad; hvo veed naar jeg atter kommer til vort Naborige. Det turde være meget interessant at gjøre Touren over Lund gennem Halland, Westergothland og Bohuuslehn til Gøteborg; derfra med Dampbaaden til Stockholm; tilbage over Wimmerby, hvorfra er Dampskibsfart til Gulland; endelig over Øeland, Calmar, Blekingen, Skaane og til syvende og sidst Bornholm. Jeg er kun bange for, at Pengene skal sige stop, førend Rei-

sen er tilende; jeg stoler imidlertid paa, at man i Sverige reiser billigt, og at man vil møde gammelnordisk Gjestfrihed hos de respective Kyrkoherder. Anbefalingsbreve fra Lund vilde sikkert i denne Henseende være til megen Nytte.

At der er kommet mange nye Ting til Museet, glædede mig meget at erfare. Foraarstiden er ogsaa fordelagtig for Antiquarerne, da mange Gravhøie omrodes, Markerne pløjes etc. etc. I Museet er upaatvivlelig den strenge Tid med de mange Reisende begyndt. Jeg veed nok, hvorledes det kan knibe.

Med det oprigtige Ønske, at disse Linier maae træffe Dem ved godt Helbred, er jeg med mange Hilsener til Sorterup og Strunck

Deres bestandig med sandeste Høiagtelse
hengivne og ærbødige
J. J. A. Worsaae

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, den 18. Juni 1842.

Min kjere Worsaae.

Hvilke haarde Tilskikkelser jeg har havt, siden jeg skrev Dem, kan De vanskelig forestille Dem.

Hos min stakkels Broder blev pludselig hans Kone, ældste Datter og eneste Søn angrebne af Typhus. I 14 Dage og Nætter lukkede de Syge næsten intet Øje, den ulykkelige vakre lille Dreng skreg undertiden i en Time i et væk, de heftigste Kure bleve brugte og forsøgte, Faderen maatte selv anvende dem paa sin eneste Søn, i 10 Dage gik det, men nu begyndte Kræfterne og Modet at synke. Jeg maatte snart tage de to mindste af min Broders Børn over til mig og da man havde Frygt for Smitte, som jeg, der har prøvet meget, mindre delte, var jeg den, som mest kom til de Syge foruden de som passede dem; min Broder behøvede dog undertiden et og andet, som ej kunne overlades ligefrem til et Bud.

Uagtet alle Anstrengelser gik dog Drengen bort fra os. Det var den eneste i min Familje; han blev født kort efter min Faders Død; 6 Brødre stode Fadder, min Moder bar ham, og han blev opkaldt gandske efter min Fader; nu hviler han ved hans Side og de samme 6 Brødre fulgte ham til dette Hvilested. Min Svigerinde er endnu meget syg og var højst betænkelig for 24 Timer siden; nu synes hun i Bedring. I Amaliegaden er nu død 5 af Typhus og 24 syge af den. Jo tidligere De kom til Sverrig, jo tidligere kom De tilbage, tænker jeg. Altsaa har jeg dog indpodet Dem Lyst til at see Stockholm; der maa skrives til Hildebrandt, at han er der, naar De kommer; lidt maa De [rette] Touren derefter.

Har De kun lidt Tid til at komme frem med, vil derved Penge spares og mere udrettes. Jeg vil ønske, at Søbade maae have virket godt. Ved Strømstad er fortræffelige, om De vil gjentage dem.

Planen synes mig godt om, men den er vidtløftig og Elegancen vil De have ondt ved overalt at holde vedlige, naar Pengene skulle slaae til.

Det vil glæde mig at see Dem frisk og munter her tiltræde Reisen.

Deres

Thomsen

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Gøtheborg, den 28de Juli 1842.

Kjæreste Moder

Efter nu allerede i nogen Tid at have gumpet paa Skydsvogne i et fremmed Land og mellem lutter fremmede Omgivelser, er det en sand Glæde at komme lidt til Ro og underholde sig, om endog kun skriftligt med sine Kjære i Hjemmet. Jeg skal forsøge at give et svagt Billede af Reisen, der allerede har været meget interessant og uden Tvivl vil blive det i høiere Grad jo længere vi komme frem.

Som jeg allerede tidligere i mine Breve fra Helsingør

har meldt, forlode vi denne Stad sidstafvigte Eftermiddag Klokken 2. I Forveien besaa vi den Deel af Kronborg, som maa sees, nemlig Telegraphtaarnet, Fyrtaarnet, nogle af Værelserne og den deilige fornylig i gammel Stii istandsatte Slotskirke. En saa brillant Udsigt som den fra Taarnene over Helsingør, Sundet og de der liggende talrige Skibe saavel som over den svenske og danske Kyst heelt ned til Kjøbenhavn, kan man næppe træffe paa mange Steder i Landet. Overfarten med Paquetten var meget moersom, da vi alle 4 vare i Perlehumeur, men vor Lystighed standsede dog af og til lidet ved nogle svære Regnbyger, hvormed der fulgte Vindstød, som forsinkede Farten til $1\frac{1}{2}$ Time. Fra Helsingborg toge vi strax samme Aften Vogn til Høganæs. I Helsingborg havde vi en ret moersom Scene med en Gadedreng. Vi havde byttet nogle faae Smaasedler i Helsingør og derfor erholdt hele Næver fulde af $\frac{1}{4}$ Skillinger og andre smaae svenske Styvere, Halvskillinger o. s. v., som mærkeligt nok gjelde meget i Sverrige. Vi havde Lommerne dygtigt fulde og da derfor en Tigger bad os om en Styver, gav jeg ham nogle Smaamynter i Hatten; Worm spurgte ham om han vilde have flere, og da han naturligviis svarede: „ja takker ydmygst“, slog Worm en Nævefuld i Hatten, hvorover Drenge blev saa perplex, at han i Ordets egentlige Forstand faldt paa Næsen af Forbauselse, hvilket afgav et yderst komisk Syn. Under alskens Lystighed overnattede vi i Høganæs og toge næste Morgen tidligt til Kullen. Noget før vi kom hertil begyndte Klipperne; ved et Fiskerleie især taarnede de sig meget smukt, saa man i Frastand næsten skulde antage, at man saae Ruinerne af en undergaaet Stad ligge for sig. Kullen selv fortjener rigtignok at sees! Man tænke sig uhyre Granitmasser, som snart gaae lodret ned til Havet, snart i forskjellige Afdelinger skraane ned, saa at Bølgerne med megen Larm brydes mod dem. Enkelte Steder f. E. ved det saakaldte Sølvpikkerhul danne Klippeblokkene smaae Huler. Kort sagt Kullen afgiver et Skue, hvormed vi Danske neppe kunne gjøre os nogen klar Forestilling. Paa Toppen ligger et

Fyrtaarn, hvorfra der er en interessant Udsigt over Havet. — Paa Gjæstgiverstedet forfriskede vi os med *Hallon* (Hindbær) *Filebunk med Gredda* (Suurmælk med Fløde) o. s. v., o. s. v., og toge dernæst tilbage til Høganæs, for at besee Kulgruberne. I Høganæs ere alle Husene til Arbeiderne bygte af Kampestenene; Byen har i det Hele ganske Præget af en Fabrikby. Arbeiderne see kummerlige ud; alle ere blege og ikke faae forvoxne. De store Dynger Kul, der i Frastand ligne sorte Banker, og Kuldampen sige strax den Reisende, at han her befinder sig ved Kulgruber. Da vi naturligviis ønskede at besee disse, henvendte vi os til Ingenieuren, som uagtet Arbeiderne for den Dag netop vare standsede, med megen Beredvillighed tillod os at gjøre den underjordiske Fart. Vi bleve iførte Bjergmandsdragter og fik runde Bjergmandshuer paa Hovedet. Man gjør sig ingen Idee om hvor rædsomme vi saae ud. Worm var iført Arbeidernes sædvanlige graae Klæder og lignede livagtig en Slave i Mundering; der manglede kun, at det Halve af Kjolen skulde have været sort. Møller var hvid og gav en schofel Matros til største Fuldkommenhed. Olrik og jeg vare endnu schoflere dito, ja havde et vist Anstrøg af Sjouerhaandteringen. Vi kunde have gaaet paa Maskerade hvad Øieblik det skulde være. Blot vore Bekjendte kunde have seet os i vort fortræffelige Optog! det vilde have moret os kosteligt. Nedfarten, som skulde skee gennem et Hul, hvorfra en væmmelig Røg i eet væk steeg op, var ikke videre behagelig. En for en bleve vi satte i en Kurv, hvori der tillige stod en af Arbeiderne, som havde det ene Been udenfor Kurven for at tage mod Stød. Ved en Dampmaskine førtes Kurven op og ned. Det var en besynderlig Følelse at fare ned i et Hul, hvis Dybde er ikke mindre end 47 Favne eller omtrent 140 Alen; Vor Frelzers Taarn paa Christianshavn har omtrent denne Høide. Næsten lige under Hullet i Gruben stod en uhyre Jerngryde, hvorpaa en stærk Kulild brændte; hvad Under derfor, at man i det første Øieblik blev ligesom fortumlet i Hovedet og kunde troe sig henført til det *hede* Helvede. Jeg troer, man kunde gjøre

en drukken Mand taabelig ved at føre ham ned i Gruben og lade ham vaagne ved Ilden. Da vi alle fire vare førte ned, fik vi en tændt Praas i Haanden og sattes paa en flad Skydsvogn, der gik paa en *Jernbane* og blev trukken af en liden Hest. I stærk Fart med bøiede Nakker kjørte vi et langt Stykke; over vore Hoveder havde vi et Tag af Kampestene, til begge Sider dannedes Gangens Vægge af Kullag. Flere Steder maatte vi bøie os meget stærkt for ikke at faae Hovederne skurede mod Steenloftet. Da vi havde kjørt 7 à 800 Alen stode vi af Vognen og gik med Praasen i Haanden hen til det Sted, hvor der arbeidedes. Veien gik over en underjordisk Bæk; vi maatte bøie os betydeligt, hvorfor vi ogsaa kom temmelig udmattede til vort Bestemmelsessted. Her saae vi hvorledes Kullene huggedes ud og hvorledes de forskjellige Lag ligge ovenpaa hinanden. I Gruben er der ordentlig en Stald, ja der findes Heste, som ere fødte nede under Jorden. De saae meget godt ud, uagtet de ikkun komme op paa Jorden hvert tredie eller fjerde Aar. Da Jernbanen, hvorpaa vi kjørte, var anlagt skraa, kjørte vi tilbage uden Hest; paa Vognens ene Hjul var anbragt en Stopper, saaledes at man kunde formindske Farten, naarsomhelst man vilde. Det var et ganske eget Syn at betragte Vognen med dens underligt paaklædte Passagerer, isærdeleshed i den Belysning, som Praasene fremkaldte i de kulsorte underjordiske Gange. Vi førtes atter op glade over at have gjort en saa interessant Reise til Underverdenen. — Efter paa jordisk Viis at have forfrisket os forlode vi Høganæs, men morede os prægtigt ved at kaste Skillinger til alle de mange Fabrikdrengene, som derover geraadede i Haandgemænge. Hele Flokke kastede sig næsegruus paa Jorden for at fange en lumpen Styver. Til Gjengjeld opvartedes vi med Sang, Fløitespil o. s. v. Henimod Aften naaede vi Helsingborg. Næste Dag var Veiret meget slet; det regnede og stormede forfærdeligt, hvorfor Møller og jeg besluttede at blive i Helsingborg, især da der ventedes Dampskib fra Kjøbenhavn, og da der baade skulde være *Spektakel* (Comoedie), *Kapridning* (Væddeløb) og Com-

mers ved Brønden i Ramløse. Fra Kjøbenhavn kom der flere af vore Bekjendte, men jeg tog ikke med til Ramløse, da Veiret var saa slet, at jeg frygtede for at blive mere forkjølet end jeg allerede var. Dagen gik saaledes lystigt hen; det var en stor Lykke at vi traf sammen med to saa muntre Gutter som Olrik og Worm, og vi beklagede kun, at vi ikke kunde have dem med længere op i Landet. Friske som Fiske skydsede vi Dagen efter nordpaa. *Skaane* er et meget fladt Land, som har stor Liighed med Danmark. Agerdyrkningen synes at staae langt tilbage, ligesom det ogsaa synes, at Folkene ere temmelig fattige. Deres Udseende er meget daarligt, og Klædedragten tjener heller ikke til at forskjønne dem. Fruentimmerne have sædvanlig ikke andet paa, end en Slags Skjorte og et tyndt Skjørt; alle gaee de med bare Been. En Morgen saae vi endogsaa en Dreng tradske bagefter sin Moder i den allertyndeste Negligee, som man vel kan have, nemlig i den bare Skjorte. Vi fore igjennem Engelholm en ret vakker lille Stad og passerede kort efter over *Hallands-aas* — en Bjergryg der adskiller Halland fra Skaane. Udsigterne herfra ere ganske fortræffelige. Man seer ud over Skaane med dens mange Kirker, Landsbyer og Huuse; til Høire hæver Kullen sig høit til Skyerne. Aasen selv er bevoxet afvexlende med Skov og Hede, der strækker sig op over de høie Granitklipper. At Farten herover derfor var meget interessant er en Selvfølge. Saasart man atter kommer ned af Aasen, bliver Halland igjen fladt ligesom Skaane, men det forekom mig, at Alt her har et hyggeligere Udseende. Laholm var en temmelig simpel By, der ligger ved en smuk Aa, hvor en Mængde Lax fanges. Halmstad derimod var meget nettere. Dens Beliggenhed ved den store Halmstad Aa i en Dal, der prangede med svære Skovstrækninger, var virkelig smuk. Et gammelt Slot tjener til at forskjønne Byen betydeligt. Veien fra Halmstad til Falkenberg er den interessanteste Tour, jeg endnu har gjort. Høie nøgne Fjelde, store Skove, deilige Marker og Enge, hvorpaa rødmaalede Træhuse rage frem, afvexle og danne saa pittoresque indtagende Prospecter,

at man forgjæves vil søge mange lignende. Her kunde vi først ret gjøre os en tydelig Forestilling om Fjeldegnenes Skjønhed. I godt Humeur naaede vi Falkenberg en meget simpel Stad og fortsatte strax Touren til *Varberg*, der unægtelig er en af det søndre Sverriges smukkeste Byer. Igaar toge vi til Kongsbacka, og kjørte hele Tiden ved Siden af svære Fjelde, som fortsatte sig lige hen til *Gothenborg*, hvor vi ankom i Gaar Aftes Kl. 7. *Gothenborg* er en sielden smuk By. Den er heller ikke ret gammel. Alle Gaderne ere snorlige; den er gjennemskaaret af Canaler, hvis Bredder ere beplantede med Træer. Ved Byen, som ligger i en af store Fjelde omgivet Dal, findes mange smukke Spadseretoure. — Befordringerne her i Sverrigere ere rigtignok forbandede, men da Veiene ere ganske fortræffelige, mærker man dog ikke synderligt til Stødene. Vi talte om igaar, at det kunde være meget moersomt, hvis man kunde henflytte os kjørende paa en ægte Skydsvogn til Veile. Hvor Folk da vilde lee! Levemaaden har hidtil været over al Forventning meget god; her er den endogsaa bedre, end paa de bedste Restaurationer i Kjøbenhavn. Det er mærkeligt, at Værten her i Hotellet (*Götha-Källare*) henter hver Uge nogle Brød fra Kjøbenhavn. Kunne vi overalt faae saadan Mad som paa Touren hertil, har det i Sandhed ingen Nød. Da vi i alle Henseender have det fortræffeligt her i Byen, ville vi besees dens Mærkværdigheder og agte muligen derefter at tage med Dampskib til *Christiania*, hvorfra vi saa ville skydse tilbage til *Wenersborg* og *Trolhättan* og saa gennem Søerne og *Göthacanal* til *Stockholm*. I det Hele reiser man meget billigt her i Sverrige. Touren hertil har, uagtet der gik en Del Penge med til Kullen og i *Helsingborg*, ikke kostet mere end 19 Rbdlr. Muligen komme vi til *Moss*; det skulde mere mig meget at besøge *Bekkevolds* Familie. Om circa 14 Dage vender jeg at være i *Stockholm*, hvor jeg haaber at forefinde Breve fra mit kjære Hjem.

Den 29de Juli. Imorgen tage vi med Dampskib til *Christiania* og skydse derpaa tilbage gennem *Bahuslehn* til *Trolhättan*, hvorfra vi tage med en Dampbaad gennem

Canalerne til Stockholm. Vi kunne omtrent ligesaa billigt tage tilsøes til Christiania, som reise tillands frem og tilbage i Bahuslehn. Det morede mig overmaade meget igaar at træffe en Magister Andersson fra Lund, som jeg fra tidligere Tid har kjendt meget godt. Han er en særdeles vakker Mand. Han havde reist lige bag efter os fra Helsingborg. Med Helbredet gaaer det Gud være lovet hidtil fortræffeligt. Jeg troer ganske vist, at Skydsningen vil være meget gavnlig for mig og aldeles fordrive det Onde, som har plaget mig. Vi have endnu havt godt Veir; ikkun naar vi have ligget stille, har det været daarligt. Det er jo Alt hvad man med Billighed vil kunne forlange. I Eftermiddag ville vi see at gjøre nogle Udflugter her i den skjønne Omegn. . . . Med et oprigtige Ønske, at disse Linier maae træffe alle mine kjære Slægt og Venner i bedste Velgaaende, sendes de hjerteligste Hilsener til Alle fra

Deres inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae.

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Stockholm, den 24de August 1842.

Kjæreste Moder!

Efter lige i dette Øieblik at være kommen til Staden fra en liden Udflugt til Upsala griber jeg Pennen for at meddele Efterretning om min Reise. Allerede før jeg reiste til Upsala havde jeg skrevet et foreløbigt Brev til Moder, men det kom forsildigt paa Posthuset. At jeg ikke har skrevet *strax* her fra Stockholm har sin Grund deri, at jeg, da Tiden er saa knap for mig, har været i uafbrudt Activitet siden min Ankomst.

Touren fra Götheborg til Christiania paa Dampskibet Christiania var meget heldig. Veiret var ypperligt og især Dagen efter en Søndag, da vi seilede fra Frederiksværn til Christiania paa Dampskibet Carl Johan, var det en Lykke for os, at vi havde det klareste Veir og Solskin, man kunde

ønske sig. Opseilingen til Christiania Fjord er overmaade smuk og interessant. Vi sejlede forbi flere Steder Vallø, Horten, Moss, Holmestrand og Drøbak. De norske Byer paa denne Kant have en characteristisk Beliggenhed tæt under granbevoxede Fjelde, hvilke dog paa flere Steder ere ganske nøgne. Overalt, hvorhen man vendte Øiet saae vi Klipper, Granskove, rødmalede Træhuse, men kun yderst faae Sletter. Til Christiania ankom vi om Eftermiddagen Kl. 4 omtrent. Byen er i Sammenligning med Kjøbenhavn, Gothenborg og Stockholm ubetydelig. Garderne i en Del af Staden ere ret lige og vakkre, men det seer ikke pynteligt ud, at saa mange offentlige Bygninger f. E. et nyt kongeligt Slot, et stort Universitet o. s. v. ikke endnu ere fuldfærdige, men ligge under Arbeide. Samme Aften, som vi kom til Christiania, toge vi ud til et offentligt Forlystelsessted der i Nærheden „Karenslyst“ kaldet, hvorfra man seer adskillige meget smukke *norske* Prospecter med meget høje Fjelde. Dagen efter henvendte jeg mig til Inspecteuren ved det antiqvariske Museum, Professor *Keyser*, og traf i ham en særdeles vakker og yderst forekommende Mand. Med den største Velvillie og Utrættelighed viste han mig Samlingen og ledsagede os ovenikjøbet omkring til de smukkeste og mærkeligste Steder ved Christiania. Fra Egeberget, den steileste Bakke, jeg nogensinde har seet Vogne kjøre paa, viste han os en Udsigt over Byen, som rigtignok fortjener at beskues. (Saavidt jeg erindrer er det den samme Udsigt over Christiania, som er afbildet paa det Kobberstykke, der nu hænger i Rantzaus Havestue). Vi hørte paa *Storthingets* Forhandling, kort besaae hvad der fortjente at sees. Til Krogkleven, et meget berømt Sted paa Ringerige omtrent 4 à 5 danske Mile fra Christiania vilde vi meget gjerne have reist, men Vognene vare saa uforskammet dyre, at vi ikke kunde have gjort Touren ringere end 10 Dlr for hver, og det var i Sandhed alt for meget, især da Tiden var mig saa knap. Onsdag Morgen forlode vi Christiania og toge til Moss, hvor vi ankom Kl. 4 om Eftermiddagen. Jeg gik strax hen til Kjøbmand Bekkevold, men traf

Ingen hjemme. Da jeg gik derfra, mødte jeg Jomfru Bekkevold, der blev meget forundret ved at see en Veilemand i Moss, og hun førte mig hen til hendes Søster Fru Juell, der blev ikke mindre frapperet. Fru Juell var saa god ogsaa at sende Bud efter Møller, og da vi havde drukket Thee, lod hun vort Tøi hente fra Gæstgivergaarden. Vi kjørte strax ud om Aftenen og besaae den smukke Omegn. Dagen efter vilde vi have reist, men det var ikke at tænke paa. Vi kjørte atter ud og morede os paa det Bedste. Det var ret mærkeligt, at Damerne vare ganske ene, Mad. Bekkevolds Mand var i Kjøbenhavn, Hr. Juell var paa Landet i Forretninger og hans Broder en Cand juris J. reiste Dagen efter, at vi vare komne. Om Fredagen var det et meget uroligt Veir med Storm og Regn, og vi lod os da letelig overtale til at blive saameget mere som Mad. Bekkevold havde havt den Godhed at invitere os til om Aftenen. Moder kan troe, vi morede os ganske fortræffeligt. Hos Fru Juell var foruden hendes Søster en Jomfrue Krogh, en meget munter ung Dame, og det gik derfor med Lystighed hele Dagen. Først Løverdags forlod vi Moss efter at have tilbragt de behageligste Dage, der upaatvivlelig blive os til Deel paa hele Touren. At jeg fra hele den Bekkevoldske Famliie har mangfoldige Hilsener ikke alene til Moder, Bedstemoder og de andre hjemme, men ogsaa til Beboerne i nederste Etage i Gaarden, er en Selvfølge. Løverdags kom vi til Sarpen eller Sarpfossen, det største Vandfald i Norge. Jeg blev ikke saa frapperet ved Faldet, som jeg havde troet. Jeg havde forestillet mig, at Vandet styrtede lige ned fra en høi steil Klippe, men dette er aldeles ikke Tilfældet. Ikkedestomindre fortjener det i høi Grad at besees, især da der tæt ved Vandfaldet ligge adskillige Saugværker. Gangen til Vandfaldet var meget besværlig; vi gik paa nogle smalle Brædder ved Siden af en Vandledning, der stundom var ført over dybe Kløfter, saa man maatte holde sig fast ved Vandledningens Side for ikke at blive svimmel og falde i Dybet. Næste Dag kom vi til *Frederikshald*, der ikke alene med Hensyn til Bygninger, men navnlig med Hensyn til Beliggenhed, vist-

nok er en af de netteste Byer i Norge. Vi besaae den høist mærkelige Fæstning Frederikssteen, der ligger paa en meget steil Klippe lige ved Staden, og det Sted, hvorpaa den svenske Konge Carl den Tolvte blev skudt. Et simpelt Mindesmærke er opreist her. Ud paa Eftermiddagen gik vi i en Baad til den svenske Grændse og naaede om Aftenen Strømstad, der er meget berømt for sine fortræffelige Bade. Uagtet vi havde tilbragt mange meget behagelige Dage i Norge, skal jeg ikke nægte, at vi vare glade ved igjen at komme paa svensk Grund, thi det er fast utroligt, saa dyrt Alting er i Norge. Fra Stæderne til nærmeste Stationer betales Vognene tredobbelt imod som paa Landet, saaledes at vi f. E. for en Vogn fra Moss til Carls-huus, eller rettere for 2 Heste og to simple Kærrer og for ikkun 1½ norsk Miil betalte 2 *Specier*. I det Hele gjelder en Specie i Norge neppe saameget som en Rixdaler i Danmark. Fra Strømstad gjorde vi adskillige antiqvariske Udflugter i det nordlige Bohuslehn og toge et Par Dage efter syd paa længere ned i Bohus, hvor vi tilbragte nogle Dage paa rigtig antiqvarisk Viis. Et Sted, hvor vi kom ind, kunde vi ikke faae andet end Havrebrød og Suurmelk, Almuen her spiser nemlig Havrebrød, der er bagt i Skiver saa tynde som Papiir. Havre er i det Hele den Kornsort, der hyppigst avles her. I det sydlige Bohus laae vi en Nat hos en Provst Tudén, en overmaade fortræffelig Mand, der kom os imøde med al mulig Gjæstfrihed og Velvillie. Vi toge fra ham til Uddevalla og derfra til Vandfaldet ved Trollhätta, hvor vi ankom i Løverdags otte Dage (eller d. 13de August). Efter at have beseet det høist mærkelige Vandfald og de ligesaa mærkværdige Sluser, hvorigjennem Skibene passere, bestege vi Dampskibet fra Gothenborg. Vor Indtrædelse paa Skibet var ingenlunde behagelig; det var netop Søndag, og da der havde været Marked i Gothenborg, var Skibet opfyldt med Passagerer, hvortil kom, at det just den Dag var ualmindelig varmt. Alle Køier i Skibet vare optagne og en heel Deel af os maatte derfor sove den første Nat paa Dækket, hvor der imidlertid var opreist et Telt, saa man ikke mærkede syn-

derligt til, at man laae udenfor Køier. Canalfarten er i adskillige Henseender interessant; undertiden seiler man gjennem gravede Canaler, der ligge saa høit, at Søer og andre Vandløb ligge endog 50 à 60 Fod under den; undertiden stiger man gjennem Sluser over 100 Fod paa een-gang ned. Dette er jo meget curieust, men naar man paa den anden Side tager Hensyn til, at Farten varer 4 Dage, at man passerer 72 Sluser alle af een Beskaffenhed, og at man, som her var Tilfældet, lider betydeligt ikke alene af Varme fra Skorstenen, men ogsaa fra Himlen, og endelig at man paa Skibet maa gjøre Bekjendtskab med adskilligt Væggetøi etc., vil man let indsee at Farten i det Hele taget er langtfra at være behagelig, ja at den endogsaa vilde være ganske utaalelig, naar man ikke traf godt Reiseselskab. Heldigviis traf vi paa nogle meget vakkre Mænd 1 Professor og en Doctor phil fra Løven i Belgien, men især 2 unge preussiske Riddergodsbesiddere von Wedel, med hvem vi sluttede nøie Alliance. Vi for-drevede Tiden saa godt vi kunde; ombord fandtes 1 Russer, 1 Englænder, 2 Belgiere, 2 Preussere, 2 Danske og Resten Svenske. Det var overordentlig moersomt at træffe saadanne Folk af forskiellige Nationer. En Aften sadde en Deel af os sammen og drak i Punsch Europiens Skaal og politiserede om Staternes forskjellige indbyrdes Stilling. Ombord talte jeg næsten ikke andet end Tydsk, hvilket for Øvelsens Skyld var mig meget kjært. Hertil Staden ankom vi sidste Torsdag d. 18de Aug. og begyndte strax i Forening med vore Tydskere og Belgiere at besee Stadens Mærkværdigheder. Stockholm er en smuk By med en endnu smukkere Beliggenhed. Hos Hildebrand forefandt jeg et Brev fra Peter, som glædede mig meget, da jeg saa længe aldeles ikke havde erfaret noget fra mit Hjem. Af Alt, hvad jeg har seet her i Stockholm, behager Intet mig saa meget som Ridderholmskirken; her staae flere af de gamle Kongers Rustninger, Carl den Tolvte og Gustav Adolphs Grave, ved hvilke de Klæder ligge, som disse to mærkelige Konger havde paa, da de bleve skudte. Ogsaa den Dragt, hvori Kong Gustav den Tredie blev myrdet paa

Maskeraden 1792 har jeg seet her i Staden. Igaar og idag var jeg i Upsala og besaae den høist mærkværdige Domkirke og de store Gravhøie ved gl. Upsala. Til Dannemora kommer jeg neppe dennegang. Om en Dags Tid venter jeg, at Hildebrand tager med mig ud paa en antiqvarisk Excursion, for at undersøge nogle Gravhøie her i Egnen. Det skal, haaber jeg, blive meget interessant. Hildebrand gjør Alt for at veilede mig her i Stockholm. Først i næste Uge tager jeg til Gothland, derfra til Westerwik, Kalmar, Øeland, Karlskrona og muligviis fra Cimbritshavn eller Ystad til Bornholm. Dette er dog endnu noget usikkert. Maaske kommer jeg over Lund tilbage. Med Helbredet staaer det sig, Gud være lovet, fortræffeligt. Jeg kan mærke, at stærk Bevægelse er mig overmaade gavnlig og jeg nærer det Haab, at det Onde, hvoraf jeg har været plaget, skal aldeles sporløst forsvinde. Jeg har ikke en Dag været syg paa hele Touren; Kræfterne tiltage derimod. . . . I Midten af September haaber jeg at være tilbage i Kjøbenhavn. Mit Udbytte har hidtil været meget interessant, og jeg vil haabe, at det ikke er det Ringeste som staaer tilbage. Vi have nu i 10 Dage reist med Tydskerne og daglig været sammen med dem, saa vi idelig ere blevne ansete for Tydskere og tiltalte paa Tydsk, hvilket har givet Anledning til mange curieuse moersomme Situationer. Imorgen reise vore gode Preussere tilbage. Det kunde være overmaade interessant engang at træffe sammen med dem paa deres Godser i Preussen. — Jeg er endnu en Smule øm i de undere Dele fra Touren til gl. Upsala, der dog kun ligger $\frac{1}{2}$ Miil fra Upsala. Sagen er nemlig, at den ene af Preusserne inderlig ønskede engang at kjøre med svensk Extrapost. Jeg bestilte en Kærre med een Hest og var saa heldig at faae et frygteligt Exemplar, hvor Stolen var naglet fast lige over Hjulene, og som ikke var forsynet med Kærrepude. Tydskerens Glæde var uendelig. Under den stærkeste Skoggerlatter kjørte han med mig i strygende Galop gennem Gaderne, hvilket bevirkede en langtfra sædvanlig Dirren i Kinder, Kjævebeen og alle Ledemode. Kjoretøiet overtraf hans dristigste Forventnin-

ger, men det undrede ham høilig, at Folk slet ikke syntes at lee ad vort Optog; at slige Kærrer vare almindelige, kunde han ikke glemme. Kærrerne ere ganske som Mærgekærrerne i Danmark og saaledes rigtignok hverken smagfulde eller magelige. Upsala Kærren var dog den værste, jeg endnu har kjørt paa. Og nu, kjæreste Moder, Bedstemoder og alle Kjære i Hjemmet lev vel og modtag de venligste Hilsner fra Deres inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae.

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Kjøbenhavn, Fredagen den 23de September 1842.

Kjæreste Moder!

Efter iforgaars Morges at være ankommen tilbage her til Staden i allerbedste Velgaaende, iler jeg med at bringe Underretning om min Reise siden jeg sidstegang skrev. I Selskab med Rigsantiquar Hildebrand forlod jeg Stockholm en deilig klar Morgen og gik til Södertelje, i hvis Nærhed vi skulde undersøge nogle Gravhøie paa en Kæmmereer Lindgreens Mark. Jeg traf en overmaade vakker Familie og tilbragte der 1½ Dag paa en særdeles behagelig Maade. Udbyttet af Gravningerne i saa kort Tid var imidlertid ikke stort. Müller var blevet tilbage i Stockholm, men mødte ifølge Aftale i Södertelje, hvorfra vi tilsammen paa et Dampskib gik til Söderköping. Da jeg paa Touren passerede forbi Gaarden, hvor jeg havde været, havde Hildebrand tilligemed Damerne og hele Familien begivet sig ud paa en lille Øe, og herfra tilviftede de mig Farvel, saalænge de kunde see mig. Fra Westervik tog vi med Dampskibet til Gothland, der ligger 15 Mile fra det faste Land. Veiret var ret smukt, men ikke destomindre blev Müller søsyg; jeg derimod holdt mig bravt. Om Eftermiddagen kom vi til Visby en meget mærkelig gammel Stad paa Vestkysten af Gothland. Den er endnu omgiven af en ældgammel Muur med 45 Taarne; i Staden findes herlige Rui-

ner af over 10 Kirker af den prægtigste Bygningskunst. Det var noget af det Interessanteste jeg paa hele min Reise saae. Hvad der forøgede det Behagelige i mit Ophold her var, at alle Mennesker kom mig imøde med den største Velvillie. Jeg havde fra Hildebrand et Recommendationsbrev til Landshöfdingen v. Hohenhausen, som gjorde et stort Middagsgilde i den Anledning for alle Stadens Honoratiores; vi fik 7 à 8 Retter Mad og 4 à 5 forskjellige Slags fine Vine. Om Aftenen var vi inviterede ud til et Landsted 3 Fjerdingsvei fra Byen til en Magister, som vi tidligere havde lært at kjende paa Canalen mellem Gothenborg og Stockholm. Her var alle Byens unge Mennesker forsamlede, som viste os forskjellige nationale Lege og Spil, der ikke bruges andre Steder i Sverrig. Aftenen tilbragte vi med Sang og alskens Lystighed i den muntreste Stemning. Næste Dag kjørte en af Lectorerne ved Gymnasiet en Provst Eneqvist ud med mig for at vise mig Steensætninger, Gravhøie o. s. v. Nærmest omkring Visby er Egnen meget bar og styg; lidt længere inde bliver den derimod meget smuk og særdeles skovrig. Fra et Sted havde vi Udsigt til henved 20 Kirker, thi disse ere næsten alle her forsynede med meget høie Spire. Om Natten laa vi hos en Provst paa Landet og næste Dag fortsatte Touren til et Sted kaldet Romakloster, hvor der var arrangeret en god Middag for os. Om Aftenen kom vi tilbage til Staden og sluttede her i et Selskab hos Provst Eneqvist. At vi overalt fik en saa fortrinlig Modtagelse, har deels sin Grund deri, at der saa saare sjældent komme Fremmede til Øen, deels deri at der ikke har været danske Reisende der i mange Aar. Vi forlode Gothland med det oprigtige Ønske, at vi kunde have blevet der noget længere. Vi bestegte Dampskibet under Blæst og skyllende Regn. Dagen iforveien havde det ogsaa stormet stærkt, og man spaaede os, at Stormen vilde vare i 3 Dage. Jo længere vi kom ud, desto heftigere blev Stormen. Bølgerne taarnede sig som Huse og syntes hvert Øieblik at ville sluge Skibet. Ingen kunde staae fast paa Dækket, Matroserne maatte holde sig fast med begge Hænder, ja en af dem blev endogsaa

søsyg. Skibet knagede og bragede i alle Sammenføjninger, som om det pludselig skulde skilles ad i tusinde Stykker. Imidlertid tordnede og lynede det til, og med Bygerne fulgte der saa stærke Orkanstød, at jeg virkelig flere Gange troede, at Skibet vilde gaae under. Endelig formaaede Skibet, der kun havde 20 Hestes Kraft, ikke længere mod Bølgerne. Capitainen vovede heller ikke at gaae videre af Frygt for at sætte Skibet til; vi vendte derfor tilbage og slap endelig med Nød og neppe ind under nogle Øer paa Gothland; til Visby var det umuligt at komme. Under al denne grulige Slingring blev jeg mærkeligt nok ikke søsyg, medens alle de andre Passagerer paa een nær vare meget daarlige. Jeg havde lagt mig ned i min Køie og holdt mig fast med den ene Haand, saa jeg ikke mærkede Slingringen ret stærkt. Næste Dag var Veiret endnu værre; det haglede blandt andet saa stærkt, at vi samlede Snebolde paa Dækket. Vi sloge os derfor til Ro og trøstede os, saa godt vi kunde; heldigvis havde vi ingen Damer ombord, men lutter lystige Mænd. Vi lode os sætte i Land og gik over 1 Miil for at faae en god Middagsmad og dertil lidt Motion. Først Dagen efter igjen slap vi endelig over til Vestervik, hvor Alle næsten troede, at vi vare forliste. Det var en Guds Lykke at vi kom tilbage til Gothland og naaede saa langt ind under Kysten; en finsk Galease, der var ude i Havet paa samme Tid som vi, kunde ikke avancere saa langt ind under Kysten som vi, Følgen deraf blev ogsaa, at Stormen slog ham ind paa Landet, hvor han strandede. Jeg har aldrig før været i Havsnød, men det er ret interessant, naar det er vel overstaaet. Vi vare ogsaa inderlig glade, da vi igjen naaede det faste Land; vi lode hente Madeira og svensk Punsch, hvormed vi tracterede Capitainen, en fortræffelig svensk Søofficer, og desuden gav vi Skibsmandskabet dygtig Brændeviin, saa vi Alle i god Stemning kom i Land. Vi skjutsede dernæst paa Bondekærrer til Calmar, hvorfra vi efter nogle Dage, som jeg tilbragte meget behagelig hos en Antiqvar Dr. Ekmann, toge til Carlskrona. Ogsaa her var der 2 Antiqvarer, som jeg havde Adresse til. Staden er bygget

paa en Øe, hvortil der gaaer flere meget lange Broer. Den er stærkt befæstet, da den er Hovedstation for den svenske Flaade. En af Antiquarerne, Apotheker Söderström, havde den Godhed at kjøre med mig omkring ud paa Landet, for at vise mig mærkelige Steensætninger. Jeg fik derved Leilighed til at see et overmaade smukt Sted „Djupedal“ ved Runneby. Ved Siden af et meget høit steilt Bierg, bevoxet med Træer, bliver en stor vandrig Aae klemt i en Rende mellem Klipperne, som ikke er mere end c. 2 Alen bred. Saasart den kommer ud af Renden, danner den et meget smukt Vandfald og slynger sig siden igjennem en dyb Dal mellem Træer og Buske. Ogsaa ved Runneby var en net Fos. Jeg besaae derefter Runamo og opholdt mig en Dagstid hos Præsten der, en Provst Wolff, der er meget bekjendt for sin Gjæstfrihed og Velvillie mod Fremmede. Baade han og Fruen vare virkelig fortræffelige Folk. Vi naaede Lund uden videre Eventyr, end at vi en Dag ikke kunde kjøre længere end 4 Miil, da vi paa flere Steder maatte vente henved 4 Timer paa Vogn, og at vi om Aftenen kom til et Landsby Gæstgiversted i Nøbbelef, som overtraf vore dristigste Forventninger. Vi forlangte noget Aftensmad og fik inden en halv Time 5 Retter Mad, saa fortræffelig tillavet, som man kunde ønske og overmaade billigt. Vi hørte ogsaa siden, at det var et af de bedste Gæstgiversteder i hele Sverrige. I Lund havde jeg det meget behageligt hos mine Bekjendte der.

Som sagt iforgaars Morges kom jeg med Dampskibet Malmø igjen her til Staden. — Veiret har rigtignok været saa godt, som man kunde forlange; ikkun nogle faae Dage har det regnet, men det har næsten altid truffet, at vi netop paa saadanne Tider vilde ligge stille. Saasart vi atter reiste ud blev det godt Veir. Jeg er nu Gud være lovet aldeles rask; alle Mennesker undre sig over mit soelbrændte Ansigt. Den stærke Rysten paa Bondevognene har bestemt været meget gavnlige for mig. ... Alle hos Onkels bedes meget hilset, ligesaa Peter og Anton, men meest hilses De af Deres bestandig inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae.

J. J. A. Worsaae til B. E. Hildebrand.

Kjøbenhavn, 28. October 1842.

Høistærede Herr Rigsantiquar!

Med største Skamfuldhed griber jeg Pennen, for her ved at oversende Holmbergs Beretning, som jeg ved en i Sandhed utilgivelig Skjødesløshed førte med mig fra Stockholm. Fra Carlskrona vilde jeg allerede have sendt den tilbage, men mit Brev kom forsilde paa Posthuset. Siden min Hjemkomst her til Staden har jeg havt saameget at bestille, at jeg med Glæde greb Overbringerens Tilbud om at besøge Brevet, naar jeg vilde vente lidet. Jeg fulgte den fordærvelige Grundsætning: „har det varet saalænge, kan det gjerne vare otte Dage endnu.“ Om det end ikke havde været min Pligt at gjøre Undskyldninger for min Glemsomhed og Seendrægtighed, vilde jeg dog alligevel ikke have undladt at bevidne Herr Rigsantiquarens min oprigtige og hjertelige Tak for den særdeles Velvillie og Omhue, hvormed De var mig behjælpelig under mit Ophold i Stockholm. Jeg kan ikke noksom paaskjønne Herr Rigsantiquarens Opoffrelse af Tid under saamange byrdefulde Forretninger, og jeg beder Dem være forsikret om, at Intet skulde være mig kjærere, end i Gjærningen at vise al den Erkjendtlighed, som staaer i min Magt.

Touren til Visby gik meget bravt. Staden med dens uskaterlige Ruiner overtraf mine dristigste Forventninger. Jeg vidste navnlig ikke, at Murene og Taarnene efter Omstændighederne vare saa vel bibeholdne. Hvad der ogsaa bidrog til, at jeg befandt mig saa vel i Visby, var det, at alle Mennesker kom mig imøde med al mulig Velvillie. Landshøfdingen var saa galant og artig, som jeg nogen sinde kunde forlange. Han gjorde stort Middagsgilde for os og anvendte iøvrigt al Umage for at skaffe os det Mærkeligste at see. For denne Modtagelse har jeg naturligviis ene Herr Rigsantiquaren at takke. Med Provsten Eneqvist gjorde jeg en Udflugt paa et Par Dage for at see Stensætninger. Vil man forvise sig yderligere om, at Stenrørene

ere Grave, maa man reise til Gothland, thi her ligge de i stor Mængde; ved Bro i Nærheden af Visby saae jeg en c. 9 Alen høi med en Diameter foroven af ikke mindre, end 50 Skridt!! ... I Calmar opholdt jeg mig nogle Dage, medens det regnede ganske forfærdeligt. Jeg vilde have været til Øland med Dampskibet, men det blev en saa stærk Regn, at jeg opsatte Touren, og uheldigvis forandrede Dampskibet Dagen efter sine sædvanlige Router, saa at jeg formedelst Tidens Knaphed dengang maatte opgive at see Øland. Ekmanns Samling er meget mærkelig. Efter at jeg i Carlskrona havde beseet Pettersons og Söderströms Samlinger, fulgte disse to Herrer mig ud til Vegby, $\frac{1}{2}$ Miil fra Staden, hvor der fandtes en Mængde Skibssætninger, trekantede og fiirkantede Steensætninger, Gravhøie m. v. Det interesserede mig overordentlig, at jeg blev overtydet om, at alle disse Steensætninger ere Grave, ligesom jeg navnlig erholdt paalidelig Underretning om, at de indeholde ovale Smykker af den sædvanlige Art med gennembrudt Arbejde, Perler af Mosaik og Glas, Jernsager o. s. v. Antagelserne om hellige Steenkredse, Kamppladse ere desuden allerede i og for sig usandsynlige. Blekingen i det Hele interesserede mig særdeles. Söderström reiste med mig til Runneby, og viste mig paa Veien hertil en Mængde Steenrør, den mærkværdige Listerby Aas, og især Hjortehammar — en Odde, der er aldeles opfyldt med lave Høie, 3- og 4-kantede Steensætninger og Skibsformer, hvori mange af de ovennævnte Oldsager fra Hedenskabets seneste Periode forekomme. Dog jeg skrider $1\frac{1}{2}$ Miil længere frem til *Hoby*, hvor jeg, efter nogle faae Indledningsbemærkninger, vil dvæle en liden Stund ved det meest omtalte Oldtidsminde i Norden „Runamo“. Det kunde maaskee interessere Herr Rigsantiquarius at erfare mine Anskuelser i denne Henseende, saameget mere som ingen dansk Antiquarius har beseet Stedet eller udtalt sig offentlig derom, siden den velbekjendte volumineuse Bog om Indskriften udkom.

Da jeg endnu var i Runneby, erholdt jeg Meddelelse om, at der i Nærheden skulde findes et Sted, som havde me-

gen Lighed med Runamo. Jeg tog derfor ud til Stedet og fandt en Trapgang, som vistnok ikke tidligere er bleven besøgt af nogen Antiquar eller Naturforsker. Den strakte sig omtrent i lige Linie over en Bjergflade ud imod en Bugt af Havet, som skar sig ind mellem Klipperne. Den var noget over et Qvarteer bred, sortagtig af Farve og opfyldt med Revner og Streger, som ved første Øjekast for Uøvede havde megen Lighed med Runer. Desværre var Gangen for størstedelen ophugget af Drengene, men der var dog levnet saa store Stykker, at jeg nøie kunde undersøge Stregernes Beskaffenhed. Mange af disse havde aldeles samme Physiognomi, som jeg havde hørt, at de kunstige Runer paa Runamo skulde have, idet de vare brede foroven og gik ikke i Dybden. Jeg viste min Ledsager, hvorledes man ved at tage Phantasien en Smule til Hjelp kunde faae Binderuner ud deraf, saameget lettere som næsten alle Stregerne gik temmelig i ret Linie tværs over Gangen. — Efterat have beseet dette Sted kom jeg Dagen derpaa til Runamo, og fandt *accurat det selvsamme*, om muligt, endnu mere decideret *Naturspil*. Stregerne her vare ikke engang saa nette og tydelige, og mange, som dog skulde være indhuggede med Kunst, hang midt paa Trapgangen jvfr. t. E. de to første I'er i Ordet Hiildekinn, hvormed Indskriften begynder. Med megen Møie fandt jeg Traaden i Indskriften, men overbeviste mig strax, ved de 3 Ord Hiildekin kiki na'm, om, at baade Phantasien og *naturlige* Streger vare tagne til Hjelp for at udbringe et saadant Resultat. Kort, man behøver kun at see Runamo, for at blive vakt af den Drøm, at der dog var Mulighed for at det var en Indskrift fra Braavallaslagets Tid. Alle rede det, at Klippen ligger langt fra alfar Vei inde mellem Klipper og Skove, hvilke sidste dengang upaatvivlelig vare meget større, maa nødvendigviis vække megen Tvivl om en Indskrifts Existens, da det er bekjendt, hvor megen Omhu man anvendte for, at Indskrifterne kunde anbringes paa Steder, der ret faldt Forbigaaende i Øinene. Lægges man hertil, at Braavallaslaget ingenlunde stod ved Wexiö, men, som Geijer fortræffelig har oplyst, ved

Norrköping ved Bråviken, hvorefter det vel neppe kan omtvivles, at de Danskes Hær er gaaet tilsøes til Valpladsen, og erindrer man derhos, at der endnu en halv Miil fra Runamo findes en *trede* Trappgang med Streger: Macklemo, vil enhver fordømsfri Betragter med sund Menneskeforstand indrømme, at der aldeles ikke er Skin af Sandsynlighed for, at Runamo indeholder en Indskrift, og endnu mindre en temmelig sammenhængende Indskrift paa gamle nordiske *Vers*. Hvorledes Versemaalet er kunnet komme frem her, hvor der er saamange og store *Lacuner*, er mig ikke ganske klart. Man maa rigtignok undres over den Mands Skarpsindighed, som har kunnet saaledes underordne sig Naturens Værk.

Jeg har her ganske ærligt og uforbeholdent udtalt min Mening, da jeg veed, at jeg ikke bliver misforstaaet. Kan jeg end ikke erklære mig enig med Berzelius og Nilsson i deres Anskuelse om Hällristningerne, maa jeg dog i dette Stykke aldeles tiltræde, hvad navnlig Berzelius har sagt. Jeg kunde have overordentlig Lyst til at offentliggøre mine Undersøgelser, Runamo betræffende, men jeg krymper mig lidt derved, da jeg staaer i et saa godt Forhold til Finn Magnusen og virkelig har meget tilovers for ham. Men sligt maa jo ikke komme i Betragtning i Videnskabens og Sandhedens Rige; jeg protesterer derfor sikkerlig nok, thi det er en Pligt for de danske Antiquarer ogsaa at lade deres Stemme høre, hidtil have de alle iagttaget en betydningsfuld Tavshed heri. Men jeg vil maa-see end engang gjøre en liden Tour til Runamo og de andre Trappange. — En Ting maa jeg tillade mig at gjøre Herr Rigsantiquaren opmærksom paa. Over Runamo-Stregerne gaaer en Kjørevej, som endnu befares, og som med Tiden sikkert vil ødelægge de endnu tilbageværende Levninger af den saakaldte Slange, hvis der ikke træffes Foranstaltninger til at hindre dette. Provst Wulff vilde vist være meget villig til at foretage det i denne Henseende Fornødne; han sagde mig, at Nilsson havde lovet at forebringe denne Sag i Vitterhets Academien. —

Om de øvrige Resultater af min interessante Reise i

Sverrige vil jeg udtale mig i et lidet Skrift angaaende Danmarks Oldsager og Gravhøie, som jeg haaber vil udkomme til Foraaret, og som jeg da skal have den Fornøielse at tilstille Dem, der har saamegen Deel i, at mit Ophold i Sverrige blev mig i den Grad lærerigt. Idet jeg end engang takker Dem for Deres Velvillie imod mig, beder jeg Dem formelde min Compliment for Herr Kämmereraren Lindgrén, og iøvrigt modtage Forsikringen om, at jeg stedse forbliver Deres med særdeles Høiagtelse ærbødige og hengivne

J. J. A. Worsaae.

P. S. Justitsraad Thomsen er da kommen tilbage fra Frankrige. Han var syg engang i Paris, men befinder sig meget vel efter Touren. Hvis Herr Rigsantiquaren ønskede noget udført ved mig her i Staden, eller hvis De iøvrigt vilde bære mig ved en eller anden Meddelelse, er min Adresse: *Regensen*, 2den Gang, No. 3.

C. J. Thomsens Votum om „Danmarks Oldtid“.

Kjøbenhavn, 18. Februar 1843.

Jeg har med Opmærksomhed læst det hermed tilfølgende Skrift og finder, at det fortjener at anbefales som interessant; ogsaa troer jeg, at det vil kunne virke til at udbrede Kundskab om vore Oldsager og ældste Monumenter, og, hvad jeg anseer for vigtigt, gjøre Mænd af almindelig Dannelse opmærksom paa, hvad der kan oplyses ved at samle og undersøge Oldsager; og, hvad der bør bemærkes, naar Oldsager findes.

Af Listen over Trykkefrihedsselskabets Medlemmer er det tydeligt, at Selskabet vel er meget udbredt, men at kun meget faa af samme henhøre til den egentlige Almueklasse. Jeg troer derfor, at der ei kan være noget væsentlig at indvende imod den Tone, hvori dette Skrift tildeels er holdt, hvilket allerede er bemærket af Conferensraad Werlauff.

Vigtigere, ja! saa at sige Hjørnестenen for Bygningen

anseer jeg det for at være, at Forfatterens Inddeling af vore hedenske Oldsager og Gravhøie i 3 store Perioder, som han har kaldet Steen-, Bronze- og Jern-Alderen, ikke er grebet af Luften, men tvertimod er fast grundet paa vidtløftige og fortsatte Undersøgelser, hvilke langtfra ei alle ere nedlagte i dette Skrift, men som vise sig stedse meer og meer overbevisende.

De sædvanlige Indvendinger, at Steen- og Jernsager kunne have tilhørt Fattige, medens de Rigere havde Broncevaaben, falder uidentvilt bort, naar man nøiere undersøger Oldsagerne, og bemærker, hvad der findes sammen, thi det er ikke — Materien, der gjør Grundskillemærket, men Formen, Arbeidsmaaden, Zirater, Brug, Alt er forandret.

Jeg behøver ikke at anmærke, at dersom man vilde antage, at Broncesværd blot vare kostbarere end Jernsværd og havde bestaaet ved Siden af hverandre, saa vilde deraf flyde, at der i hele Norge og i det gamle Sverrig næsten ikke havde været een eneste riig Mand.

Det fortjener dertil at bemærkes, at det ikke alene er vore Oldsagers, men tildeels Menneskeslægtens gradvise Udvikling, der vel har viist sig forskjellig i de forskjellige Lande, men dog i Hovedmomenter har Liighed, der her tildeels føres frem for os, og ligesom den comparative Anatomie har bragt Lys i Videnskaben, saaledes vil ogsaa den comparative Undersøgelse af Oldsager kunne gjøre det.

Man maae ikke oversee, at Oldsager er *directe* Overleveringer fra Oldtiden. hverken udpyntede ved at gaae fra Mund til Mund eller forvandskede ved Afskrivere, og at de derfor fortjene dobbelt Opmærksomhed.

At de lærde Historieforskere, som have yttret sig om Skriftet maa finde, hvad Forfatteren helst vilde kalde Resultatet af sine Undersøgelser, er tildeels at ansee for dristige og ubeviiste, nye Hypotheser, som gribe forstyrrende ind i. hvad der Alt, halvt eller heelt har Borgerret, af ældre Formeninge og af andre Kilder, opstillede Systemer, finder jeg meget naturligt.

Jeg er heller ikke enig i Alt, hvad Forfatteren frem-

stiller, og venter, at Tiden vil enten bekræfte eller modbevise nogle af hans Anskuelser, men jeg troer, at denne Bekræftigelse eller Modbeviis vil bedst fremkomme, naar de blive almindelig bekjendte og overleverede til Manges lagttagelse.

Det er dertil vel at mærke, at de maaske noget dristigt yttrede, nye Formeninger grunde sig paa nyere, fortsatte Undersøgelser ved Reiser og ved selv at see de Monumenter og Samlinger, som ikke alene findes i vort Land, men og i Nabolandene. Jeg er for flere Aar siden ikke bleven mindre forundret end Forfatteren ved at see, at man i det nordlige Sverrig næsten aldeles mangler de Oldsager, som vi med Grund maae ansee at henhøre til de ældre Perioder.

Ligesom Professor Petersen har følt Kald at paatale de sproglige Undersøgelser og Sagnenes Urigtighed, har jeg her ikke gandske kunnet tilbageholde at tale Oldsagernes Sag, og haaber, at man deraf ikke vil troe, at jeg mindre paaskjønner de udmærkede Fortjenester, mine Meddommere have af de historiske Videnskaber.

Ærbødigst

Thomsen.

P. S. Dersom man beslutter at lade Skriftet trykke, troer jeg, ledet af egen Erfaring, at burde gjøre opmærksom paa, at naar Træsnittenes Trykning blot nogenlunde skulde ligne det, vi af denne Art erholde fra Udlandet, maae en mere hensigtsmæssig Slags Papiir vælges, end det, Trykkefrihedsselskabets Skrifter sædvanlig trykkes paa.

J. J. A. Worsaae til B. E. Hildebrand.

Kjøbenhavn, 9. Juni 1843.

Høistærede Hr. Rigsantiquar!

Det har gjort mig særdeles ondt at erfare, at De i den seneste Tid ikke har befundet Dem vel. Jeg vil imidlertid haabe, at Helbredelsen nu ved Sommerens Komme gaaer rask fremad, og jeg er vis paa, at en saadan Reise, som

den De har projecteret i næste Maaned, vil have den gavnlige Indflydelse paa Deres Sundhedstilstand. Det er sikkerlig de mangeartede indsluttede (?) Forretninger, som have medført dette, med Guds Hjelp, forbigaaende Onde, og dygtig Bevægelse i fri Luft er da et af de bedste Midler til at hæve det.

Meget ofte har jeg havt i Sinde at gribe Pennen for meddele Dem lidet om vore Forhold hernede, men jeg er desværre stedse hidtil bleven forstyrret. Siden min Hjemkomst fra det kjære Sverrige, hvor jeg, og ikke mindst hos Dem, tilbragte saa mange glade, lærerige Timer, har jeg havt fuldt op at bestille med antiqvariske Gjenstande. Navnlig har jeg været sysselsat med Udarbejdelsen af det populære Skrift om Oldsager og Gravhøie, som jeg allerede ved min Nærværelse i Stockholm omtalte, at jeg skulde skrive for Trykkefrihedsselskabet, hvis Formaal det er at udgive populære Afhandlinger. Det er for Øieblikket under Trykning, men da det bliver udstyret med en heel Deel Afbildninger, som medtage megen Tid, vil det ikke udkomme før om nogle Maaneder og maaskee ikke førend hen i Efteraaret. At jeg, saasnt det er udkommet, tillader mig at sende det til Hr. Rigsantiqvaren, hvem jeg skylder saamange interessante Oplysninger — er en Selvfølge. Af Nilssons „Skandinaviska Nordens Urinvånare“ er nu da 4de Hefte og dermed første Bind færdigt. Det er unægtelig et vigtigt og interessant Værk, men det indeholder ogsaa mange vrangte Anskuelse bl. a. i det 6te Capitel, hvor han vil vise, at Broncesagerne maae have tilhørt en keltisk Stamme med Druidkultus. Hans Beviser derfor ere enten urigtige eller meget svage. Jeg sendte ham forleden Dag min lille Afhandling om Undersøgelser af Gravhøie i Danmark (Annalerne 1840—41), af hvilken han kunde see, at jeg aldeles ikke kunde være enig med ham i hans Anskuelse, og jeg modtog strax igaar et meget artig Brev fra ham, hvori han bad mig nærmere at udvikle min Mening, at Broncesagerne maae have tilhørt en gothisk Folkestamme. Jeg havde ogsaa foreløbig meddeelt ham, at han i min ovennævnte, under Trykning værende

Bog vilde træffe adskillige Punkter, i hvilke jeg ikke var ganske enig med ham. Det skal moere mig meget at stride med ham, thi selv om jeg maa bukke under i Kampen, kommer der dog gjerne noget Resultat ud for Videnskaben af slige Discussioner, hvor Enhver, saavidt muligt, søger at forsvare sine Meninger. Jeg haaber ogsaa, at vi i al mulig Venskabelighed skulle omdebattere Sagen; det er saa stygt at see Folk i videnskabelige Materier skjælde hinanden ud, og det seer man desværre hyppig.

Etatsraad Rafn er i Sommer reist til Tydskland og opholder sig nok i denne Tid i Gräfenberg, hvor han for sit Helbreds Skyld bruger Vandcuren. Thomsen agter om nogen Tid at gjøre en Tour til England, for at bese de derværende Samlinger, men jeg veed ikke, naar han kommer afsted. I Stockholm talte jeg meget med Dem om mit Forhold til Museet og til ham; det turde derfor muligen interessere Dem at erfare, hvorledes Udfaldet nu endelig er blevet. Forleden antog Thomsen en tredie Assistent ved Museet foruden Strunk og mig, og maatte i den Anledning, ihvor nødig han end vilde, til at aabenbare for den nye Assistent, at han nu havde faaet 400 Rbdlr. (800 Rbdlr. Rigsgjeld) *aarlig* til Assisterter ved Museet, hvilken Sum han havde bestemt at fordele saaledes, at vi 3 hver skulde have 2 Rbdlr. for hver Torsdag, vi vare tilstæde i Museet, eller ialt omtrent 100 Rbdlr., naar vi vare paa Pletten bestandig, samt at de resterende 100 Rbdlr. skulde anvendes til aparte Arbeider for Samlingen. *Om denne Sag havde Thomsen aldrig meddeelt mig et eneste Ord.* Jeg tilskrev ham da et meget høfligt Brev, hvori jeg udviklede for ham, hvorledes jeg nu i fem Aar havde tjent aldeles uden nogen Godtgjørelse ved Museet, og det uagtet mine Formuesomstændigheder i de sidste tre Aar siden min Faders Død havde været meget uheldige, samt i hvor høi Grad det havde smertet mig, at han vilde lade mig tilflyde Betaling paa den ovennævnte Maade, som jeg underhaanden var kommet til Kundskab om. Mine egne Ord vare følgende: „Tages der Hensyn til, at H., som endnu aldeles ikke har gjort Museet nogen Tjeneste, erholder

samme Godtgjørelse som jeg, og at S. foruden sine 100 Rbdlr. er alene for Museets Skyld indstillet til en fast kongelig Post paa et Par hundrede Rigsdaler, saaledes at han bliver gageret paa 3 à 400 Rbdlr. aarlig, medens jeg (efter at have foreviist Museet og arbeidet derved i 5 Aar uden den allermindste Erstatning, tildeels endog under trykkende Formuesomstændigheder) kun er tilkjendt en ubestemt Sum af 2 Rbdlr. for hver Torsdag jeg er tilstede i Museet, da vil det være udenfor al Tvivl, at jeg for det Første i *pecuniær* Henseende er mindst begunstiget, for ikke at sige tilsidesat. Dette har, jeg vil ikke nægte det, gjort mig bitterlig ondt. Men derhos gjør det mig næsten endnu mere ondt, at jeg efter saa lang Prøvetid ikke har erhvervet mig saamegen Tillid hos Dem, at De har dristet Dem til at foreslaae mig for Kongen eller idetmindste for Commissionen til nogen fast Post, navnlig ved Museet. Jeg maa derfor fristes til at troe, at jeg ikke er i Besiddelse af de Egenskaber, som udfordres til, at jeg med Tiden skal kunne blive en duelig og for Museet nyttig Antiquar, og at det er paa Grund af Udygtighed i Sammenligning med de Andre, at jeg i det Hele hidtil har nydt saagodtsom ingen pecuniær Opmuntring. Ifølge heraf er det min Bøn til Dem, høistærede Hr. Justitsraad, at De ligefrem vil tilkjendegive mig, om De anser mig skikket til at blive en for Samlingen nyttig Under-Inspecteur, eller om jeg er bestemt til for stedse at vedblive i en simpel Omvisers Stilling. Jeg frygter ikke for at høre Sandheden, og er dette Sidste Tilfældet, skal jeg uden Klage give Plads for Værdigere og Dytigere, det er i saa Fald en Pligt mod Samlingen, Videnskaben og mig selv. Jeg vilde ikke kunne udholde den Tanke, at jeg stod virkelig Bedre i Veien eller at jeg befandt mig i en Stilling, jeg ikke enten var eller kunde blive voxen. Hvis derimod Deres Mening falder ud til Fordeel for det Første, vil det formeentlig være ligesaameget i Samlingens og i Deres som i min Interesse, at jeg knyttes til Museet med et fastere Baand end hidtil har været Tilfældet.“ — Dernæst udviklede jeg videre, hvor overordentlig vigtigt det i saa Fald var for mig at

blive fast ansat, da det derved vilde afgjøres, om jeg kunde vedblive at studere Oldsager og Historie eller ikke. Jeg foreholdt ham, at min Familie daglig paamindede mig om at tage en Embedsexamen og opgive en Carriere, der, som det viste sig, ikke førte til Noget. Jeg sluttede med: „jeg nærer derfor ogsaa tillidsfuldt det Haab, at De med sædvanlig Velvillie vil overveie Indholdet af disse Linier, og at følgelig Opmuntringen, hvis jeg overhovedet fortjener nogen, ikke vil udeblive.“ *Paa dette Brev ventede jeg i 7 Uger forgjæves paa Svar.* Imidlertid blev der gjort mig meget fordelagtige Tilbud fra et kongeligt Collegium, hvis jeg vilde tage juridisk Embedsexamen, og en god Ven af mig stillede en Sum til min Disposition, som jeg kunde absolvere Examen for, men paa den Betingelse, at jeg skulde fratræde min lidet lønnende, tidsspildende Function ved Museet. Tiden trak ogsaa saa langt hen, at det lod til, Thomsen vilde reise bort uden at svare mig et Ord; jeg tilskrev ham *derfor paany et Brev* og bad ham om, ifølge hvad der var indtruffet, at give mig et bestemt Svar paa, om „han havde foretaget eller nu maatte agte at foretage noget Skridt for at skaffe mig fast Ansættelse som Under-Inspecteur med en passende Gage ved Museet for Oldsager, thi hvis dette ikke kunde skee, maatte jeg, ihvor ondt det end vilde gjøre mig, modtage det ovennævnte Tilbud og saaledes forlade Museet *allerede i disse Dage*, for at tage fat paa det juridiske Studium.“ Strax efter at han havde modtaget denne Skrivelse, kom han til mig og forsikrede mig om, hvor ondt det vilde gjøre ham, hvis jeg forlod Museet, men han kunde ikke skaffe Penge, det var en Feil hos ham, som han ikke kunde gjøre Noget ved, og han lod mig forstaae med, at saalænge han var i Live, skulde Ingen blive fast ansat ved Museet, efter hans Død kunde vi skalte og valte med det som vi vilde. Hans Samtale med mig var i det Hele meget besynderlig; snart smigrede han mig særdeles, snart var han næsten uhøflig, fordi „jeg hævede mig selv, det skulde jeg lade Andre gjøre“, „Mange vare dygtige meest fordi de Andre vare saa usle“, og han var tit nær ved at ville godtgjøre

for mig, at *jeg* skulde være Museet forbunden og ikke omvendt o. s. v., snart igjen var han ydmyg, at han beklagede sig over sine Feil, „at han ikke havde Tillid nok til Folk“ o. s. v. Ofte gjentog han, at han kunde faae nok igjen til Museet, men det gjaldt om at faae Nogen, han holdt af, og derfor vilde han nødig miste mig. Paa al denne forvirrede Tale svarede jeg, at jeg kunde kun beklage, at han aldrig nogensinde før havde underrettet mig om, at Udsigterne ved Museet var saa tarvelige; havde han gjort det, vilde jeg nu have været i en ganske anden Carriere, istedetfor at jeg nu først skulde begynde paa at læse til en Examen. Jeg havde troet, at han dog vilde have tilstaaet os, der længst havde været ved Museet, den største Gage, men da dette ikke var Tilfældet, og da der efter hans Udsigende ikke var det mindste Haab om, at det i Tiden vilde blive bedre, saa jeg mig i den ubehagelige Nødvendighed *strax* at fratræde min Function. Over denne min Beslutnings Fasted lod han til at blive noget altereret, da han mulig har troet, at jeg vilde tvinge ham ved et Kneb. Jeg har ogsaa hørt, at han nu er endeel i Vinden, da der ikke er Nogen ved Samlingen, som kan forevise den for Engellændere og Franskmænd i hans Fraværelse. Maaskee vil han ogsaa søge at formaae mig til at vedblive, medens han er borte, men heri indvilliger jeg paa ingen Maade. For det Første har jeg givet mit Løfte og for det Andet er jeg bleven behandlet saa inhumant, at jeg ikke mere bør spille min kostbare Tid. Idet han paa egen Haand i al Stilhed har bestemt at give mig en saa simpel Betaling i Timevis, ligesom jeg var en Arbejdsmand, uden at spørge mig, om jeg vilde være tilfreds dermed, har han tydelig viist, at han ikke har nogen oprigtig Interesse for mit sande Vel, og jeg vil i Sandhed ikke ansees for saa nedkuet, at jeg skulde modtage hvilkensomhelst Betaling, der blev mig buden. Det er kun en daarlig Trøst for mig, at han har behandlet Alle før mig omtrent paa samme Maade; han har benyttet deres Arbejde og derpaa ladet dem gaae. Jeg havde rigtignok aldrig troet det om en Mand som Thomsen, der iøvrigt har mange elskværdige

Sider. Havde jeg ikke personlig holdt af Thomsen, var Brudet skeet for længe siden. Han lader nu, som om jeg blot midlertidig er fratraadt og som om jeg vender tilbage til ham, naar Examen er forbi, men deri tager han feil. Idetmindste vil det aldrig skee paa den Maade som før. Jeg vil nu prøve paa at gaae min egen skjæve Gang. Denne Historie har rigtignok smertet mig meget, men hvo veed, om den ikke kan blive til mit Gavn i Tiden. Jeg seer, at Brevet alt er fuldt og det meest af mine egne Anliggender, men jeg har dog ikke villet undlade at give Dem saa fuldstændig og nøiagtig Oplysning om Sagen, som muligt. — I det Haab, at disse Linier maa træffe Dem ved godt Helbred beder jeg Dem modtage Forsikringen om, at jeg stedse forbliver Deres med særdeles Høiagtelse hengivne og forbundne

J J A Worsaae.

(Min Replik til Professor N. M. Petersen i Gunhilde-Sagen er udkommet i Historisk Tidsskrift idag. Jeg skal sende den ved Leilighed.)

B. E. Hildebrand til J. J. A. Worsaae.

Särö nära Kongsbacka i Halland d. 5. Juli 1843.

Min gode vän!

För några dagar sedan mottog jag från Stockholm Deres vänskapsfulla bref af den 9 Juni. Jag står redan förut i skuld för en skrifvelse från förleden höst, hvars besvarande uppsköts i hopp om ögonens förbättring. Detta sednaste brefvet skyndar jag mig att besvara. Jag tackar Dem rätt hjerteligen, att De lemnat mig ett så fullt förtroende af allt, som rör Dem og Deres ställning til Museum. Jag var i någon mån förberedt på sakens utgång genom vårt samtal i parken vid Hall. Tro mig, ingen kan lifligare än jag deltaga i Deres öde, ty jag har erfarit fullkomligt det samma som De, och det icke blott i mitt fädernesland, men på sitt sätt äfven af — Thomsen. Jag an-

ställdes i Stockholm med ett anslag af 400 Rd B^{co}, men blott på 3 år, och efter dessas förlopp hade man gerna afskedat mig, om det honnettement kunnat ske. Jag nämnde, att jag äfven af Thomsen på sitt sätt rönt detsamma som De. De känner hvad Thomsen gjort för mig — att dett är honom, näst Gud, jag i första rummet har att tacka för inträdet på min nu varande lefnadsbana och det var endast från hans råd och uppmuntringar jag hemtade styrka att uthärda de förödmjukelser och andra obehag, som de första åren i ymmigt mått träffade mig. Men under allt detta upprepade han otaliga gånger för mig detsamma som han vid det mundtliga samtalet yttrat til Dem, att jag „hævede mig selv“, att „mange vare dygtige mest fordi de andre vare saa usle“ o. s. v. — med ett ord, på samma gång han uppmuntrade mig och dref mig fram, ryckte han mig tillbaka. Mången gång förundrade jag mig öfver detta hans uppförande, men — jag har tusende gånger välsignat honom derföre. Utan detta tyngdloed på mitt lättretliga lynne hade jeg mången gång förlupet mig och troligtvis för alltid tillintetgjort utsigterna och möjligheten för min fortkomst till det mål jag hade i sigte. Det anar mig, att De en dag skall komma att tänka och säga detsamma om honom. Vägen till målet för människornas sträfvande går sällan rakt fram. Vi ledas dit genom en högre makt stundom på vägar, som synes os leda åt motsatt håll. Derföre, fäll icke modet. De har redan tillräckligt visat både hvad De *kan* och *vill* uträtta. Det är icke mera möjligt at öfverse eller glömma Dem, *när De behöfs*. De skall se att den stunden kommer säkert en gång. Jag gillar icke det sätt hvarpå man velat gifva Dem ersättning för arbetet i Museum. Det är af vigt at hafva en fri summa till Chefens disposition för arbetares uppmuntran och understöd; men jag skulle icke vilja utdela detta i form af dagspenning, alldramindst åt personer, hvilkas nit och duglighet jag under en längre tid haft tillfälle att lära känna. Jag kan icke ett ögonblick förmå mig att tvifla på Thomsens ädla tänkesätt och rena bevekelsegrunder. Men jag tror att han kan misstaga sig och jag

känner, af egen erfarenhet, hans misstroende till ungdomen. Ehuru jag vet att han lifligt fögnade sig öfver min förflyttning till den plats jag mottog efter Liljegren, har han likväl i anledning häraf sagt mig mången bitter anmärkning, dem jag skulle ansett som förolämpningar, om de yttrats af någon annan. Jag känner ej rätt förhållandet mellan de Danska Antiqvarierne inbördes. Men månne icke det raska sätt, hvarpå De uppträtt mot Petersen och måhända i allmänhet mot en eller annan favoritmening bland Deres landsmän, kan hafva någon del i det närvarande förhållandet mellan Thomsen och Dem? — Jag ogillar, för ingen del, det sätt hvarpå De handlat i denna sak. Jag hade gjort detsamma. Det är af vigt att veta bestämdt på hvad fot man står. Det kan väl vara tungt att börja läsa till en Embetsexamen; men De är ännu ung och med den energie De äger kan kursen snart vara absolverad. Få äro de — jag upprepar det ännu en gång — som direkt hinna målet. Thomsen började som köpman. Jag, för min del vacklade mellan Bergverks- och Prest-vägen. Sök blott att få en beställning i Köpenhamn och visa att fornforskningen aldrig blifver främmande för Dem, om än De måste egna det mesta af Deres krafter åt något annat — vore det än åt torra embetsgöromål. Var öfvertygad att De skall behöfvas en gång — och äfven användas. Men dertill fordras äfven lugn och fördragsamhet. Jag försäkrar Dem, min käre vän, att jag genomgått bittrare prof än De, och jeg tackar innerligt Gud, at han sände mig en vän, som ryckte mig tillbaka från förtviflan och från de förhastade steg, genom hvilka jag mera än en gång var på väg att lösgöra mig från de förhatliga förhållanden, hvari jag stod till personer, *som jag icke kunde högakta*. Det är åtminstone i ett fall bättre för Dem, ty De har anledningar att värdera Thomsen både som menniska och som vetenskapsman, och hvarför icke äfven som förman. Betänk äfven den omständigheten, att om ej Thomsen varit, hade Danmarks Oldnordiske Museum icke varit hvad det är och troligtvis De sjelf icke kunnat komma till någon sjelfständig åsigt i afseende på våra forn-

lemningar. Alltså ingen brytning! Kan De icke erhålla plats såsom Underbestyrer vid Museum, så behöfver man Dem icke för närvarande, De träder till sidan, dock icke från scenen. Betrakta medlertid icke som en olycka att De nödgas ställa Dem på en sjelfständig botten. Dette är bland alle jordens fröjder den, hvilken jag skattar högst.

Genom J. R. Thomsen har De säkert sport, att jag allt sedan October månad varit plågad af en svår ögonsjukdom, som gjort, att jag ej kunnat läsa eller skriva vid ljussken och endast i små afbrott arbeta vid dagsljus. Dertill kom i förste dagarne af Maj en våldsamt gastrisk åkomma, som höll på att lägga mig i grafven. Lifvet segrade dock. För att hvila ögonen och styrka kroppen i allmänhet reste jag den 8 Juni hit till en ö i Kattegat, hvars salta bad i förening med Brunsdrickning bekommet mig mycket väl.

Vid vårt Museum har jag icke kunnat uträtta mycket; dock har något blifvit vidgjort. Jag har ad interim engagerat en ung Magister från Upsala, Hr. Styffe, som biträde, mot ett arfvode af 200 Rd. B^{co}. Jag vet ej än, hvad han kan blifva, men hans redan aflagda prof i närbeslägtade kunskapsarter gifva mig gott hopp. Det är för mig nödvändigt att få på starkare skuldror aflassa en del af det materiele arbete, som man hopet på mig.

Jag längtar att se Deres skrift om grafhögar etc. Nils-sons 4de Häfte har jag ännu icke erhållit. Jag är af samma mening som De, att bland mycket förträffligt i hans arbete förekommer äfven åtskilligt som är skeft, ett vanligt förhållande hos dem, som allt förmycket uteslutande omfatta en älsklingidé.

På torsdag i nästa vecka reser jag härifrån til Christiania. I början af Augusti hoppas jag vara åter i Stockholm.

Nu farväll! Jag behöfver ej säga, att hvarja underrättelse från Dem med glädje mottages af

Deres tillgifne vän

Bror Em. Hildebrand.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

London d. 25de Juli 1843.

Min kjere Worsaael

Dette vil blive Dem leveret af Hr. Steinhauer, den unge Mand, som jeg oftere har talt med Dem om, der vil være os af betydelig Nytte med Hensyn til at trykke Træsnit. Jeg har havt den Fornøielse at finde ham her i London; for at ikke alene kjende den franske, men ogsaa den engelske Fremgangsmaade, er han reist hertil. Dersom De tænker paa en tydsk Udgave af Deres Bog, raader jeg til at see at benytte hans Duelighed; man vil da bedst erkjende den, og Deres Bog vil vinde i Udseende.

Jeg har i det brittiske Musæum seet to Fragmenter af Architectur Ornamenten og et Bronze Stykke. Da de første staae i Cataloguen som Fragmenter fra Agamemnonns Grav i Mycene og af overordentlig gammelt Arbejde og jeg dog ikke gandske vilde forlade mig paa denne Angivelse, henvendte jeg mig til Hamilton, som er en stor Kjender af Sculptur Arbejder; han sagde: „*Vær De rolig for, at det er noget af det ældste af græsk Sculptur, vi have.*“ Disse to Stykkers Ornamenten have den mest paafaldende Lighed med Ziraterne paa vore Broncesager; Broncestykket, som jeg og troer er fra Grækenland, men som jeg dog endnu mangler nøjere Oplysning om, stemmer ogsaa med vore — men er en Brystplade. Dog herom mere, naar vi sees. Jeg tvivler ikke paa, at Strunck har forelæst Dem og Herbst, hvad jeg har skrevet om Oldsagerne i brittisk Musæum. Man krymper sig ved at vise mig det gamle „Archæologia Britannica's“ Samling. Secretairen, en lærd Mand, er stok døv, gammel og udentviwl en Ven af Madejra og Portvin, imidlertid har han inviteret mig at spise Frokost hos sig og vi ville see nøje. Det er besynderligt, ved Siden af stor Fattigdom de kostbareste Sager; saaledes erfarede jeg, at her henstaaer Antemensalet fra Basel, som Henrik d. 2. skjenkede Domkirken og som man solgte ved

Auction for nogle Aar siden; det er af *Guld* Plader; endnu har jeg ej udfundet, hvem det tilhører; men see det vil jeg. Det var ej ilde, om man kaprede dette Pragtstykke, der farer om; Apetiten er forgaaet mig, da man vil have £ 3000 for dette Alter. I Arbejdsmaade og Zirater har det stor Lighed med vort Rathlousdal, naturligvis med den Forskjel, at vort er af Messing, dette af Guld; ogsaa er Inddelingen anderledes, men vist er det, at dette meget mere stemmer med vort, end de prægtige i Aachen, som ere fra Frederik Barbarosses Tid, imedens dette allerede er forfærdiget for Kejser Henrik den 2den og Kunigunde; jeg troer, det er et godt Bevis paa Ælden af vort Messing Alter.

Jeg har senere havt en Samtale med andre Lærde, som *have været paa Stedet*; de omskrevne Fragmenter ere netop de fra Kong Atræus's Skatkammer, der her er kaldet Agamemnon's Grav. En uheldig Ytring af Donaldsen om, at de vare fundne i en byzantinsk Kirke, der er bygget af antike Fragmenter, har foranlediget Prof. Høyens Tvivl o. s. v., men Burgon, som har været i Mycene, og Fellows have viist mig Fragmenter fra den heroiske Tid, tvivle ikke paa, at de henhøre til denne; de sige, at alt fra en saa fjern Tid er meget sjældent. Jeg vil endnu forfølge denne Sag nøjere; der findes Tegninger af Monumentet, som er forfærdigede, inden alle Ziraterne afbrødes. Burgon har viist mig en Nagle, som forbandt Stene i Bygningen; den er af rent Kobber og ej af Bronze, det tyder paa Ælde. Hvad jeg har ahnet om Oprindelsen til Smagen i Broncealderens Sager og om denne Oprindelses Ælde, er langt mere bekræftet end modbevist ved Sagerne her. Jeg har seet et Skiold af Bronze, det var rundt, havde Lighed med Kunstmusæets, men var kun 1½ Qvarter i Diameter. Nesten enhver Samling her frembyder noget mærkeligt, men som helt betragtet ere de fleste under min Forventning; det var Tilfældet med Tower, med Englands Regalier, med East India House, med National Gallery etc.

Lad disse Linjer overbevise Dem om, at jeg tænker paa

Dem og at, omendskjønt han er en Stivnakke, holder jeg dog af ham. Det siges Dem af Deres

Thomsen.

P. S. Jeg har netop nu faaet Anvisning paa at see forskjellige Sager ved min Ven Trevelyan, iblandt andet Stenoldsager, som ere fundne i Bretagne.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Manchester d. 1. Septbr. 1843.

Min kjere Worsaael

Hvorledes kan jeg atter bedre sige Dem, at jeg tænker paa Dem, end ved at skrive Dem til. Jeg har nogle ledige Øjeblikke; i disse løbe Tankerne med Fornøjelse tilbage paa dem, der ere mig kjere, spørg Dem selv, hvem det er.

Jeg tvivler ikke paa, at Deres Reise i Jylland har bragt Dem Udbytte; det er i Sandhed besværligt at finde de engelske Oldsager, og dertil djævelsk dyrt. Jeg har en hel Notatbog fuld af Notitser; men jeg har mere og mere erholdt bekræftet, at Broncesagerne i England henhøre til — „*avanti il Romani*“ i dette Land. De irske ligne meget vore; hvor langt de gaae ned, har jeg uagtet all Umage intet Begreb om. Jeg vil giøre Dem opmærksom paa et Værk, som De bør kjende og som maae findes paa Kongens eller Universitets Bibliotheket, det er, Douglasses, *Nænnia Britannica* Fol omtrent 1793. Jeg har seet de fleste af de mærkelige Sager, det omhandler; de høre for det meste til Jerntiden. Dog med Guds Hjelp er jeg snart i det kjere Hjem, jeg vil da mundtlig forklare, hvad ej Kobberne vise Dem. Overalt det vil more mig at reise i Erinringen, i Virkeligheden er det undertiden besværligt nok; jeg har nu giort en Omvej af mange Mile til ingen Nytte. To Mænd, jeg skulde finde, var den ene en forfejlet Adresse, den anden syg taget til Fastlandet for nogle Dage siden. Der maae endnu gaae nogle Aar, inden man i England

kommer noget paa det rene med, hvilke Oldsager man har. Det brittiske Musæum isteden for at vise dette drukner dem hidtil i en Masse af andre Sager. Jeg har hvisket en Djevel i Ørerne paa nogle vigtige Mænd; de gave mig Ret, men mangler noget: Generalen til at udføre dette. I 5 andre Musæer, jeg har seet, var i hver nogle Oldsager, men midt imellem Maskiner, Modeller, Løver, Fugle, antediluvianske Dyr, Sager fra Otahejti etc. Variationen er for stor og Planen næsten ingen. Jeg slutter dette Brev ombord paa Dampskibet, der fra Hull fører mig til Hamborg; jeg vil med Guds Hjælp snart være i det kjere Hjem næsten ligesaa snart som dette Brev, der skal sende Dem en venlig Hilsen fra

Deres

Thomsen.

P. S. Ikke sandt jeg staaer i Gjæld til Dem, veed De hvormed jeg vil betale — med at holde noget af Dem.

J. J. A. Worsaae til B. E. Hildebrand.

Kjøbenhavn, 29. Nov. 1843.

Høistærede Hr. Rigsantiquar!

Med inderlig Glæde modtog jeg Deres oprigtige og deltagende Skrivelse, som var mig dobbelt velkommen paa en Tid, da jeg naturligvis var høist ubehagelig stemt over at maatte forlade en Virkekreds, hvortil jeg indbildte mig dog at have noget Kald. Jeg føler tilfulde, at jeg forlængst burde have besvaret dette velmente Brev, men en Reise til Jylland og Redactionsarbeidet ved adskillige Afhandlinger optog i den Grad min Tid, at jeg først i disse Dage kan siges at have faaet nogenlunde frie Hænder, for at kunne gribe fat paa den just ikke meget interessante Jurisprudents. Mellem Thomsen og mig er nemlig Forholdet omtrent, som da jeg skrev mit sidste Brev til Dem. En noget nærmere Oplysning herom anseer jeg det for min Pligt at meddele Dem.

Saavidt jeg erindrer, standsede min sidste Beretning derved, at jeg frasagde mig al videre Arbeide ved Museet. Nogen Tid efter og kort før sin Afreise til London kom Th. til mig og sagde, at da Pengene til Assisterter ved Museet allerede vare bevilgede i Januar Maaned, tilkom der mig saaledes Godtgjørelse for det halve Aar, jeg havde fungeret efter den Kongelige Resolutions Udstedelse. Han vilde derfor bede mig modtage dette Beløb, der vel omtrent kunde være omtrent 40 Rbdlr. dansk. Hertil svarede jeg imidlertid, at det gjorde mig meget ondt, at jeg ikke kunde modtage disse Penge; jeg havde forladt Museet, netop fordi jeg ikke troede at burde modtage Betaling paa den Maade i timeviis og hertil kom endnu, at jeg hverken havde vidst noget om en saadan Godtgjørelse eller nogensinde indvilliget i at modtage den. Jeg kunde saaledes kun beklage, at jeg ikke var istand til at modtage Pengene. Omendskjønt Th. gjorde mange Modforestillinger, blev dette dog alligevel Enden paa Historien, hvorpaa vi meget venskabeligt skiltes ad. Til min store Forundring modtog jeg to Breve fra Th. under hans Ophold i England; rigtignok handlede de meest om anti-qværiske Sager, men han berørte dog svagt, at han stod i min Gjeld m. m. Efter hans Hjemkomst har jeg talt nogle Gange med ham; vort ydre Forhold er som sædvanligt, men nogen videre Tilnærmelse er endnu ikke skeet. Jeg troer neppe, at Nogen vil kunne bebreide mig, at jeg har trukket mig endeel tilbage efter at være kommen til Kundskab om, at man nok vilde benytte mig, men ikke give mig en *anstændig* Godtgjørelse. Heller ikke Sor-terup synes mere at ville assistere ved Museet som tilforn før hans Udenlandsreise. Han har bestemt erklæret, at ogsaa han havde faaet nok af det.

Hele denne Historie er mig dobbelt paafaldende, da hverken Rafn eller Finn Magnusen vidste et Ord om, at Thomsen havde faaet Penge til Assisterter, ligesom de følgelig vare fuldkomment uvidende om den Fordeling af Gagen, Th. havde fastsat. Som De veed, er dog disse Mænd ogsaa Medlemmer af den Commission, under hvis

Bestyrelse Museet for Oldsager staaer. Mange raadede mig i den Anledning til at indgaae med et Andragende til Commissionen, men jeg ansaae det for uværdigt at ville trænge mig ind ved Museet eller tiltvinge mig en Gage, som var Th. imod. Det var dog nærmest ham, man maatte tage Hensyn til. Hovedsummen af det Hele er altsaa, at jeg stadig er udenfor Museets Affairer, og det er min faste Beslutning, at jeg heller ikke i Fremtiden vil have med det at gjøre, med mindre jeg kan komme til at staae paa en selvstændig Fod, hvad enten nu dette skulde skee ved en kongelig Ansættelse eller paa anden Maade. Privat at staae under Th. vil jeg ingensinde. Derfor kan jeg alligevel tilfulde paaskjønne Th. mange gode Egenskaber og hans store Fortjenester af Samlingen. Han har opført det Grundlag, hvorpaa der i Tiden skal bygges. At nægte det vilde være at fornægte Sandheden.

Mit Skrift om Danmarks Oldtid, oplyst af Oldsager og Gravhøie, er nu udkommet, og henved 5000 Exemplarer af det ere fordeelte rundt omkring i Landet til Trykkefrihedsselskabets Medlemmer, Almuebibliotheker o. s. v. Da det tillige sælges overmaade billigt (40 Skill. Rigs-gjeld for 8 Ark med c. 70 Træsnit) haaber jeg, at det skal bidrage til at vække Interessen for vore Oldtidsminder blandt Folk i Almindelighed. Længe har jeg tænkt paa en Maade at tilstille Dem et Exemplar, indtil jeg fornylig har seet, at Vitterhets Academien har faaet Portofrihed. Jeg vil derfor forsøge paa at afsende et Expl. til Academiet under Deres Adresse; saasnart anden Leilighed gives, skal jeg uopholdelig oversende nogle flere Exemplarer, først og fremmest et til Dem, 1 til Gejer, 1 til Schröder og Dybek, hvilke sidste jeg i saa Fald maaskee turde bede Dem besørge til Vedkommende. De vil, høistærede Hr. Rigsantiquar, erfare, at jeg i adskillige Punkter har slaet ind paa en ny Vei; hvorvidt det er lykkedes mig at begrundede mine Meninger, maa jeg overlade Andre at bedømme, og jeg vil ikke nægte, at jeg længes efter at høre de svenske Herrer Antiquarers Dom. Nilsson bliver vel sagtens ikke tilfreds med Bogen, da den ikke saa ganske

slutter sig til hans Theorier. Mange af mine Anskuelser kjender De allerede fra vore mundtlige Samtaler, og adskillige ere byggede paa de mærkelige Oplysninger, jeg ved Deres utrættelige Velvillie og Redebonhed erhvervede i Stockholm. Men jeg maa stærkt udhæve, at Bogen ingenlunde er en Haandbog i de danske Oldsager; den er kun et *populært Skrift* og som et saadant tør jeg vel ogsaa vente, at det vil blive bedømt. Naar et større Materiale engang bliver bragt tilveie, kunde en rigtig Haandbog muligen følge bag efter. Med Føie anbefaler jeg derfor Skriftet til Deres skaansomme Omdømme. (Hos os er det kriticeret i en Anmeldelse i „Fædrelandet“ No. 1428, 1435 og 1436; det kunde muligen interessere Dem at læse denne Anmeldelse, som dog i adskillige Stykker tillægger mig for megen Fortjeneste).

Man tør vel ikke glæde sig til at see Hr. Rigsantiquaren i Kjøbenhavn til næste Sommer? Uagtet jeg med Fornøielse har erfaret, at Deres Helbred er godt igjen, troer jeg dog, at Reiser om Sommeren vilde have den gavnligste Indflydelse paa Deres Velbefindende. Endnu engang min hjerteligste og oprigtigste Tak for det trøstende og venskabsfulde Brev, som naaede mig i rette Tid; jeg kan til Gjengjeld ikkun byde den Forsikkring, at jeg uforanderlig henlever som Hr. Rigsantiquarens med uskrømtet Høiagtelse

hengivne og forbundne

J J A Worsaae

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Anklam, Søndagen den 29de Juni 1845.

Kjæreste Moder!

Da jeg, efterat være ankommen hertil igaar Aftes fra Greifswalde, maa vente til i Eftermiddag paa Posten, der skal føre mig til Strelitz, vil jeg benytte Tiden til at underholde mig lidet med mine Kjære i Hjemmet. Jeg vil ikke videre dvæle ved de mindre behagelige Erindringer om

Søsygen paa Farten fra Kjøbenhavn til Lübeck; kun Saa-meget vil jeg sige, at Nederlaget var fælt. Imidlertid havde jeg godt Reiseselskab; vi trøstede os saa godt vi kunde i vor Ulykke og bleve saameget desto muntre, da Kræfterne atter vendte tilbage. Lübeck er i flere Henseender en meget interessant By. Overalt seer man en Mængde gamle Huse, der have prægtige Gavle; høist mærkeligt er ogsaa det gamle Raadhuus, ikke at tale om de forskjellige Kirker, som indeholde talrige Levninger fra den katolske Tid. Men disse Fortidsminder er ogsaa det Eneste, Lübeck har at fremvise. Gaderne ere øde og tomme, ingen livlig Færdsel, ingen synderlig Handel — kort det er aabenbart, at Lübeck har været. Jeg troer heller ikke, at den nogensinde vil hæve sig igjen. Indseilingen er altfor besværlig og lang; med Dampskibet varede det to Timer, inden vi fra Travemünde kunde naae Lübeck. Travefloden snoer sig i uendelig mange Bugter og er paa flere Steder saa smal og sandig, at man næsten ikke kan undgaae at komme paa Grund; Dampskibet stod da ogsaa fast een Gang i Dyndet. Uagtet jeg ikke var længere i Lübeck, end fra om Middagen Kl. 11¹/₂ til om Aftenen Kl. 8, var jeg dog saa heldig at blive ført dygtig omkring af en særdeles vakker Mand, Dr. Decker. Han viste mig bl. A. et Par af Borgernes Forsamlingssteder, hvor de raadslaae om Stadens Anliggender. Paa det ene Sted var der et særdeles smukt Værelse, prydet med det skjønneste gamle Snitværk; det er noget i samme Smag som Christian den Fjerdes Værelse paa Rosenborg. Det andet Sted brugte Skipperne ved deres Sammenkomster. Her hang flere gamle Efterligninger af Skibe og her fandtes endnu fra Fortiden de Bænke, som indtoges af Stockholmsfarerne, Novgorodsfarerne o. s. v. Næste Morgen tidlig kom jeg til Schwerin, hvor jeg strax søgte Archivaren Dr Lisch, der med den største Velvillie foreviste mig Samlingerne og flere af Byens Mærkværdigheder. Schwerin er en meget net Stad og saagodtsof meget nyt opbygget. Den ligger ved den tre Mile lange Schwerinsø og er omgivet af smukke Skove og frugtbare Marker. Det gamle Slot, hvorpaa Storhertugen

ellers residerer, bliver nu nedbrudt og gjenopbygget omtrent i samme Stil. Man viste mig her den Hvælving, i hvilken Sagnet vil, at Kong Valdemar den Anden Seier, der blev fanget paa Lyø af Grev Henrik af Schwerin, skal have siddet i sit Fangenskab. Det er dog meget uvist, om dette virkelig forholder sig saa. Historieskriverne ere betydelig uenige i denne Sag. Storhertugen er en ganske ung Mand paa 23 Aar og endnu ikke forlovet; i disse Dage reiser han til Kjøbenhavn, maaske vil han der bese Landgrevens Datter. Han skal være en god Ven af hendes Broder, Frederik af Hessen, men iøvrigt var der i Schwerin ingen Tale om, at han reiste over for Søsterens Skyld; det er kun min private Mening. Slotshaven i Schwerin er ret smuk og af betydelig Udstrækning. Paa flere Steder haves herlig Udsigt over Søen og dens Omgivelser. Haven er for største Delen anlagt af den forrige Storhertug, der var ualmindelig elsket og afholdt; Sønnen er endnu saa ung, at Meklenborgerne ikke ret have lært ham at kjende. Men han skal være meget velvillig og jævn, og der er vistnok derfor ingen Tvivl om, at han med Tiden vil blive yndet, saameget mere som Meklenborgerne nu eengang ere vante til at forgude deres Hertuger. Meklenborgerne ere overhovedet et meget gemytligt Folk; de ere glade og lustige, men om Politik bryde de sig ikke synderlig, de lade Hertugen og hans Ministre regjere i Ro. Ikkun en sjelden Gang kan en skjærende Artikel forville sig og blive indrykket i et hamborgsk Blad; de schwerinske Blade ere bestandig i høieste Grad tamme. Fra Schwerin gik jeg efter nogle Dages Ophold til Doberan over Vismar, som med Undtagelse af enkelte gamle Huse ikke frembyder synderlig Mærkeligt. I Doberan derimod ligge Levninger af et Kloster, hvis temmelig store Territorium har været omfattet af en Muur, der endnu tildeels er bevaret. Foruden det gamle Abbedie sees her de Bygninger, hvori Munkene havde Bageri, Bryggeri og Mølle; til den sidste, som den Dag i Dag bruges, er Vandet ledet ved Dæmninger. Tæt ved Kirken findes Ruiner af Munkenes gamle Forsamlings- og Spisesal, det saakaldte Refectorium. Kir-

ken selv er en høist imponerende, herlig Bygning. Den giemmer Ligene af flere Hertuger og blandt disse af den berømte Henrik Løve; men hvad der er mærkeligere er, at den endnu har en stor Mængde Levninger fra Munke-tiden, gamle Altere, Chorstole med smukt Snitværk, Crucifixer, Helgenbilleder og en ikke ringe Deel Reliquier. Saaledes forevises her den Steen, hvormed David slog Goliath, den Stol, hvorfra Ypperstepræsten Elias faldt ned, Noget af det Hø, som de hellige tre Konger førte med sig til Foder til deres Dyr, Mutter Marias Nathue og Christbarnets do etc. etc. Kirken bliver nu restaureret og saavidt muligt bragt i dens gamle Skik. Alle Stolene midt i Kirken blive borttagne og i dets Sted langs med Pillerne anbragt Stole, der udskjæres i Træ efter de gamle. Doberan er en meget net og hyggelig lille By, omkranset af Skove; den er især besøgt i Badetiden om Sommeren, men det egentlige Badested er Heiligendamm, omtrent $\frac{1}{2}$ Miil derfra. Ved Heiligendamm skal der være meget smukt, men jeg fik desværre ikke Tid til at besøge det. Fra Doberan gik jeg til Rostock, hvor jeg paa Bibliotheket saa en lille ubetydelig Samling af Oldsager. Rostock spillede i sin Tid en anseelig Rolle og er endnu en ikke uvigtig Handelsstad; den har nok henved 300 Skibe. Den er omgivet af Mure, hvorpaa der er udbygget runde, lave Taarne, men de ere tildeels forstyrrede paa flere Steder. Den ene Port har været forsvaret af en mærkelig stor rund Bygning, som er opført af røde, sorte og grønne Muursteen. I Rostock er der et mærkeligt gammelt Frøkenkloster „Zum heiligen Kreuz“, der er stiftet af en dansk Dronning Margrethe Sprænghest eller Sorte Margrethe, Moder til Erik Glipping. Det var oprindeligt et Nonnekloster, men ved Reformationen blev det et Kloster for ugifte Jomfruer. I Kirken hænger ikke alene et gammelt Maleri af Dronningen, men ogsaa nogle andre Malerier, som indeholde Klosterets Historie. Det fortælles nemlig, at Dronningen var i stor Havsnød ved Warnemünde og at hun da lovede at bygge et Kloster, hvis hun slap vel derfra. I Kirken forevises iøvrigt nogle mærkelige Reliquieskabe

med Reliqvier i fra den katholske Tid; de have med Hensyn til Udpyntningen den største Lighed med Nürnberger Legetøi. Blandt Reliqvierne findes et Stykke af den Klippe, hvorfra Jehova begræd Jerusalem!! Den gamle Paaskrift med Munkebogstaver er endnu tilstede.

Berlin, den 3die Juli.

Fra Stralsund, hvor jeg tilbragte en meget behagelig Aften hos Borgermester Fabricius i Selskab med adskillige af Byens Litterati, gik jeg over til Rügen. Veiret var paa denne Tour meget ugunstigt for mig. Det lynede og tordnede og regnede svært, men det var dog saa heldigt, at jeg havde Opholdsveir, medens jeg fra det høie Punkt Rugard oversaae hele Øen. Udsigten her var overmaade skjøn, Rügen var et fladt frugtbart og skovbegroet Land, aldeles som Fyen eller Sjælland, og Havet skjærer sig paa alle Kanter ind i dybe Bugter. Om Aftenen kom jeg til Stubbenkammer og gik til Ro i et fortræffeligt Hotel, som ligger tæt ved Klinten og som Kongen har ladet bygge. Om Morgenen tidlig Kl. 3 skulde vi have været paa Benene, for fra Klinten at see Solen staae op over Havet, men desværre var Himlen saa overtrukken af Skyer, at det vilde være aldeles frugtesløst at begynde vor Vandring. Senere besaae vi de 400 Fod høie, stejle Kridtbjerger, som gaae lige ned til Havet og som ere omgivne af Bøgetræer og grønne Buske, der gør en smuk Modsætning til den hvide Kridt. Fra Toppen af det høieste Bjerg fulgte vi en Sti, der gik langs med Bjerget ned gennem en Skov, men denne Reise var meget besværlig. Som Følge af den stærke Regn den foregaaende Nat og Dag var Jordbunden saa slibrig, at vi paa flere Steder kun med største Møie og ved at krybe paa alle Fire undgik at gjøre Saltamortaler. Vi kunde have fulgt en langt bedre Vei, men denne opdagede vi først, da vi havde naaet Strandbredden. Hvor prægtig Klinten tager sig ud herfra, kan jeg ikke beskrive. Desværre blev Regnen, der allerede var begyndt under Nedstigningen, nu saa stærk, at vi maatte krybe ind under Træerne, for ikke at blive aldeles gjennemblødte. Men vi

bleve vaade paa en anden Maade. Havde Nedstigningen været anstrengende, var Tilbageveien ikke bedre. Da jeg atter kom til Hotellet, var jeg totaliter opløst og min Rejsesfælle, om muligt, endnu mere. Denne Mand var en ung Belgier, Søn af en betydelig Handelsmand i Antwerpen. Han var mig til stor Moro. Jeg gjorde Bekjendtskab med ham i Diligencen mellem Rostock og Stralsund, hvor vi tillige traf en særdeles vakker preussisk Officeer. Belgieren gjorde idelige Løier. Overalt, hvor vi kom hen kysede han strax Pigerne, NB naar de vare smukke, og han udførte det med en beundringsværdig Lethed og Præcision; dertil dansede han stadig Polka, sang og sagde Folk Ubehageligheder paa en ganske eiendommelig Maade. Mellem Rostock og Stralsund fik vi saaledes en femte Passager ind i Vognen; det var en stor, tyk Spidsborger, som satte sig midt imellem Belgieren og Officeren og klemte dem begge ganske artig. Belgieren spurgte da ligefrem den tykke Mand: „Kommen hier noch mehrere solche“; heldigviis var Borgeren en gemytlig Meklenborger, som ikke tog det ilde op og heller ikke stødte sig over den umaadelige Latter, hvormed baade jeg og de øvrige Passagerer ledsagede Spørgsmaalet. Paa Stubbenkammer foretog Belgieren en fortvivlet Fart. Han klattrede op ad den steilste Klippe, hvor man med stort Besvær kan komme frem i Tørveir, men hvor det er forbundet med betydelig Risico at arbeide sig op, naar det, som Tilfældet her var, har regnet længe og Stenene ere blevne glatte. Han naaede sit Maal, men aldeles ødelagt; hans Klæder vare spolerede, hans Hænder paa flere Steder kradsede til Blods af at omklamre Stenene og han gyste endnu ved Tanken om, hvorledes løsrevne Stene havde rullet ned i Dybet bag ved ham. Ikke destomindre, fem Minutter efter dandsede han atter Polka. Vi reiste sammen et Par Dage til, men da forlod han mig og gik til Rusland. — Paa Reisen saae jeg den berømte Herthadal med Herthasøen, Herthaburgen og Offerstenene, hvilket interesserede mig, forsaa vidt som vi jo i Leire ville paavise noget Lignende. Der er endnu andre Egne, hvor man ogsaa troer, at den ægte

Herthadyrkelse har været. Et Par smaa Samlinger af Oldsager findes vel paa Rügen, men iøvrigt har denne Æ færre Oldtidsminder, end jeg havde troet. Curieust nok har der forhen paa Stubbenkammer været en Slags Fabrik for falske Steensager, hvilke da solgtes til Fremmede; jeg erholdt selv et Stykke, om hvis Ægthed jeg endnu ikke er fuldstændig overbevist, det blev mig foræret af en Samler paa Æn. Fra Rügen gik jeg over Stralsund til Greifswalde, hvor jeg opholdt mig et Par Dage, for at see nogle ret mærkelige Samlinger, navnlig hos en Dr. von Hagenow, der modtog mig med særdeles Velvillie. Af Studenter traf jeg ikke mange; det første Bekjendtskab med dem gjorde jeg, da jeg om Aftenen Kl. 11 arriverede med Diligencen udenfor Porten til G. Nogle drukne Studenter kom her løbende, slog Vogndøren op og gjorde et infamt Spektakel. Den ene havde store Støvler, langt Haar, en lille bitte Mütze, men en stor Pibe i Munden; det var en deilig Karl, som ret morede min Ven Belgieren og mig. Greifswalde er en net By; i Nærheden ligger et stort Landvæsensinstitut i Eldena, hvor der ogsaa findes en interessant gammel Klosterruin. Min næste Station var Strelitz. Egnen heromkring er endnu ganske dansk; Markerne ere flade og temmelig frugtbare og Skovene omtrent som hos os. Byen er kun lille (med 7 til 8000 Indbyggere) og frembyder ikke store Seeværdigheder; selv Slottet er en ny, uinteressant Bygning, alene Haven, som grændser til en smuk Indsø med skovgroede Bredder, fortjener nok at besøges. Et Par Dage før min Ankomst var vor Kronprindsesse afreist til Berlin og derfra til Pymont, for at bruge Badene; hendes Moder ledsagede hende. Man sagde temmelig almindelig i Strelitz, at hun egentlig ikke var saameget syg; den sande Aarsag var, som det heed sig, at hun ikke godt kunde finde sig i vore Forhold og at hun derfor kun vilde bort. Den gamle Storhertug skal være en fortræffelig Mand. Jeg havde Leilighed til at see Arvehertugen og hans Gemalinde ved en Concert i en lille Skov udenfor Strelitz, hvor hele Stadsens Noblesse var forsamlet. Hertugen er besynderlig

uroilig, men han kan derfor gjerne være en skikkelig Mand; hans Gemalinde er en Prindsesse af Cambridge. Efterat jeg i to Dage havde beseet den derværende Samling af Oldsager, hvoriblandt en Mængde falske Gudebilleder og Runestene forefindes, arriverede jeg saavidt jeg mindes den 1ste Juli her til Berlin (Idag eller rettere i Aften skrive vi nemlig den 8de Juli). Jeg kom hertil i en rædsom, næsten 30 Graders Varme i Skyggen og denne herlige Temperatur vedbliver fremdeles. Dertil kommer den deilige Støv, som overalt i Staden hvirvler omkring ved det mindste Vindpust, saa jeg maa tilstaae, at Fornøielsen her i Berlin er betalt. Jeg længes næsten efter at komme bort, var det ikke for de seeværdige Samlingers Skyld reiste jeg strax. Forlystelsesstederne ere langt fra som vort Tivoli, der er ikke Tanke om Sammenligning. Den berømte „Krolls Garten“ har ikke stort at betyde, det Bedste er en overordentlig smuk Sal, hvortil vi unægtelig ikke kunne opvise Magen. Ellers er der ikke noget Folkeliv her i Berlin. Heldigviis har jeg truffet en Oldgrandsker fra Schweitz, Hr Troyon, og tillige gjort Bekjendtskab med en Deel af hans Landsmænd, saa jeg har trukket endeel omkring med dem, hvorved jeg tillige har faaet et Cursus i Fransk. Jeg har ikke endnu været i noget af Theatrene; Heden er altfor utaalelig stærk. Forresten føler man snart, at Berlin er en langt større Stad end Kjøbenhavn. Distancerne ere overordentlig store, men en prægtig Indretning her ere de utallige Droscher, som er at kapre i enhver Gade, hvori man kan kjøre en Tour for 5 Silbrg 3: 21 Skilling. Igaar var jeg til Middag hos en gammel Banquier Friedländer, hvor jeg traf en særdeles vakker Familie. Imorgen troer jeg, at jeg vil gjøre vor Minister en Visit, for at læse de danske Aviser. Jeg er meget nysgjerrig efter at læse Talerne etc. fra den skandinaviske Fest. Om tre Dage eller fire agter jeg at afgaae til Halle; det var interessant nok at see Potsdam, men jeg veed ikke, om Pengene slaae til. Touren gjennem Meklenborg og paa Rygen kostede mig ikke saa lidt. Til Magdeburg kommer jeg ikke. Samlingen er ifølge

Troyons Udsagn ikke den Omvei værd, især da jeg af ham faaer en Udsigt derover. I Halle bliver jeg rimeligviis en Dag, i Leipzig et Par Dage, saa at jeg i næste Uge haaber at være i Dresden (dvs 18de eller 19de Juli). Jeg venter i disse Dage stærkt Brev fra Kjbhvn. *Til Wien maa De endelig sende et Brev poste restante.* Jeg haaber at komme der sidst i denne Maaned. Mit Helbred er Gud skee Lov udmærket. Tusinde kjærlige Hilsener til Alle fra

Deres inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae.

Directe hører De vist først fra mig fra Wien, eller endog senere.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, 6. Juli 1845.

Min kjere Worsaae

Besøget hos Lisch vil ikke have været Dem unyttig, og jeg haaber, De fremdeles vil møde Velvilje og saa at sige gaae fra Haand til Haand.

Desværre have vi ej kunnet gjengjelde Lisch, som vi ville, hans Velvillighed. Jeg har været imellem flere Ilde, kan jeg kalde det; Herbst har en Byld i Halsen, Strunck kan ikke taale Hede og er mat, og jeg er i denne Tid en plaget Mand. Fra Nytaar til 24. Juni kom kun Bagateller af Guldsager til Musæet, en Guldfingerring med de hellige tre Kongers Navne, 2 Guldracteater, hvoraf den ene med Runer, et Par Ringe — dog alt af mindre Betydning. Jeg begyndte at frygte, at vi skulde mangle Fløjmand, men samme Dag, som Lisch arriverede, arriverede og fra Lolland en Pragt Halsring af udmærket Arbeide og vejende mere end 1 ŷ Guld. Derpaa erholdt vi en af de saakaldte Eedsringe og 2 Armringer fra Aalborg Egnen — og nu har Rygtet sagt, at man i Fyen skal have fundet et Guldhorn! Vi ville nu see, hvorledes det forholder sig dermed.

Hensigten med disse Linjer er egentlig at gjøre Dem

opmærksom paa en Sag, som Müller har omtalt, nemlig at der fra Abyssinien og Nubien skal være kommen mange Metalsmykker til Kunstkamrets ethnographiske Samling i Berlin, der skal have stor Overensstemmelse med, hvad vi finde i vore Grave. Er dette sandt? Og er det Tilfældet, saa udpeg, hvad der kunde være os nyttig at tilbytte os. Müller siger, at man har 10 à 12 Exemplarer af meget.

Siig Troyon, at jeg har glædet mig over hans Brev, men jeg frygter, han kunde komme til Stockholm paa en Tid, hvor alle vare borte og han reise halv forgyves.

St Stephan af Ungarns Sværd, som han har søgt i Prag, findes i Domkirkens Skat og ved Reliquierne. Forsøm ikke at see det, et Besøg hos en af Domherrerne og en kort latinsk Tale vil skaffe det frem for Dem.

Det vil glæde os at høre noget fra Dem, stol ikke for meget paa Hukommelsen og vær forsigtig især i de store Stæder og i den stærke Hede. Hils mine Venner fra

Deres

Thomsen

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

München, den 7de Septbr. 1845.

Kjæreste elskede Moder!

Først mine hjerteligste og bedste Lykønskninger i Anledning af Fødselsdagen den 2den Septbr. Gid jeg kunde have været i Veile den Dag; uagtet jeg netop da sværmede om i den yndigste Bjergegn, vare mine Tanker dog stadig hos mine Kjære i Hjemmet. Jeg vilde strax samme Dag have skrevet, men vi kom først hjem silde, trætte og trængende til Hvile. Næste Morgen gik det atter løs og saaledes er det gaaet lige til nu. Jeg har et Par Timer fri og jeg kan ikke benytte dem bedre, end til at fortsætte Beretningen om min Reise, siden jeg forlod Berlin.

Fra Berlin tog jeg med Jernbanen til Halle — en Tour, som varede 7 til 8 Timer. Det er mærkeligt nok, hvor

Mennesket er utilfreds selv med de bedste Indretninger. Jeg forsikkrer for, jeg syntes ordentligt, at det gik alfor langsomt paa Jernbanen; just derved, at det gaaer saa hurtigt, forhindres man fra at betænke, hvilken stor Distance der er mellem Berlin og Halle. Halle er en temmelig smudsig By med en afskyelig Atmosphære, som fremkaldes ved de mange Bruunkul, der bruges til Saltkogerierne. Eet af disse besaae jeg; Saltet koges ud af Kildevand og tørres derpaa i et Værelse, hvor Heden drives til en utrolig Høide; jeg stak Hovedet derind, men det var mig ikke muligt at holde ud, endog kun en Minut, at være der. Arbejderne sagde mig ogsaa, at de maatte fra Smaa af vænnes til at opholde sig i disse næsten glødende Rum. I Halle traf jeg en særdeles elskværdig Mand, Professor i Historien ved Universitetet der, Dr. Duncker; han førte mig ud til en gammel Ruin ved Saalefloden og ledsagede mig derpaa til en meget smuk offentlig Have, hvor jeg tilbragte en overmaade behagelig Aften i Selskab med hans elskværdige Frue og flere lærde Folk. Glad over at kunne forlade Halles forpestede Luft gik jeg med Jernbanen til Leipzig og Dresden. Paa Veien saae jeg, hvad jeg endnu ikke før har seet, en Mængde Marker, hvor Kornet var ligefrem afmeiet af et frygteligt Uveir, der kort iforveien havde raset der. Det var et sørgeligt Syn. Mage til Uveir havde man ikke længe oplevet; det fulgte lige efter den frygtelige Hede, der, som jeg hører, ogsaa sporedes i Danmark. I Leipzig, en smuk By med nette Promenader og prægtigt Torv, standsede jeg et Par Dage, deels for at see Oldsamlingen, deels for at slutte Forbindelse med Boghandler, hvilket ogsaa nogenlunde lykkedes mig. To meget behagelige Mænd, en Stadtrath v. Posern Cleth og Overbibliothekaren Hofraad Gersdorff viste mig omkring paa Promenaderne m. m. I Hotellet, hvor jeg boede, forefandt jeg en Broder til Lorck, som er Boghandler i Leipzig og gift med Værtens Datter. Dengang var der endnu ikke synderlig Spor til den Gjæring i Byen, der senere har havt saa beklagelige Følger. I Preussen sporede jeg derimod en ganske anden stærk religiøs Bevægelse, selv i

Protestantismen; Bevægelsen vil utvivlsomt tiltage og maa-skee fremkalde mærkelige Omvæltninger. Mellem Leipzig og Dresden passerede jeg en ikke ubetydelig Tunnel, der var hugget igjennem et Bjerg; det var en underlig Følelse, da vi pludselig kom ind i et ægyptisk Mørke, hvor man ikke saa en Haand for sig og hvor Dampmaskinens Stønnen gjenlød under Hvælvingen; det varede flere Minutter, inden vi atter naaede Lysets Egne. Her begyndte Egnen i det Hele taget at blive mere bjergrig; hidtil havde den været sandig og flad, især mellem Berlin og Halle, og for-detmeste kjedelig. Et Par Mile fra Dresden saae vi de første Viinbjerger; Vinen, som avles her, er dog ikke god, det er den saakaldte Landviin. Imidlertid er den dog drikke-lig. Dresden har en herlig Beliggenhed ved Elbfloden, om-given af frugtbare Marker og skovklædte Bjerger. Den be-staaer af to Dele, den gamle og den nye Stad, som ere for-bundne ved en Bro. Fra en Promenade paa en Deel af Volden om den gamle Stad, har man en yndig Udsigt over Floden og dens Omgivelser; paa det smukkeste Sted er opført et berømt Ølhuus og Restaurationslokale, den brühlske Terasse, hvor der hver Aften er stort Ølkom-mers, Musik o. s. v., og hvor jeg derfor saagodtsom hver Dag opholdt mig, endog flere Gange, tildeels i Selskab med Landsmænd. I Berlin havde jeg kun i de sidste Dage, jeg var der, truffet Jægermester Castenschjold og Over-auditør O. Müller, Broder til Licentiaten, ellers havde jeg i en heel Maaned ikke seet en eneste Dansk. Paa Jern-banen mellem Leipzig og Dresden var jeg steget ud af Vaggonen og passiarede med en af mine tyske Reise-fæller; idet jeg vendte mig om stod der en Mand og gloede op og ned ad mig, indtil han udbrød: Hvad Satan er Du her, hvorpaa jeg naturligvis svarede: Ja hvad Satan er Du her. Det var en af mine Skolekammerader fra Borger-dyden, en Søn af Etatsraad Callisen; han er nu practise-rende Læge i Altona. Atter da jeg kom paa Banegaarden i Dresden, fik jeg uventet et vældigt Slag paa Skulderen, jeg vendte mig om og saae Portraitmaler Bærentzen fra Kbhvn og en Fuldmægtig Thomsen i Admiralitetet. Med

disse to gjorde jeg strax næste Dag en yndig Udflugt til en Dal, Plauensche Gründe og Tarant i Nærheden af Dresden; Aftenen tilbragte vi i Theatret, hvor vi hørte en ny Opera, der gjorde megen Lykke. Dagen efter opsøgte jeg af en Regentskammerad, en Cand. med. Klem og efterhaanden samledes vi en heel Deel Danske, som om Aftenen stadig drak vort Øl sammen; tilsidst kom som fra Himlen min gode Ven Inspector Møller fra Grønland. Da jeg havde flere Adresser til Dresden, var mit Ophold paa noget over 8 Dage meget interessant. Hos Professor Dahl, den bekjendte Landskabsmaler, var jeg en Dag til Middag og en anden til Aften i Selskab med Etatsraad Ravert og Familie fra Kbhvn, Lieutenant Kauffmann fra Høiskolen og Cand Grüner fra Bergen; med de to sidstnævnte har jeg reist lige til Dato. Efter at have seet de forskjellige Samlinger og stiftet mange behagelige Bekjendtskaber gik jeg i Følge med en svensk Magister og Nordmanden til det sachsiske Schweitz. Touren gik paa Dampskibet op ad Elben; Elben var ikke saa stor, som jeg havde ventet. At den dog kan være frygtelig, derpaa afgiver det foregaaende Foraar et mærkværdigt Exempel. Da Sneen tøede paa Bjergene i Bøhmen, steeg Vandet pludselig 22 *Fod*, bortrev Huse, Broer, Kreaturer og flere Mennesker. I Professor Dahl Huus, som ligger lige ved Floden, stod Vandet i 2den Etage, og i otte Dage kunde han ikke komme ud af Huset. Han skildrede, hvorledes alle de Huse og svære Ting, der drev ned ad Floden, knækkees mod den mærkelige gamle Elbbro, indtil endelig en Dag de to midterste Buer med et frygteligt Brag styrtede sammen. Senere har Broen slaaet flere Revner; den vil koste over en Million at reparere; mulig maa den helt ombygges. Den helige Johan, som stod midt paa Broen gik overbord i Floden. Rundt omkring i Dresden og nærmeste Omegn er Flodens Vandstand angivet ved Indskrifter paa Husene. Efter en Fart af nogle Timer paa Floden, stege vi i Land og vandrede gennem en deilig Dal til „Bastei“. Strax efter vor Ankomst trak et stærkt Tordenveir op med skyllende Regn og først da den hørte op, kunde vi nyde den ube-

skrivelige, pragtfulde Udsigt. Overalt bagved os og for os hævede sig, tildeels lodrette Sandsteensklipper, der dannede de besynderligste Former. Regntaaen hvilede endnu over Bjergene og lettede først lidt efter lidt. 7 til 800 Fod lige neden under os strømmede Elben. Foran kneisede den stolte Fæstning Königstein paa Toppen af en lodret Klippe. Man maae have seet en saadan Egn, for tilfulde at kunne forestille sig dens Ynde. Fra de forskjellige Punkter i Haven havde man forskjellige Udsigter over vilde Kløfter og svære Afgrunde mellem Klipperne. Flere Broer førte over Kløfterne. Henimod Aften vandrede vi over det høie Bjerg Lilienstein, der var yderst steil og besværlig at bestige. Udsigten herfra var endnu mere storartet, men Aftenens Taage dækkede allerede mange Bjerge. Neppe vare vi stegne ned, før det atter begyndte at regne, men der var nu intet Andet at gjøre, end fortsætte vor Marsch, da vi næste Dags Middag maatte gaae videre med Dampskibet til Prag. Opløste af Anstrengelse og Regn, vadede vi tilsidst i det skrækkeligste Søle paa Veien over en Miil til Schandau. De kan ikke tro, hvad det var for en Nydelse at komme i Qvarteer efter en saadan Tour, faae tørre Klæder paa og vederqvæge sig med et godt Glas Viin. Jeg har ikke i lang Tid været saa opløst, da vi marscherede yderst skarpt. Ikke destomindre, næste Morgen Kl. 4 purrede vi ud og Kl. 5 sade vi paa Vognen, der førte os til et lille Vandfald, hvorfra vi tilfods gik over Kuhstall, en mærkelig Formation i Klippen, ligesom en stor Buehvælving, Klein Winterberg og det høie Gross Winterberg, hvorfra vistnok den deiligste og pompøseste Udsigt haves i den hele Egn. Efter en Times Tids Ophold vandrede vi atter over Prebisthor til den bøhmiske Grændse, hvor vi indtraf Formiddag Kl. 10¹/₂ efter en vældig Marsch og Kl. 11¹/₂ afgik vi med Dampskibet til Prag. Uagtet alt det Yndige vi havde seet i det fortryllende sachsiske Schweitz, tabte Elbomgivelserne dog ikke Noget i Interesse for os. De bøhmiske Bjerge udmærke sig ved deres rige Vegetation og naae stundom en temmelig anseelig Høide. Langs med Floden saae vi paa Bjergene Ruiner af gamle Borge, Viin-

haver og en utallig Mængde Frugttræer. Nogle Mile fra Prag lagde Dampskibet til Land og vi befordredes derpaa i Omnibusser til Staden. Prag er en By af stor Udstrækning med over 100 Taarne og med en meget malerisk Beliggenhed paa begge Sider af Moldaufloden. Fra den egentlige Stad føre to mærkelige Broer over til Hratschin eller Høiborgen. Den ene Bro hænger i uhyre Jernkæder og er altsaa en Hængebro, den anden er bygget af Steen og prydet med en heel Deel Helgenbilleder. Blandt disse er den hellige Nepomuk den fornemste; han er Stadens Skytspatron og som Følge deraf tage alle forbigaaende Mandfolk Hatten af, medens Fruentimmerne korse sig. Nepomuk ligger begravet i Domkirken paa Hratschin i en yderst pragtfuld Sølvkiste, som deels bæres deels omgives af Engle og Helgene af puurt Sølv. Paa Hratschin ligge Kejserens Palladser, Erkebiskoppens Pallads og flere andre Slotte. Prag er fuld af Kirker, Klostre og Præster. Paa Gaderne møder man idelig en Mængde Munke i deres Kutter, nogle med meget stort Skjæg. Mærkeligt nok spotte næsten alle Folk Munkene, fordi de istedetfor at bestille noget Ordentligt drikke sig fulde og i det Hele føre et meget verdsligt Liv. Særdeles agtværdige ere dog de barmhjertige Brødre og Søstre, som forestaae store Hospitaler for Syge af alle Religioner. Saasnart man ankommer i et Hotel, møder i Reglen næste Morgen en barmhjertig Broder, for at bede om en Skjærv til Hospitalet, der alene underholdes ved frivillige Gaver. Prag er iøvrigt en By, hvor den Reisende er udsat for Prelleri og hvor man let kommer i slette Hoteller, da de faa gode næsten altid ere overfyldte. Jeg maatte t. E. flytte fra det første Hotel til et andet, der dog heller ikke var videre godt. Overalt seer man Spor af jammerlig Armod; Mage til Ureenlighed og Stank i de elendige smalle Gader, som Jøderne beboe, har jeg ikke forhen truffet. Da Jernbanen til Wien desværre endnu ikke var ganske færdig, valgte vi at gaae over Budweis til Linz. Om Morgenen Kl. 3 forlod vi Prag og kjørte uafbrudt til om Aftenen Kl. 8, da vi overfaldtes af et saarædsomt Veir med Torden, Lynild og Regn, at vi bogsta-

velig talt ikke kunde see 5 Skridt fra os. Efter længe at have holdt stille i den øsende Regn og i det sorte Mørke, der kun oplystes af de majestætiske Lyn, fik endelig een af Kudskene fat i en Lygte og ved Hjælp af den naaede vi et Værtshuus, hvor vi maatte vente flere Timer, indtil Uveiret havde sat sig. Først om Morgenen Kl. 4 kom vi til Budweis og Kl. 5 afgik vi med Jernbanen til Linz. Til vor største Forundring bleve Vognene ikke trukne af Locomotiver, men med *Heste*. Banen er nemlig den ældste Jernbane i Tyskland og navnlig anlagt for Salttransportens Skyld. Det havde noget uendelig Komiskt ved sig at kjøre paa Jernbane med Heste. Imidlertid var det ganske moersomt, og da Egnen var smuk, gik Tiden ret godt til om Aftenen Kl. 7, da vi arriverede til Linz. Denne By har en overordentlig deilig Beliggenhed ved den rivende Donau. Fra de høie Bjerge, der navnlig paa den ene Side omgive Byen, har man en herlig Udsigt over Staden, Bjergene og Donauen, der i mangfoldige Bugtninger slynger sig om flere yndige Øer. Paa Freyberget ligger et Jesuiterkloster med en lille meget smuk Kirke, hvor vi bivaanede en ganske besynderlig Gudstjeneste. Dagen iforvejen havde det været den hellige Ignaz's Fest, der er af Betydenhed for Jesuiterne, da Ignaz er Ordenens Stifter. Tilfældig kom vi ind i Kirken og fandt her en Jesuit læsende den hellige Ignaz's Levned for Menigheden. Saasnart Jesuiten havde talt tre til fire Ord, sagde hele Menigheden paa eengang: „Ignaz“ og dermed fortsatte de. Tilsidst remsede Jesuiten en Masse Helgennavne op og ved hvert Navn bad Menigheden høit: „Bete für unser.“ Blot at see en Jesuit vækker Afsky. De ere kulsorte fra Top til Taa og luske omkring med skulende Øjne. Foruden i Linz gives der endnu kun et Par Jesuiterklostre i Østerrig. Joseph den Anden fordrev dem ganske, men nu begynde de at komme igjen. ... Touren fra Linz til Wien er meget smuk. Donau bugter sig imellem Bjerge, bedækkede med prægtige Klostre, Borgruiner o. d. Omtrent midtveis ligger en „Strudel“ eller en Hvirvel, hvor mange af Flodskibene gaae tilgrunde. Med Dampskibet hopper man ganske let derover. Hvirv-

len opstaaer ved en Klippe midt i Floden, paa Klippens Top er reist et Crucifix tæt ved et gammelt Taarn, der nu ligger i Ruiner.

Fortsættelse 8de September 1845.

I yderst slet Veir, Regn, Blæst og Kulde holdt jeg mit Indtog i Wien. Kauffmann og Nordmanden vare ankomne Dagen forud og havde allerede taget privat Logis. Efter et Par Dages Forløb tog jeg ogsaa Privatlogis i Byen og fik et meget smukt Værelse, som Professor Scharling fra Kjøbenhavn just forlod. Wien er en ganske eiendommelig Stad. Den har mere end 30 store Forstæder, medens den indre By kun er temmelig lille. Gaderne ere ikke brede, men yderst reenlige og fulde af prægtige Boutikker. Kun maa man tage sig meget iagt for ikke at blive overkjørt; Fjakerkudskene dreie med den største Hurtighed om Gadehjørnerne, og det gjælder derfor om at have Øine og Ører med sig. Midt i Byen ligger den majestætiske, gammelgotiske Stephanskirke, der dog som de fleste af Middelalderens Pragtbygninger er ufuldendt. Den var bestemt til at have to Taarne, men det ene er kun halvfærdigt; alene at bygge det ud vilde koste flere Millioner. Man kan da tænke sig, hvad Kirken selv har kostet. Byen har naturligviis mange Seeværdigheder, Samlinger og deslige. Maler Blunk, til hvem jeg havde Brev fra Borgaard, førte mig og en heel Del andre Danske omkring; eengang vare vi ikke mindre end 10 Danske i en Omnibus. Vi gjorde Udflugter til det herlige Lystslot Schönbrunn, hvor der bl. A. findes et stort, prægtigt indrettet Menageri. Dyrene staaer i Bure eller Indhegninger, som danne en Rotunde. Midt i Rotunden er en Bygning fuld af Fugle m. m. En anden Gang toge vi ud til en lille By, der ligger ved Foden af den høie Bjergkæde Kahlenberg, som er Afløbet af de mæriske Alper. I Byen bestege vi smaa Heste og rede op ad Bjerget mellem frodige Viinhaver. Fra Toppen af Bjerget saae man ud over den umaadelige Keiserstad og i Baggrunden hævede sig de steieriske Alper med det skyhøie Schneeberg; til Venstre for os laa Donauen, og paa den

anden Side af Floden en Slette, der strakte sig lige til Karpaterne, hvis Omrids vi tydelig øinede. Paa denne Slette holdtes de mærkværdige Slag ved Wagram, Aspern og Eslingen. Bag os laa Leopoldsbjerget, hvorfra den polske Konge Johan Sobiesky rykkede ned med sin Hær, da han fordrev Tyrkerne fra Wiens Mure, og længere borte det imponante Munkekloster Klosterneuburg. Til det sidstnævnte Sted gik vor Vandring, men neppe havde vi naaet Klosterkjelderens, hvor den bekjendte Klosterneuburger Viin udskjænkes, før et vældigt Regnskyl med Lynild og Torden mødte os. I en Fart vare alle lukkede Vogne optagne og vi maatte beqvemme os til at blive Natten over i et Kaffeuus, hvor der kun fandtes tre Senge. Da vi vare sex, gjordes der Anstalt til, at tre af os kunde ligge paa Gulvet, hvilket gav Anledning til tusinde Løier. Tidlig næste Morgen stode vi op og vandrede langs med Donauen omtrent 1 Miil, hvorpaa vi i en Vogn toge til Byen. Med Jernbanen gjorde vi andre Udflugter til Baden, Brühl og Mödling, hvor man overalt mellem Bjergene træffer yndige Dale. I Wien besøgte jeg med Blunk en dansk Familie, Enken efter Confessionarius Liebenberg, hvis Datter er gift med en tydsk Dr. Block. Jeg tilbragte der en meget behagelig Aften. Naturligviis hørte jeg ogsaa Strausz spille og gjorde Ronde i alle Ølhuuse i „den grønne Sidsken“, „den gyldne Struds“ o. s. v. Paa det sidste Sted var jeg saagar til Bal, for at see, hvorledes det gik til; Forsamlingen var just ikke meget stor, men Tonen var meget ugeneert. Herrerne dandsede i Frakker og Støvler og man røg Tobak i Balsalen og alle tilstødende Værelser. Flere af mine Landsmænd forsøgte at dandse, men det lykkedes kun Faa at erholde Damer; i Almindelighed vilde Herrerne ikke tillade det. De sagde, at de dandsede selv med dem. Jeg besøgte ogsaa et høist pragtfuldt Ølhuus, der for nogle Aar siden er bygget i en af Forstæderne. Salen er uhyre stor og Loftet hviler paa Søiler. Herrer og Damer sidde her i broget Vrimmel og drikke Øl. Den Aften, jeg var der, spillede den bekjendte Schröder med sin Bande (Schröder er Lanners Efterfølger) og mellem

Musiknumrene sang et Chor af 20 Mandstemmer. Alt gik meget godt, og Publikum var i Enthusiasme. Paa Burg-theatret var jeg adskillige Gange og morede mig særdeles, efterat jeg havde vænnet mig lidt til den fremmede tydske Maneer. Wien har en uhyre Mængde offentlige Forlystelsessteder og især Kaffeer. Man mærker der, at man er rykket Orienten temmelig nær. Kaffe nydes til alle Tider af Dagen og er egentlig Hoveddrikken. I Pest i Ungarn var der for en Tid siden næsten Oprør, fordi Værterne i Kaffeerne havde forhøiet Prisen paa Kaffen med omtrent 1 Skilling dansk pr. Glas; Kaffen drikkes nemlig her næsten altid af Glas. Paa Gaderne møder man idelig Grækere, Armeniere, Dalmatiere og andre Folk fra Syden og Østen i deres eiendommelige rige Dragter. Efter omtrent 3 Ugers Ophold i Wien tog vi med Jernbanen til Steiermark; paa et Sted afbrydes Jernbanen ved et mellemliggende høit Bjerg Semmering omtrent 4000 Fod, over hvilket man maa kjøre. Veien er et sandt Kjæmpeværk; den føres i Zikzak og med en jævn Skraaning op til Toppen. Vi vare nu komne i et Alpeland og havde en yndig Tour gennem Mürzdalen til Gratz. Vi standsede her omtrent en Dag, gik derpaa over Leoben til det bekjendte Badested Ischl. Jeg kan ikke sige, hvor Steiermark er et fortryllende Land; Alperne staae ikke her raee og vilde, men i Reglen ere de smukt afrundede og bevoxede med Skove, ja paa mange Steder dyrkede. De see ud som meget høie Bakker, men man troer ikke, at de ere saa høie, som de virkelig ere. Forsøger man derimod paa at bestige dem, faaer man det nok at føle. Mellem Leoben og Ischl saae jeg de første Bjerge belagte med Snee og Iis; det var ganske eget at kjøre i Dalen i en brændende Hede og foran sig see slige Ismarker. Paa flere af Bjergene i Kärnthn havde det sneet et Par Dage før. Jo mer vi nærmede os Ischl, desto imponantere blev Naturen; ved Hallstadt kjørte vi forbi en Bjergsøe, der begrændses af Bjerge, blandt hvilke en Kjæde var næsten 10000 Fod høi. Paa Toppen skinnede en vidtstrakt Gletscher. Allerede denne Søe gav mig en tydelig Forestilling om

Bjergsøerne i Schweitz. Fra Ischl, som ligger midt imellem høie Bjerge og som om Sommeren har flere Badegjæster, end Indvaanere, toge vi først over Traunsee til Vandfaldet ved Traun og videre til St Wolfgang Sø og bestege i Nærheden deraf et 5600 Fod høit Bjerg. I Værtshuset forsynede vi os med Kort til Natteleie i et Huus, som er bygget paa Toppen af Bjerget til Beqvemmelighed for Reisende. Foruden Kauffmann og Nordmanden ledsagedes jeg af Dr. Mayer fra Wien. Det var en meget heed Eftermiddag, men Veiret var uroligt, og vi betænkte os længe, om det ogsaa vilde lønne Møien at stige op; thi blev det Regn og Taage, naar vi vare paa Toppen, vilde vi naturligviis ikke kunne see det Mindste. Endelig toge vi en rask Beslutning og gav os trøstigt paa vor Vandring, forsynede med Alpestokke og med vore Overfrakker. Veien gik op forbi brusende Vandfald, der paa mange Steder næsten vare lodrette; paa denne Tid af Aaret er Vandmassen dog langt fra ikke som om Foraaret. En lang Strækning af Bjerget var bevokset med Skov. Af og til aabnede der sig pragtfulde Udsigter over den nedenfor liggende Dal og de omgivende Bjerge; efter at have steget et Par 1000 Skridt naaede vi de første Sennerhytter, hvor Sennerpigerne ligge hele Sommeren og vogte Hjordene. Skoven tog nu mere og mere af og Kulden mere og mere til. Efter en steil og meget besværlig Optigen kom vi til de sidste Sennerhytter omtrent paa 4000 Fods Høide, hvor en iiskold Blæst afkjølede os ganske artig. Vi toge nu vore Overfrakker paa og gik videre; Udsigten lønnede allerede fuldkommen vore Anstrengelser. Solen sank netop ned bag de utallige Alpetoppe, der laae foran os og kastede et vidunderlig deiligt Skjær over den uhyre Alpekjæde. En saadan Solnedgang glemmer man aldrig. Træerne forsvandt nu aldeles og Græsset næsten ogsaa. Kulden og Blæsten tiltog i en betydelig Grad og vi havde endnu en lang Strækning at tilbagelægge. Afstanden skuffede os idelig; vi troede at være Toppen nær, men pludselig saae vi en ny Klippevæg for os. Først efter at have steget uafbrudt og stærkt i $3\frac{1}{2}$ Timer stode vi ved Værts-

husets Dør og ilede glade ind, for at forfriske os. I Kakkelovnen brændte en lystig Ild og ved en Kop Kaffe forglemte vi snart vor Mathed. Det var ret hyggeligt saaledes at sidde 6500 Fod over Havets Overflade luunt og godt, medens Stormen udenfor hylede bestandig stærkere og stærkere. Om Morgenen Kl. 4 vare vi paa Benene, for at see Solen staae op; det var saa koldt, at vi maatte indhylles i vore Sengetæpper og dog kunde vi kun holde ud at være 5—10 Minutter i Kulden. Et pragtfuldere Syn har jeg aldrig seet, heldigviis var Luften dog temmelig reen paa nogen Taage nær mellem Bjergene. Lige neden under os var en uhyre Afgrund og til alle Sider Bjerger mellem 5—10000 Fod. Isærdeleshed bagved os hævede sig en lang Bjergstrækning, bedækket med Gletschere og Sne. Mellem Bjergene kunde man tælle ikke mindre end 19 Søer. Nedstigningen var egentlig langt interessantere end Opstigningen, hvortil endnu kom, at Besværligheden derved var betydelig ringere. Jo længere vi kom ned, jo varmere blev det og tilsidst, da vi stege ind i Dalen, var Heden næsten utaalelig. I en Baad satte vi derpaa over en yndig Sø og fortsatte Reisen til Salzburg. Da Byen selv frembyder mange Seeværdigheder og Omegnen endnu flere, opholdt vi os her i 5 Dage. Lige over Byen ligger paa en Klippe en meget gammel Fæstning, fra hvis Taarne man har den herligste Udsigt over Byen, Floden, den frugtbare Omegn, en Deel af Baiern o. s. v., Sletten begrænses af meget høie Bjerger, der tildeels ere belagte med evig Sne og Iis. Som Følge af Bjergenes Nærhed er Climaet meget foranderligt og ustadigt i Salzburg; fornemmelig naar det sneer paa Bjergene, er Kulden følelig. Overhovedet er det mærkeligt nok, hvorledes man skuffes, naar man troer, at Climaet i Østerrig og Baiern er uden Sammenligning bedre, end hos os. I Wien var det næsten hele Tiden under mit Ophold meget koldt og raat; hele August Maaned har ikke været god, September lader til at blive bedre. Fra Salzburg besøgte vi det berømte Saltværk i Hallein. Vi iførtes en hvid Bjergmandsdragt og vandrede med to Førere ind i Stollerne; for at komme i de dybere Stoller, rutscher

man ned ad en skraa Bane, Herrer og Damer uden Forskjel. Man sætter sig ned og holder sig ved et Toug og saa gaaer det med stor Hurtighed ned ad. Nede i Gruberne er en underjordisk Sø, belyst med en stor Mængde Lamper; vi fore over den i en Baad og fortsatte vor Vandring, indtil vi endelig paa en lille Vogn kjørtes ud igjen i det Frie. Det var en meget interessant Tour. I Nærheden besaae vi et deiligt Vandfald ved Golling; Vandet kommer paa een-gang ud af Klippen, formodentlig fra en underjordisk Sø, og styrter i yndige Buer ned i Kløfterne. Opholdet i Salzburg var særdeles behageligt; Folket er gemytligt, Omegnen uforlignelig og Hotellerne baade gode og billige. München er vel ogsaa et billigt Levested, men Omegnen er styg og Byen selv, med Undtagelse af de hist og her liggende Pragtbygninger, lidet interessant. Det er fast utroligt, hvor Kong Ludvig har bygget; han opfører for Øieblikket en ny Kirke, en Basilica, der i Pragt turde søge sin Lige. Loftet i hele den øvre Deel af Kirken har Guldgrund med de skønneste Zirater. Søilerne ere af graat Marmor og imellem Capitælerne og Loftet ere legemsstore Frescomalerier, der gjøre en pompøs Virkning. — Dog jeg maa slutte; idag den 12te Septbr er jeg i den herlige gamle Stad *Nürnberg*; i Eftermiddag eller i Morgen gaaer det videre ad Strasburg eller Frankfurt til; om en Maanedes Tid er jeg med Guds Hjelp hjemme. Det er uvist, om jeg skriver mere; i Bonn venter jeg Breve. Lev Alle vel; snart kjæreste Moder haaber jeg, at De skal see

Deres altid inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Venedig den 8de Marts 1846.

Min kjære Worsaae!

Jeg har oftere, end De maaske troer, tænkt paa Dem, ingensinde mere, end naar vi saae Broncesagerne i de tyske Samlinger. Det bedste, vi have seet, er upaatvivlelig i

Wien; ved Herbsts Mellemkomst og Interesse for Sagen fik vi udvirket, at Tegninger af 11 af de os vigtigste Stykker blive udførte i naturlig Størrelse og ville komme hjem. Da Herbst vilde betale Tegningerne, vilde Arneth ej modtage Betalingen og Herbst fik det drejet derhen, at det bliver Foræring til MHE — i det mindste de fleste. Det var en vanskelig Sag at komme til at see, hvad den gode Kammeraad Reutze havde, thi deels har nok aldrig hans Sager været i Orden, deels vare de ved Flytningen og hans Mistænkelighed komne i stor Confussion, og for at faae nogle sjældne Stykker havde han flere Gange kjøbt allerlejt. Med alle hans Besynderligheder har denne Mand dog noget nobelt, noget som jeg holder af, men paa den anden Side har ikke altid hans Syn staaet ham bi. Ogsaa troer jeg, at et Par Gavtyve af Mynt- og Antiquitetshandlere undertiden har faaet ham til at kjøbe Stykker, som han anseer for store Skatte, men som ere Tvivl underkastede. Imidlertid er det vist, at han har meget sjeldne og gode Mynter og udentvivil har havt endnu flere. Gemmerne fik jeg see hos den, der har dem i Pant; de vare 97 Stk., men ikke mange os tjenlige. En Hovedsag, som De ikke har ytret det mindste om og som jeg ikke ahnede, idet jeg troede, at han ligesom min Ven Devegge stod *allene*, i alt Fald kun havde en gammel Broder, der ej trænger, er, at han har en Søster, som han holder af, og som er en fattig Præsteenke, der har havt 9 Børn og adskillige Børnebørn. Hun lever og flere af hendes Afkom ligeledes; dette forandrede meget Stillingen; jeg troede, han maaskee vilde vise Grev Schack en eller anden Opmærksomhed, det vil han og, men Søsteren og Broderen laae ham mere paa Hjertet. Det, som virkede, var, at jeg forestilte ham, at gjorde han slet ingen Anstalter vilde alt, hvad han havde samlet, blive Rov for Wiens Mynthandlere og Marschandiseere. Jeg maatte søge at forene hans Arvingers og vore Samlingers Interesse, og tillige for at faae ham til at handle rive ham noget ud af den værste Pengeklemme. Jeg har nøje overvejet Sagen; det vilde ikke forundre mig,

om han, dersom han havde nok af Penge, istedenfor at betale Gjæld blev forlibt i nogle Mynter og købte dem eller betalte i Dag Aagerkarlen og kom igjen i Morgen i Handel med samme Mand (det er en stor Mynthandler). Derfor maatte der handles efter Omstændighederne; han havde allerede selv halv besluttet at opgive at samle paa en egen Slags sjeldne og kostbare græske Mynter, hvoraf vi have lidet; jeg købte ham det Slags aldeles af, hvorved han fik Fl. 1200 imellem Hænderne, og fik ham til at gjøre et Testamente, der indeholder nogle Punkter, der kan blive meget nyttige for vore Samlinger, det kommer an paa Fremtiden og hvorledes Stillingen bliver. Jeg vil af Hjertet ønske ham alt godt, og dertil henhører, at han en Gang, dersom han bliver i Wien, maae faae en hastig Død, som ej heller er usandsynligt. Han ønsker en Stats-calender for 1846 og en gammel Selskabs Visebog omtrent fra 1790—1800 indeholdende Rahbeks, Abrahamsons etc., Datidens Drikkeviser. Vis mig den Tjeneste at købe disse to Bøger, couverter dem til Kammerraad Reutze og føj der udenom igjen en Couvert til det danske Gesandtskab i Wien og lad min Broder Commandeurcapt. faae denne Pakke. Jeg har bedet ham igjennem Langeman eller Dankwart at fragte den paa en god Maade til Wien. Jeg vil gjerne gjøre Reutze en lille Fornøielse; jeg veed, dette vil være ham kjert at erholde disse Bøger. Castenskjold reiser hjem i næste Maaned; derfor lad det gaae til Gesandtskabet. Vi have af Berlings Aviser seet, at Bogen om Blekings Monumenter er udkommen. Lev vel siger

Deres

Thomsen.

P. S. Hils alle gode Venner og siig Strunck, at efter Tour faaer han igjen Brev fra mig. Dette er skrevet i et raakoldt Værelse under Afbrydelser.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Begyndt Kjøbenhavn d. 19de Marts 1846.
Sluttet den 27de Marts efter flere Afbrydelser.

Høistærede Hr. Etatsraad!

De har ikke en eneste Gang paa Deres Reise hørt directe fra mig og det uagtet De var saa god at skrive til mig flere Gange, da jeg ifjor var i Tydskland. Jeg vil derfor ikke undlade længere at skrive Dem til, isærdeleshed da jeg for Øieblikket virkelig føler Trang til at meddele Dem lidet om forskjellige Ting, der, som jeg troer, muligen vilde interessere Dem. Til min store Fornøielse har jeg af Deres Broder erfaret, at Sagen i Wien efter mange Besværligheder skal være tilendebragt. Jeg kan bedst af Alle have en Mening om, hvor vanskelig det maa have været, da jeg jo selv kjender lidt til Manden og Forholdene. Blot det ikke har kostet Dem for megen Anstrenghed! Jeg er imidlertid meget nysgjerrig efter af Dem selv at høre det Nærmere. Iøvrigt er jeg særdeles taknemlig, fordi mine Hilsener og Smaacommissioner til mine Bekjendte i Tydskland ere rigtig besørgede, men jeg veed ikke ret til hvem jeg specielt maa henvende mig, nærmest maaskee til Herbst. Og hans Søster, som saa pludselig er bleven gift! De kan tro, det har vakt Sensation her i Staden. Hvad der forresten kan være passeret af Nyt og Mærkeligt hos os, vil jeg ikke her fortælle, da De formodentlig fra andre Sider faaer fuldstændigere og bedre Efterretninger. Jeg vil isærdeleshed holde mig til den antiqvariske Verden, om jeg nu endog derved kommer til at fortælle Dem mer om mig selv, end det strengt taget er passende. Men jeg veed, at De dog har Godhed nok for mig til at oversee dette; desuden er De heller ikke saa ganske udenfor det, jeg vil fortælle.

Ikke længe efter, at De var reist, udgav jeg mit Skrift om de „blekingske Mindesmærker i deres Forhold til de øvrige skandinaviske og europæiske Oldtidsminder“. Da jeg overbragte Kongen et Exemplar, modtog han mig med

særdeles Naade. Han talte længe med mig om forskellige Ting og spurgte mig tilsidst om jeg ikke havde Lyst til at reise i Sommer. Jeg sagde da, at det var min Hensigt at tage op til Norge for at have seet hele Skandinavien, inden jeg foretog min store Reise til Rusland. Ja det, meente han, kunde være godt nok, men om jeg ikke havde Lyst til at besøge *Skotland*? Jeg svarede naturligviis, at dette vilde i høj Grad interessere mig, da det var saa rigt paa Oldtidsminder og da Nordboerne fra ældgamle Tider havde huseret saa stærkt overalt der og endog stadig havt Bopæle i den nordlige Deel og paa de omliggende Øer. — Ja, om jeg da ingen Forbindelse havde i Skotland? I dette Øieblik kom jeg i Tanker om at sige, at Hertugen af Sutherland rigtignok ifjor havde tilbudt Oldskriftsselskabet at ville assistere af al Magt, naar der kom en nordisk Antiquar til hans Besiddelser i Høiskotland. Men det var jo fortræffeligt — udbrod Kongen, det er en Leilighed, man dog virkelig ikke bør lade gaae fra sig, hvorfor har De ikke før talt derom? Fordi D. M. det er meget dyrt at reise i Skotland og det neppe vilde kunne nytte at komme med nogle faa Pund i Lommen til en engelsk Hertug, der har mellem 3 til 4 Millioner om Aaret, selv om man var indbudt. Ja, smaaloe Kongen, det er sandt nok, men Rafn har dog vel ikke afslaaet Indbydelsen; hvad siger han? Han siger det Samme, som jeg, at det var jo herligt, hvis det kunde skee, naar det blot ikke var Pengene om at giøre. Ja, svarede Kongen, det kan der vel blive Raad for; det er en Sag, der interesserer mig, kom De kun med en Ansøgning. — Et Par Aftener efter traf Kongen sammen med Rafn hos Moltkes; han gik da hen til Rafn, spurgte ham nærmere om Hertugen af Sutherland og sagde, at han ønskede, at jeg skulde afsted; hvad Pengene angik, vilde han nok sørge for det. Jeg indgav da min Ansøgning, som jeg overbragte ham med den Bemærkning, at jeg rigtignok søgte om ikke mindre end 1000 Rbdlr., da Landet jo var dyrt at reise i; og da jeg tillige skulde bereise Norge, hvor det jo ogsaa var dyrt; 1000 Rbdlr var jo desuden ikke stort Mere, end 100 Pund. Kongen fandt jo

det var noget stærkt, men han indrømmede, at det var forbundet med store Bekostninger at reise i de nævnte Lande. Imidlertid mente han, at jeg helst maatte strax tage op til Skotland, for at komme saa vidt omkring der, som muligt; det kunde jo dog være at jeg maaskee tillige kunde komme over til Irland. Han sluttede med, at jeg gjerne kunde skrive over, at jeg vilde komme. Kongen sendte da uden Ophold min Ansøgning ved Rescript til Finantsernes Betænkning med Tilføiende, om Summen ikke kunde være mindre. Finantsdeputationen ansaae det dog ikke for muligt at gjøre Reisen billigere, men alligevel fik jeg dog kun ved Resolutionen, der faldt neppe 8 Dage efterat jeg havde indgivet Ansøgningen, 800 Rbdlr. extraordinært af Finantskassen, saa jeg altsaa senere endnu kan søge det egentlige Reiestipendium. Imidlertid trøstede Vedkommende mig med, at jeg let vilde faae et Tilskud, naar jeg først var borte og afgav nogle Rapporter til Kongen. Til Irland maae jeg see at komme; jeg agter derfor allerede at reise herfra i Mai. Fra Oldskriftselskabet er der afgaaet Brev herom, underskrevet af Kronprindsen, til Hertugen; det er sendt til Grev Reventlow i London, for at han personlig skulde overbringe det. Tillige har Rafn skrevet til Hertugens Broder, for at skaffe mig behørig Assistance ved Udgravninger o. d. Jeg glæder mig naturligviis overordentlig til en Reise, der, som jeg haaber, skal bringe mig rigt Udbytte, ikke at tale om, at jeg faaer Sproget godt i min Magt. Jeg maa nu foreløbig tage dygtige Lectioner deri. Det er mig dobbelt kjært, da jeg saa aldeles uventet kommer afsted; jeg begynder at sande Deres Ord til mig: „Pas De paa, De kommer nok afsted.“ Jeg kan ikke nægte, at Lykken hidtil har været mig saare gunstig. Kronprindsen synes at interessere sig Noget for denne Tour, hvilket vel deels har sin Grund i, at han selv har været i Skotland, deels deri, at De maa specielt have anbefalet mig til ham under Deres Ophold i Odense. Jeg mærkede det allerede strax efter hans Ankomst til Staden, thi den første Formiddag sendte han Bud efter mig, for at vise mig den udmærkede Flintkniv,

hvorom der nok er skrevet til Dem. Han vilde levere mig den til Museet, men spurgte mig dog, om han skulde levere den til Etatsr. Rafn, der havde sagt ham, at han i Deres Fraværelse stod for Museet. Jeg svarede, at han i saa Fald rettest maatte levere den til Rafn; ja, sagde han, men jeg vilde alligevel ikke gjøre det, før jeg havde talt med Dem. Jeg fik med det Samme Leilighed til at levere ham et Par Bøger; jeg skal nu op til ham igjen, inden jeg reiser. Rafn lod til at være lidt stødt over, at Prindsen havde sendt Bud efter mig. Imidlertid takker jeg Dem oprigtigt for Deres Omsorg for min Fremtids Vel; Kongen sagde mig ogsaa Ting, der vare af saa directe Natur, at han ikke vilde have fremført dem, naar De ikke havde givet ham Anledning dertil. Det er ingen Sag at komme frem, naar man har en let banet Vei for sig. Da jeg veed, det vil moere Dem, skal jeg endnu dog tilføie, at min Afhandling: „Die nationale Alterthumskunde in Deutschland“ for Øieblikket oversættes, saa at den rimeligviis vil udkomme her i Løbet af 14 Dage til 3 Uger. Paa Dansk indrykkes den senere i Annalerne. Den vil neppe smage Tydskerne; i en Indledning viser jeg nemlig Samlingernes daarlige Beskaffenhed og i det Hele Oldtidsvidenskabens lave Standpunkt; dernæst giver jeg en Udsigt over de tydske Samlinger og Resultaterne af dem, hvorved jeg for første Gang søger at systematisere hele Tydsklands Oldtidsminder, idet jeg gaaer ud fra de antiqvariske Forhold i Skandinavien. Efter fremdeles at have omtalt Gudebillederne og Runestenene i Strelitz, foreslaaer jeg at danne Centralforeninger for de mangfoldige smaa antiqvariske Selskaber. Lisch længes meget efter denne Piece; han skrev endnu om den forleden, da han sendte mig alle Aarbøgerne. Han veed nok, at han kommer til at staae med Palmer i Hænderne.

Med Undtagelse af den ovennævnte fortrinlige Flintkniv er der siden Deres Afreise, saavidt jeg veed, ikke kommet særdeles mærkelige Stykker til Museet; i det Hele er Tilvæksten ikke stor, da det er den daarlige Aarstid; nu vil det snart blive bedre. Fra Sverige har man i antiqva-

risk Henseende heller ikke længe seet noget Nyt. Jeg venter i disse Dage Brev fra Nilsson og Hildebrand. Hildebrand har i Sandhed nok at gøre; jeg seer af de svenske Blade, at han for Øieblikket og indtil videre er constitueret som Rigsarchivar, formodentlig indtil Professor Nordstrøm fra Helsingfors arriverer til Stockholm. Nordstrøm har, som De veed, skrevet et godt Værk „Svenska Samhälls-förfatningen“ og nyder megen Anseelse i Sverige. Rafn arbeider i denne Tid af alle Kræfter paa at faae en *svensk* Afdeling oprettet i Oldskriftselskabet, ligesom den norske, for at faae Oldskriftselskabet til et virkelig nordisk Selskab og et Centrum for Nordisk Oldkyndighed. Dette vilde unægteligt være overmaade ønskeligt, men Gud veed, om de Svenske ret ville gaae ind derpaa. Mærkværdigt nok er det, at Nordmændene ere saa ivrige i denne Sag. De norske Medlemmer arbeide ufortrødent og have allerede nedsendt forskjellige Afhandlinger til Annalerne. Gid dette fremdeles maae vedblive! — Det svenske Dampskib er nu begyndt at gaae og man seer allerede adskillige Svenske her. Iforgaars traf jeg en yngre Broder af Lindfors i Lund; han fortalte mig, at Nilssons Datter er bleven forlovet med Mag. Liljeborg, der er Nilssons Docens, og at hans egen Søster er bleven forlovet med en Mag. Andersson. Det er dog ikke den Andersson, som De kjender og som ofte har været herovre; denne er yngre og hvis det er ham, jeg traf ifjor i Dresden og Sachsisk Schweitz, da er han ikke meget behagelig.

De lever nu under Italiens deilige Himmel og vandrer hver Dag mellem Roms uhyre Kunstskatte. Jeg skal ikke nægte, jeg ønskede mig i dette Øieblik ved Deres Side, for ved Dem at indvies lidt mere i Maler- og Billedhuggerkonstens Historie og Mysterier, ikke at tale om, hvor interessant det vilde være tilsammen at conferere om Analogierne og Ulighederne mellem de romerske og vore Oldsager. Men jeg haaber, at det ikke skal blive ganske uinteressant, naar vi til Efteraaret jævnføre Iagttagelserne fra Nord og Syd. Var jeg i Deres Sted, besøgte jeg med det Samme Grækenland, da De jo ikke er langt derfra. Hvo

veed, om De nogensinde mere kommer saa langt mod Syd og Athenen! De kan, som Antiquar og Kunstkjender ikke være bekjendt at lade Grækenlandstouren fare. Om De nu ogsaa blev et halvt Aars Tid længere borte, end De havde bestemt fra først af, var det da saa forfærdeligt? Jo længere De bliver borte, desto bedre for Deres Helbred; De kan tidsnok komme tilbage til de tusinde og atter tusinde Ting, der vente Dem. Imidlertid samler der sig Materiale til den nye ethnografiske Samling, Galathea kommer hjem, Localet er istandsat — kort sagt Alt ligger parat til Dem, istedetfor at De nu dog maae afvente saa mange Ting; det er naturligviis bedst at gjøre det Hele paa eengang. De vil altsaa see, at Samlingen endogsaa har godt af, at De ikke kommer for hurtigt hjem. Oldsag Museet trænger jo heller ikke til en uopsættelig Hjælp og endnu mindre vel Myntkabinettet. Sorterup arbejder nok stadig paa Cataloget over Museet; han lader til at være ret rask og venter formodentlig snart at see sit Huus formeret. Jeg vil ønske for ham, at den Historie maa blive vel overstaaet for ham. Baade han og Strunk have nu begyndt med Archivet; der var forleden Aften Samling af den topografiske Comitee i Oldskriftselskabet hos Rafn. Jeg troer, at Enden paa det blev, at Comiteen opløste sig; den har nok heller ikke havt Leilighed til at virke stort. Bibliotheket skal ligeledes med det Første bringes i Orden, hvorved et længe følt Savn vil blive afhjulpen. Kunde Bibliotheket og Archivet blive saaledes indrettet, at man der kunde have smaa antiquariske Sammenkomster og underholde sig med de nyest indkomne Bøger, Tegninger o. d., vilde det være særdeles behageligt.

Jeg haaber Herbst erindrer mig lidt med Afbildninger af Sager, der ere analoge med eller oplysende for vore nordiske. Jeg skal naturligviis være ham til Gjentjeneste. Maa jeg bede Dem bringe baade ham og Engelhardt en venlig Hilsen. De har saamange Breve at skrive selv, at jeg ikke vil bede Dem besvare denne Skrivelse, isærdeleshed, da jeg jo snart skal afsted. Imidlertid skal jeg nok, hvis jeg, som jeg haaber og ønsker, kommer til London,

opsøge Hr. C. R. Schmidt, Hawkins og Deres andre gode Venner og fortælle dem hvad jeg veed om Dem. Kunde jeg blot være en 8 Dage i London! Men de Penge, de Penge; man faaer nu at see, hvorledes det gaaer. Jeg tænker at faae en aaben Anbefalingsskrivelse fra Oldskriftselskabet, undertegnet af Kronprindsen; det er jo aldeles Nødvendigt i England at være anbefalet, men forresten haaber jeg at blive anbefalet fra Mand til Mand. Jeg agter om muligt at besøge Ørkenøerne, Hebriderne, Man m. m.; Kongen paalagde mig specielt at eftersee de Støtter i Skotland, hvorpaa Dr. Clement har fundet Elephantfigurer; De veed Clement har heraf villet vise, hvor ældgammel en Forestilling Elephanten er i Norden, og dette indeholder Grunden til, at man senere oprettede *Elephantordenen*. Kongen lod dog ikke til at være forvissat om Dr. Clements Troværdighed.

Med de oprigtigste Ønsker om, at De, kjære Hr. Etatsraad, maa i alle Henseender styrket og vederqvæget vende tilbage fra Deres interessante Reise, og i det glade Haab, at vi da atter skulle samles, forbliver jeg altid

Deres inderlig hengivne og forbundne

J. J. A. Worsaae.

P. S. Lige i Begreb med at forsegle mit Brev, modtog jeg Deres fra Venedig, hvorfor jeg hjertelig takker Dem. Det glæder mig ret, at Sagen med Reutze er bragt i Orden. For mig omtalte han rigtignok engang ganske løselig en Søster, men paa den Maade, som om hun forlængst var død og borte; jeg vilde da ikke siden spørge ham ud af Frygt for at vække ubehagelige Erindringer hos ham. At han havde en Broder her hjemme, nævnede han ingen-sinde med et Ord. De veed selv, hvor besynderlig Manden i mange Henseender er. De omskrevne Bøger skal jeg uden Ophold besørges indkjøbt og afsendt paa den af Dem opgivne Maade. Herbst takker jeg særdeles for hans Iver og gode Assistance i Wien. Jeg glæder mig ret til, at disse Tegninger komme hertil; der er virkelig interessante Ting

imellem, kun Skade at man har saa ufuldstændige Efterretninger om Findestederne. Deres Broder, Commandeuren, der var saa god at bringe mig Deres Brev i dette Øieblik bad mig sige Dem, at han om et Par Dage skulde skrive Dem til og meddele Adskilligt. Deres anden Broder Assistenten traf jeg igaar udenfor Porten, han saae rask ud. At dette Brev ogsaa maa træffe Dem rask, ønsker ingen mere, end Deres

W.

I dette Moment modtog jeg endnu fra Kongen af Sverige en Guldmedaille med hans Brystbillede for mit Skrift om Bleking, hvilket langtfra er mig behageligt. *Jeg beder Dem ikke at tale om det.*

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

London den 7de Juni 1846.

Kjæreste Moder

Da det just er Søndag og da som Følge heraf alle Samlinger og Forlystelsessteder m. m. ere lukkede, vil jeg benytte Tiden til at lade mine Kjære i Hjemmet vide Lidet om, hvorledes jeg har havt det paa Reisen. Fra Kjøbenhavn til Kiel var Veiret i Begyndelsen ret godt og Søn rolig, men ud paa Natten fik vi en temmelig haard Storm med høi Søgang, saa jeg blev ganske alvorlig søsyg. Om bord paa Dampskibet vare ogsaa to, der vilde gaae til London, men ad en anden Vei, nemlig til Lands over Ostende, Generalkrigscommisair Wiborg, Deputeret i Admiralitetet og en Mechanicus Lund, der skal overtage i Tiden Gamst's Støberi, og som jeg tidligere har seet hos Fru Starinsky. Da vi kom til Kiel om Morgenen var jeg temmelig ødelagt efter Søsygen, og da det endnu blæste temmelig haardt, ansaae jeg det ikke for Umagen værdt at gaae directe til Hamburg og derfra med Dampbaaden til London. Jeg lod mit Tøi bringe hen paa et Hotel og gik kort derpaa hen til Professor Hauch der nylig er ble-

ven ansat som Professor i de nordiske Sprog og nordisk Oldkyndighed; for ikke længe siden havde jeg gjort hans Bekjendtskab i Kjøbenhavn, hvor jeg havde viist ham om paa Museet. Han modtog mig med overordentlig Velvillie og lod strax mit Tøi hente paa Hotellet; jeg var da hos ham fra Fredag Middag til Tirsdag Middag og havde det i enhver Henseende særdeles behageligt. Vi besaae ikke alene i Forening Oldsagssamlingen, men vi gik ogsaa til flere af Professorerne og gjorde desuden meget smukke Spadseretoure i Kiels deilige Omegn. Især morede det mig at tilbringe en Aften hos Etatsraad Falck, der, som bekjendt, er en af Hovedanførerne for det slesvigholstenske Parti; jeg fandt i ham hverken nogen synderlig udmærket eller aandfuld Mand. Han søgte meget ivrig at fralægge sig den Beskyldning at have udjaget P. H. Lorenzen af Stændersalen, fordi han talte Dansk; han havde ene gjort det, fordi han ikke vilde lystre ham som Præsident. Bl. A. spaaede han, at den kommende Stænderforsamling i Slesvig vilde blive meget stormende og at man navnlig vilde gaae løs paa Ussings Forslag i Roskilde. Til Hamburg kom jeg om Aftenen Kl. 7; efter at have besøgt en dansk Kjøbmand, til hvem jeg havde et Brev, drev jeg omkring ved Jungfernstieg og traf der i en Pavillon til min store Forundring en cand. med. Fischer fra Helsingøer, som jeg for længere Tid siden havde taget Afsked med i Kjøbenhavn og som jeg troede var paa Veien til Sydamerika. Han gjorde mig strax bekjendt med en meget vakker norsk Familie og forestilte mig kort efter for en Broder til den afdøde Inspektør Møller i Nordgrønland. Han er Kjøbmand her i London og agtede at afgaae med den samme Dampbaad til London, som jeg. Dette vakte naturligviis megen Munterhed, at vi saa uventet dannede en lille skandinavisk Kreds og under alskens Løier tilbragte vi en meget behagelig Aften. Næste Morgen gik Møller og jeg af med den store Dampbaad „John Bull“. *d. 14de Juni.* Paa Elben blæste der en frisk Kuling, men ude paa Havet var det næsten blikstille. En saa deilig Søreise har jeg aldrig havt. Luften var saa klar og reen, som den kunde

være; Søen var næsten som et Speil og Intet generede os uden det maaskee skulde være Varme. Og dette Veir vedvarede under hele Reisen; vi havde under saadanne Omstændigheder fortrinlig Appetit, sov om Natten ligesaa godt i de prægtige Køier, som hjemme, ja maaskee bedre, kort det var en vidunderlig deilig Tour. Kun Skade, at vi slet ingen Damer havde ombord; der var i det Hele taget kun faa Passagerer og blandt dem kun faa, der tiltalte mig. Efter en usædvanlig kort Overfart af ikkun 48 Timer kom vi Fredag Aften Kl. 7—8 til London. Opseilingen af Themsen er særdeles smuk; paa begge Sider af Floden ligge forskellige Byer, hvor der hersker et svært Røre, vi passerede de store Værfter og det store Søhospital i Greenwich og styrede nu gennem en uhyre Mængde smaa Dampskibe og en utallig Masse Handelsskibe. Alligevel var dog Færdselen paa Floden ikke ret begyndt. Efter Møllers Anviisning kom jeg ind i et Boardinghouse i „67 Mortimer Street, Regent Street“ i Vestenden af Byen, hvor alle videnskabelige Samlinger, alle Slottene og hele Adelsens Paladser findes. Prof. Ussing havde rigtignok anbefalet mig et Sted i Cityen, men der boe næsten ene Kjøbmænd, Fabrikanter og Folk, som ikke har nogen Interesse for mig. Og her, hvor kun een Familie beboer et Huus og hvor derfor Udstrækningen er umaadelig stor, giælder det fornemmelig om at boe i Nærheden af det man vil see. Husene ere sjælden mere end 3 Etager høie med Kiøkken og Domestikværelser i Kjælderer; de er i det Hele taget meget komfortabelt indrettede. Strax efter min Ankomst tog jeg til Grev Reventlow, som modtog mig med overordentlig Forekommenhed. Lord Francis Egerton, Broderen til Hertugen af Sutherland og meget berømt som Parlamentsmedlem, var reist paa Landet, men havde efterladt en heel Deel Anbefalingsbreve til mig og tillige udbedt sig underrettet om min Ankomst, da han saa strax vilde komme til London. Reventlow skrev nu til ham, saameget mere som vi vidste, at Lord Egerton vilde komme til Byen om Mandagen (i Dag otte Dage). Om Søndagen spiste jeg hos Reventlow med Wiborg, Lund og den gamle Hambro

og to Dage efter førte Reventlow mig til Lord Egerton. Jeg fandt i ham en vakker, fordringsløs Mand, der levende interesserer sig for Oldsager, idetmindste for enkelte antiqvariske Spørgsmaal. Han gav mig strax nogle Skrivelser til Hertuginde af Sutherland, der boer her i et prægtigt Palads, hvilket efter hans Sigende er et af de fineste Huuse i London, til et Parlamentsmedlem for Skotland, som kjender nøie til de skotske Oldsager o. s. v. Hertuginde har jeg ikke truffet hjemme endnu, men hos Skotlænderen skal jeg spiise til Middag idag Kl. 7 $\frac{1}{2}$ —8. Der dineres her meget sildig, men dog kun paa de finere Steder saa sildig. Hos Lord Egerton spiste jeg i Løverdags og det interesserede mig meget at see den Pragt, der hersker i en engelsk Aristokrats Huus. For det Første eier han en af de bedste Malerisamlinger i London, han har ikke alene eet men flere Malerier af de berømte Mestre af den hollandske og italienske Skole. Paa Bordet var hele Servicen Sølv, vi var omtrent tolv, fordetmeste literære Folk, Directeuren for det britiske Museum o. s. v. og opvartedes af 4 Tjenere, de to med *Pudder* i Haaret. Men Lorden har ogsaa over 100'000 Pund om Aaret, det vil sige over 900'000 Rbdlr. Dansk, og han er dog langt fra at høre til de rigeste. Iøvrigt har jeg været til forskjellige Dineer hos Antiquarer, bl. A. hos Mr. Hawkins, Directeur for den antiqvariske Deel af det britiske Museum. Jeg blev introduceret der paa en meget moersom Maade. Efterat jeg først havde foreviist Hawkins min Anbefalingskrivelse og han allerede var ifærd med at fremlægge nogle mærkelige Oldsager, hvorom han vilde vide min Mening, kom en anden ved Museet ansat Mand til, der ikke havde hørt mit Navn. Da jeg udviklede min Anskuelse, sagde denne Mand: „det er moersomt nok jeg har i disse Dage læst en Bog af en Mr Worsaae, der er ganske af samme Mening, som De.“ Hertil svarede jeg, at dette ikke var saa besynderligt, da jeg var Mr. Worsaae selv. Nu blev der da almindelig Lystighed og de fortalte mig da, at de havde ladet min Bog om Danmarks Oldtid oversætte fra Tydsk paa Engelsk, og at den allerede var færdig til Pressen; de

viste mig tillige en særdeles fordeelagtig Anmeldelse af den i et engelsk Tidsskrift. Under saadanne Omstændigheder var Bekjendtskabet med dem strax fuldstændig giort og Alt stod aabent for mig. Jeg er i det Hele taget overalt bleven modtaget med overordentlig Velvillie; et antiqvairisk Selskab har gjort mig til udenlandsk Medlem for mine tidligere udgivne Afhandlinger. Paa Onsdag og Torsdag Aften skal jeg overvære et Møde baade i dette og endnu et andet archæologisk Selskab. Fra forskjellige Sider er jeg nu særdeles forsynet med Anbefalinger til York, Newcastle, hvorhen jeg maaskee allerede afgaaer paa Fredag d. 19de, men især til Edinburgh; baade Egerton og Reventlow give mig varme Skrivelser med derhen og der vil jeg da igjen blive anbefalet til det øvrige Skotland. Det Værste er, at jeg maa gaae til saamange Middagsgilder; jeg lever i Sandhed i Herlighed og Glæde. Idag vil Reventlow indføre mig til en Hr. Mathewsen, der eier en stor Ø ved Skotland, hvor der findes en Mængde Høie, som han vil lade udgrave for mig. Det kan blive meget behageligt. Mulig vil jeg endnu gjøre Bekjendtskab med flere Folk, der kunne blive mig nyttige. Men jeg maa paa den anden Side tage mig iagt for ikke at gjøre formange Bekjendtskaber, der kun ville spilde min Tid.

I Fredags tilbragte jeg Aftenen særdeles behageligt i Parlamentet, først i Overhuset, hvor jeg hørte forskjellige Talere i Kornlovssagen, deriblandt den ypperlige Taler, Biskoppen af Exeter, en Søn af den berømte Wilberforce. I Underhuset hørte jeg Robert Peel holde en Tale paa henvend 2 Timer i den irske Coërtions Bill. De kan ikke troe, hvor det var interessant; det er en stolt, prægtig Mand, en ægte John Bull; Talen flød som Honning fra hans Læber, blandet med sprudlende Vid og Lune. Mærkeligt nok er Englands Premierminister ikke Medlem af Overhuset, da han kun er Baronet og disse regnes ikke til Lorderne. Han sad slet og ret paa en Bænk mellem alle de andre Deputerede og som de Fleste af disse med Hatten paa Hovedet, indtil det Øieblik da han reiste sig. Hans Tale modtoges snart med stormende Bifald, snart med umaadelig hjærtelig Latter, naar han gjorde sig lystig over

sine Modstandere. Det siges almindelig, at han maae gaae af nu snart, men Gud veed dog, om de kan undvære ham, [men] Modstanderne arbeide paa at styrte ham. — For nogle Dage siden var jeg i Windsor og saa ved samme Leilighed et Par Miile derfra Væddeløbene i Ascot, der ere de største og meest besøgte i England; der var en umaadelig Masse Mennesker, men jeg kjedede mig dog tilsidst ved de mange Løb; om Aftenen kom vi ind til Byen paa Jernbanen, Trainet befordrede paa eengang diverse tusinde Mennesker, men det gik i en dundrende Fart; de kjørte her mere end dobbelt saa hurtigt, som i Tydskland. — Vi have her en stærk Hede og jeg har derfor ikke endnu været i noget Theater; jeg gaaer der vist heller ikke. Kellermann traf jeg forleden Aften i en af de talløse Omnibusser, der gjennemkrydse London. Det var netop Dronningens Fødselsdag og paa den var Gaderne illuminerede; det var ret moersomt at see Folkevrimlen.

Jeg maa nu stoppe, da Brevet skal afsted og jeg endnu maa skrive et Par Ord til Etatsraad Rafn. Paa Fredag som sagt, tænker jeg at afgaae, men et Brev til Edinburgh, skrevet snart efter dette Brevs Ankomst til Kjøbenhavn, vil træffe mig. Udskriften er alene: „J. J. A. Worsaae Esq. Edinburgh, Post Office“. Jeg venter da temmelig sikkert Brev der. Mit Ophold her har været mig noget dyrt, men jeg har dog ogsaa havt god Nytte deraf. Trods Heden, den stærke Kost og de mange Gilder befinder jeg mig særdeles godt; lige siden min Søsyge har jeg været et heelt andet Menneske, frisk som en Fisk. Den stærke Bevægelse jeg er i, gjør mig godt. Jeg tænker nok at kunne være borte en 4 Maaneder i det Hele. Jeg faaer nu at see, om jeg maaskee kan blive længere, naar Kongen vil give mig det forventede Tilskud, thi uden det maa jeg komme snarere hjem, men jeg vil snart skrive til ham. Til Dublin maa jeg see at komme. Tusinde kjærlige Hilsener til Alle, Store og Smaa, baade i Kjøbenhavn og Veile, Colding, Fyen o. s. v. fra

Deres inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae.

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Edinburgh den 2den Juli 1846.

Kjæreste Moder!

I dette Øieblik modtog jeg Peters Brev, hvori han meldte mig, at det Gud være lovet staaer sig godt i det kjære Hjem, og at Caroline saa lykkelig har forvundet sin Barselseng. Jeg seer ogsaa, at Mutter har havt Besøg af Jette og to andre unge Damer, jeg haaber Frederik har viist sig fra en fordeelagtig Side og godtgjort, at han har levet i den fine Verden i Kongens Kjøbenhavn og blandt de mange fine Mænd paa Eilersens Collegium. Jeg er alene bange for, at han studerer for stærkt Theologi og derover glemmer den ydre Verden.

Hvad mig selv angaaer, da er jeg ofte nær ved at glemme Kjøbenhavn over al den Tummel og Larm, hvori jeg stadig befinder mig. Efter et Ophold af noget over 14 Dage i London og efter adskillige smaa Udflugter paa Themsen tog jeg paa Jernbanen til York — en Tour af henved 9 Timer, som kostede paa anden Plads, der her er meget slet, over 20 Rbdlr Dansk. Det er i det Hele taget ikke godt muligt at reise her for mindre, end i Gjennemsnit 1 Guinee om Dagen, det vil sige 9 Rbdlr og 4 $\frac{1}{2}$! Det er noget grovt, men man bliver snart vant til at give 1 Shilling eller 3 $\frac{1}{2}$ dansk ud med ligesaa megen Lethed, som vi hos os lader en Mark springe. Paa Veien til York passerede vi en stor Mængde Tunneler, blandt hvilke nogle vare meget lange. I York standsede jeg en Dags Tid, for at see Domkirken, der ansees for en af de prægtigste i England, og for at blive bekendt med et lille derværende Museum. Efter faa Timers Fart kom jeg til Newcastle — en meget livlig Handelsstad, beliggende paa to Høie, der danne Bredderne af Tyne Floden. Det er projecteret nu og fuldkommen antaget at føre Jernbanen fra Toppen af den ene Høi høit over Gaderne og Husene over Floden til den modsatte Bred. Broen over Floden er efter en foreløbig Calculé anslaaet til £ 200'000 σ : mellem 1,8 og 1,900,000

Rbdlr. I Newcastle var der Væddeløb den Dag jeg ankom, men de vare for Intet at regne imod de pragtfulde Væddeløb, jeg saae ved Ascot nær Windsor. Jeg fandt i N. en meget venskabelig Modtagelse hos de derværende Antiquarer, men jeg ilede dog hurtig derfra med en Diligence til Berwick, hvorfra Jernbanen nu nylig er aabnet til Edinburgh. Jeg ankom her om Aftenen og afgav strax næste Morgen en Deel af mine talrige Anbefalingsskrivelser, hvorpaa der fulgte en heel Del Invitationer baade til Morgen og Middag. Etsteds hos en Doctor, en Slags Geistlig, var jeg til Breakfast eller Frokost; Klokken var allerede 9¹/₂ og jeg var betydelig sulten, da jeg saa Pigen komme ind med en Bakke, fuld af Bøger. Som Fremmed fik jeg en med Guldsnit, og da jeg saa efter, var det en Bibel. Pigen tog en Stol og satte sig lidt fra os, hvorpaa Doctoren begyndte at læse et Capitel i det gamle Testamente om, hvorledes Philisterne bleve udjagede af Judæa. Jeg kan ikke sige, at jeg just blev meget opbygget derved. Da Læsningen var tilende, faldt vi Alle paa Knæ og vendte Ansigtet bort fra Doctoren, hvorpaa han holdt en lang Bøn. Noget efter satte vi os tilbords, men baade før og efter vor Spiisning og Theedrikning var der igjen en kort Bøn. Det forekom mig unægteligt at være noget stærkt, ligesom det i det Hele taget er curieust nok at invitere Folk til at gaae i Kirke. Imidlertid morede det mig at see for en Gangs Skyld; i endeel andre Familier, hvor jeg har været, var det ikke Tilfældet. Efter hvad jeg hører, skal det dog være Skik paa grumme mange Steder. Skotland er næsten befrygtet for sin Hellighed; om Søndagen ere alle mulige Forlystelsessteder lukkede, alle Jernbaner med Undtagelse af een, der kun har to Train hele Dagen, ere standsede, ligesaa alle Dampbaadene. Det ansees for i høieste Grad upassende at reise om Søndagen, hvilket dog ikke hindrede en ung Officer fra Zürich, jeg traf i Hotellet, og mig i at giøre en Udflugt til en yndig Dal med særdeles pittoreske Ruiner af et Slot og et Capel, et Par Mile fra Edinburgh. Edinburgh er unægtelig en By med sjælden yndig Beliggenhed. Fra en Høi, kaldet

Calton Hill er der en herlig Udsigt over den terrasseformige By og over den hele Omegn, med Havet i Baggrunden. Byen har med Undtagelse af Holyrood House, det gamle Palads, hvor Maria Stuart boede, ikke ret mange Mærkværdigheder. I Oldsagssamlingen fandt jeg nogle curiøse, tildeels nordiske Oldsager, fundne i Skotland, saavel som ogsaa adskillige Indskrifter fra Øen Man i Afstøbninger; de ere Runeindskrifter og i det gamle nordiske Sprog. Fra alle mine Venner her forsynedes jeg med en saadan Mængde Breve, at jeg nu har mellem 30 og 40 Breve til de forskjelligste Egne af Skotland, hvilket medfører den store Behagelighed for mig, at jeg ingensteds paa de vigtigere Steder er uden Bekjendtskab, ikke at tale om, hvor megen Nytte jeg i andre Henseender kan have af det. Jeg har navnlig Breve fra Sherifterne eller Amtmændene i de forskjellige Shirer, som jeg passerer. Jeg maa med Sandhed sige, at jeg her overalt har fundet den venskabeligste Modtagelse, jeg kunde ønske. Englænderne og maaskee endnu mere Skotlænderne ere et ganske fortræffeligt Folk, naar man paa en eller anden Maade have en Anbefaling til dem. Vor Generalconsul i Leith, Edinburghs Havn, Mr. Marshall viste mig al Forekommenhed og den største Gjæstfrihed. Jeg havde flere Invitationer, end jeg kunde modtage. Dagen før jeg reiste, kørte en meget vakker gammel Mand Lord Murray mig ud paa Landet til en Præst, der har megen Interesse for vore nordiske Kildeskrifter. Han førte mig tillige ind til en Baronet, der boede i Nærheden i en deilig Park, men han var uheldigviis ikke hjemme og vi opholdt os der kun meget kort.

Til Glasgow, hvor jeg skriver dette (d. 8de Juli) kom jeg paa Jernbanen d. 6te ds. Jeg kørte her det hurtigste, jeg endnu har kørt paa nogen Jernbane. Afstanden mellem Edinb. og Glasgow er 46 engelske Mile paa Jernbanen eller $11\frac{1}{2}$ danske Mile og dette tilbagelægges, Opholdet underveis iberegnet, i 1 Time og 1 Quarter \varnothing : omtrent 10 danske Mile i Timen, naar Opholdet ikke var;

men det er ogsaa kun Exprestrainene, der gaae i en saadan Fart. Vi bleve imidlertid lidt forsinkede, da en Tunnel og et langt Stykke af Jernbanen formedelst den stærke Regn og Uveiret Dagen iforveien vare complet overskyllede af Vand, der flød accurat som en Flod paa Banen. Ved Gjennemskæringen flød Vandet ned fra Klipperne og dannede formelige Vandfald; det var ganske interessant at see. Tæt ved Glasgow har Jernbanen en Sænkning, hvorfor Locomotivet gaaer bort og Toget bevæger sig nu ved sin egen Kraft et langt Stykke og gennem en betydelig Tunnel, der fører lige ind i Banegaarden. Glasgow er en ret net By, men i utaaelig Grad fuld af Steenkulsdamp fra de mangfoldige Fabrikker. Jeg har idag seet en overordentlig betydelig Fabrik for Dampmaskiner og Dampskibe af Jern; Eieren sysselsætter ved sine forskellige Etablissementer 2000 mandlige Arbeidere daglig! Med deres Koner og Børn udgjøre de mere end 5000 Mennesker, som saaledes underholdes ved ham. Igaar blev jeg ført ind i et prægtigt nyt Fængsel, der her er opført efter Isoleringssystemet. Hver Fange har et eget, meget reenligt Værelse og deri Værktøi, hvormed han maa arbeide noget vist hver Dag; hvad han arbeider mere, regnes ham til gode. Jeg saae Skomagere, Skræddere, Snedkere o. s. v. ja saagar en Smed. I Gaarden var der en særegen Bygning i Form af en Stjerne, hvor Fangerne i en vis Tid bevæge dem uden at kunne tale med hverandre. Bygningerne ere endog saaledes indrettede, at Præsten kan staae i Midten og blive hørt af alle Fangerne, uden at de see ham eller see hinanden. Alt var overordentlig propert og reenligt. Det skal ogsaa være et af de bedste Fængsler af den Art i hele Storbritannien.

Da jeg igaar morges sad og spiste Frokost, blev jeg meget forundret ved at høre mit Navn nævne i Gangen og NB udtalt paa Dansk, indtil med Eet Generalkrigscommissair Wiborg, Lund og en Fabrikkeur Drewsen traadte ind. Marshall i Leith havde fortalt dem, at jeg var her og i dette Hotel. Det var mig meget behageligt, men jeg

har ikke kunnet være synderlig sammen med dem, da mine Veie ikke ganske ere deres. Idag ere de gaaet til en Søe Loch Lommond, der er berømt for sine skønne Omgivelser. Jeg var desværre forhindret fra at følge dem. Imorgen gaae de med en Dampbaad til Liverpool og jeg gaaer til Fairlie, S.V. for Glasgow, hvor jeg er indbudet til at være nogle Dage paa en Herregaard, der tilhører en Svigersøn af en af mine Bekjendte i Edinburgh, en Professor Traill, der selv vil komme ud og hjælpe mig paa mine Undersøgelser. Men han maae reise ind igjen Løverdags Aften, da han, som han sagde mig, for Folks Skyld ikke kan reise om Søndagen. Jeg glæder mig meget til denne lille Tour. Jeg tager derfra op ad Vestkysten af Skotland til Øen Lewis, hvis Eier har givet mig Lov til at tumle mig, som jeg vil, med hans Høie og Steensætninger. Derfra gaaer jeg over til Vestkysten og Nordkysten af Sutherland og Caithness og derfra maaskee til Orkney, om til Shetland er meget uvist. Jeg har Breve til alle Hertugens Factorer i Sutherland. Jeg venter da at finde Brev i det nordlige Skotland. . . . De kan nok forestille Dem, at jeg længes meget efter at høre Noget fra Hjemmet, da Bladene slet ikke melde Noget fra Danmark. Fra Wick gaaer jeg til Hertugens Residents Dunrobin Castle, hvor hans Broder maaskee vil møde mig; i Anledning af Ministerskiftet er Broderen udnævnt til Earl of Ellesmere (Earl er omtrent det samme som Greve). Hvorledes min Tour da vil blive, kan jeg ikke sige bestemt. De maa ikke for det Første vente Brev fra mig igjen og ikke før jeg er kommen til Dunrobin, da jeg paa hele den øvrige Vei har Meget at see og jeg neppe vil faae megen Tid til at skrive. Jeg jager dette ud i frygtelig Fart. Jeg skriver ogsaa paa et Brev til Kongen, som jeg med det Første vil see at faae færdigt. Jeg længes for Alvor efter nu at komme paa Landet ud af Steenkulsdampen, omendskjøndt jeg maae tilstaae, at jeg har befundet mig meget vel, selv i den. Den stærke Motion giør mig altid godt. Gud give nu Alle maae være raske, naar dette Brev ankommer, baade i Veile og i Kjøbenhavn, i

Fyen og i Jylland. Tusinde kjærlige Hilsener til Alle, men først og sidst til min elskede Moder, som snart vil skrive et Par Ord til

Deres altid oprigtig hengivne, lydige Søn

J. J. A. Worsaae

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Fairlie House, Largs, Ayrshire
S. V. for Glasgow d. 18de Juli 1846.

Kjæreste Moder!

Jeg haaber, at De vil have modtaget mit Brev fra Glasgow og at det maa have truffet dem Alle hjemme i bedste Velgaaende. Den sidste Dag jeg var i Glasgow fulgte jeg med en riig Pebersvend ud paa hans Landsted 2¹/₂ Mile fra Glasgow. Det laa i en yndig Egn tæt ved en ægte Høilands Glen eller dyb Dal med skummende Vandfald. Næste Morgen toge vi ind med en Diligence til Byen igjen og jeg afgik kort efter med Jernbanen til Greenock og derfra med Dampbaaden langs Kysten til en særdeles vakker og dannet Familie: Mr Parker til Fairlie House. Han er gift med en Datter af Professor Traill i Edinburgh, hvorom jeg, saavidt jeg mindes, skrev i mit sidste Brev. Dr. Traill kom selv ud fra Edinburgh, for at vise mig den Plads Kong Hagen af Norge i Aaret 1263 holdt et stort Slag med Skotterne. Der sees endnu to store Gravhøie paa Valpladsen. Vi beseilede ogsaa den Bugt, hvor Kongen havde ankret med sine Skibe. Paa en nærliggende Gaard har jeg truffet et høist mærkeligt Spænde („the Hunterston brooch“) med Runeskrift af nordisk Oprindelse, hvoraf jeg har taget Afstøbninger. Iøvrigt har jeg flakket omkring med Mr. Parker i hans Lystfartøi til flere af Øerne her, navnlig til Arran, hvor jeg fandt en heel Deel Steenkredse og Bautastene. Det var en meget moersom Tour, vi og et Par andre unge Mennesker gik ud om Morgenen tidlig, tildeels iførte Sømandsdragter; henimod

Middag kom vi iland paa Øen, hvor vort Indtog vakte almindelig Forbavselse. Det er en af de smukkeste Øer ved Skotland; den udmærker sig ved høie Bjerge, dybe og vilde Dale. Vi tog en Eenspændervogn og kørte over Midten af Øen, hvorpaa vi vadede en god halv Miil gennem Moser til det Sted, hvor Steenkredsene fandtes. Efter vor Tilbagekomst til Skibet, trak vi tørt paa, stak dygtig paa Varerne og gik tilkøis, medens vore to Matroser ledede Anker. Vi seilede om Natten til en Ankerplads under Øen Bute, hvorpaa vi om Morgenen afgik til Fairlie. Havde der ikke uheldigviis været Vindstille den Dag, vilde vi have gjort en længere Tour op i Fjordene. Hans Fartøi er et af de vakreste Lystfartøier, jeg har seet; det er 30 Alen langt, men meget smalt og bærer 3 Master. Det seiler meget skarpt og vækker svær Opsigt overalt, hvor vi ligge til. Mit Ophold her, der nu har varet otte Dage, har været særdeles behageligt og i enhver Henseende komfortabelt. Paa en Villa tæt herved er ikke mindre end 6 unge Damer fra forskjellige Kanter af England, Irland og Skotland; med dem har jeg været meget sammen. Forleden Aften dandsede vi Francaiser og Valse, ligesom hos os; vi havde ogsaa en heel Deel Lege af samme Slags, som vore. I en stor Tour med Damer til Arran, bleve vi forhindrede ved daarligt Veir. Det regner her overmaade meget; det har regnet idetmindste lidt hver Dag, siden jeg kom her, og i Dag skyller det ned. Beboerne her i Skotland ere meget religiøse; de gaae i Kirke to Gange om Søndagen og holde Bøn hver Morgen og Aften. Her i Huset følges ogsaa denne Skik, men meest for Tyendets og Børnenes Skyld. Fairlie er vel en lille Landsby, men den har dog to Kirker: en sædvanlig Kirke og en Frikirke. I de senere Aar har der overalt i Skotland reist sig en stor Mængde Frikirker, hvis Menigheder selv vælge deres Præster, istedetfor at de andre Menigheder maae antage den Præst, der gives dem af deres Herremænd. Frikirkerne have haft en svær Kamp at gennemgaae, men hvor stærk den religiøse Følelse i Skotland er, viser det, at der i Skotland i de sidste Aar er givet frivillig 82'000 Pund Sterling

eller mellem 7 og 800'000 Rbdlr til at lønne Præster ved Frikirkerne; desuden have de samme Folk givet 60'000 Pund eller mellem 5 og 600'000 Rbdlr aarlig til Missionsvæsenet, saaledes at deres *frivillige aarlige Bidrag* til geistligt Brug er c. 1300'000 Rbdlr. Men mange af disse Folk vilde ogsaa ansee det for en stor Synd at spille Kort, ikke at tale om, at de aldrig synge verdslige Sange eller moere sig om Søndagen. Søndagen er derfor stadig en kjedelig Dag, især da Dampskibene og Diligencerne ikke gaae, saa man ikke engang kan reise. Jeg bliver derfor her endnu i Morgen, men agter at tage paa Mandag over Loch Lomond og Loch Long til Inverary, Oban, Jona, Staffa, Sky og Lewis og derfra til Sutherland. Jeg er vel forsynet med Breve til alle Kanter af Skotland, saa jeg lover mig en meget behagelig Reise. Jeg har idag fuldendt mit første Brev til Kongen og afsendt det til Grev Reventlow i London. Jeg har søgt at give en kort Udsigt over min Reise og de paa den anstillede Iagttagelser; dette Brev indeholder intet Ord om Penge, det er forbeholdt det næste. Om faa Dage holder et antiqvarisk Selskab i London, der ogsaa har gjort mig til Æresmedlem, et offentlig Møde i York, hvor man ønskede at see mig. Men det forekommer mig uforsvarligt at spilde min Tid og mange Penge med at vende den lange Vei tilbage til York, istedetfor at benytte den gunstige Tid til at besøge Øerne og det Nordlige af Skotland. Jeg vilde i York gjøre mange Bekjendtskaber, men ikke lære farlig Meget og det vilde sikkert koste mig 150 Rbdlr. Det er saaledes i mine Tanker uden Sammenligning bedre at lære noget Nyt og Godt ved at flakke om i Landet for de Penge. Imidlertid maa jeg nu til at skrive et Brev til Selskabet og undskyldte mig. Med Engelsken gaaer det meget godt; jeg taler nu uden mindste Gene og jeg skriver det ogsaa rask væk. Det er blot Frækheden det kommer an paa. Ved Middags-selskaberne i London strax efter min Ankomst kjørte jeg paa som om jeg var en gammel Engelskmand; det kan ikke nytte at være forknytt ved slige Leiligheder. Det er ogsaa i den Henseende en prægtig Ting at være alene;

man lærer ganske anderledes at tale Sproget, ikke at tale om, at man nødes til at blande sig mere imellem de Indfødte. Jeg kan ikke noksom prise den Velvillie, hvormed jeg overalt er bleven modtagen.

Portree paa Øen Skye, den 30te Juli 1846.

Siden jeg skrev sidst, har jeg flakket om mellem Øerne her paa Vestkysten. Min Reise tog en uventet Vending. Mr. Parker besluttede pludselig at følge mig et godt Stykke paa Vei, ordnede Alt paa sit Skib og afgik med sin Kone, en ung lystig Maler, sin ældste Søn og mig langs Kysten. Vi passerede Canalen paa Halvøen Cantire og kom derpaa ud mellem Øerne, hvor der paa nogle Steder gaaer en mærkværdig voldsom Strøm. Søen var temmelig rolig, men desuagtet reiste Bølgerne sig høit i Veiret med skumhvide Toppe. Mellem to af Øerne gaaer der en Golfstrøm, der paa visse Tider af Dagen er ubefarlig. Vi seilede for en prægtig Vind langs Kysten, gennem Sundet ved Mull til den vigtigste Plads paa denne Ø, Tobermory, hvor vi gik i Land, ledsagede af en talrig Folkehob. Mr. Parkers røde Sømandsdragt gjorde isærdeleshed Lykke. Alle Vinduer og Døre vare fulde af Nysgjerrige. Vi købte Proviant ind og afgik igjen næste Dag. Det var vor Hensigt at gaae til Staffa og Jona, men det blæste meget stærkt stik imod os og Søen var oprørt, saa vi maatte vende mod Nord. Allerede de foregaaende Dage havde Veiret været daarligt, men da vi nu kom ud i rum Sø blæste det op til en haard Storm med svære Regnbyger. Søen skyllede i Eet væk over os, men vor nette Baad dandsede over Bølgerne og bragte os om Eftermiddagen til en Havn, kaldet Lochalsh, hvor vi glade og fornøiede kastede Anker. Jeg var allerede blevet saa vant til Søen, at jeg kun et Øieblik befandt mig ilde, uagtet jeg ikke i mange Aar har havt saa drøi en Tour. Om Natten og næste Dag var det næsten en Orkan og vi seilede derfor ind under Bjergene i en deilig Fjord, kaldet Loch Duich. Efter nogle Udflugter paa Fjeldene, gjorde jeg en Tour over til en nærliggende Dal, hvor jeg blandt andre

Oldtidsminder traf nogle af de mærkeligste runde Taarne i Skotland, hvilke muligen ere af nordisk Oprindelse. Samme Dag havde mit Reiseselskab beseet Vandfaldet ved Glomak, det høieste i Skotland, det skal være henved 1000 Fod høit og yde et mageløst imponerende Skue. Desværre kunde jeg ikke see det, da vi allerede Dagen efter lettede Anker. Om Natten havde vi atter havt voldsomme Regnskyl og Orkanstød, men Veiret lagde sig og vi kom efter en heldig Reise her til Portree paa Skye. Da vi gik i Land, gjentog den samme Scene sig, som i Tobermory; vi lettede strax igjen og agtede os til nogle mærkelige Punkter paa Kysten. Men da vi kom udenfor Havnen forandrede Veiret sig til stærk Regn og Blæst, saa vi vendte om igjen og kastede atter Anker i Portree Havn. Det var en stor Lykke for os, at vi havde en saadan Havn, thi om Natten rasede der et frygteligt Uveir. Næste Morgen holdt vi Skibsraad, jeg besluttede at gjøre Udflugter paa Øen, og de øvrige besluttede at vende tilbage. Det gjorde mig virkelig ondt at forlade Skibet, hvor jeg havde tilbragt saa mange behagelige Timer og i det Hele taget at forlade en Familie, hvor jeg havde været som hjemme. Efter næsten en Maanedes vedholdende Uveir, fik vi mærkeligt nok godt Veir igien fra det Øieblik jeg traadte paa Land i Tirsdags. Om Eftermiddagen tog jeg en Poni og gik nordpaa. Jeg overnattede i en Kro, hvor jeg just ikke havde det meget beqvemt, men om Morgenen kom jeg ind til en Forpagterfamilie, der modtog mig med den største Giæstfrihed. Tilfældigviis var der en ung Dame i Huset, en Datter af Hertugen af Sutherlands Factor og hun vidste, at Hertugen ventede mig. Tilmed var Forpagteren nær beslægtet med forskjellige Folk i Sutherland, til hvilke jeg har Breve, saa jeg strax var fuldstændig bekjendt med Familien. Jeg maatte blive der 1½ Dag, især da Omegnen var fuld af Mindesmærker, gamle Borge, Bautastene o. s. v. Om Aftenen spillede Damerne for mig de national skotske Melodier for forskjellige Clanner og dandsede de skotske Folkedandse, der have stor Lighed med vore Bønders Dandse. Igaar Morges arrangerede Forpagterens Kone et høist curieust Skue for mig.

Hun havde adskillige uldne Lagener, der skulde valkes. Ved slige Leiligheder er det Skik paa Skye og Lewis at samle en heel Deel Fruentimmer, her 18—20, som sidde omkring et langt Valkebrædt og under Valkningen synge gamle galliske Sange. Een er Forsangerinde og alle de Andre synge Chorene; jeg har aldrig før hørt saa curieuse Sange eller seet noget Lignende. De sade i et mørkt Rum, fuldt af Røg og Smuds; midt paa Gulvet var tændt en Ild af Tørv og Røgen drev omkring i Stuen. Man gjør sig ikke hos os nogen Idee om, hvor elendige Bondehusene her ere. De ere byggede af raa Stene, fordetmeste uden Vinduer og tækkede med Straa, Tang o. d. Ildstedet er som oftest midt paa Gulvet og ingen Skorsteen, i det Høieste et Hul i Taget. Men Folkene selv ere meget venlige, giæstfrie og man er fuldkommen sikker imellem dem. Skye er meget bar og ufrugtbar, især i Midten af Landet. Her dyrkes næsten ene Havre og Kartofler, hvorfor ogsaa Havrebrød er den sædvanlige Spise. Jeg kan ikke ret med Havrebrødet og der er Gud skee Lov ogsaa altid Andet at faae. Det er i Dag det yndigste Veir, man kan tænke sig, hvorover jeg er meget glad, da jeg i Aften agter at afgaae med Dampbaaden til Stornoway paa Øen Lewis. Jeg har en kraftig Anbefaling fra Eieren til hans Factor der, saa jeg er vis paa at faae en god Modtagelse. Fra Stornoway, hvor jeg sagtens bliver en 8 Dage har jeg i Sinde at gaae med Dampbaaden til Loch Inver og jeg er da paa Hertugens Godser. Kunde jeg blot beholde dette Veir een Tid! Hvor det er vederqvægende og i enhver Henseende forfriskende at reise, naar det er saadant Veir.

I Thurso, Caithness, venter jeg at finde Brev fra det kjære Hjem; i Løbet af 14 Dage vil jeg sikkert være der. Jeg længes nu meget efter at høre, hvorledes det staaer sig, om Alt er vel. Jeg vil haabe det Bedste . . .

Med tusinde kjærlige Hilsener til Alle, Store og Smaa, i Kjøbenhavn og udenfor Kjøbenhavn er jeg Deres uforanderlig inderlig

hengivne

J. J. A. Worsaae.

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Kirkwall i Orkney d. 24. August 1846.

Kjæreste Moder

... Siden mit sidste Brev fra Øen Skye, hvilket jeg haaber De vil have modtaget, har jeg flakket om paa Øen Lewis og Vest- og Nordkysten af Sutherland, og havt en meget heldig og interessant Reise. Paa Øen Lewis blev jeg modtaget af Eierens Factor eller Forvalter, som tog mig hjem i sit Huus og viste mig al mulig Forekommenhed. Han forsynede mig med Heste til mine Udflugter og gav mig Anbefalings skrivelser til forskjellige Folk paa Øen. I henved en Uge reiste jeg omkring tilhest ledsaget af en ung Gentleman og en Groundofficer (en Slags Sognefoged) som Adjutant. Vestsiden af Øen er fuld af Steensætninger, store Steenkredse og runde Taarne. Vi havde det overmaade moersomt. En af de sidste Dage bleve vi overraskede af et meget strængt Tordenveir og søgte Læ i forskjellige Hytter. Jeg tog til min Ledsagers store Morskab min Poni med mig. Men Grunden var, at jeg før havde seet en Hytte paa Øen, hvor det første Aflukke var for Ponien og det næste for Qvæget og Familien i kjærlig Forening. Saaledes var det ganske rigtig her. Jeg har aldrig i mit Liv seet saa elendig et Huus. Det var bygget af Stene, Tørv og Straa, uden Vinduer alene med Hul i Taget, hvor Røgen kunde gaae ud. Ilden var tændt midt paa Gulvet paa en stor Steen og tætved var Sengene anbragte langs Væggene; de vare ikke andet end en Sort Træbrixer. I nogle Huse ere Sengene ikkun Huller i Væggene. Hvad der især morede mig at see var Beboernes Lighed med de skandinaviske Folk. I den øvrige Deel af Øen have Folkene ganske det keltiske Physiognomi, smaa, sorte og almindeligviis stygge. Men i dette ene Sogn ere Mændene høie, blonde og Fruentimmerne blonde og nette. Ganske artig gjennemblødte fortsatte vi vor Reise til vort Standkvarter. Fra Lewis gik jeg over til Vestkysten af Sutherland til Loch Inver; uheldigvis havde Hertugen forladt sin Bolig der 8 Dage iforveien. Imidler-

tid forefandt jeg atter der en Adjudant, en Groundofficer, som ventede paa mig, for at føre mig omkring. Det var en deilig Karl med et sandt Høgeansigt, med Jagthunde i Knapperne og et Hundehoved i Enden af Pidskeskaftet. Jeg er vis paa, han vilde have blevet Peters intime Ven alene for Hundenes Skyld. Han reed omkring med mig og foreviste mig alle de runde Taarne og andre Levninger der i Egnen. Dette gav Anledning til en meget god Historie. Bønderne havde hørt Noget om, at en dansk Gentleman vilde komme der til Stedet og da de nu saae mig ivrig sysselsat med Taarnene, som vare byggede af mine Forfædre, lavede de den Historie, at jeg var Prinds af Danmark, og at jeg var kommet hemmelig for at lægge Planer til Gjenopbyggelsen af disse Fæstninger, og at jeg endelig vilde komme tilbage med en Flaade og anrette en Forfølgelse og et Blodbad, hvis Lige ingensinde var set. Det er bogstavelig sandt, at de troede det fuldt og fast, og at nogle gamle Kjærlinger vred deres Hænder, da de saae mig forlade deres Landsby. Rygtet ilede foran mig og hvor jeg kom, spurgte Bønderne min Groundofficer, om jeg var Prindsen, hvortil han altid med en sand Gavtyvemine svared „Ja“. Som Følge heraf blev jeg behandlet paa den ene Side med den største Høflighed og paa den anden Side med en vis Mistro. Nogle Bønder fraraadede min Adjudant paa det Bestemtteste at ledsage mig, da de vare overbeviste om, at Hertugen ikke vilde tillade det, hvis han havde Nys om mine Hensigter. I en Færge, jeg blev sat over en Fjord i, talte Færgfolkene gallisk med Groundofficeren om mig; han lod dem hele Tiden blive halvt i Troen om mig, og Færgemanden fandt alene Trøst i det Haab, at vi ikke vare stærke nok nu til at gjøre det. Iøvrigt blev jeg overalt modtaget med særdeles Gjæstfrihed og Forekommenhed. Paa et Sted, hvor det var vanskeligt at faae en Gig, gav en Forpagter mig hans Gig og lod den løbe med mig 40 engelske Mile eller omtrent 10 danske Mile! Det havde saaledes ingen Indflydelse paa mit Velvære der, at to af Hertugens Factorer, som havde Ordre til at modtage mig, ikke vare hjemme. — Jeg havde

overalt let ved at faae Heste. Der er faa Ting, jeg har havt saadan Nytte af, som af det, at jeg lærte at ride lidt, før jeg forlod Kjøbenhavn. Jeg har været paa saa mange og forskjellige Heste og havt saamange Galoptoure, at jeg vilde have været svært i Vinden, naar jeg ikke havde kunnet ride. Jeg reiste over hele Loch Laxford, Durness, Eribol og Tongue. Jeg havde først besluttet at gaae directe gjennem Caithness til Wick, men da jeg hørte, at Hertugen maaskee vilde reise bort, besluttede jeg at gaae først til Dunrobin og derpaa til Orkney og da gaae tilbage til Dunrobin igjen. Efter at have flakket om en fjorten Dage mellem Sutherlands Heder og vilde Klipper, der ere blottede for Skov, var jeg meget glad ved igjen at see frugtbare Marker og herlige Skove omkring Dunrobin. Hertugen modtog mig med den meest udmærkede Forekommenhed. Det er kun Skade, at han er saa døv. Jeg tilbragte en særdeles behagelig Dag der; hans ældste Søn Marquis Stafford og den yngre Søn Lord Frederik og endeel Gentlemen ledsagede mig tilhest paa en antiqvarisk Excursion, hvor vi ganske artig rørte vore Ponier. Om Aftenen ved Bordet stod Hertugens Piber i fuld Høilands Dragt bag ved Hertugens Stol og efter Maaltidet, medens vi passiarede ved vor Viin, spillede han paa Sækkepiben endeel nationale skotske Melodier. Senere lod Hertugen ham spille igjen i Borgestuen, hvor Folkene dandsede Riel for mig, i hvilken vi tilsidst saagodtsom alle deltog. Det var overmaade morsomt. Hertuginde og de unge Ladies ere endnu ikke paa Dunrobin, men ville snart komme der. Hertuginde har i en Snees Aar været den berømteste Skjønhed i England og hun er for Øieblikket Dronningens Mistress of the Robes (en Slags Overhofmesterinde). Paa Løverdage vil Hertugens Broder Lord Ellesmere komme til D. og giøre Udflugter med mig, naar jeg kommer tilbage, hvilket vel sagtens vil blive i omtrent en halvsnees Dage. Hertugen vilde have beholdt mig strax, men jeg foreholdt ham, at jeg maatte til Orkney; han forsynede mig da med Breve hertil, Plaid etc. Jeg er meget glad ved at have et saadant Sted til Standkvarter,

hvor alle mulige Bekvemmeligheder staae til min Disposition. Jeg havde en yndig Tour med Dampbaaden hertil Orkney. Idag gjorde jeg Bekjendtskab med en ung Antiquar, som i længere Tid har opholdt sig her, for at tage Tegninger af den mærkværdige gamle Domkirke, der er bygget af en norsk Jarl i det tolvte Aarhundrede. Vi bleve strax intime Venner, og jeg har lovet at besøge ham paa hans Gods. Han er Baronet og er en Efterkommer af den bekjendte Digter John Dryden; hans Navn er Sir Henry Dryden. Han Gods ligger ikke længere fra London, end at jeg i 1½ Time kan komme derhen paa Jernbanen. Jeg haaber, det vil blive interessant for os begge. Jeg skal spise til Middag med ham hos en af mine Bekjendte her. Havde jeg ikke nydt en saadan Gjæstfrihed, som Folk overalt vise mig, vilde min Pung for længe siden have været læns. Jeg har endnu omtrent Halvparten af min Formue eller c. 45 Pund, men det vil langtfra forslaae, naar jeg ikke faaer Tilskud, da Onkel har laant mig en god Deel af dem. Jeg vil en af Dagene skrive igien til Kongen og søge om 800 Rbdlr til; faaer jeg ikke dem vil jeg neppe kunne komme over Dublin og det vilde blive stor Skade. Jeg vil paa samme Tid skrive til Collin. *Men tal ikke om det.* Jeg vil søge om, at det maa blive anviist til *Peter*, som vil tage fra, hvad jeg har faaet hos Onkel og sende mig Resten, hvis der bliver Noget tilovers. Jeg tænker den bedste Maade at faae det tilsendt paa vil blive, at skaffe det anviist paa mine Vegne til den danske Legationssecretair i London Kammerjunker Bjelke, og vel sagtens bedst gennem Hambro eller maaskee directe til Bjelke gennem udenlandske Departement (Legationsraad Skrike). I alle Tilfælde til Bjelke!!!, til hvem jeg vil skrive og som da nok vil skaffe det til mig, hvor jeg ønsker det. Men Peter maa endelig *uopholdelig* underrette mig om Udfaldet, for at jeg derefter kan indrette mine Affairer. Indtil omtrent d. 15de September vil et Brev træffe mig paa „*Dunrobin Castle, Golspie, Skotland*“, og De maa endelig lade mig høre noget inden den Tid. De maa endelig *strax* skrive til mig om Familien, om Slesvig

og Holsteen, om Kartofflerne, hvilket meget interesserer Skotterne, om Thomsen, til hvem jeg indlagt sender et Brev, om den tydske Oversættelse og forskjellige saadanne Ting. Men det maa endelig blive skrevet snart, for at det ikke skal komme for sildigt til Dunrobin. Det er nu over en Maaned siden mit sidste Brev fra Hjemmet er skrevet. Jeg vil da skrive igjen paany og lade Dem vide, hvortil De kan adressere Breve. Foreløbig antager jeg, at et Brev vil træffe mig indtil d. 30. Septbr. i „Aberdeen, Post office Skotland“. *Men jeg venter sikkert Brev paa Dunrobin.* Brevet til Thomsen vil Peter maaskee aflevere til Commandeur Thomsen. Vi have her smukt Veir og jeg vil imorgen eller iovermorgen fare ud paa Landet og siden tage over til Caithness. Jeg fører stadig et Herreliv, befinder mig meget godt og beklager alene, at Sommeren ikke er længere. Tusinde Hilsener fra Deres inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Skotland, Nordkysten af Sutherland
3 $\frac{1}{2}$ Mil fra Cape Wrath d. 13. Aug. 1846
og Kirkwall i Orkney d. 24. August.

Høistærede Hr. Etatsraad!

Omendskjøndt jeg endnu ikke siden min Ankomst til England og Skotland har skrevet Dem til, have mine Tanker dog ofte vendt sig her fra det kolde Norden til det varme Italien. Jeg vil haabe, at De nu atter er ganske vel; jeg tænker, at Antiquiteterne i Italien have virket mere, end enten Climaet eller Doctorens Piller. Jeg glæder mig af Hjertet til at see Dem sund og frisk hjemme; jeg vil da bedre kunne meddele Dem, hvad jeg her kun svagt vil antyde.

Ifølge Grev Reventlows Raad gik jeg direkte fra Hamborg over London, for at see Hertugens Broder (Hertugen selv var syg og havde forladt London), og for i det Hele taget at blive indført af Greven til adskillige Mænd, der

kunde være mig til Nytte. Jeg var henved 14 Dage i London. Hvad dog det brittiske Museum er et Ragelsekammer! Alene de ægyptiske og romerske Oldsager begynde at komme op ved Dr. Birch; med de nationale Oldsager har det lange Udsigter. Jeg prædikede længe for Hawkins og en ung Mand Mr. Newton om Nødvendigheden af, at de tog dem mere i Betragtning, end hidindtil var skeet. De lovede godt, men Holden er besværlig. Endeel af Sølvsagerne fra Cuerdale ligne unægtelig høist paafaldende vore Sølvsager, men der var ogsaa fundet 29 Kufiske Mynter!! De kan troe jeg hviskede Hawkins en Djævel i Øret i den Anledning. Han har formodentlig for kort Tid siden holdt et Foredrag derom i York. Iøvrigt maa jeg tilstaae, at jeg blev modtaget overordentlig godt, hvortil det ikke lidet bidrog, at de opdagede, at jeg var Forfatter til „Danmarks Oldtid“, hvilket lille Skrift de havde ladet oversætte fra Tydsk til Engelsk. Det vil maaskee udkomme i Løbet af dette Aar. Jeg fulgte Deres Raad, at holde mig fra Kjævlerierne mellem de engelske Antiquarer; jeg sagde dem ligefrem, at jeg ikke var kommet, for at tage Parti, men for at gjøre Bekjendtskab og slutte Forbindelser med *alle* Antiquarer. Dette havde til Følge, at begge de stridige Selskaber gjorde mig til Æresmedlem; De kan troe, jeg loe i Skjæget. Vor gode Ven Schmidt i Liverpoolstreet er en meget vakker Mand, ikke fordærvet ved unyttig Lærdom, men en Mand der vilde være paa sin Plads som Inspecteur over en Oldsagsamling. Jeg bilder mig ind, at han kunde gjøre i London, hvad De har gjort i Kjøbenhavn, naar han kun ikke var lidt for hidsig. Han skulde give sig mere sindig til det. Men det kommer maaskee med Aarene. Jeg saae en heel Deel smaa Samlinger og smaa, meget smaa Antiquarer i London, af hvilke jeg ikke venter Stort. Hverken i York eller Newcastle ere Samlingerne af nogen Betydning. I Edinburgh er der virkelig interessante Ting, men der er ikke en eneste Mand der, som har nogen mere end almindelig Interesse for at bringe Samlingen op. Jeg saae der en heel Deel Bronze-

sager og hvad der unægtelig interesserede mig meget, var at see den Forskjellighed, som der aabenbart er mellem vore nordiske og de brittiske, baade engelske, skotske og irske Broncesager. Jeg fandt adskillige skaalformige Spænder, aldeles som vore, der mærkeligt nok alene vare fundne i Egne, der i Oldtiden vare besatte af Nordmænd, nemlig Orkney, Caithness, Sutherland og de vestlige Øer. I Glasgow er der ikke Synderligt; jeg reiste derfra til Largs, hvor jeg fandt et ganske udmærket Spænde med Runeskrift, som dog ikke er fuldkommen tydelig. Jeg besaae der den mærkelige Valplads, hvor Kong Hagen af Norge blev slaaget af Skotterne. Fra Largs reiste jeg over endeel af de vestlige Øer og Vestkysten af Skotland til Øen Lewis, der er fuld af gamle Borge, Steenkredse, Gravhøie etc. Jeg besøgte dernæst Vest- og Nordkysten af Sutherland, tog derfra til Dunrobin Castle, hvor jeg blev ganske udmærket modtaget. Efter et kort Ophold afgik jeg for et Par Dage siden her til Kirkwall i Orkney, hvor jeg fuldender mit Brev. Jeg agter at gaae herfra til Caithness og da igjen til Dunrobin, hvor Hertugens Broder Earl Ellesmere til den Tid vil møde mig. Fra Dunrobin agter jeg at tage over Østkysten af Skotland til Dublin og hjem over London. Det er meget dyrt at reise her, som De selv veed; et Pund er ingen Ting; havde jeg ikke havt saa mange Bekjendtskaber, vilde jeg for længe siden have været bankerot. Og alligevel maa jeg see at drive flere Penge op. Jeg maa nødvendig til Dublin. Jeg viste Kongen Deres Brev og sagde ham, hvor vigtig Dublin var. Alle omtale her Samlingen der som meget interessant.

Jeg er i Begreb med at gaae hen i den mærkværdige Domkirke her. Det er i Sandhed et udmærket Oldtidsminde. Jeg vil maaskee imorgen tage ud paa Landet. Jeg har mange, mange Ting at tale med Dem om, naar jeg igien kommer hjem, hvilket neppe vil blive i de første Maaneder. Jeg ønskede nemlig at stoppe en kort Tid i London af mange Grunde. Det skulde glæde mig usigeligt, hvis De forinden den Tid vilde skrive et Par Ord til

mig. Min Broder paa Eiers Collegium vil altid vide at finde mig. Med de hjerteligste Hilsener til Herbst, Engelhardt, men først og sidst til Dem er jeg altid

Deres med sand Høiagtelse hengivne

J. J. A. Worsaae.

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Uppat nær Dunrobin Castle, Sutherland
d. 12te Septbr. 1846.

Kjæreste Moder!

Hele Tiden siden jeg skrev sidst have vi havt det deiligste Veir, man vil tænke sig, og min Reise har derfor været yderst behagelig, især da jeg har levet en 8te Dages Tid paa Dunrobin Castle hos Hertugen, omgiven af en pragtfuld Natur og al en riig Engelskmands Comfort. Efterat have gjort adskillige Udflugter paa Orkney, forlod jeg Øen ombord i en Lystjagt, tilhørende en ung Søofficer, der neppe er 33 Aar og allerede i 3 Aar har havt Rang med Commandeurer i vor Marine. Men han er ogsaa en Søn af et indflydelsesriigt Parlamentsmedlem Mr. Loch, der har Overopsynet med Hertugens, hans Broder Lord Ellesmeres og flere andre rige Adelsmænds Godser, hvortil kommer, at han har udmærket sig i Krigen med China. Der var tillige en ung Diplomat ombord, jeg havde truffet paa Dunrobin Castle, saa vi havde det meget moersomt. Vi havde ombord alle Slags nedlagte Ting i lufttætte Tinæsker, fine Vine etc; vi seilede om Eftermiddagen, men henimod Aften blev det vindstille og vi maatte ankre under een af Øerne. Næste Dag drev vi atter omkring uden at have synderlig Vind og først da det begyndte at blive mørkt, fik vi en frisk Brise. Men Spørgsmaalet var nu, om vi skulde gaae over Pentlandfjorden, det farligste og meest berygtede Farvand i Storbritannien. Det er her Strømmingerne fra Atlanterhavet og Nordsoen mødes, hvilket foraarsager en uhyre Søgang, naar det blæser haardt. I Vinterstorme slaaer Skummet over

Forbjerget Holburnhead, der er mere end 400 Fod over Havet! Imidlertid Aftenen lod til at blive rolig og vi gik over. En Miilsvei ude, hvor Strømmen løb mod Vinden, dukkede vor lille Skude ganske artigt, men vi kom efter nogle Timers Seilads lykkelig og vel tilankers i Thurso Havn. Næste Morgen besøgte vi Sir George Sinclair, Baronet, en Søn af den berømte Agronom. Han modtog os meget gjæstfrit, og vi spiste til Middag hos ham baade den Dag og den næste. Til min store Forbauselse traf jeg der er dansk Søofficer, Lieutn. Bjelke, en Broder til Legationssecretairen i London. Vi gjorde alle fra Thurso Castle en Udflugt næste Dag, for at see nogle gamle Taarne og Dagen efter seilede Capt. Loch, Diplomaten rullede af paa Diligencen, og jeg blev nogle Dage længere for at see lidt mere paa Antiquiteterne. Jeg spiste daglig hos Sir George og han forærede mig tilsidst en stor Steen med Figurer paa, som jeg havde fundet i en Steenhøi. Han lovede mig at faae den sendt til vort Museum. Fra Thurso kom jeg til Wick, hvor jeg besøgte en Godseier, til hvem jeg havde et Brev. Han er tillige en af Hertugens Forpagtere. Han kjørte omkring med mig, viste mig al mulig Forekommenhed og vilde slet ikke tillade mig at gaae tilbage til Wick. Han lod mit Tøi hente og det var neppe, jeg fik Lov til at gaae næste Dag til Dunrobin. Man har i Sandhed viist mig en høi Grad af Gjæstfrihed overalt i Skotland, selv paa Steder, hvor jeg ikke havde anden Anbefaling end det, at jeg var en Udlænding. Paa Dunrobin blev jeg modtaget af Hertugen igien med hans sædvanlige hjertelige Mildhed. Jeg fandt nu der hans Broder Lord Ellesmere og adskillige Lorder og Sportsmen, der vare komne op for at skyde Grouse, en Slags skotske Hedefugle, der er yderst delicate. Kl. 8. om Morgenen lød den første Klokke, at det nu var Tid at staae op. Kl. 8¹/₄ samledes vi til Bøn i Forening med Tjenestfolkene; Kl. 9 tog vi vor „breakfast“ og gik derefter ud i forskellige Retninger. Hertugen gjorde flere Udflugter med mig til mærkelige antiquariske Steder i Nærheden, og han har nu i de sidste 4—5 Dage ladet

8—10 Mand hver Dag udgrave Ruinerne af et mærkeligt rundt Taarn af de saakaldte Pictiske Huse eller Taarne. Vi have fundet forskjellige Værelser, Indgange etc, hvilket har moret Hertugen meget. Paa een af vore Udflugter fandt jeg en heel Deel nordiske Gravhøie paa eet Sted; overmorgen er det min Hensigt om muligt at aabne og undersøge nogle af dem. Vor „Lauchtid“ eller Frokosttid var Kl. 2 om Eftermiddagen og derefter gik vi igien ud til Kl. 7. Præcis paa Klokkeslaget ringede Klokken til Tegn paa, at det nu var Tid til at klæde sig paa til Middagsmaden og Kl 7¹/₂ ringede det igien og meldte os, at Maden var serveret. Naar der ikke var Fremmede tilstede, drak vi Thee med det samme. Hver Dag stod Hertugens Sækkepiber i fuld Høilandsdragt bag hans Stol, og efter Maaltidet spillede han udenfor Døren. Undertiden gik vi ned i Borgestuen og tog os en dygtig Svingom med Tjenestefolkene. Den almindeligste Dands her er Riel; mine jydsk Rieltrin have gjort en stormende Lykke. Det var overmaade moersomt at see dem efterabe mine Trin; Doctoren er den eneste Mand, der har lært mig det af. Jeg troer, jeg fortalte i mit sidste Brev, at Hertugen er ifærd med at bygge en stor Deel til det gamle Slot, der ikkun forholdsviis er meget lille. Da jeg derfor vidste, at Hertuginde vilde komme idag med hendes Døtre, Søner og Suite, og at Pladsen som Følge deraf vilde blive saare indskrænket, arrangerede jeg med Hertugen og Mr Loch, at jeg, ifølge dennes Indbydelse, skulde flytte op til ham paa hans deilige Sted, der ikkun er ¹/₂ Miil fra Slottet. Jeg tog fra Slottet i Formiddags, men jeg vil naturligviis komme der meget ofte. Jeg er meget nysgjerrig efter at see Hertuginde og Døtrene natyrligviis ogsaa! De gjør Dem ingen Idee om, hvor der er smukt her; Søen er tæt ved, store Skove omringe os og i Baggrunden vilde bare Klipper, dybe Dale og mellem dem yndige Søer. Vi ere ofte ude at bade tidlig om Morgen og derefter hele Dagen omkring tilhest, tilfods og tilvogns. De kan være vis paa, det giver god Appetit. Den eneste Indvending derimod er, at man spiser for godt og for meget; de engelske Maaltider ere meget suffisante.

Søndagen den 13de Septbr. 1846.

I dette Øieblik modtog jeg Peters særdeles kjærkomne Brev, hvis Indhold glædede mig i høi Grad, da jeg saae, at Alle Gud skee Lov ere i god Stand; kun gjorde det mig ondt at erfare, at Tante ikke er vel. Jeg vil haabe, at hendes Ildebefindende ikke vil være af lang Varighed. Jeg længes ret efter at see Carolines „Pragtexemplar af en Dreng“, som Peter kalder ham. Jeg vil have meget baade at see og fortælle, naar jeg igjen kommer hjem. Naar dette vil blive, beroer paa Kongen, til hvem jeg for en 8te Dages Tid siden afsendte mit andet Brev, ledsaget med en Ansøgning om den tidligere omskrevne Sum; jeg skrev tillige et langt Brev til Collin med en Copi af Ansøgningen og med det samme Breve baade til Grev Reventlow og Kjunker Bjelke i London, saa jeg havde en ganske anseelig Post. Det var mig ikke muligt at blive færdig før; jeg er her i saadan Activitet hele Dagen, at jeg formelig maa gjøre mig Umage for at finde en Tid til at skrive i. Naar nu Kongen bare ikke vil lade det ligge for længe. Det har glædet mig overmaade meget at see, at Kongen nu slaer dygtig løs mellem Slesvigholstenerne. Der tales almindelig om denne Sag herovre; jeg læste idag i „Times“ en meget god Artikel desangaaende, hvori Tydskerne fik fælt paa Hovedet. Fra den Kant faae de ingen Medhold. Jeg er lige kommet fra Slottet, hvor jeg for første Gang blev forestillet for Hertuginde; hun er endnu overmaade smuk og i høieste Grad elskværdig. Jeg har kun seet faa Damer med en saa kongelig Anstand som hun. Døttrene derimod lade ikke til at være saa overordentlig smukke, men jeg har hidtil kun seet lidt af dem og den ene er endnu ganske ung. Det er ubodelig Skade, at Hertugen er saa døv, at man neppe kan raabe ham op. Vi ere alle her fra Huset inviterede til Middag imorgen Aften, Kl. 7¹/₂, som sædvanligt. —

Tirsdag Morgen den 15de Septbr.

Vi tilbragte alle en meget behagelig Aften. Her fra Huset var vi ikke mindre, end sex, hvoriblandt Datteren af Huset, en meget smuk og vakker Pige samt en gammel berømt General Sir Frederik Adam, der i Slaget ved Waterloo commanderede een af de engelske Brigader, hvor han udmærkede sig meget, og som siden har været næsten hele Verden rundt. Iøvrigt var der ingen Fremmede paa Slottet. Ved Bordet vartede sex Tjenere op og Alt var fortrinligt. Vi stak dygtigt paa Varerne, da vi havde været ude paa Farten i det deilige Veir. Nogle havde taget Lysttour i Lystfartøierne. Andre havde været ude at skyde etc; jeg havde redet omtrent 6 danske Miil paa en antiqvarisk Udflugt. Da vi havde drukket Thee, gik alle vi Unge ned i Borgestuen og dandsede der alvorlig Riel etc. Det var uhyre moersomt at see den Blanding der var. Piger, Tjenere, Hertugens Sønner og Døttre, Matroser fra Lystbaadene — Alt i broget Vrimmel hoppende til Sækkepiben. Isærdeleshed morede det os at see en ung engelsk Matros dandse Riel; han havde hverken dandset Riel før eller dandset efter Sækkepiben; men han søgte nu at læmpe Hornpipetrinene efter Musikken, hvilket havde en udmærket komisk Virkning. Hans Manerer vare fuldkommen værdige en Britisk Sømand. Hertugens ældste Søn Marquisen af Stafford, der omtrent er 18 Aar nu, commanderede hele Menuetten og kaldte Folkene frem til Dands, naar de begyndte at blive trætte. „Kom an Jamie“, „Rub Dig Donald“, „Hu hi“ lød det ieetvæk under almindelig Grin. Han selv dandsede uafbrudt, trods den ikke ringe Grad af Varme. Idag var hele Hertugens Familie her til „Launch“ eller Frokost, hvilket noget nær er det samme som vores Middag. Vi skal spise der igjen imorgen og jeg blev inviteret til igjen at flytte ned paa Slottet, hvor de have giort Plads for mig. Hertugens Broder Lord Ellesmere er kommet tilbage fra en Udflugt til hans Jagthuus i Midten af Sutherland og de vil nu have mig sammen med ham; han er en sjælden videnskabelig

dannet Mand. Jeg begriber kun ikke, hvorledes de ville faae Plads til mig, saa fuldt som Slottet nu er. Dog dem derom.

At min Reise er riig paa allehaande interessante Iagttagelser, behøver jeg neppe at tilføie. Jeg haaber, at jeg nok skal bringe Noget ud af det. Men i ethvert Tilfælde maa jeg til Dublin, for at see den derværende vigtige Samling og jeg vil lade staae til og uden Videre tage derover. Det er ikke sandsynligt, at jeg senere skulde komme til de brittiske Øer igien, og jeg kan derfor ikke lade Leiligheden nu gaae ubenyttet bort. Jeg haaber, det vil i enhver Henseende betale sig, ikke at tale om, hvor interessant det vil være paa Stedet at erholde nogen Underretning om de mærkelige irske Forhold. Jeg beder derfor om, at mit næste Brev hjemmefra maa blive adresseret: „*Dublin, Post Office*“; jeg venter at være der om 3—4 Uger og jeg skulde blive meget behagelig overrasket, hvis jeg kunde faae nogen Underretning om min Ansøgning. Skulde imidlertid noget særdeles Mærkeligt indtræffe inden den Tid, vil et Brev Adresse: „*Edinburgh, Post Office*“ træffe mig i Løbet af 3 Uger fra Dato. Jeg formoder Peter vil snart være i Kjøbenhavn igjen, maaskee er han der allerede; men da jeg ikke er ganske sikker i min Sag, sender jeg Brevet til min kjære Onkel, som jeg er vis paa nok vil mærke min Adresse. Under alle Omstændigheder glæder jeg mig til at finde Brev i *Dublin*, om ikke før.

Jeg begynder mere og mere at føle mig hjemme i Skotland, netop fordi jeg har havt det Held at leve meest i Familier og det i meget vakkre Familier. Det Værste er, at det Gode nu snart er forbi og at man da igjen maa til at traske om i de med Stenkulsdamp opfyldte Byer. I Henseende til frisk Luft ere vore Byer rigtignok uden Sammenligning bedre, men jeg vil ikke nægte det er en daarlig Trøst for vor øvrige Ringhed.

Jeg er paa Springet til at gaae op til det Taarn, der, som jeg ovenfor berettede, i disse Dage er blevet udgravet. Vi ere nu snart færdige med at udrendse Jorden og

jeg tænker en af disse første Dage at faae Hertuginde og introducere hende i min gamle Borg. Det er virkelig meget interessant at see den ældgamle Bygning, der slet ikke er sammenføiet med Kalk eller Leer. Peter vilde gjøre mig en Tjeneste ved at sige Etatsraad Rafn, at jeg med det Første vil skrive ham til. Brevet til Thomsen, haaber jeg er allerede afgaaet.

Med de bedste Ønsker om at disse Linier maae træffe Alle i bedste Velgaaende i det kjære Hjem og med tusinde Hilsener til Store og Smaa er jeg altid

Deres inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Aberdeen den 29de Septbr. 1846.

Kjæreste elskede Moder!

Jeg blev glædelig overrasket ved i Aften strax efter min Ankomst her til Staden at finde et Brev fra det kjære Hjem med de bedste Efterretninger. Jeg iler med at bringe Dem min hjerteligste Tak, og tillige med at give Dem et Par Ord om min Skjæbne i de sidste 3 Uger. Den nye Postconvention vil spare mig 5 $\frac{1}{2}$ hvergang jeg skriver hjem og jeg kan derfor skrive nu naarsomhelst jeg har Tid og Leilighed.

Efter de sidste Dage under mit Ophold paa Dunrobin at have giort forskjellige Udflugter, tildeels ledsaget af de unge Damer, tog jeg en hjertelig Afsked med Familien. Muligen vil jeg dog træffe idetmindste nogle af dem i London. naar jeg atter kommer der. Det var rigtignok en Forandring at tumle alene om igjen paa Landeveie og i Hoteller efter at have tilbragt en i alle Henseender saa behagelig Tid paa et saadant Sted. Imidlertid traf jeg strax den første Dag i Diligencen en Søofficer, der reiste om for at see paa Havnene; vi gjorde strax Bekjendtskab saameget mer som han tilfældigviis var Medlem af Old-

skriftselskabet. Han havde sin Kone i Hotellet i Inverness, hvor jeg ogsaa steeg af og han inviterede mig da til at spise med dem. Jeg tilbragte en meget behagelig Aften i deres Selskab saameget mere, som det hele Dagen havde regnet og jeg ikke havde truffet de Folk hjemme, til hvem jeg havde Breve. Fra Inverness gjorde jeg adskillige Udflugter og gik derpaa langs Kysten til Fornes og Elgin, hvor jeg fandt en heel Deel mærkelige Stene med indhuggede Figurer af Mennesker, Dyr etc. Fra Elgin gik jeg i stærk Regn og Blæst til Aberdeen, hvor jeg til min store Forundring blev modtaget af en derværende Antiquar, som i nogle Dage havde været paa Udkig efter mig. Sagen var, at den Architect, som forestaaer Bygningen af Dunrobin Castle, er fra Aberdeen og han var kommet hjem nogle Dage iforveien og havde meldt min Ankomst. Iøvrigt have mine Venner i Edinburgh paa flere Steder meldt mig, saa jeg ikke er ganske fremmed ved min Ankomst. Jeg veed saaledes, at en riig Godseier nær Brechin har ventet mig i længere Tid. Jeg skriver dette den 1ste October ligesom jeg er vendt tilbage fra en Excursion til en ægte skotsk Laird, der for to Dage siden sendte sin Vogn ind efter mig og en anden Antiquarius her fra Staden. Jeg har moret mig ganske fortræffeligt der. Han har en meget smuk lille Eiendom nær Grampiansbjergene og lever der ganske alene som Enkemand. Han modtog mig med gammelskotsk Gjæstfrihed og tiltalte mig i en saa bred skotsk Dialect, at jeg havde Møie med at bare mig for at lee. Han var et noget moderniseret Exemplar af Walter Scotts Lairder. Vi spiste og drak ganske alvorligt og godt, og vi fik først Lov til at gaae tilsengs efter adskillige Ølglas Toddi. Det er Skik i Skotland strax efter Middagsmaden og før man endnu reiser sig fra Bordet, at tage en Toddi sædvanlig af Whisky, en Art Finkeljochum; høiere mod Norden og almindelig i Landmændenes Huse tages der diverse Glas. Jeg kan imidlertid ikke med Whiskyen; jeg holder mig til Madeiraen, der er den almindelige Viin i England og Skotland. Efter Bordet drikkes Thee og før man gaaer tilsengs vanker der

igjen et stivt Glas Toddy eller to. Selv Damerne stikke gjerne paa et lille Glas Whisky Toddy. Min Laird var en complet Landmand, høi smal og immer lustig; der var naturligviis ikke Tanke om nogensomhelst Stivhed i hans Huus. Jeg maatte love ham idag igien at besøge ham inden jeg forlader Egnen, men det vil blive meget tvivlsomt, om jeg holder mit Løfte. Han var nemlig ubesindig nok til igaar at vise mig saagodtsom alle Oldtidsminderne i Nærheden af hans Hjem.

I Eftermiddag gaaer jeg igien ud paa Landet, hvor jeg vil trække omkring til Søndag eller Mandag. Jeg vil da gaae directe til Auldbar Castle nær Brechin og derfra til Edinburgh, hvor jeg dog kun vil stoppe meget kort. Min næste Tour bliver da Glasgow og Irland, hvor jeg under alle Omstændigheder venter at finde Brev hjemmefra med Efterretninger om min Ansøgnings Skjæbne. Det begynder at lakke mod Enden med mine Moneter, hvilket er et mindre behageligt Tilfælde. ...

Med tusinde hjertelige Hilsener til Alle og med de bedste Ønsker om, at disse Linier maae træffe Dem kjæreste Moder og alle Andre i bedste Velgaaende er jeg altid

Deres uforanderlig hengivne

J. J. A. Worsaae.

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Edinburgh, den 28de October 1846

Onsdag Aften.

Kjæreste Moder!

Jeg ankom for en Time siden her til Staden og modtog strax den glædelige Efterretning, at Kongen har bevilget min Ansøgning, og at Alle ere raske i det kjære Hjem. Jeg vil ikke opsætte at skrive hjem, da jeg ikke har skrevet i nogen Tid, endskjøndt jeg ikke har meget Nyt at melde. Jeg havde ventet at komme her til Byen allerede for 14 Dage siden eller før endog, men jeg havde

det Held at have en Anbefaling til en Oldgransker, en særdeles vakker Mand, Mr Chalmers til Auldbar Castle nær Brechin, og hos ham har jeg tilbragt ikke mindre, end 3 Uger! Han er Eier af et gammelt Slot, ugift og en stor Ven af Oldsager, kun er hans Helbred meget svagt. Han kjørte mig omkring i den minderige Omegn, skaffede mig en heel Deel Oldsager og stillede hans hele ypperlige Bogsamling til min Disposition. Det var navnlig Bogsamlingen, som opholdt mig, da han havde fordømmet alle de Bøger, jeg ellers maatte have gennemgaaet her i Edinburgh. Jeg kan ikke sige Dem, hvor jeg havde det fortræffeligt og hvor jeg var vel der. Jeg var omgivet med al den Luxus og Comfort, som udmærker en riig Engelskmands Huus. Vi havde stadig Middagsselskab eller ogsaa var jeg ude til Middag paa det nærliggende Slot Brechin Castle, der eies af en gammel Lord Panmure. Foruden mig var der i Huset en ung polsk Maler, der havde fægtet i den polske Revolution, og en gammel Oberst, som opholder sig der om Sommeren for Jagtens Skyld. Polakken malede mig for Løiers Skyld; det skal ligne meget godt. Det gjorde mig kun ondt at forlade det Sted, hvor jeg i alle Henseender var saa vel, men Aars-tiden var saa langt fremrykket, at jeg ansaae det for bedst idag at bryde overtværs og rulle af med Diligencen. Veiret var ret godt, men min antiqvariske Ven søgte længe at foreholde mig, at jeg vilde faae en svær Overhaling af Regn, og at jeg derfor skulde stoppe nogle Dage længere. Jeg har i Sandhed været heldig paa min Reise i Skotland med at gjøre gode Bekjendtskaber, hvilket igjen har havt til Følge, at jeg har faaet Anbefalinger til høitstaaende og indflydelsesrige Mænd baade her og i Irland. Jeg veed ikke, om jeg fortalte Dem i mit sidste Brev, at Hertugen af Sutherlands Broder Grev Ellesmere før sin Afreise fra Dunrobin gav mig Brev til Lord Lieutenanten eller Vicekongen af Irland og til endeel andre af de første Mænd i Dublin. Han indbød mig tillige til at besøge sig paa hans prægtige Herresæde nær Manchester, men jeg veed endnu ikke, om jeg kommer i den Egn.

Jeg antager, at jeg i Løbet af 8 Dage vil være i Dublin. De maae for Guds Skyld ikke troe, kjæreste Moder, at der er nogen Fare ved at gaae til Irland. Urolighederne der *ere ene og alene paa Vestkysten*; desuden er det ingen-sinde hørt, selv *der* at en Reisende har mødt nogensomhelst Voldsomhed. Irlænderne ere overmaade artige mod Fremmede og rase kun mod deres egne Landsmænd. Men som sagt paa Østkysten, hvor jeg vil opholde mig, er der ikke Tanke af nogen Urolighed eller den fjerneste Fare. Jeg har iaften skrevet til Kjunker Bjelke i London, om at sende mig mine Penge til Dublin; jeg har ikke stort mere end 100 Rbdlr i Lommen og det er forbistret lidt her. Jeg haaber imidlertid at naae Dublin med det. Det er rædsomt, hvad det koster at reise. Havde jeg ikke havt saamange Anbefalinger, vilde jeg forlængst have været læns. Jeg havde tænkt at skrive Rafn til nu, men jeg vil vente til jeg kommer til Dublin, hvor jeg har nogle Forretninger for ham. Jeg seer nemlig, at Peter har givet ham Underretning om min Reise. Jeg arbejder stærkt paa, at skaffe en heel Deel Oldsager med hjem for Sammenligning med vore. Foreløbig kunde Peter maaskee fortælle Rafn, at en Søn af den berømte Agronom Sinclair: Sir George Sinclair, Baronet til Thurso Castle i Caithness har foræret mig til Museet en Steen med indgravede Figurer, som jeg fandt paa hans Gods i Caithness. Han lovede at sende Stenen, der ikke er meget tung, til Leith og jeg har arrangeret med vor General Consul der, at han vil bringe den ombord i et Skib til Kbhvn. Maaskee den allerede er afsendt; jeg vil høre det imorgen. Der er kun 2, men meget characteristiske Figurer paa den.

Jeg skal fra Irland skrive igjen; jeg haaber De har faaet mit Brev fra Aberdeen. Naar jeg antager at komme hjem, kan jeg endnu ikke sige. Maaskee bliver det i Januar eller Februar. Derom Mere siden. Jeg er betydelig let om Hjertet, at Kongen ikke har knappet Noget af Summen; jeg havde ellers været i Vinden. Jeg skal snart skrive ham til igjen fra Irland. Han er mig i Sandhed

en god Støtte. Peter maa endelig takke Justitsr. Collin mange Gange fra mig. Tusinde kjærlige Hilsener til Alle, Store og Smaa fra

Deres af Hjertet hengivne

J. J. A. Worsaae.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Dublin Onsdagen den 12te Novbr. 1846.

Kjære Hr. Etatsraad!

Ved min Ankomst hertil igaar Aftes modtog jeg et Brev fra min Broder, hvori han bl. A. meddelte mig, at han havde mødt Dem paa Museet. Jeg kan ikke Andet end bevidne Dem min hjertelige Glæde over Deres lykkelige Tilbagekomst; jeg behøver ikke at sige, hvormeget det skal interessere mig at udvexle mine Iagttagelser med Deres.

Under mit Ophold i Skotland fortalte man mig, at Mr. Petrie muligen vilde komme til Skotland snart; jeg skrev derfor til ham, indesluttede Deres Anbefaling og spurgte ham, om jeg vilde træffe ham i Dublin. Jeg modtog uopholdeligt et overordentlig artigt Brev, hvori han forsikrede mig, at enhver Antiquar altid vilde finde en god Modtagelse hos ham, men at en Mand, der var anbefalet til ham fra Dem, kunde være vis paa at finde al mulig Assistance og Velvillie baade fra ham og alle hans Venner her. Jeg besøgte ham strax idag; han erkyndigede sig nøje om vor Samling og han fortalte mig, at det kongelige Akademi her ved Andragende om Understøttelse til deres Samling altid paaberaabte sig den Liberalitet, hvorved Regjeringen i Danmark understøttede den derværende Samling. Jeg kan nok tænke, at De er ikke lidet nysgjerrig efter at vide Noget om de irske Oldsager; jeg vil derfor ikke opsætte at meddele Dem lidt om Petries og det irske Akademies Samlinger; jeg har endnu ikke

sect Samlingerne i Trinity College eller The Dublin Society, men jeg veed, at de i Hovedsagen ikke indeholde noget Nyt.

Petrie har en meget net lille Samling, der dog langt fra kan maale sig med Akademiets. Denne sidste gjemmes i et enkelt Værelse, temmelig slet opstillet, ikke lidt Hulter til Bulter, men den er unægtelig meget interessant. Steensager synes at være overmaade hyppige, især det Nordlige af Irland; dog findes sædvanlig kun Øxer og Pilespidser, jeg saa kun 1) *een eneste Kniv med firsidet Haandtag*, 2) *een krum Kniv*, 3) *en Smalmeisel* (disse 3 Sager af nordisk Form viste sig senere at være *danske* og at være forærede af Dr. Giesecke) og særdeles faa Steenhamre. Af Broncesager gives der en stor Mængde; i Hovedformerne ligne de vore en heel Deel, men ere *fuldkommen og umiskjendelig forskjellige i alle Detailler*. Landsepidserne have saaledes en egen Art Ører, som ikke findes paa vore; Celterne ere gjerne mere runde, Paalstavene fladere og formede paa en anden Maade, end vore, Sværdene have med en enkelt Undtagelse ikke Metalhaandtag og ere paa en egen Maade udhamrede ved Eggen. Ringene, Lurerne og de ikke faa Guldsager ere alle af en ganske egen Form. Dette Samme gjælder om de faa irske Jernsværd og andre Sager fra Jernalderen. Sølvringe liig vore *arabiske* ere saavel som Kufiske Mynter ikke ualmindelige; Ringene have de samme trekantede, punkterede Zirater. Men noget af det for mig mest Interessante var at finde en Deel *norske* eller danske, dog snarest norske *Vaaben og Smykker aldeles liig Jernalderens Sager i Norge*; de vare nylig fundne ved et Jernbaneanlæg ikke langt fra Dublin; jeg vil muligen have Leilighed til at grave der paa Stedet og maaskee hjembringe nogle Exemplarer. Dog af alle disse Ting vil jeg tage nøiagtige Tegninger. En ung Mand, der stadig tegner for Museet her vil tage colorerede Afbildninger i fuld Størrelse af alle de Ting i Museet, der ere af nogen Interesse, det vil rigtignok koste 8—10 £, hvilket jo allerede er en god Deel Penge i vor Mynt, men jeg kan forud sige Dem, at disse

Tegninger ville gjøre en Reise til Irland overflødig for en Mand, der, som mig, meest interesserer sig for de hedske Oldsager, og det er altid Noget. De ville sikkerlig for de nordiske Antiquarer blive af stor Interesse. Det vil svie voldsomt til min Pung, men det faaer ikke at hjelpe. De veed bedst selv, hvor det koster at reise i England og jeg har nu været her i 5 Maaneder. Havde Kongen ikke igjen hjulpet mig, vilde jeg have været aldeles bankerot. Jeg haaber at hjembringe en lille Samling af irske Oldsager for Museet, om ikke paa anden Maade, saa ved at love andre Oldsager for dem. Vi maae nødvendig have vort comparative Museum forøget. Jeg har gennem vor Consul i Leith *hjemsendt en Kasse med skotske Steen- og Broncesager*, der som jeg haaber, ikke ville være Dem uvelkomne. De ere alle forærede til mig og det er saaledes ikke nødvendigt at give Oldsager igjen for dem. Men muligen vil der senere fra Antiquarernes Selskab i Edinburgh blive oversendt 5 eller 6 Stykker, for hvilke jeg i saa Fald lovede at sende nogle Dubletter. Jeg er vis paa, at De ikke har Noget derimod. Den omtalte Kasse er naturligviis bestemt for Museet, men jeg vilde meget ønske, at hverken den eller de andre Kasser, jeg muligen kunde sende hjem, ville blive aabnede før min Tilbagekomst, da jeg bedst selv veed, hvor ethvert Stykke hører hen. Jeg har truffet Anstalter for muligen endnu at erholde nogle Oldsager fra det nordige Skotland, der ikke ville være uden Interesse for vort Museum. Det er en Ulykke for mig, at det paa en Maade er „fashion“ nu i Dublin at skrabe irske Oldsager sammen, hvilke derfor ere komne i en uhyre Priis. Men jeg skal gjøre Alt, hvad der staaer i min Magt for at drive nogle Exemplarer op.

Jeg har givet Kongen to Beretninger om min Reise i Skotland og jeg vil snart sende den tredie. Det er i Sandhed det Mindste jeg kan gjøre for hans sjeldne Liberalitet. Maa jeg bede Dem hilse Rafn og sige, at jeg vil i Morgen see at bringe hans Commission i Rigtighed. Jeg har sendt Kassen med Oldsager til ham, da jeg ikke vidste, om De var i Kjøbenhavn. Jeg venter at blive idetmindste

4 Uger heri Staden og det vilde derfor glæde mig overordentlig at høre fra Dem, Adr: „Dublin Post Office“.

Tusinde Hilsener til Alle ved Museet, Etatsr. Magnusen iberegnet, fra

Deres uforanderlig hengivne

J. J. A. Worsaae.

P. S. Vil De blive vred, hvis jeg anmoder Dem om at lade min Broder vide min lykkelige Ankomst her, og at jeg har modtaget begge Brevene fra Hjemmet. I uhyre Fart og med en skjændig slet Pen.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn d. 28. Novbr. 1846.

Min kjære Worsaae!

De maa dog have et Brev fra mig, endskiønt jeg sandelig ikke er meget oplagt til at skrive. Det gik mig godt indtil Berlin, jeg var fuldkommen rask, kunde arbeide og nyde, men i Berlin kjendte jeg for mange Personer, Sagerne vare for mange og for vidt fra hverandre, jeg ilede hjem og alt dette tog paa min Kraft og her har det været endnu værre, med Personer, Syn, Ubehageligheder af mange Slags, jeg blev nerveus angreben og min gamle Fjende Søvnløshed indfandt sig. Jeg plages endnu paa det pinligste af den, og det paa en Tid, hvor hundrede Sager skulle fremmes, afgjøres, og overalt er det ikke godt paa en Gang at skulle overtage mere end man formaaer — og det dobbelt, naar Kraften mangler. De vil finde en mager, noget udmattet og langsommere Mand end den, De forhen har kjendt i mig, dog er det aandelige Liv endnu ikke udslukt hos mig, en sjelden Oldsag, et smukt Kunstværk, en interessant Samtale kan endnu sætte mig i Bevægelse. De kan være overbevist om, at jeg har alvorlig seet mig om i de italienske Museer, men ak, alle uden Undtagelse ere de ordnede efter Materien, hvor-

af Sagerne er forfærdigede. Man spørger ikke om Perioder eller Folkeslag eller hvad der hører sammen, men af Bronze, af Terracotta, af Marmor etc. stilles sammen. Om der er 500 Aar mellem Nr. 1 og Nr. 2, er ej Spørgsmaalet, men er det af Guld, Bronze eller Marmor. Sandelig en let Inddelingsmaade for Inspecteurerne. Noget af alt dette har De alt kunnet mærke i British Museum. En anden Ulykke er, at man i Italien anser alt det, der er funden norden for Rom, for etruskisk og glemmer, at der i flere hundrede Aar boede Rommere og i andre Etrusker, som efterhaanden gik op i Romerfolket og tabte sig i dem. Det kostede Møye i Museerne at skille ad det, som virkelig var etruskisk, fra alt det halv- og helt rommerske. Det saakaldte etruskiske Museum i Vaticanet saae jeg temmelig nøje og saa sprang 26 Specier ud af Lommen for at medbringe det store Pragtværk over denne Samling; det ligger paa mit Bord, efter at man forgjæves i 3 Aar har forskrevet det til Kongens Bibliothek; det er utrolig, hvor mærkeligt det er i Italien med Bøger.

Etruskerne have tidlig kjendt Jernet, det forandrer alle Forhold. De Bronzesager, som man seer i Italien, som mest ligne vore, have en anden Oprindelse.

Jeg glædede mig til i Neapel at see Sagerne fra Herculanium og Pompei, de vare dér, men maatte undersøges med Varsomhed, thi her var blandet andre Fund ind imellem, og da jeg studsede ved at see Hjelmene (man havde kun ialt 11), fandt jeg, at to, der saae mig meget ældre ud end de andre, vare fundne i Grave ved Pæstum og Ruvo. Nogle Sager, som oplyse vore, har jeg medbragt, deriblandt en smuk Suite af Ravsmykker, Instrumenter og Redskaber; ogsaa fik jeg fat paa 4 forskjellige Bronzehelme, det kostede Umage og nogle Penge.

Herbst har taget ikke faa Tegninger af mærkelige Stykker, mine Venner i Wien hjalp til andre. Det er vist meget godt, at De sørger for Tegninger og at erholde Oldsager. De kan jo vel vide, at vi med Fornøielse vil sende Dubletter, især af Steensager, ogsaa enkelte Bronzer kan vi altid skaffe frem og overalt ikke gjøre Vanskeligheder,

naar noget gjensidig nyttigt kan opnaaes; vi have Facsimiler af flere Steensager, der ere sjeldne, og hvor vi vanskelig kan afsee Originaler. Det var gaaet lidt i staae med at faa Oldsager i min Fraværelse, men ved at anvende lidt Kraft er det nu i god Gang igjen. Sølv- og Bronzekarrene fra Aalborg har De formodentlig seet, jeg troer, de oprinde fra Romerne. Siden min Hjemkomst har vi faaet Fragmenter af to Bronzelurer, som fandtes med to Bronzesværd paa Falster i eet og samme Leie og vare nedlagte paa een Tid, et godt Bevis paa min Paastand om, hvad Tid Lurerne kom til, et Guldhals Smykke vog 20 Lod, 2de udmærket serverede Bronzesværd med Bronzahaandtag, nogle Ben Oldsager, 4 Guldbrecteater, hvoraf jeg paa mine Reiser har fanget 3, dér har De omtrent det vigtigste. I Stockholm gaar det godt, man har kjøbt Eckmanns og Holmbergs Samlinger, flytter, finder hver Dag nye Sager, derimod sover man i Berlin, forekommer det mig, Ledebur og Förster ere vist brave Mænd, men have ikke det rette Greb paa Sagen og der er ingen Fremgang. 10 af de 22 Værelser til en etnographisk Samling har jeg seet færdige, saaledes at jeg i denne Uge begynder at flytte ind. Resten faar jeg til Sommer; jeg har faaet 3 Sendelser fra Ostindien, en fra Grønland, en fra Guinea og byttet forskjelligt til paa min Reise fra Æthiopien etc. Kan De ikke knytte nogen nyttig Forbindelser heri (vi have Doubletter især af grønlandske og ostindiske Sager) eller med Hensyn til Middelalderens Mynter for mig? Kjender i Irland kun en Samler, det er Mr. Sainthill i Corck; men det er mulig, at andre ville være mig nyttige dér og i England. Inden De reiser fra London, beder jeg Dem forhøre, om ikke Doubleday eller nogen i Medal Room har noget at sende mig; jeg skriver Dem til London. Douglas Nænia, et vigtigt antiqvarisk Værk, findes kun de første Hefter af paa Kongens Bibliothek. Jeg har strax underrettet Deres Brødre og Etatsraad Rafn om Deres Brev og har allene at sige Dem, at alt er meget vel. Rentekammermanden boer hos Kammerj. Helzen, den unge Helzen er constitueret Stiftamt-

mand i Aalborg, da Hoppe døde meget ung. Rafn har havt alvorlige Anfægtelser i Oldskriftselskabet; omendskjønt jeg vist ikke billiger alle hans Fremgangsmaader, er han en uundværlig Mand for Maskinen og maatte conserveres, som og er skeet; jeg haaber det vil gjøre ham forsigtigere, blot han ikke satte Penge fuldt saa høit som han hidtil har gjort. Kongen er Gud være lovet rask, men har alvorlige Anfægtelser; man levner os ikke Ret eller Ære for en Skilling i Hertugdømmerne. Det hjælper ikke at forsvare sig, saa rasende er Partierne, men — det gaar vel dér som i Irland; man maa lade det rase noget ud og tage noget af sin Bitterhed og Heftighed; vist er det, at Angriberne ere dygtigere end Forsvarerne.

Jeg vilde ønske og opmuntre Dem til at see at fortjene nogle Penge i England, saaledes at De ikke behøvede at reise i den værste Vintertid og kunde vende hjem over Paris, Holland og Westphalen, men hvad der ikke kan skee, kan ikke nytte at lægge an paa.

Nogle af de Penge, som bleve medgivne Herbst, have vi i Behold, og omendskjøndt de store Forandringer i Museerne gjør mig bankerot, fandt vi vel nogle Penge til at hjælpe lidt paa Udgifter for Tegninger, Aftryk, Facsimiler etc. Dog som sagt vi ere bedre forsynede med Doubletter, Facsimiler og Bøger end Penge.

Alle beder Dem venlig hilset, men ingen mere end

Deres Thomsen.

P. S. Hildebrands vigtige Værk har set Lyset. Det er et betydeligt Arbejde og af største Betydning for andre, der samler de engelske Mynter. En venlig Hilsen til Mr. Petri. Sagerne, De sender hjem, skal blive urørte, til De er her. Jeg har lovet Deres Broder at huse noget for Dem, om De skal flytte.

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Dublin den 2den December 1846.

Kjæreste Moder!

Jeg har siden jeg skrev mit sidste Brev levet i Herlighed og Glæde. Alle Antiquarer her have modtaget mig med den største Forekommenhed og Velvillie. Efterat jeg havde afleveret nogle af mine Breve fra Lord Ellesmere, modtog jeg uopholdelig en Indbydelse til Middag hos en af de betydeligste Mænd her Sir Philip Crampton, Baronet. Jeg tilbragte en meget behagelig Aften der og næste Morgen fandt jeg til min store Forundring paa mit Bord et Invitationskort fra Førstesecretairen for Irland, den egentlige Lord Lieutenant, til Bal, hvorfor jeg naturligviis kunde takke Sir Philip, der ogsaa kjørte mig ud om Aftenen Kl 10 til Mr. Labouchere (Førstesecretairen). Jeg forefandt der omtrent 3—400 af den fine Verden i Dublin en Galla. Det var meget interessant at gaa omkring der og gjøre Bekjendtskab med en heel Deel af de anseeligste Mænd og de smukkeste Damer i Dublin. Der var saadan en Trængsel og Forstyrrelse, at Sir Philip og jeg vare nødsagede til at kjøre hjem *uden Hat*, hvilket naturligviis gav Anledning til uhyre Grin. Jeg maatte næste Dag tage en Drosche og kjøre ud til Mr. Labouchere, for at faae min Hat igjen; i Entreen saae jeg ikke mindre end 14 til 18 Hatter, der ligeledes vare forladte af deres Eiermænd. Sir Philip forestillede mig paa Ballet for Lord Howth, der er een af de betydeligste og rigeste Adelsmænd her i Nærheden; han inviterede mig strax ud til sig til Middag to Dage efter og arrangerede et Skuespil for mig, jeg ikke før havde seet. To af Sir Philips Døttre, Sir Philip og jeg toge den bestemte Dag om Middagen Kl. 2 ud med Jernbanen til en Station i Nærheden, hvor Sir Philip og jeg forlode Trainet og mødte Lord Howth, der var ankommet med 7 af de deiligste Fuldblodsheste, man kunde tænke sig, og forskjellige Ryttere, blandt dem hans eneste Søn. Vi bestege Hestene og rede først langs ad

Veien indtil vi med Eet dreiede af ind over Markerne. Lord Howth og hans Ledsagere begyndte nu her at ride løs over Grøvter og Gjærder; ved den første brede Grøvt forsøgte jeg at ride over, men min Hest standsede og de raabte Alle, at jeg skulde ikke forsøge paa at bringe den over, da den vilde gaae i Grøvten med mig. Jeg stoppede heldigviis og lod en af Tjenerne forsøge paa at ride Hesten over, men ganske rigtig Hesten plumpede i Grøvten og Tjeneren kom i den skidne Grøvt op til Halsen, hvilket naturligviis vakte en ganske umaadelig Latter. Dette Uheld var kun et svagt Forspil til det, der indtraf siden. Lord Howth og hans Ledsagere rede nu til i blind Carriere og lode deres Heste springe over Grøvter og Gjærder af en saadan Høide, at vore danske Heste i Sandhed ikke kunde have fulgt med. Det var ikke sjelden Tilfældet, at Hesten sprang imod Gjærderne med en saadan Voldsomhed, at Rytteren blev kastet af langt hen i Grøvten, men efter faa Minutters Forløb var han igjen i Sadlen og det gik løs som forhen. Jeg kan ikke nægte det var et herligt Syn at see Rytterne fare henover Markerne og ligesom flyve over Grøvter og Gjærder; de gjorde en stor Runde og kom tilbage til det Sted, hvorfra de vare gaaede ud, men idet de satte over eet af de sidste Gjærder, bag ved hvilket der var en overmaade bred Grøft, styrtede Lord Howth's Søns Hest og faldt oven paa den unge Lords ene Been. I Forskrækkelsen over dette Syn faldt Lord Howth i Grøvten og adskillige, der ilede til Hjælp, tumlede ligeledes i den med Vand fyldte Grøft, den ene ovenpaa den anden. I Begyndelsen vidste vi ikke, om den unge Lord var slaaet halvdød eller ei, og Sir Philip, der er en meget berømt Læge, var allerede i Begreb med at ride saa hurtig som muligt til Stedet, for at bringe Lægehjælp. Men da han ankom, var Hesten løftet op igjen og den unge djærve Rytter trukken op uden nogen Skade; han havde alene skrabet Benet en Smule. Riddet fortsattes fremdeles og det morede os overordentlig at see en tyk Mand, der hidtil havde forholdt sig rolig, med Eet at ride over de værste Grøvter og Gjærder. Han forsikkrede, at

han ikke duede den første Timestid, men at han ligesom de gamle Heste efter den Tid kunde holde ud med den Bedste. De kan vel forestille Dem, at denne Sort af Ridning, der især er yndet i Irland, maa lære Folk at tumle en Hest og sidde fast i Sadlen; det skal ikke være saa sjelden, at Folk er slaaede ihjel paa et saadant Ridt. Jeg undrer i Sandhed over, at Alle slap godt fra det Ridt, hvortil jeg var Vidne. Da det begyndte at blive mørkt, rede vi til det gamle ærværdige Slot, der er bygget i den normanniske Stiil, og forfriskede os der ved et ypperligt Middagsmaaltid. Jeg overnattede paa Slottet, spadserede om Morgenens efter Frokost med Damerne omkring i Nærheden, og blev henimod Middag kjørt ind til Dublin igien af Lord Howth, hvis fortrinlige Fuldblodsheste ikke lode os blive længe underveis. Om Eftermiddagen var jeg igien paa Farten; jeg tog med Dr. Todd ud til et Slags Institut for Drengopdragelse omtrent $2\frac{1}{2}$ Miil fra Drogheda. Næste Morgen spadserede vi til et mærkværdig rundt Taarn og Dagen efter besøgte vi en høist besynderlig Steenstue, der har stor Liighed med vore Jættestuer i Danmark; der er kun den Forskjel, at Sidestenene og nogle af Loftstenene ere prydede med Spiral- og trekantede Zirater. Loftet er desuden bygget saaledes, at een Steen var lagt en lille Smule længere ud, end Stenen underneden, indtil Aabningen foroven blev saa smal, at den kunde dækkes med en Steen. Vi havde til disse Udflugter fortrinligt klart Frostveir, hvilket er meget usædvanligt paa den Tid af Aaret i Irland. Vi kom netop tilbage i Mandags saa tidlig, at vi kunde bivaane et Møde af det Kongelige Irske Akademie, hvortil jeg var indbudet af Sir William Betham. Vi spiste først til Middag i Akademiets Club og gik derfra til Mødet, hvor der blev oplæst en heel Deel mathematiske Afhandlinger etc. Med Eet opfordrede man mig til at give en Udsigt over vort Museums Historie, da de netop ere i Begreb med at grunde et lignende Museum her. Jeg havde naturligviis ikke havt Leilighed til at forberede mig det Mindste, men alligevel lod jeg mig overtale til at holde et Foredrag, som blev

modtaget med særdeles Bifald. Jeg udviklede de store Vanskeligheder, der havde været forbunden med Opretelsen af vort Museum, og jeg tog deraf Anledning til at sige, at de ikke skulde forskrækkes over alt det, de havde at kæmpe imod, men at de kun skulde arbeide løs med Kraft og Udholdenhed. Det blev strax vedtaget, at Akademiet skulde bevidne mig dets Tak og opfordre mig til at give dem mit Foredrag i Trykken, ligesom man ogsaa pressede mig til at love et længere Foredrag over Forbindelsen mellem de irske og nordiske Oldsager til det næste Møde om fjorten Dage. Jeg maa nu see at gjøre det saa interessant som muligt. Ved det omtalte Møde gjorde jeg naturligviis en heel Deel nye og meget interessante Bekjendtskaber. Jeg er ude næsten hver Dag til Frokost, Middag eller Aften. Paa Torsdag er jeg buden til Middag hos Førstesecretairen, hvilket jeg haaber vil blive meget moersomt for mig. Jeg vil formodentlig der træffe de politiske Coryphæer af Whigpartiet; i alle Tilfælde møder man paa saadanne Steder Mænd af første Skuffe.

3die December.

Jeg modtog idag min kjære Moders Brev, hvilket som sædvanlig var usigelig kjærkomment. Jeg haaber De har faaet mit sidste Brev her fra Dublin, ligesom jeg formoder, at Peter Marius ikke har glemt mine deri omtalte Commissioner. Jeg venter stadig Brev fra Thomsen eller fra de unge Børster ved Museet; jeg behøver ikke at sige, at et andet Brev fra Marius eller Onkel vilde blive ikke mindre velkomment. Jeg tvivler om, at jeg vil forlade Dublin før ved Juletid eller maaskee først *efter* Julen; jeg befinder mig særdeles vel her. Jeg har skrevet min Adresse paa den første Side. Hvor Efterretningen fra Fyen overraskede mig; vi faae nu at see. Moder skriver om, at Peter eller jeg snart maa forlove os; jeg tænker selv det kunde være paa Tiden. Damerne herovre ere sædeles smukke, men deres Tal er saa stort, at Faren for min Roligheds Forlis er meget ringe. Jeg veed heller ikke,

hvad min gamle Mutter vilde sige, naar jeg mødte med en engelsk Lady? I det Haab, at jeg snart maa høre noget fra det kjære Hjem, tusinde hjertelige Hilsener til Alle fra Deres inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae.

Alt er fuldkommen roligt herovre; Folk ere sysselsatte nu med de offentlige Arbeider. Det er sørgeligt at see et saa herligt, frugtbart Land saa yderlig slet dyrket paa de allerfleste Steder. Jeg skriver med denne Post til Rafn og maaskee ogsaa til Conferentsraad Collin. Jeg har faaet mine Penge her og Alt er i den Henseende i Orden.

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Dublin den 17de December 1846.

Kjæreste elskede Moder!

... Jeg skal ikke nægte, at det vilde være overmaade behageligt, hvis jeg i den glade Juletid kunde være mellem mine Kjære i Hjemmet, men paa den anden Side har jeg det ganske fortrinligt her. Jeg vil formodentlig tilbringe en Del af Julen hos nogle af mine Venner i Nærheden og Resten vil gaae hen i Suus og Duus her i Staden. Jeg har allerede modtaget Invitationer til nogle Dage i Julen. Jeg er, som sædvanligt, næsten hver Dag inviteret ud, og de faae Dage, jeg ikke er engageret, spiser jeg i en Reformclub med en heel Mængde af de dygtigste og interessanteste Repealere og Medlemmer af det „Unge Irland“. En af Høvdingerne for de politiske Bevægelser i Irland, til hvem jeg havde et Brev fra Lord Ellesmere, gjorde mig til Æresmedlem af Klubben under mit Ophold her, og han skaffede mig tillige i Bekjendtskab med O'Connell. Jeg morer mig usigelig ved at gaae imellem de mangfoldige Partier og høre hvad den Ene siger om den Anden. Jeg var for kort Tid siden nærværende ved et stort politisk Møde, O'Connell holdt, og hvor han selv

talte i henved 2½ Time. Det var et meget mærkeligt Møde, da han paa det gav en Udsigt over Sagerne nærværende Stilling. Han overdrev det imidlertid en god Deel; hans Hensigt er nemlig at skrække Regjeringen. O'Connell er ellers nu meget gammel og han begynder at blive særdeles affældig. Han har en uhyre Magt og Indflydelse her i Landet; alle de mangfoldige katholske Præster ere hans lydige Tjenere. Man kan i Sandhed kalde ham en ukronet Konge. Det vil næppe være muligt at vælge en Lordmayor eller anden høj Authoritet i de irske Stæder imod O'Connells Villie. Men det er Alles Mening, at der er Ingen til at tage hans Plads, naar han er død. Hungersnøden ude i Landet skal være meget stor, men Bladene skildre fordømmeste Tilstanden langt værre, end den virkelig er. De offentlige Arbeider ere i fuld Gang; Arbeidslønnen for *een* af de sidste *Uger*, beløb omtrent 1 Million Rigsdaler Dansk! og man venter, at det endnu i nogen Tid fremdeles vil stige. Der var dengang mere end 300'000 Arbeidere, og dog sagde man, at der ikke sporedes nogen synderlig Virkning af det omkring i Landet. Irland er rigtignok en haard Nød at knække for England.

Juleaften.

Jeg fik ikke mit Brev færdig den 17de; jeg veed derfor ikke bedre, end at fuldende det Juleaften, som her ikke ansees for nogen Helligaften. Jeg skulde have afsendt det før, naar jeg ikke havde været paa Landet i nogle Dage; jeg er først kommet hjem i Eftermiddag. Vi have idag havt lidt Snee, hvilket ellers er høist usædvanligt i Irland paa denne Tid. Climaet er i det Hele taget mildere, end hos os; Folk er derfor meget ulykkelige, naar der stundom er en Smule Frost. De foretrække fugtigt Veir.

Jeg troer jeg skrev sidst, at jeg havde lovet at give et Foredrag i det Kongelige Irske Akademie om Forholdet mellem de irske og danske Oldsager. Det var bekendtgjort i Forveien og der stimlede derfor en heel Mængde Folk sammen sidste Mandag otte Dage, for at høre mig.

Akademiet havde desuden inviteret Førstesecretairen for Irland til at overvære Mødet, for om muligt at give ham mere Interesse og Respect for de irske Oldsager, naar han hørte, hvad en Fremmed vilde sige derom. Jeg talte i henved $1\frac{1}{2}$ Time og udviklede for dem Nødvendigheden af, at de irske og skandinaviske Oldforskere maae slutte sig nærmere sammen, end hidindtil har været Tilfældet og jeg sluttede med at paavise Vigtigheden af Udgivelsen af nogle gamle mærkværdige irske Haandskrifter, hvortil jeg haabede at Regjeringen vilde give dens Understøttelse. Folk syntes at optage det overordentlig godt; Secretairen foreslog Akademiet at give mig dets Tak og udtrykte det Ønske, at de Danske, som saa ofte havde sendt Røvere og Plyndere til Irland, i Fremtiden vilde gjøre mange saadanne Indfald paa deres Gebet. Dette vakte megen Munterhed, da jeg havde søgt at udvikle, at de Danske ikke vare alene Røvere og Mordere, hvilket sædvanlig er antaget i Irland, men at de ogsaa dyrkede fredelige Sysler, idet de fornemmelig dreve en udstrakt Handel og at de i hvert Fald vare ligesaa civiliserede som Irlænderne. Næste Dag vare Aviserne fulde af Beretninger; jeg har for Løiers Skyld bevaret en af dem. Jeg havde den Fornøielse, at Førstesecretæren lovede at give mig sin kraftigste Understøttelse til Udgivelsen af de af mig omtalte Haandskrifter. Mit Foredrag er nu under Pressen; jeg havde ikke skrevet det paa Engelsk den Aften jeg holdt det, men lod staae til. Det har derfor senere taget mig nogen Tid at bringe det i Orden; imidlertid havde jeg derved nogen Hjælp af det Uddrag, Aviserne havde givet. Det er i Irland saavel som hos os Tilfældet, at man ofte eller som oftest tager mere Hensyn til hvad en Fremmed, end hvad en Indfødt siger. For tre Dage siden tog jeg med Doctor Todd ud til en Præst Mr. Butler i Trim. fra hvem jeg for nogen Tid siden havde modtaget en Indbydelse; han er nemlig en intim Ven af en af mine Bekjendte i Skotland. Trim er en meget mærkelig By med mange Ruiner af Abbedier, Slotte etc; den var i sin Tid Hovedkvarteret for de Engelske efter deres Ero-

bring af den østlige Deel af Irland. Nu er Byen som de fleste eller alle smaa irske Byer meget smudsig. Det overraskede mig meget at finde Præsteboligen saa smuk og komfortabel med nettede Anlæg foran den. Vore Præsteboliger staae rigtignok langt tilbage. Dagen efter tog vi ud til den berømte Høi Tara, hvor de gamle irske Konger bleve kronede og hvor O'Connell for nogle Aar siden holdt eet af de velbekjendte uhyre Folkemøder, hvorfor han senere blev sat under Tiltale og dømt til Fængsel. Høien behersker en udmærket Udsigt over det omliggende Land; man seer der en Mængde gamle Forskandsninger, fordetmeste i Kredsform, og nogle faa Stene. Den er nu beboet af usle, fattige Folk, der ene udmærke sig ved deres paafaldende Styghed og Smudsighed. Igaar besøgte vi et moderne Slot, adskillige Mile fra Trim, hvor jeg saae en Samling af Oldsager og Mynter; Slottet laae i en yndig Park og var næsten overgroet med Vedbend; det dannede en voldsom Contrast til de omliggende Hytter.

... Mit Brev vil neppe naae Danmark, før den glade Juletid næsten er over. Gid det nye Aar maa blive saa glædeligt og lykkebringende for alle mine Kjære hjemme, som jeg oprigtig ønsker det, og gid vi snart i det maae samles friske og glade! Tusinde hjertelig Hilsener til Alle fra Deres altid uforanderlig og inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Dublin Juleaften 1846.

Høistærede Hr Etatsraad!

Jeg havde den Fornøjelse at modtage Deres Skrivelse af 28de November, hvorfor jeg hjertelig takker Dem. Men det gjorde mig ondt at see, at min Ahnelse skulde gaae i Opfyldelse. De har igjen styrtet Dem ind i tusinde og atter tusinde forskjellige Ting og De vil, hvad De ofte

har indrømmet mig er en af Deres Feil, gjøre Alting *selv* som sædvanlig. Dette maa naturligviis fremkalde Deres gamle Onde: Søvnløshed, hvilket hverken giver Dem ny Kraft eller styrker den, De allerede har. Kunde De blot overtale Dem selv til, at lade Deres Underordnede gjøre en lille Smule mere, end netop det mechaniske Arbeide og kunde De lade være at tillægge Smaating en større Betydning, end de virkelig have, det vilde i Sandhed være et stort Gode. Jeg vilde ønske, at De ikke vil glemme Virkningerne af Deres sidste utrættelige Virksomhed!!

Jeg blev for nogen Tid siden ved et af det Kgl. irske Akademies Møder opfordret til at give en Udsigt over det Kjøbenhavnske Museums Historie. Det var fornemmelig Mr. Petrie, til hvem jeg havde fortalt de Vanskeligheder, De havde at bekjæmpe, som ønskede at Akademiet skulde høre Noget derom, da det mulig kunde blive til Nytte ved navnlig at opmuntre Folk til at understøtte Oldsagsamlingen. Jeg blev nødsaget til aldeles uforberedt at holde et Foredrag, hvilket som det synes vakte endeel Interesse; det er senere trykt og jeg skal ved Leilighed sende Dem det. Jeg maatte ogsaa love at give Dem en Sammenligning mellem Akademiets og vore Oldsager, hvilket Løfte jeg indløste i Mandags otte Dage. Jeg anstillede tillige en Sammenligning mellem den irske og den islandske Sagalitteratur. Ogsaa dette Foredrag vil blive trykt. Man har her været meget glad ved mit Komme og man har viist mig en overmaade høi Grad af Artighed, da jeg er den eneste fremmede Antiquar, som har værdiget deres Samling af Oldsager og deres Litteratur nogen Opmærksomhed. Jeg haaber derfor ogsaa at hjembringe adskillige værdifulde Oldsager, Tegninger og Bøger, som neppe ere synderlig kjendte paa Continentet. En Ven af mig forærede mig 12 „Hiberno-Danish“ Mynter, 3 af Sitric og nogle af dem, Lindsay anseer for Anlof eller Olof etc, hvilket forekommer mig i de fleste Tilfælde meget tvivlsom. Jeg skal med største Fornøielse søge at knytte Forbindelse med Mr. Lindsay, Sainthill,

Dr. Smith og de andre Myntsamlere her. Jeg har allerede faaet Aftryk af nogle Kufiske Mynter, fundne i Irland, fra Lindsays og Sainthills Samlinger. Jeg har ogsaa faaet fat i nogle faa byzantinske Kobbermynter, fundne her, og jeg haaber at faae flere. Ikke et Menneske har hidtil bekymret sig om at vide, hvilke fremmede Mynter, især byzantinske og arabiske, der findes i Irland. Jeg kunde gjøre en heel Deel mere her, naar jeg havde Penge nok, men det er det, der kniber i England. De veed det af Erfaring. Jeg antager, at jeg i Løbet af 14 Dage eller 3 Uger vil gaae over til Wales og gjennem England til London. Jeg maa see at komme til Stonehenge, men hvorvidt jeg kan gaae hjem over Paris, Holland etc, er i højeste Grad tvivlsom. Med mange Hilsener til Sorterup, Strunk og Herbst og med de bedste Ønsker om et glædeligt Nytaar, især om *Sundhed* og Tilfredshed, forbliver jeg altid

Deres oprigtig hengivne og forbundne

J. J. A. Worsaae

Maa jeg bede Dem hilse Rafn og Magnusen

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Dublin den 8de Januar 1847.

Kjære Hr. Etatsraad!

Jeg har havt den Fornøielse at modtage *begge* Deres Breve. Jeg skal erindre Deres Commissioner til Cureton, Ness og Herrerne i Medalroom; jeg kjender de fleste af Numismatikerne der. Jeg har bragt Deres Hilsen til Dr. Aqvilla Smidt her, som er en meget god Ven af mig; det er en Mand, der kan være os til stor Nytte. Jeg sagde ham, at De omtalte, at der i Samlingerne i Kbhvn var flere *irske* Mynter; jeg maatte love ham om muligt at skaffe ham *en Fortegnelse over dem, sammenlignede med hans Afhandlinger om de irske Mynter i de irske Trans-*

actions. Jeg haaber, De vil kunne faa det gjort; jeg forsikrer Dem, at han i alle Maader er villig til at gjøre Gen-gjeld. Han har allerede lovet mig sin kraftigste Assi-stance i en Myntsag, der mulig kunde gavne os. Jeg fik Nys om, at en Mand i Waterford var i Besiddelse af flere 100 irsk-danske og angelsachiske Mynter, der paa eengang vare fundne nær Waterford, men han fortalte mig paa samme Tid, at han forlangte en høi Priis for dem, og at han var en saare vanskelig, mistænksom Mand. Jeg skrev til ham og udbad mig en Liste over Mynterne, samt Pri-sen, men han svarede mig kun, at der vare mange irsk-danske Mynter, samt Canute, Hardeknut, Harald Hare-fod og Edvard Confessor foruden en heel Deel, han ikke kjendte; han opgav mig ikke nogen Priis, men berørte, at han havde sendt sex af dem til London for nogen Tid siden, men at han ikke havde været tilfreds med den Priis, der var tilbudt ham. Jeg veed, at han anseer de irsk-danske Mynter for de *mindst* værdifulde, og jeg vil derfor skrive ham til idag, om han ikke kan sende disse op til Dublin, hvor da Dr. Smidt og jeg ville gjøre en Fortegnelse og tilstille Dem. Men Smidt og jeg ere enige om, at han ikke vil gjøre det; det er maaske ogsaa bedre at vente til hans Død (han skal være en meget gammel Mand), og da være om sig. Smidt vil altid være en ypper-lig Hjælper, da han kjender de irsk-danske Mynter meget nøie. Men jeg vil nu see først, om den gamle Knark skulde sende dem herop. Dr. Smidts Adresse er: „121, Lower Baggot Street, Dublin“. Jeg har faaet et Facsimile af en meget sjelden Mynt af Sitric *cununc*, hvis Revers er en *Efterligning* af en angelsachsisk Mynt; jeg anseer den for meget interessant. De irsk-danske Mynter ere ellers meget sjeldne nu og vanskelige at faae fat i; jeg har manøvreret svært, for at drive nogle flere op; jeg haaber at det vil lykkes for mig. De ere iøvrigt dyrere her, end i London, den sædvanlige Priis er 5 Shilling Stykket; i London skal man kunne kjøbe dem for 3 Sh. Jeg for-moder, at De har faaet Lindsays Bøger om de irske og skotske Mynter; jeg kunde ellers maaske skaffe Exem-

plarer. Jeg har skrevet baade til Lindsay og Sainthill og tilbudt dem at besøge Mynter, Aftryk o. d. for dem i Kbhvn, hvis de havde Noget, de ønskede sendt over. Jeg venter snart Svar fra dem. Hildebrands Bog er kommet til Cork.

Jeg har været heldig nok til at faae fat i nogle høist interessante irske Oldsager, der er meget oplysende for vore, men det har ogsaa kostet mig adskillige Penge. Jeg fik i Gaar et *skaalformigt Spænde*, funden ved et utvivlsom dansk eller norsk Skelet tæt ved Dublin. Jeg venter at faae flere norske Oldsager, om ikke paa egen Haand, saa fra Akademiets Samling. Jeg troer nok jeg tør sige, at mine Foredrag har vakt en Deel Interesse for en nærmere Forbindelse med de nordiske Antiquarer. Akademiet vil ikke alene medgive mig en Række af Tegninger til Museet, men ogsaa, som jeg formoder, nogle enkelte Oldsager; jeg har selv søgt dem ud, og jeg har taget saa *faa* som muligt og *mindre gode* Exemplarer, da jeg udtrykkelig har sagt, at jeg hverken kunde eller vilde indvikle vort Museum i for store Forpligtelser. Jeg veed, jeg har handlet i Deres Aand; jeg insisterede ogsaa paa, at jeg ikke fra en saa ung Samling vilde borttage gode Stykker. De Smaating, jeg antager at faae, ere imidlertid af Værd for os og ville i Forening med de af mig indsamlede Sager bedre, end alle Tegninger, oplyse Forholdet mellem de irske og danske Oldsager. De her fundne „Wartrumpets“ ere alle, med Undtagelse af een, i Form overmaade forskjellige fra vore, og selv den nysnævnte ene er nittet sammen og ikke *støbt*. Jeg er ikke fuldkommen overbevist om, at „Brian Borus Harpe“, som den almindelig kaldes, virkelig har været Brians, men den synes sandelig at være enten fra hans Tid eller en Tid meget nær ham. Jeg venter ved Leilighed at faae en Afstøbning af dette mærkelige Stykke.

Jeg var meget glad ved at see, at Kasserne lykkelig og vel vare ankomne til Kjøbenhavn. Jeg afsendte fra Edinburgh 2 Kasser, af hvilke den ene indeholdt Bøger fra et Bibliotek i Edinburgh for det Store Kongelige Bibliothek;

den anden indeholdt mine skotske Oldsager for Museet; desuden ventede jeg en Kasse fra Caithness med en Steen med Figurer paa. Er det maaske den, der ogsaa er arri-
 veret? Det var en Present fra George Sinclair, Baronet, en Søn af den berømte Agronom. Jeg er naturligviis meget omhyggelig for at afsende mine Sager herfra saa sikkert som muligt; jeg skrev for nogle Dage siden til Grev Reventlow i London og bad ham om at sende mig en Ordre til den danske Consul her, om at han skulde officielt modtage og besørge min Kasse til det danske Consulat i London, hvor jeg da agtede at lade Kassen henstaae indtil Marts eller April, indtil Dampskibene begyndte at gaae igjen. Jeg haaber, at Reventlow vil opfylde mit Ønske; han har ved alle Leiligheder viist mig særdeles Forekommenhed. Naar Kassen gaar gjennem Consulatene, gaar den altid sikkert. Jeg har faaet en Deel vigtige og meget interessante Bøger tildeels for Selskabets Bibliothek, som jeg vilde pakke ned i den samme Kasse. For nogle Dage siden modtog jeg Underretning om fra Edinburgh, at der fra det antiqvariske Selskabs Samling var afsendt til mig til London (Adr: Ch. Roach Smidt) 1 Broncesværd, 2 Bronzepaalstave og et *skaalformigt Spænde*, fundet ved et Skelet i Caithness. Jeg tænker, det vil blive interessant i vort Museum at have en lille Samling af skandinaviske Oldsager fundne i Ulandet; hidtil have vi ikkun fra Grønland, Island og Norge. De kan nok undvære nogle Doubletter for en saa vigtig Ting. De vil finde Mere om de danske eller norske Oldsager i Irland i mine smaa Foredrag til Akademiet her; de ere snart trykte og jeg skal ved Leilighed oversende Dem et Exemplar. Jeg vil lade et Explr følge med min næste Reiseberetning til Kongen, hvem jeg i Sandhed skylder hele denne Reise. Naar blot mine Penge kunde strække til at gaae hjem over Paris, men som Sagerne nu staae, har jeg ingen Udsigter! De veed, hvor kostbart det er at leve i det store brittiske Rige. De skriver om Dyrtiden hjemme; men jeg er vis paa, at det er Intet mod Priserne herovre. Det vil ikke blive let at fortjene nogle

Penge i London; jeg saae af et Brev fra London, at en Boghandler er ifærd med at udgive en Oversættelse af mit Skrift „Danmarks Oldtid“; fra den Kant skal jeg altsaa ikke hale Noget, og jeg maa tilstaae, at jeg holder ikke af, at udgive min Reise paa Engelsk, førend paa *Dansk*; jeg troer ikke engang, at jeg har Ret dertil. Det Hele jeg kan gjøre er at træffe Arrangement med en Boghandler i London om Oversættelsen, og det kan maaske blive vanskeligt nok. Havde jeg ikke været saa velforsynet med Anbefalinger, vilde jeg aldrig i Verden have været istand til at opholde mig i det brittiske Rige (og eqvippere mig etc) over 7 Maaneder for 150 £ efterat have reist saa meget omkring, som jeg har gjort. Jeg har her gjort adskillige Udflugter til Tarahill, hvor de gamle irske Konger levede, til det mærkelige Steenkammer i New Grange, til nogle af de runde Taarne og til Clontarf, hvor Brian Boru slog de Danske i det store Slag 1014.

Jeg kan ikke nægte, at jeg blev forundret ved at modtage Rafns og Deres Brev angaaende Afskriften af Skindbogen om de Danskes Toge. Jeg meldte udtrykkelig til Rafn, at en *Oversættelse* vilde koste 20 £ eller maaske lidt mere, og det er mig derfor uforstaaeligt, hvorledes han kunde troe at faae en Afskrift af *Texten* og *Facsimilia* til for den samme Priis! Det vilde under alle Omstændigheder være besynderligt, hvis vi i Kbhvn uden Kundskab til det irske Sprog skulde være istand til at trykke en irsk Text, hvilket de neppe kunne gjøre ordentligt her med al deres Kjendskab til Sproget. Desuden maa det vel erindres, at ligesom vi ikke holde af, at Fremmede først skulle udgive og beskrive vore mærkeligste Manuscripter etc., saaledes ønske ogsaa de irske Lærde at beholde Noget for dem selv og ikke lade Fremmede tage al Æren. Jeg havde tidligere ikkun talt om en Oversættelse, som man ogsaa var villig til at give mig, men da jeg begyndte at berøre en Afskrift af *Texten*, vaagnede Nationalfølelsen og Rafns Forslag havde saaledes næsten for-dærvet det Hele. Havde jeg ikke boet i Huset hos Secretæren i det archæologiske Selskab, der tillige er Univer-

sitetsbibliothekar (Mscrpt. er i Trinity College Bibliothek), vilde der ikke have været det Mindste Mere for mig at gjøre. Men jeg har nu efter mange Forhandlinger Haab om at arrangere Sagen paa en Maade, der, hvis den kan blive drevet igiennem, hvilket jeg antager, vil bringe de irske og danske Antiquarer baade Ære og Gavn. De kan være vis paa, at jeg ikke lader mig fange af Drømmerier; Rafn vilde have at jeg skulde raadføre mig med Sir William Betham, der har skrevet de famøse, etruskisk-irske Bøger!!! Han var i Sandhed den sidste, jeg skulde raadføre mig med. Jeg vil ikke skrive Mere om denne Sag, da jeg først vil oppebie Resultaterne; jeg behøver heller ikke Pengene anviste til London inden jeg kan give nærmere Underretning. Rafn kan være sikker paa, at Mscrptet er gammelt, Saameget kan jeg nok see. Men det er meget defect. Det er heller ikke nogen Legende. Dog maa man ikke vente, at det indeholder ordentlige Ting; det er mere en Slags Annaler om Indfald, Plyndringer etc. Advar endelig Rafn for Sir W. Betham; denne Mand har skadet Oldskriftselskabets Renomme her ganske uhyre. Rafn synes at have i sin Tid overdraget ham absolut Myndighed, hvilket bragte Mænd som Petrie ud af Forbindelse med Selskabet! Jeg har hørt Mere om Oldskriftselskabet, end jeg ofte ønskede og jeg har havt min Ulykke med at forsvare det. Jeg ønskede overordentlig at vide Noget om Bevægelserne i Oldskriftselskabet under Westergaards Commando; hvis De ikke har Tid, kunde Strunk eller Herbst gjerne hjælpe lidt paa mig med at fortælle mig Nyhederne. De er den Eneste, der har fortalt mig lidt derom. Min Broder har Saameget at bestille. Jeg takker Dem ret meget for Deres Godhed at huse mine Oldsager for mig. Jeg er vis paa, at De med den sædvanlige Velvillie vil besørge det indlagte Brev til min Broder saasnart muligt. Jeg er bange min Moder længes efter Brev fra mig.

Jeg vil formodentlig i Løbet af 14 Dage eller 3 Uger gaae over til Wales, hvorfra jeg vil gaae ind i England. Jeg vil formodentlig paa Veien aflægge et Besøg igjen hos

Hertugen af Sutherland paa hans Herresæde Trentham Hall i Staffordshire, og jeg har desuden lovet en ung Antiquar Sir Henry Dryden Bart ogsaa at besøge ham; hans Castel er nær Birmingham. Hvis De snart vilde skrive eller *lade* skrive til mig, vilde det være rigtigst at adressere Brevet hertil „*The Rev. Dr. Todd, 35 Trinity College, Dublin*“; Todd vil da sende det efter mig. Længere hen vilde De maaskee adressere det til min Ven „*Ch. Roach Smidt Esq, 5, Liverpoolstreet, City, London*“, som da vil besørge det til mig. Jeg beder Dem hilse Rafn (som ved Leilighed skal faae Svar) Finn Magnusen, Sorterup, Strunk, Herbst, min gamle Ven Sommer — kort alle Venner og Bekjendte (Privatsecretæren Engelhardt ikke at forglemme). Det glæder mig hjerteligt, at Deres Helbred er bedre nu, men naar De kun vilde vedblive at være lidt forsigtig og ikke tage Dem for meget for paa eengang, vilde det heller ikke fremdeles have nogen Nød. Ingen kan oprigtigere ønske Dem Helbred og alt muligt Godt i det nye Aar, end Deres altid uforanderlig hengivne

J. J. A. Worsaae

Jeg modtog i dette Øjeblik Brev fra Sainthill; han sendte mig kun 2 Aftryk af 2 nye kufiske Mynter, hvoraf idetmindste den ene ganske sikkert var fundet i Irland. Forresten beder han at hilse. Jeg beder Dem bringe Deres Brødre Commandøren og Assistenten mine bedste Hilsener og Ønsker om et glædeligt Nytaar. Veiret her er mildt igjen, vi havde lidt Frost i Julen, men ikke meget. Jeg er kommen i Tanker om, at jeg med det Samme kan sende Dem, hvad jeg har sagt (NB *ex tempore*) om Museet. Har jeg sagt formeget? Jeg troer det ikke. De kan maaskee ikke lide at see det paa Prent. Jeg veed, De lider bedre Dadel, end Roes. De er bange for Roes! Ikke sandt?

Deres W.

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Dublin den 8de Januar 1847.

Kjæreste Moder!

Det er første Gang jeg skriver Dem til i det nye Aar og jeg maa derfor bringe Dem mine oprigtigste og bedste Ønsker om Helsen og Sundhed og alt muligt Godt! Jeg haaber, De har modtaget mit Brev fra Juleaften? Jeg skriver ikkun kort idag, da jeg allerede har skrevet et meget langt Brev til Thomsen og da jeg ellers ikke har noget Nyt at fortælle.

Jeg var ude i Julen til en heel Del Gilder, Theeselskaber o. d.; det er noget Ualmindeligt, at jeg er hjemme mere end een Aften i Ugen. Jeg var blandt Andet til et stort Middagsgilde hos Lord Lieutenanten, der her, som Dronningens Repræsentant, fører et lille Hof. Det var imidlertid et privat Selskab, hvor vi mødte i vore sædvanlige sorte Klæder. Ellers ved høitidelige Leiligheder maae alle møde med Pidsk i Nakken og deslige skjønne Ting. Julen er iøvrigt ikke saa festlig en Tid her, som hos os. Julelegene ere gaaede ud af Brug og dermed natyrligviis al Slags „Jav“. I det Sted gives der musikalske Underholdninger, fiirstemmige Sange, som synges baade af Folk, der kunne synges, og Folk der neppe have en Tone i Livet. Det er accurat ligesom hjemme hos os. Jeg kommer prægtigt ud af det med Irlænderne, vi gjøre dygtig Løier med hverandre. Jeg lader dem altid høre, at nogle faa Haandfulde af Danske og Norske i sin Tid vare istand til at tugte hele Irland, og de drille mig med det store Slag ved Clontarf, som de Danske tabte i Aaret 1014. Jeg har især Løier med de unge Mænd, der høre til det „Unge Irland“. Jeg er indbuden til et Middagselskab i Morgen, der er arrangeret for mig paa gammel Irsk; det vil sige, der synges Sange, drikkes Skaaler, holdes Taler etc. etc., det Eneste, hvori der afviges fra den

gamle Skik, er at der ikke vil blive saadan Drukkenskab, som der var før. Jeg var indbuden til et lignende for nogen Tid siden, men jeg havde uheldigviis lovet at gaae til en musikalsk Aftenunderholdning i en Familie. De havde alle moret sig kongeligt der. Gildet imorgen er hos en meget dygtig ung Læge: Dr Wilde, der tillige er Antiquar. Nogle af de bedste irske Oldgranskere ville blive tilstede der.

Jeg veed ikke endnu bestemt, naar jeg vil forlade Irland, jeg tænker i Løbet af 14 Dage eller 3 Uger. Jeg fik for et Par Dage siden Brev om, at jeg endelig ikke maatte reise forbi Hertugen af Sutherlands Slot, der neppe ligger $1\frac{1}{2}$ Miil fra Jernbanen, hvorpaa jeg maae gaae fra Wales til London. Jeg tænker derfor muligen at besøge Hertugen først og derpaa Sir Henry Dryden, fra hvem jeg havde Brev, ligeledes for faae Dage siden. Jeg har i Sandhed havt et sjelden behageligt og interessant Ophold i Irland; jeg har gjort Bekjendtskab med Mænd i de forskjellige Stillinger og derved indhentet mange gode Efterretninger, ikke at tale om mit antiquariske Udbytte. Mine Foredrag i Akademiet her ere snart trykte; jeg vil sende et Exemplar med min næste Reisebeskrivelse til Kongen. Thomsen skrev til mig, at jeg skulde see om muligt at gaae hjem over Paris; det er unægtelig et Ønske, jeg længe har havt, men hvorledes skal jeg faa Penge dertil. Jeg antager det vilde koste mig et Par hundrede Rigsdaler, naar jeg skulde have nogen Nytte deraf. Og saa megen Mynt har jeg ikke tilovers; jeg vil være glad, naar jeg kan komme helskindet hjem med det nærværende Indhold af min Pung ...

Jeg haaber, at Alle ere vel i det kjære Hjem? Gid jeg snart maa faae gode Efterretninger. Jeg har hørt her, at der har været adskillige Recensioner af mine Bøger i Gersdorffs: „Leipzig Repertorium“ og „Blätter für literarische Unterhaltung“, samt at min Ven Hofraad Gersdorff havde selv skrevet til mig. Er det sandt Peter Marius? Jeg formoder Du har hørt noget derom. Har Du faaet Exemplarerne fra Leipzig og hvorledes see de ud?

De kjærligste Hilsener til Onkels, Frederik, og Alle, baade Store og Smaa og de bedste Ønsker om et lykkeligt og glædeligt Nytaar fra

Deres uforanderlig inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae

Veiret er meget mildt nu igjen. Vi havde lidt Frost for nogen Tid siden, hvorover Folk klagede sig jammerligt. Det var dog ingenting i Sammenligning med Frosten hjemme hos os. Landet er roligt og der er tilsyneladende ikke den mindste Frygt for Oprør eller deslige. Men der er unægtelig en haard Hungersnød ude i Landet.

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Dublin den 15de Januar 1847.

Kjæreste, elskede Moder!

Jeg takker Dem inderligt for Deres særdeles kjærlige Brev af 15de dennes, som jeg til min store Glæde modtog for et Par Dage siden. Jeg begyndte ret at længes efter at høre lidt hjemme fra. Gud være lovet, at Alle er vel. Jeg haaber at vi skulle samles igjen glade og tilfredse. Jeg kan næsten ikke tænke mig, at jeg nu har været borte i henved 8 Maaneder; det er ganske forfærdeligt, hvor Tiden løber hurtigt. Jeg blev meget behagelig overrasket ved for to Dage siden paa mit Bord at finde et Visitkort fra Professor Dr. med. Levy fra Kjøbenhavn, han er kommet over her, for at see paa Hospitalerne. De kan troe, jeg har pumpet ham for Nyheder; vi vil maaskee gaae sammen om 4—5 Dage til England. Han gaar til London, men jeg vil, som jeg maaskee skrev i mit sidste Brev (hvilket jeg haaber De modtog; det var inden i et til Thomsen) opholde mig først lidt i Midten af Engl. Jeg havde ikke den fjerneste Ahnelse om, at jeg skulde træffe en kjøbenhavnsk Professor her. Men saameget desto morsommere var det . . .

Siden mit sidste Brev har jeg fremdeles stadig deelt min Tid mellem Arbeide og Fornøielse. Folk her ere i en sjælden Grad gjæstfrie. Jeg kommer fortræffeligt ud af det med dem, da jeg nu forstaaer nok af Sproget til at opfatte deres Ordspil og Vittigheder; Irlænderne ere uden Sammenligning livligere og moersommere end Skotlænderne. Det skulde virkelig have gjort mig meget ondt at forlade Irland og mine mange Venner her, naar jeg ikke havde saamange Bekjendtskaber i England og naar jeg saaledes ikke havde haft Haab om at tilbringe en behagelig og interessant Tid der. Veiret her vedbliver at være overordentlig mildt; vi have kun haft en ubetydelig Smule Frost, men Folk synes, at Vinteren har været usædvanlig streng.

Hungersnøden skal være meget haard ude i Landet, men vi mærke ikke stort til det her i Staden; Alt gaaer i sin gamle jævne Gang. Det Eneste er, at Byen er fuld af Tiggere og pjaltede Folk. Man gjør sig ingen Idee om Betleriet i Irland; Tiggerne holde alenlange og undertiden meget vittige Taler. De forstaae i Sandhed Professionen tilgavns. De kan vel vide, at jeg som Fremmed isærdeles-
 hed er udsat for deres glubske Anfald.

Det har moeret mig ganske overordentligt, at gjøre Bekjendtskab med Folk af alle Partier her; jeg kjender baade O'Connell og hans Modstander, Chefen for det „unge Irland“ Smith O'Brien. Jeg vil maaskee træffe dem igjen ved Parlamentet. Sagerne tage sig i Sandhed heelt anderledes ud herovre, naar man seer dem næved, end naar man alene maa see dem i Afstand og gjennem Aviser. Jeg har haft en sjelden god Leilighed til at indhente paalidelige Efterretninger om Landets virkelige Tilstand, og jeg har ikke forsømt at benytte Leiligheden, saavidt det stod til mig.

Jeg er ifærd med at afsende til Museet en Kasse fuld af Bøger og Oldsager. Grev Reventlow har givet den danske Consul Ordre til at modtage Kassen og qvittere for den, hvilket naturligviis er meget behageligt og beroligende for mig. Endeel Tegninger, som Akademiet har

foræret til Museet, tager jeg imidlertid med mig i en Blikæske, idetmindste til London. Kunde jeg bare drive saamange Penge op, at jeg kunde komme hjem over Paris. Jeg maa nu see mig lidt om i London. Mine Foredrag ere trykte, og jeg har seet, at de litterære Journaler have begyndt at give Uddrag af dem. Jeg vil sende Kongen et Exemplar med min næste Beretning, som jeg har isinde at afsende, førend jeg forlader Dublin. Jeg har skrevet til Collin og indesluttet et Par Ord til Rafn, som jeg haaber Peter Marius vil besøge. Det glæder mig hjerteligt, at Frederik har faaet Pladsen paa Collegiet. Jeg kan ikke forstaae, at jeg ikke fik Frederiks og Lises Brev i Edinburgh, det maa absolut have været Postvæsenets Feiltagelse.

Først i næste Uge antager jeg, at jeg vil blive istand til at forlade Dublin; jeg har isinde at gaae over Holyhead, hvortil der omtrent er 5—6 Timers Seilads . . . Jeg har travlt med min forestaaende Afreise og jeg maa derfor slutte med Ønsket om snart igjen at høre fra det kjære Hjem. Tusinde kjærlige Hilsener til Alle fra

Deres uforanderlig inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae

*J. J. A. Worsaae til hans Onkel, Kammerassessor
C. P. Bertelsen.*

London den 24de Februar 1847.

Kjæreste Onkel

Endnu før jeg forlod Dublin modtog jeg den Efterretning, at Du med sædvanlig Godhed havde anviist mig 200 Rbdlr. hos Hambro, for det Tilfælde, at jeg skulde bruge dem. Jeg er Dig i Sandhed overordentlig forbunden for dette nye Beviis paa Din Velvillie imod mig. Det er vel muligt, at jeg kan tjene nogle Penge her ved at revidere den Oversættelse af en af mine Bøger, som en Boghandler i Oxford staaer i Begreb med at udgive. Men det

vil i al Fald neppe blive meget, og det vil da desuden have den Virkning at jeg maa blive nogle Dage længere her i Staden og at jeg derhos maa gjøre en Udflugt til Oxford. Jeg maa absolut see at komme hjem over Paris; siden Jernbanen fra Brüssel er aabnet, kan man i omtrent 1 Dag gaae fra London til Paris!!! Det vilde være for haardt at være Paris saa nær, uden at gaae dertil, ikke at tale om, hvor nyttigt det vilde være mig baade for Sprogets og Oldsagernes Skyld.

Jeg ankom hertil igaar Aftes i bedste Velgaaende, og jeg har opslaaet min Bopæl paa samme Sted, hvor jeg boede, da jeg sidst var her. Jeg forlod Dublin iforgaars fjorten Dage og tog med Dampbaaden over til Holyhead i Wales. Det sneede i Begyndelsen temmelig stærkt, og længere hen blæste det dygtigt op, men vi havde dog en meget heldig Overfart i 6 Timer. Søen var temmelig oprørt, men jeg befandt mig meget vel hele Tiden. Jeg var den eneste Passager. I Wales havde det sneet stærkt og Veiene vare overordentlig tunge. Vi kom 4 Timer sildigere til Chester, end sædvanligt. Natten iforveien var jeg i et Hotel tæt ved den berømte Jernbro, der er bygget fra Fastlandet over til Øen Angelsej; det var snurrt nok at kjøre i en Diligence over en Hængebro, der er saa høi, at de største Skibe for fulde Seil kunne gaae under den. Broen hænger i Jernkjæder. Det skal være den største Bro af den Art i Verden. Ved Siden af har man nu begyndt at lægge Grunden til Jernbanebroen. Det er projecteret at have en hængende Jerntube eller Jerncylinder istedetfor Bro, saa at Jernbanetoget vil gaae over i en Slags hængende Tunnel af Jern. Man kan neppe mistvivle om, at den vil blive udført, hvor utroligt det end synes. Fra Chester gik jeg til Trentham Hall, Hertugen af Sutherlands Slot, hvor jeg blev modtaget med al den Hjertelighed, som udmærker de engelske Familier, naar man først kjender dem lidt nærmere. Jeg forefandt der Hertugens ældste Datter og hendes Mand, Marquisen af Lorn, der er Hertugen af Argyles ældste Søn og Arving. Uheldigviis tog Hertuginde og nogle af hendes Børn ind

til London Dagen efter min Ankomst, for at være tilstede ved en Levée Dronningen gav; Hertuginde er nemlig hendes første Overhofmesterinde. Vi vare derfor kun Faa tilbage paa Slottet, men vi havde det imidlertid overordentlig moersomt den Uges Tid jeg var der. Jeg kan ikke beskrive, hvor pragtfuldt og beqvemt indrettet Slottet er. Fra Spisesalen gaaer man ind i Bibliotheket, 3 pragtfulde Værelser, og derfra ud i *et Værelse*, der er et Slags Have og opvarmet hele Vinteren. I Midten er et Vandspring og rundt omkring det de yndigste Træer med modne Oranger, hængende Planter etc. Man kan sidde under Træerne ved Vandspringet og læse, som om man var i en Have om Sommeren. Ved Middagsgilder gaae Herrerne ofte ud der og drikke Caffé og passiare. Hertugindeens Værelse er et af de eleganteste og mest smagfuld decorerede Værelser, jeg har seet. Der er bestemt neppe nogen Fystinde, der har et deiligere Værelse. Og det er dog langt fra at være overlæstet. Ude i Haven er bygget et Slags Drivhuus, en stor fiirkantet Glasbygning med Glastag. Det er opvarmet ved varmt Vand i Rør og indeholder en lille Lund med Spadseregange, Løvhytter, alle Slags Blomster og Slyngplanter. Udenfor vadede vi i Snee, men da vi kom ind der, vare vi ligesom ved Trylleri hensatte i Syden. Fuglene sang i Træerne og hele Huset var opfyldt med den deiligste Blomsterduft. Der skal kun være eet eller to lignende Drivhuse i hele England. Overhovedet ansees Trentham Hall for eet af de pragtfuldste adelige Slotte i England. Ved Porten er der et lille Aflukke, hvor enhver fattig Veifarende kan faae et Kruus Øl og et Pund Brød. Isærdeleshed i denne Tid, hvor saamange fattige irske Bønder gaae omkring i Landet, medfører dette en betydelig Udgift. Een af de Dage, jeg var paa Trentham Hall, var der ikke mindre end 160, som havde faaet Brød og Øl. Men jeg kan godt lide, at en saa smuk gammel Skik vedligeholdes. I Nærheden af Trentham besaae vi en Slags Porcellainsfabrik, der syselsætter et Par tusinde Arbeidere. Det er noget andet end vor Porcellainsfabrik hjemme. Ejeren havde erhvervet

sig en fyrstelig Formue. Man viste os, hvorledes alle Slags Kopper, Tallerkener, Fade, Figurer o. d. bleve formede, maledede og brændte. I Mandags otte Dage forlod jeg Trentham og gik med Jernbanen til Sir Henry Drydens Gods. Jeg fandt ham levende ganske alene i en gammeldags Bygning med gammeldags Værelser og Møbler. Jeg tilbragte der en moersom Uge. Vi gjorde alleslags Udflugter i Omegnen tilhest og tilfods, og hjemme i Huset havde jeg nok at gjøre med at tage Tegninger efter hans mange Skitser. I de sidste Dage, jeg var der, ankom endnu en tredie Antiqvar, saa vi havde alle Slags Løier. Jeg gik til London i Selskab med denne Antiqvar, men vi gjorde paa Veien en lille Udflugt til Northampton og vare heldige nok paa en af Jernbanestationerne til at see den electricke Telegraph i Virksomhed. Vi fik Opsynsmanden til at gjøre nogle Spørgsmaal til en langt bortliggende Station og i Øjeblikket havde vi et fuldkomment tilfredsstillende Svar. Det er overmaade vanskeligt at forstaae Telegraphens Virksomhed, naar man ikke har seet den anvendt.

... Det har glædet mig at høre, at Du, kjære Onkel, har været rask i den sidste Tid. Jeg haaber, at Tante ogsaa er bedre nu. Jeg beder Dig bringe tusinde Hilsener til hele Familien og alle Venner og Bekjendte. Jeg antager maaskee i Mai at være igjen i Danmark. Til den Tid lev vel og modtag de bedste Ønsker om Helbred og alt Godt fra Din bestandig hengivne

J. J. A. Worsaae.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

London den 24de Februar 1847.

Kjære Hr. Etatsraad!

Jeg ankom her for en Dags Tid siden og jeg har gjort Aftale at møde Cureton i Morgen tidlig, for at levere ham Deres 3 Mynter (Medaillerne og Hardeknud). Double-day har ikke Noget for Dem. Med Fitzgerald har jeg og-

saa talt; han har nok selv faaet Brev fra Dem. Jeg takker Dem særdeles for de oversendte Bøger; Hawkins har endnu ikke seet Hildebrands Bog; jeg vil give ham den imorgen. Han har lovet mig at lade nogle høist mærkelige Mynter fra Øen Man stikke i Kobber, imedens jeg er her. Jeg har allerede indledet Underhandlinger om Afstøbningen af de ægyptiske Ting til Lic. Müller. Jeg haaber, at det vil lykkes mig. Vi faae nu see. Jeg beder Dem sige ham, at jeg skal gjøre mit Bedste. Inspectøren over den ægyptiske Samling Mr. Birch er en god Ven af mig.

De kan troe, jeg prædiker alvorlig for Antiquarerne her om de nationale Oldsager, men jeg tager mig meget iagt for at blande mig i deres Kjævlerier. Jeg er Ven med alle Parter. Man erindrer Dem her meget vel og jeg maa stadig give Oplysninger om Deres Reise til Italien etc.

Jeg har arrangeret, at jeg skal corrigere den engelske Oversættelse af min Bog, som vil udkomme i Oxford. Jeg har i Sinde at give en ny Fortale og foretage adskillige Forandringer her og der. Oversætteren vil tillige i Noter give en Deel Oplysninger om lignende Mindesmærker i England, ledsagede med en Mængde Træsnit. Jeg siger, jo flere, jo bedre. Jeg vil formodentlig tjene en lille Smule ved mit Arbeide der, men det vil dog neppe blive meget. Imidlertid maa jeg paa den ene eller anden Maade gjøre Udvei til at komme hjem *over Paris*, om jeg ogsaa skal reise et Laan. Det er for galt kun at være en Dags Reise fra Paris uden at gaae dertil. De veed, at Jernbanen er aabnet fra Brüssel til Paris.

Jeg behøver neppe at sige Dem, at jeg vilde være Dem særdeles forbunden for nogle Vink om *Paris*. Jeg venter at blive her en 3 Ugers Tid eller maaskee 4 Uger. Et Brev fra Dem vilde derfor mulig endnu træffe mig her. I alt Fald naar det var adresseret til Gesandtskabet her eller til Kammerjunker Bjelke, vilde jeg være vis paa at faae det, da det vilde blive sendt efter mig, hvis jeg skulde have forladt Staden. Jeg vil naturligviis give Bjelke min Adresse, ligesom jeg ogsaa venter fra ham og fra Revent-

low at faae Anbefalinger til Paris. De ere begge særdeles forekommende imod mig.

Jeg skriver dette i Hui og Hast. De veed nok hvor optaget Tiden er i London. Jeg kommer lige fra et Møde i Antiquarernes Selskab, der var ligesaa kjedeligt, som det sidste, jeg bivaanede. Imorgen skal jeg til et Møde i Smith's Archæological Association og overmorgen til Lord Northamptons litterære Soiree. Jeg har talt med Smith om de Bøger, De ønskede.

Tusinde Hilsener til Alle fra Deres bestandig oprigtig hengivne

J. J. A. Worsaae.

P. S. Maa jeg uleilige Dem med at sende det indlagte Brev til min Onkel. Jeg formoder min Familie har i nogle Dage ventet Brev fra mig.

Cureton har modtaget Deres Hardeknud og lovet at være om sig. Han har ikke i Øieblikket Noget. Han kunde ikke bruge Medaillerne. Jeg vil vise dem til Hawkins. Det kan maaskee blive vanskeligt nok at faae dem godt anbragte. Jeg skal erindre de ethnographiske Sager.

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

London den 23de Marts 1847.

Kjæreste elskede Moder!

... Jeg antager, at jeg vil forlade London i Dag otte Dage og gaae til Canterbury i Kent, hvorfra jeg efter Forløbet af en Dag eller to vil gaae til Folkestone eller Dover og derpaa over Canalen til Frankrig. Jeg haaber at være i Paris omtrent paa Søndag otte Dage. Jeg vil neppe blive der mere end 14 Dage og jeg vil da lade staae til hjemad. De kan dog vist ikke vente mig før i Løbet af 6 Uger. Om nogle faa Dage har jeg i Sinde at gaae paa Jernbanen til Salisbury for at see Domkirken der og det berømte Stonehenge. Jeg vil maaskee blive

ledsaget af en polytechnisk Candidat Jørgensen, der for ikke længe siden er ankommen hertil.

Mit Ophold her i London har iøvrigt været meget interessant; jeg har været ganske alvorlig omkring, baade til Middagsgilder, Soireer etc. Det er dobbelt behageligt at komme til en By, som London, naar man har været der før, og kjender Mange. Jeg har naturligviis været omkring til Møder i de litterære Selskaber, især de antiqvariske, hvor jeg ofte har været opfordret til at tale. Man viser mig fra alle Sider overmaade megen Opmærksomhed; Bestyrelsen for det ældste og vigtigste antiqvariske Selskab i England, *Antiquarernes Selskab i London*, har for nylig foreslaaet mig til dets Æresmedlem. I Løbet af 4 Uger vil der blive balloteret paa mig, saa det er ikke værdt at tale om det, før det er definitivt afgjort. Det er allerede temmelig bekjendt, at min Bog „Danmarks Oldtid“ snart vil udkomme i Oversættelse. Jeg har corrigeret Oversættelsen, hvorfor jeg skal have 100 Rbdlr og en heel Deel Bøger, som jeg ellers ikke vilde have Raad til at købe. Det er dog ikke i reen pecuniær Henseende nogen Gevinst for mig, da mit forlængede Ophold har kostet mig fuldt 100 Rbdlr og maaskee lidt mere. Det Eneste er, at jeg faaer Bøgerne. Jeg var for nogle Dage siden i Oxford, hvor jeg tilbragte to meget behagelige Dage. En ung Mand her fra Staden, der er Medlem af Universitetet i Oxford, reiste ud med mig og en ung tydsk Doctor. Jeg havde havt Leilighed til at gjøre ham nogle Tjenester, og han løb derfor omkring med mig og introducerede os til mange af Professorerne, saa vi hele Tiden vare inviterede ud. Det er i Sandhed en høist mærkelig By og saa forskjellig fra vore Universiteter, som man vel kan tænke sig. Studenterne leve alle i „Collegier“, hvoraf hver har sin særskilte Bestyrelse. Der er over 20 saadanne Collegier i Oxford, tildeels meget gamle Bygninger i gothisk Stiil. I hvert Collegium spise Studenterne og deres Tutors i en stor Hal, der gjerne er decoreret med maledede Glasruder og al Slags Snitværk. Collegierne er Hovedgangen og Universitetet ganske underordnet. Paa Hjem-

veien i Tirsdags besøgte vi Windsor, hvor vi saae Stads-værelserne. Før jeg reiste til Oxford, havde jeg gjort en Udflugt til en Hr. Kemble, en meget berømt, angelsachsisk Lærd. Jeg forefandt i ham en ganske fortræffelig ung Mand, med hvem jeg hurtigt sluttede et nøie Bekjendtskab.

Paa Veien til Paris har jeg i Sinde at besøge nogle Oldgrandskere i Abbeville og Amiens. . . . Jeg har uhyre travlt og jeg maa derfor slutte, især da jeg har et Par Ord at skrive til Thomsen. Veiret er her allerede mildt. I Oxford var det saa varmt, at vi gik uden Overkjole. Tusinde kjærlige Hilsener til Alle fra Deres altid uforanderlig, inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

London Torsdagen den 24de Marts 1847.

Kjære Hr. Etatsraad!

Tusinde Tak for Deres Brev og de deri indeholdte Anbefalingsbreve til Paris. Jeg er vis paa, at de ville være mig til megen Nytte. Fra Reventlow venter jeg ogsaa at faae Brev til Moltke. Reventlow bragte mig forleden den glædelige Efterretning, som jeg beder Dem bringe Rafn, at Hertugen af Buckingham vil forære Oldskriftselskabets Bibliothek det af hans Fader udgivne kostbare Værk: „De irske Annaler“. Det har aldrig været i Boghandlen og paa Auctioner koster det mellem 20—30 Guineer.

Hertugen er en ganske besynderlig utjenstvillig Mand, men Grev Reventlow stod heldigviis høit anskrevet hos ham. Jeg skraber saamange Bøger sammen, som jeg kan, men de engelske Bøger ere, som De veed, uhyre dyre, og jeg har ikke Raad til at købe. Jeg har imidlertid faaet fat i begge de archæologiske Foreningers Journaler og adskillige andre ret interessante Ting. Kemble, som jeg besøgte for nogle Dage siden, gav mig nogle af hans Bøger. Han er en ganske fortræffelig Mand; vi bleve snart

gode Venner. Jeg var i Oxford fra sidste Løverdag til Tirsdag; jeg arrangerede der nærmere med Boghandler Parker, hvorledes min Bog: „Danmarks Oldtid“ skal komme ud paa Engelsk. Jeg har foretaget en heel Deel Rettelser, og Oversætteren vil ledsage Oversættelsen med en Mængde Træsnit af overensstemmende engelske Oldsager. Jeg forebeholdt mig adskillige Exemplarer.

Jeg troer ikke, at jeg har sagt formeget om Dem eller Museet. Jeg vilde gjøre Folk indlysende, hvormeget de manglede en Mand, der med Kraft vilde tage sig af de fædrelandske Oldsager; jeg vilde vise dem, at der ikke var Noget iveien for at faae store nationale Samlinger, naar der blot var Mænd, der vilde paatage sig Arbeidet. Jeg gjorde det aldeles ikke for Effectens Skyld; De maa imidlertid erindre, at det Trykte kun er *Udtog*.

Jeg skal erindre Deres Commissioner til Paris. Hvis det er mueligt, skal jeg skaffe Dem Cataloget af Campanas Samling. Till er død for et Aar siden, Cust lever endnu. Fra Cureton har jeg modtaget et Brev med Mynter til Dem for Hardeknud Mynten. Derimod er jeg meget bange for, at jeg vil blive nødsaget til at tage Medaillerne med mig til Paris. Jeg har bestilt Afstøbningerne af de ægyptiske Sager for Lic. Müller og jeg antager næsten, at de nu ere færdige. Jeg skal sørge for at faae Alt bragt i Orden med Hensyn baade til Betalingen og Afsendelsen, inden jeg forlader London. Paa Søndag har jeg i Sinde at besøge Stonehenge og Salisbury, og naar jeg reiser til Frankrig, hvilket formodentlig vil blive midt i næste Uge, agter jeg paa Veien at besøge Canterbury og Sandwich, hvor der er en Samling af Oldsager fra Jernalderen, fundne deels i Kent, deels paa Øen Thanet. I Abbeville maa jeg see en stor Samling af Oldsager, som tilhører Præsidenten for det derværende litterære Selskab. Han har for nylig skrevet en stor Bog derom, som jeg har seet hos hans Ven Ch. Roach Smidt.

Det gjorde mig ondt at see af Deres Brev, at vi nu ogsaa skulle have to Oldskriftselskaber, istedetfor eet. Jeg har her seet hvad der kommer ud af Adsplittelse; hvor-

meget værre vil det da ikke blive i vore smaa Forhold. Man maa dog see, om det ikke vil blive muligt at vedligeholde Enighed. Jeg skal idetmindste, for min Part, ikke lægge det nye Selskab Hindring i Veien. Det kommer ikke an paa, om jeg gjør det eller om han gjør det, men Hovedsagen er, at *Noget* bliver gjort, og at det bliver gjort *godt*. Jeg forudseer tilfulde alle de Vanskeligheder, som vilde have været undgaaede, naar man ikke havde dannet et nyt Selskab. Det er beklageligt at see, hvorledes her det ene Partie modarbejder det andet, og Resultatet er, at Antiquarerne i England ikke have nogen Indflydelse i Parlamentet eller hos Folket. Jeg har stadig holdt mig lige godt med begge Partier, og jeg haaber, at det ogsaa fremdeles skal blive saa. Jeg har dog paa samme Tid foreholdt mine Venner ved det brittiske Museum, hvor store Mangler der var og jeg har talt skarpt til adskillige af Directeurerne derom. Hamilton fortalte mig, at han havde modtaget Deres Brev, men han havde ikke kunnet udrette Noget. Dog derom Mere mundtligt; jeg haaber at være i Kbv'n i Løbet af 6 Uger eller 2 Maaneder.

Jeg fik Brevet fra Strunk og Herbst. Mine bedste Hilsener saavel til Dem som til Sorterup og mine mange andre Venner fra

Deres altid hengivne og forbundne

J. J. A. Worsaae.

J. J. A. Worsaae til hans Moder.

Paris den 12te April 1847.

Kjæreste Moder!

Jeg er da igjen, Gud være lovet, lykkelig og vel ankommet til Fastlandet. Jeg arriverede her sidste Tirsdag Aften og forefandt adskillige af mine Venner: Brock, Steen, Grimur Thomsen, Adler etc. Før jeg forlod England gjorde jeg høist interessante Udflugter til Salisbury Domkirke og det imponerende gamle celtiske Mindes-

mærke Stonehenge. Paa Tilbageveien besaae jeg Cathedralen i Winchester, hvor Knud den Store og hans Søn Hardeknud ere begravede. Jeg forsikkrer Dem for, at det gjorde mig ganske ondt at forlade England, hvor jeg i Sandhed har tilbragt eet af de behageligste Aar i mit Liv. Paaskeløverdag reiste jeg fra London til Kent, hvor jeg besaae Cathedralen i Canterbury og en mærkelig Oldsagsamling i Sandwich. Paaskedag var jeg i Dover, hvorfra jeg gik paa Jernbanen under Klipperne til Folkstone. Mandag Morgen seilede vi derfra til Boulogne; det var omtrent 7 danske Mile, men vi kom dog over i $2\frac{1}{4}$ Time. Søen rullede betydeligt og Mange vare søsyge, men jeg holdt mig tappert. Om Aftenen forlod vi Boulogne med Diligencen og ankom til Abbeville om Natten Kl. 3. Om Formiddagen besøgte jeg en derværende Antiquar og om Eftermiddagen gik jeg paa Jernbanen i 7 Timer til Paris. Veiret har været daarligt her siden min Ankomst; vi have havt Regn hver Dag. Gaderne, der i Reglen er meget smalle, ere overmaade smudsige. Jeg har seet adskillige Samlinger, men jeg kan dog først i Morgen see de franske Oldsager paa Bibliotheket. Bibliotheket har nemlig været lukket i Anledning af Paasken. Jeg har været i et Par Theatre og jeg har naturligviis været paa Bal og seet Cancan. Jeg vil dog ikke kunne see, hvad der er at see i Paris i den korte Tid, jeg kan være her. Jeg antager at komme til Hamburg i Løbet af et Par Uger; Brock og jeg ville maaskee reise hjem sammen. Jeg vil see om muligt at blive en Dag eller to i Slesvig for at see Dannevirke. Jeg vil lægge Hjemveien over Brüssel, Cöln og Hannover.

I det glade Haab snart at komme hjem og træffe Alle vel og med de hjerteligste Hilsener til Alle, forbliver jeg

Deres uforanderlig inderlig hengivne

J. J. A. Worsaae.

NOTER OG HENVISNINGER

S. 11. „Amtstuen“. Købmand N. Nyholm i Vejle solgte 12. Marts 1814 sin Gaard Torvegade, nuv. Nr. 17 (Matr. Nr. 38 b, 39, 40, 41 og 43) samt Nymarks Ejendom for 9500 Rdl. S. V. til Amtsforvalter Worsaae (Vejle Bys Skøde- og Panteprotokol 1794—1824, Fol. 555 f. Landsarkivet, Viborg).

S. 12. „Worsaaes Anlæg“; Kirkegaarden; Havnen; Banken. Se herom: Vejle Bys Historie 1327—1927. Red. af C. V. Petersen. Vejle 1927.

S. 13. Jens Worsaaes Herkomst. Albæk Kirkebog (Landsarkivet, Viborg) oplyser, at Maren Jensdatter i Worsøe fik sin d. 16. Juli 1780 fødte Søn Jens døbt 9. Søndag efter Trinitatis 1780; som Barnefader udlagdes en Karl fra København ved Navn Jens Hansen. Om Slægtsforholdene henvises iøvrigt til Jacob Asmussen: Hvorledes er de to Slægtsnavne Asmussen & Worsaae kommen sammen? (Vejle Amts Aarbøger 1918, 206—13).

S. 18. Proprietær C. G. Neckelmann (død 1879) købte 1875 Frøvadsholm ved Randers.

S. 20. I Ægteskabet mellem Jens Worsaae og Margrethe Elisabeth, f. Brøndlund, var der følgende Børn:

Jensine Jacobine Mathilde (1. Sept. 1815—19. Juni 1844), g. m. Sognepræst P. C. Asmussen.

Peter Marius (2. Aug. 1816—4. Okt. 1877), Herredsskriver.

Henriette Sophie (29. Juni 1818—28. Dec. 1889), g. m. Sognepræst D. A. Holberg.

Caroline (13. Aug. 1819—18. Maj 1891), g. m. Grev C. F. Rantzau.

Jens Jacob Asmussen (14. Marts 1821—15. Aug. 1885), Museumsdirektør.

Anton Henrik Havemann (16. Dec. 1822—21. Nov. 1886), Apoteker.

Frederik Christian (5. Juli 1824—1857), Kopist.

Mette Marie Elisabeth (f. 31. Okt. 1825).

Jørgine Christine (f. 30. Maj 1830).

Jensine Margrethe Elisabeth (f. 17. Juni 1831).

Ida Christiane (3. Juni 1833—21. Juli 1902), g. m. Birkedommer L. Hammerich.

S. 25. Blandt Worsaaes Notebøger (i Nationalmuseet) findes en „Fortegnelse over Oldsager, som ere indkomne fra Mai Maaned

1833"; den er ført til Jan. 1839, da Samlingen talte 277 Numre. Efter at der i Dec. 1865 var udtaget de Stykker, som ønskedes til Museet for nordiske Oldsager, blev Samlingen udlaant til Udstillingen i Paris 1867 og solgt i Dec. 1868 til Aug. W. Franks for at fordeles til de af ham bestyrede Museer i London. Stensagerne kom til „The Christy Collection“, Bronzesagerne til Det Britiske Museums Afdeling for nationale Oldsager.

S. 26. „Jens Præst“. Folketællingen 1834 (Rigsarkivet) nævner blandt Købmand Gluds Tjenestefolk den 34 Aar gamle, ugifte Jens Clemmensen.

S. 27—28. Adam Frederik Alexander Lassen (1787—1875) oprettede 1816 Ebeltoft Apotek, som han solgte 1830; fra 1832 til Beg. af 1840'erne var han Gæstgiver i Vejle. Hans Oldsagssamling købtes 1840—41 af Staten. Broderen, „den hvide Doktor“, Bataillonskirurg Axel Frederik Lassen (1789—1883) var ligeledes Samler; hans Sager købtes 1871 til Odense Museum (H. C. A. Lassen: Stamtavle over Familien Lassen. Kbh. 1907, S. 2 f.; E. Dam og A. Schæffer: De danske Apotekers Historie II, 655 f.; G. L. Wad: Fra Fyens Fortid I, 353 f.: II, 278 f., 290, 292, 294 f., 297, 299).

S. 28. N. M. Petersen forelagde Beretningen om Fundet af „Dronning Gunhild“ i Oldskriftselskabet ved Mødet den 30. April 1836.

S. 31—32. Niels og Jens Andersen Stenild købte 1791 Vorgaard og Rugtved; 1814 skødede Jens Stenild sin Halvpart til Broderen, der atter 1819 testamenterede Vorgaard til Jens Stenilds 13aarige Datter Bendine Kathrine Margrete. 1825 giftede hun sig med Johan Frederik Schultz, der (efter hendes Død 1833) solgte Vorgaard 1841. Gaarden ejedes fra 1872 af P. B. Scavenius (S. Nygård i Danske Herregaarde ved 1920. III, 688 f.).

S. 37. Linedanseren Chr. Roat foretog 1826 Ascensioner i de østjydske Købstæder (E. Nystrøm: Offentlige Forlystelser. II, 134).

S. 45. Oprøret og Branden i Tugthuset paa Christianshavn fandt Sted 25. Juni 1817.

S. 52. Vedel-Simonsen: Efterretning om tvende private Samlinger af nordiske Oldsager [Biskop Birchs og Major Høegh-Guldbergs i Aarhus]. Antiquariske Annaler. II, 1815, S. 309—27.

S. 54. Ved Worsaaes Afgang fra Horsens Skole gav Rektor, Dr. Müllertz ham den 1. Juli 1836 følgende Testimonium: „... Han er et ungt Menneske af meget gode Naturgaver, og har her i Skolen anvendt roesværdig og udmærket Flid i at udvikle og danne disse, hvorfor han ogsaa i den Tid, han har været Discipel her, har gjort særdeles god og mærkelig Fremgang. Med en sielden Lærelyst forener han Sands for Videnskab endog over sin Alder, og lover særdeles meget Godt for Fremtiden. Sæderne ere rene og ufordærvede; den udvortes Opførsel, som man af hans Opdragelse kunde vente, tænkelig og meget anstændig; han har derfor her været alle, baade Lærere og Meddisciple, særdeles kiær. — ...“ (Universitetets Arkiv. Bi-

lag til Petita til Examen Artium. Øster Borgerdydsskole, København, 1838).

S. 59. Ved Indstillingen 1838 til Universitetet fra Borgerdydsskolen stod J. J. A. Worsaae som Nr. 1 og fik følgende Vidnesbyrd: „Vi ansee ham ikke for at have fortrinlige Evner, dog har han baade god Forstand og Hukommelse, og han er ikke uden Sands for det Videnskabelige. Han har viist stadig og vedholdende Flid og Opmærksomhed; hans Fremgang har hos os været god, men dog ikke saa sikker og fast, som den synes at have været i Horsens Skole. Hans Charakter er alvorlig og brav; hans Opførsel fortjener enhver Roes. For nordiske Oldsager har han tidlig faaet en overordentlig Interesse; en Gjestgiver i Vejle tilegner sig Æren derfor. . .“ (Univ. Arkiv. Petita til Examen Artium. Øster Borgerdydsskole, København 1838. Dimittendfortegnelse).

S. 61. Om Brøndsted-Øxerne (Mus. Nr. 4985—86) se: Aarbøger for nord. Oldkynd. 1866. S. 127. Oldsagskomiteen foreviste dem ved Oldskriftselskabets Møde d. 6. Okt. 1838; de siges da at være laante Selskabet, til Aftægning og Beskrivelse, af Ejeren Hr. J. J. A. Worsaae. Om Fundets Historie se Brevene S. 172, 174—76, 177—78.

S. 62. Om C. J. Thomsens Indsats henvises til Victor Hermansen: C. J. Thomsens første Museumsordning. Et Bidrag til Tredelingens Historie (Aarbøger for nord. Oldkyndighed. 1934).

S. 65. Rasmus Nyerup. Sml. Victor Hermansen: Oprettelsen af den Kongelige Commission til Oldsagers Opbevaring 1807 (Aarbøger for nord. Oldkynd. 1931).

Om Kunstkamret (Kunstmuseet i Dronningens Tværgade) se. M. Mackeprang, Fra Nationalmuseets Barndom (Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1929) og Otto Andrup: Den kongelige Samling paa Rosenborg. Kbh. 1931, S. 45—62.

S. 67. Om Rosenborg-Samlingen se: P. Brock: Historiske Efterretninger om Rosenborg. Kbh. 1881—83, og Otto Andrups anførte Arbejde.

S. 71. Om Christian VIII se: Videnskabernes Selskabs Mindeskrift over Kong Christian den Ottende. Kbh. 1848.

S. 79. Efterretninger om Undersøgelsen af to Steendysser i Veibye Sogn, ved J. J. A. Worsaae (Annaler for nord. Oldkyndighed 1838—39. S. 170—76).

S. 82. J. J. A. Worsaae: Samlinger til Weiles Historie. 1ste Bind, begyndt 1. Dec. 1838; 2det Bind, begyndt i Dec. 1839 (Haandskriftier i Nationalmuseets 2. Afd.). — I Oldskriftselskabets Møde 11. Juli 1840 meddeltes, at fra Student Worsaae var modtaget: Et Par Ord om Gravninger i Gorms og Thyras Høje i Jellinge.

S. 85. Nekrologer over Amtsforsvalter J. Worsaae er aftrykt i Vejle Amts Aarbog 1918.

S. 88. Kap. II er dateret: Rosenborg, min Faders Dødsdag, den 29. Marts 1879.

S. 91. J. J. A. Worsaae: Bidrag til Veile Byes og Amts Historie i det syttende Aarhundrede (Hist. Tidsskr. II. 1841. S. 175—258).

S. 92. Worsaaes „Beretning om nogle af ham foretagne Undersøgelser af Gravhøje her i Danmark“ blev meddelt i Oldskriftselskabet den 19. Juli 1841, hans Afhandling om Højene paa Leirskov Hede meddeltes den 28. Okt. 1841, samme Møde hvor han, efter Forslag af Finn Magnusen, blev Medlem af Selskabet.

Kronprins Frederiks Besøg i Museet maa være sket i Tiden 12.—26. Juli 1841 (se Berlingske Tidende for nævnte Dage). At Worsaae var tilstede her, skyldes en direkte Indbydelse fra C. J. Thomsen.

S. 94—96. N. M. Petersen: Udsigt over den norske Dronning Gunhildes Levnet (Annaler for nord. Oldkynd. 1836—37. S. 80—104). Oldsag-Committeen: Bemærkninger om et Fund af et mumieagtigt Kvinde-Lig i en Mose ved Haraldskjær i Jylland (smst. S. 159—73).

J. J. A. Worsaae: Hvorvidt kan man antage, at det i Haraldskjær-Mosen (1835) opgravede Liig er den norske Dronning Gunhildes? En kritisk Undersøgelse. (Hist. Tidsskr. III. 1842. S. 249—292).

N. M. Petersen: Yderligere Bemærkninger om Dronning Gunhilde (Annaler for nord. Oldkynd. 1842—43. S. 262—326).

J. J. A. Worsaae: Endnu nogle Bemærkninger angaaende den norske Dronning Gunhildes formeentlig opdagede Liig (Hist. Tidsskr. IV. S. 253—72).

S. 114. Worsaae forelagde sit Skrift: „Danmarks Oldtid oplyst ved Oldsager og Gravhøje“ i Oldskriftselskabets Møde den 26. Okt. 1843.

S. 115. C. Molbech: Om historiske Resultater af nyere Forskninger i den nordiske Archæologie (Hist. Tidsskr. IV. S. 607—666; om Worsaaes Skrift. S. 655—666).

S. 116. J. J. A. Worsaae: Om Forholdet mellem de skandinaviske Folk i Oldtiden. Kbh. 1844.

S. 117. Winkel Horn: J. J. A. Worsaae („Fremtidens Nytaarsgave“ 1874. S. 14). Worsaae var Alumne paa Elers Collegium 12. Juni 1844—12. Decbr. 1846.

S. 118. Franz v. Kubinyi und Emerich v. Vahot: Ungarn und Siebenbürgen in Bildern. Pest 1854. S. 13.

S. 118—119. Om Worsaaes Foredrag i Oldskriftselskabet se: Antiqvarisk Tidsskrift 1843—45. S. 75—81, 99, 105, 202—03.

S. 119. J. J. A. Worsaae: Om en ny Deling af Steen- og Bronzealderen (Oversigt over Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1859).

S. 121—126. Om Runamo se Gunnar Lindström: Runamo. Gåtan, som det tog sex sekler att lösa (Blekingeboken 1933).

S. 126. Senioratets trykte Beretning om Høitiden. Kbh. 1845. S. 8. Sml. H. C. A. Lund: Studenterforeningens Historie 1820—70. II. S. 207 ff.

S. 133. Worsaaes Foredrag, se Antiqvarisk Tidsskrift 1843—45. S. 206 f.

S. 139. De af Worsaae omtalte Breve fra Lord Egerton til Grev Reventlow (af 2. og 25. Maj 1845) er ganske korte Introduktionskrivelser, uden Interesse, og derfor udeladt her.

S. 140. Worsaae blev „Honorary fellow of The Society of Antiquaries of London“ 6. Maj 1847.

S. 145—66. „Endeel af Udbyttet fra denne Reise“ er samlet i J. J. A. Worsaae: Minder om de Danske og Nordmændene i England, Skotland og Irland. Kbh. 1851.

S. 171. „Bagerovnene“ har sikkert været en Teglovn.

S. 173. C. J. Thomsen deltog i Oldsagskommissionens Under søgelse 1821 af Thyras Høj ved Jellinge. Se Antiquariske Annaler IV. 64—139.

S. 174. Gæstgiver Lassen forærede til Museet „et Oliemaleri, vel udført, forestillende i naturlig Størrelse det ved Haraldskjær fundne mumieagtige Lig.“

S. 180. Museet for nordiske Oldsager paa Christiansborg var aabent for Publikum hver Torsdag Kl. 11—1.

S. 181. Auktionen over den sidste Del af Fr. Münters Møntsaml ing samt hans Oldsager tilligemed Sager fra Timms Samling begy ndte 29. Juli 1839 (Museum Münterianum. Pars III).

S. 188. Gehejmestatsminister Møsting forestillede Det kgl. Biblio teks Personale, Direktionen for Naturalmuseet, Oldsagskommissio nen og Kobberstiksamlings Inspektør for Kongen. „For den skjønne Orden, hvori Museet for de nordiske Oldsager befindes, og som gjør dette til et Mønster for alle Samlinger af denne Art, yde des der især Justitsraad Thomsen fortjent Paaskjønnelse.“ (Berl. Tid. 20. Dec. 1839).

S. 197. C. J. Thomsens Fader døde 7. Marts 1833, hans Moder 29. April 1840.

S. 201. J. J. A. Worsaae havde skrevet et Brev, dateret Køben havn 3. Juli 1840, til Prof. Michelsen, hvori han spørger, om „en Samling af c. 50 originale Diplomer til Klosteret Cismars Historie“, som havde tilhørt Samleren Røttger Colzman, er kendt. Brevet findes blandt Worsaaes Papirer.

S. 208. C. J. Thomsens Fædrenehus var Amaliegade Nr. 7 (gl. Nr. 156), hvor Broderen Kommandørkaptajn H. B. Thomsen boede.

S. 209. H. B. Thomsen var gift med M. E. M. Fabricius og havde Børnene: Hedvig Elisabeth (1823—1904), Marie Georgine Amalie (1833—85), Hedevig Margrethe (1840—1905) og Sønnen Christian (24. Sept. 1835—14. Juni 1842).

S. 233. Kun C. J. Thomsens Votum findes blandt Worsaaes Pa pirer.

S. 235. Brevene fra J. J. A. Worsaae til B. E. Hildebrand (af 9. Juni og 29. Nov. 1843) findes i Vitterhetskademien Bibliothek, Stock holm.

S. 246. Rathlousdal-Alteret (nu kendt som Odder-Alteret) erhver-

vedes 1821 gennem Sognepræst Niels Blicher. Se Poul Nørlund: Gyldne Altre. Kbh. 1926. S. 4, 140.

S. 273. Om Thomas Reutze se: Stamtavle over Familien Seidelin S. 66, 68.

S. 281. Clement: Ueber die dänischen Reichs-Symbole Elephant und Danebrog. Kbh. 1840.

S. 304. J. J. A. Worsaae: A few remarks upon the antiquities of silver found at Cuerdale (The Archæological Journal 1847. IV, 200—203).

S. 323. Om Rafn se J. J. A. Worsaae: Tale ved Oldskriftselskabets halvtredsindstyveaarige Stiftelsesfest (Aarbøger for nord. Oldkynd. 1875. S. XXV—XXVII).

S. 332. Worsaaes Foredrag d. 30. Nov. og 14. Dec. 1846 i det kgl. irske Akademi om Oldnordisk Museums Stiftelse og om danske og irske Oldsager er trykt i Proceedings of the Royal Irish Academy. Vol. III, 310—15, 327—44.

PERSONREGISTER

- Aarslef, „Juliegaard“ 170.
- Abrahams, N. C. L. (1798—1870), Professor 121.
- Adam, Sir Frederick (1781—1853), engelsk General 310.
- Adler, J. G. (1784—1852), Kabinetssekretær 87, 124.
- Albert (1819—61), Prins, g. m. Dronning Victoria 143 f.
- Algreen Ussing, Tage (1797—1872), Politiker 58.
- Alison, Archibald (1792—1867), skotsk Historiker 148.
- Allen, C. F. (1811—71), Historiker 64.
- Altenstein, Karl (1770—1840), preussisk Kirke- og Undervisningsminister 188.
- Andersen, H. C. (1805—75), Digter 70, 120, 162.
- Andersson, Johan (1820—94), svensk Biskop 279.
- Andersson, Mag., fra Lund 219.
- Arneth, Joseph (1791—1863), østrigsk Museumsmand 273.
- Asmussen, J. J. (1763—1833), Sognepræst 19 f., 29 f., 34, g. m. Mathilde Brøndlund 19 f., 30.
- Asmussen, P. C. († 1868) Sognepræst 85.
- Balle, C. C. N. († 1855), Adjunkt i Horsens, Sognepræst til Nebsager 48, 54.
- Becker, T. A. (1812—1877), historisk-topografisk Forfatter 174, 176, 178.
- Bekkevold, Købmandsfamilie i Moss 218, 220 f.
- Bentinck, George (1802—48), engelsk Politiker 145.
- Bertelsen, Nis (1815—64), Sognepræst 115.
- Berthelsen, C. P., Kammerassessor, Kopist 59, 88, 90, 116 f., 302, 311, 344.
- Berthelsen, Peder († 1825), Provst 19, g. m. Henriette Sophie, f. Brøndlund 19, 25 f.
- Berzelius, J. J. (1779—1848), svensk Naturvidenskabsmand 121 f., 232.
- Betham, William (1779—1853), irsk Arkæolog 326, 338.
- Birch, Samuel (1813—85), engelsk Museumsmand 139, 304, 348.
- Bjelke, H. F. R. (1810—55), Legationssekretær i London 138 f., 141, 145, 302, 309, 316, 348.
- Bjelke, Løjtnant 307.
- Block, Dr., i Wien 268.
- Blunck, D. C. (1798—1853), Maler 267 f.
- Bolvig, Proprietær, Karensdal 181.
- Borgaard, C. P. (1801—68), Forfatter 267.
- Bring, Ebbe Samuel (1785—1855), Professor i Lund 101 f.
- Brock, G. E. (1816—78), Højesteretsadvokat 90.
- Buhl, Søren Jensen, Gaardmand 175 ff.

- Bunsen, K. K. J. (1791—1860), preussisk Minister i London 142 ff.
- Burton, Thomas (1787—1858), engelsk Museumsmand 246.
- Butler, irsk Præst 330.
- Bülow, F. C. (1769—1844), Generaladjutant 47.
- Bærentzen, E. D. (1799—1868), Portrætmaler 262.
- Callisen, W. H. A. (1814—1885), Læge i Altona 262.
- Campana, Kunstsamler 352.
- Castonier, F. J. C. (1761—1838), Generalløjtnant, Kommandant i Fredericia 47.
- Chalmers, Patrick (1802—1854), skotsk Godsejer og arkæologisk Forfatter 164, 314.
- Christian VIII 71, 87, 122 ff., 134 ff., 143, 165, 186, 188, 207, 275—78, 281, 287, 295, 302, 305, 309, 314, 316, 318 f., 323, 336.
- Christian IX 144, 159.
- Clausen, „Halagergaard“ 170, 172 f., 176.
- Clausen, H. N. (1793—1877), teologisk Professor 116.
- Clausen, N. E. B. (1801—65), Sognepræst 23.
- Clement, K. J. B. (1803—75), historisk Forfatter 281.
- Collin, Jonas (1776—1861), Finansdeputeret 98, 121, 302, 309, 317, 344.
- Crampton, Philip, irsk Baronet (1777—1858), 324.
- Cronholm, A. P. (1809—79), svensk Historiker 102.
- Cureton, William (1808—64), engelsk Museumsmand 333, 349, 352.
- Cust, Rich., engelsk Numismatiker 352.
- Dahl, J. C. (1788—1857), norsk Landskabsmaler 263.
- Danckwarth, F. C. E. T. C. (1782—1856), Direktør i det udenlandske Department 120, 136, 274.
- Danneil, Friedrich (1783—1868), tysk Oldforsker 188.
- Decker, Dr. i Lybæk 252.
- Devegge, O. (1772—1847), Numismatiker 273.
- Discher, G. J. (1772—1849), Provst 79.
- Donaldson, Thomas (1795—1885), engelsk Arkitekturhistoriker 246.
- Doubleday, John, engelsk Numismatiker 322, 348.
- Drewsen, Fabrikant 291.
- Dryden, Henry (1818—99), engelsk Samler og antikvarisk Skribent 154, 302, 339, 341, 347.
- Duncker, Professor i Halle 261.
- Egerton, Francis (1800—57; 1846: Jarl af Ellesmere) 141, 160 f., 277, 284 ff., 292, 301, 305 ff., 310, 315, 328.
- Ekmann, Oldsagssamler i Kalmar 227, 230, 322.
- Eneqvist, Provst, Lektor i Visby 226, 229.
- Engelhardt, H. C. C. (1825—81), Arkæolog 134, 280.
- Fabricius, Borgmester i Stralsund 255.
- Falck, N. N. (1784—1850), Jurist og Historiker i Kiel 283.
- Faxe, Vilhelm (1767—1854), Biskop i Lund 102.
- Fellows, Sir Charles (1799—1860), engelsk Opdagelsesrejsende 246.
- Fibiger, J. A. (1791—1851), Oberstløjtnant 84.
- Fischer, Peter de (1820—88), dansk Læge i San Jago 283.
- Fitzgerald, engelsk Numismatiker 348.
- Forchhammer, J. G. (1794—1865), Geolog 125.

- Franks, Aug. W. (1826—97), engelsk Arkæolog, 139.
- Frederik VI 47, 65, 70 f., 82, 143, 186.
- Frederik VII 27, 47, 92, 118 f., 136, 277 f., 281.
- Friedländer, Julius (1813—84), tysk Numismatiker 258.
- Förster, tysk Museumsmand 322.
- Geijer, E. G. (1783—1847), svensk Historieskriver 231.
- Gersdorff, K. G. (1804—74), Overbibliotekar i Leipzig 261, 341.
- Giesecke, K. L. (1761—1833), Mineralog 318.
- Glud, Peder, Købmand i Vejle, 26, 37, 39 f., 84.
- Grenvold-Castenskiold, Caspar Holten (1809—80), Godsejer 129, 262.
- Grüner, Cand., fra Bergen 263, 267, 270.
- Gäbler, Dr., Huslærer 157 f.
- Hagberg, K. A. (1810—64), Professor i Lund 102.
- Hagenow, v., Dr. i Greifswalde, Oldsagssamler 257.
- Halling, William (1744—96), Brigadér, Godsejer 31.
- Hambro, C. J. (1807—77), dansk Bankier i London 284, 302, 344.
- Hamilton, William Richard (1777—1859), engelsk Rejsende 245, 353.
- Hansen, Agent, i Vejle 181.
- Hauch, Carsten (1790—1872), Digter, Professor i Kiel 120, 282 f.
- Hawkins, Edward (1780—1867), engelsk Numismatiker 139, 281, 285, 304, 348 f.
- Heltzen, E. (1818—98), Stiftamtmand 72, 322.
- Herbst, C. F. (1818—1911), Museumsmand 105 ff., 134, 237, 245, 259, 273, 275, 280 f., 321.
- Hildebrand, Bror Emil (1806—84), Rigsantikvar 113, 180, 213, 223 ff., 229, 279, 323, 335, 348.
- Hiort Lorenzen (1791—1845), sønderjydsk Politiker 283.
- Hohenhausen, v., Landshøvding paa Gotland 226, 229.
- Holberg, D. A. (1804—83), Seminarieførstander (1835(41)—50), Sognepræst, g. m. Henriette Sophie Worsaae 23, 78, 184.
- Holmberg, A. E. (1817—61), svensk Oldforsker 102, 229, 322.
- Hoppe, H. A. († 1846), kst. Amtmand i Aalborg 323.
- Hoppe, P. F. († 1848), Amtmand i Vejle 81, 207 f.
- Hostrup, C. (1818—92), Digter 96.
- Howth, Thomas (1803—73), irsk Storgodsejer 324 ff.
- Høegh-Guldberg, Chr. (1777—1867), Oberst, Oldsagssamler 52 f.
- Høyen, N. L. (1798—1870), Kunsthistoriker 246.
- Ingemann, B. S. (1789—1862), Digter 120.
- Innes, Cosmo (1798—1874), skotsk Historiker 148, 164.
- „Jens Præst“ 26, 52.
- Jensen, H. N. A., (1802—50), Sognepræst, Topograf 115.
- Jørgensen, B. S. (1815—88), Landøkonom 350.
- Kauffmann, W. F. L. (1821—92), Officer 263, 267, 270.
- Kellermann, C. L. (1815—66), Violoncelvirtuos 287.
- Kemble, John Mitchell (1807—57), engelsk Arkæolog 351.
- Keyser, J. R. (1803—64), norsk Historiker 220.
- Krag-Juel-Vind-Arenfeldt, Jens Carl (1767—1855), Stamhusbesidder 50 f.
- Krieger, A. F. (1817—93), Jurist og Politiker 90.

- Labouchere, Henry (1798—1869), Førstesekretær for Irland 324.
- Lagerheim, Elias (1791—1864), Sveriges Minister i Kbh. 136.
- Laing, Samuel (1780—1868), skotsk Forfatter og Oversætter 148.
- Lane, Redaktør af „The Times“ 144.
- Larsen, L. P. (1802—75), Kommitteret i Rentekamret 90.
- Lassen, A. F., Oldsagssamler 27 f.
- Lassen, A. F. A., Gæstgiver i Vejle, Samler 27 f., 174, 176, 179, 181, 204.
- Ledebur, L. K. W. A. (1799—1877), Museumsdirektør i Berlin 322.
- le Maire, C. L. (1787—1855), Sekretær 67 f.
- Levetzau, J. G. (1782—1859), Overhofmarskal 87.
- Levy, C. E. M. (1808—65), Professor 342.
- Liebenberg, M. F. (1767—1828), kgl. Konfessionarius 268.
- Lilljeborg, Vilhelm (1816—1908), svensk Zoolog 279.
- Lindfors, A. O. (1781—1844), Professor i Lund 102, 279.
- Lindgreen, Kæmner, Södertelje 225, 233.
- Lindsay, John (1789—1870), irsk Numismatiker 332, 334 f.
- Linnemann, J. H., Provst 59.
- Lisch, Friederich (1801—83), meklenborgsk Historiker og Arkæolog 69, 252, 259, 278.
- Loch, Granville Gower (1813—53), engelsk Søofficer 155 f., 306 ff.
- Lorck, dansk Boghandler i Leipzig 261.
- Lorne, G. J. D. G. C. (1823—1900), Marquis af (senere 8. Hertug af Argyll) 345.
- Lund, H. C. (1802—71), Klokkestøber 282, 284, 291.
- Lunding, H. M. V. (1807—53), Auditor i Fredericia 48.
- Læssøe, L. A. (1808—78), Assistent paa Rosenborg 67.
- Magnusen, Finn, (1781—1847), Gehejmearkivar 61, 64, 98, 103, 121, 123, 125, 232, 249, 320, 333.
- Malcolm, George Alexander (1810—88), skotsk Oberst 158.
- Marshall, Generalkonsul i Leith 290 f.
- Mathewson (Mattheson), James, Ejer af Lewis 140 f., 286.
- Mayer, Dr., i Wien 270.
- Michelsen, A. L. J. (1801—81), Professor i Kiel 115, 201.
- Mitchell, John (1789—1865), skotsk Oldgransker 148.
- Molbech, Chr. (1783—1857), Historiker 91, 94 f., 115, 125 f., 136, 199 ff.
- Molbech, C. K. F. (1821—88), Digter 91, 126.
- Molbech, J. C. H. (1816—1900), Sognepræst 103.
- Moltke, A. W. (1785—1864), Statsmand 276.
- Moltke, E. C. L. (1790—1864), Gesandt i Paris 351.
- Monrad, P. J. (1758—1834), Kancellideputeret, Samler 182.
- Murray, John Archibald (1779—1859), skotsk Overdommer 148, 290.
- Mülertz, A. F. (1788—1844), Rektor i Horsens 49 f., 52.
- Müller, A. A. G. (1820—82), Sognepræst 74 f.
- Müller, Carl Ludvig (1809—91), Lic. theol., Numismatiker og Arkæolog 97, 105, 127, 260, 282, 348, 352.
- Müller, Chr. Malta (1818—96).

- Sognepræst 74 f., 102, 215 f., 221, 225.
- Müller, Jeremias (1783—1848), Dr. phil., Sognepræst 74 f.
- Müller, O. (1807—82), Overauditor 282.
- Mynster, J. P. (1775—1854), Biskop 120.
- Münter, Fr. (1761—1830), Biskop 64, 180 ff.
- Møller, Carl, Købmand 138, 283 f.
- Møller, J. N. († 1846), Inspektør i Nordgrønland 130, 138, 263.
- Møsting, J. S. (1759—1843), Gehejmestatsminister 181.
- Nachtegall, Franz (1777—1847), Gymnastikdirektør 74.
- Neaves, Charles (1800—76), skotsk Overdommer 148, 154.
- Neckelmann, C. G., Proprietær 18.
- Newton, Charles Thomas (1816—94), engelsk Museumsmænd 139, 304.
- Nielsen, Michael (1776—1846), Rektor ved Borgerdydsskolen 48, 57 ff., 73 f.
- Nilsson, Sven (1787—1883), svensk Naturforsker og Arkæolog 61, 69, 75, 101 f., 121 f., 232, 236, 244, 250, 279.
- Nordström, Johan Jakob (1801—74), svensk Rigsarkivar 279.
- Northampton, Spencer Joshua Alwyne Compton, Marquis af (1790—1851), engelsk Forfatter og Skønaand 349.
- Nyerup, Rasmus (1759—1829), Litteraturhistoriker 64 f.
- O'Brien, William Smith (1803—64), irsk Politiker 343.
- O'Connell, Daniel (1775—1847), irsk Politiker 328 f., 331, 343.
- Panmure, William Maule (1771—1852), skotsk Baron 315.
- Parker, Boghandler i Oxford 352.
- Parker, skotsk Godsejer („Fairlie House“) 148 ff., 292 f.
- Passalacqua, Joseph, Museumsdirektør i Berlin 180.
- Peel, Robert (1788—1850), engelsk Politiker 145, 286.
- Petersen, F. C. (1786—1859), klassisk Filolog, Regensprovst 121.
- Petersen, N. M. (1791—1862), Litteraturhistoriker 28, 64, 94, 96, 104 f., 235, 241, 243.
- Petrie, George (1790—1866), irsk Arkæolog 317 f., 323, 332, 338.
- Petterson, Oldsagssamler i Carlskrona 230.
- v. Posern Cleth, Stadtrat i Leipzig 261.
- Rafn, C. C. (1795—1864), Sekretær i Oldskriftselskabet 61, 64, 118, 180, 237, 249, 276—80, 287, 316, 319, 322 f., 333, 337 f., 344, 351.
- Rantzau, Carl Frederik (1818—97), Greve, Godsejer 53, 85, 131, 220, g. m. Caroline Worsaae (1819—91), 288, 309.
- Rawert, O. J. (1786—1851), Industrihistoriker 263.
- Reedtz, C. S. V., f. Benzon (1773—1854), til Palsgaard 81.
- Reuter Dahl, Henrik (1795—1870), svensk Ærkebiskop 102.
- Reutze, Thomas (1779—1859), Kammerraad, Antikvar i Wien 273 f., 281.
- Reventlow, F. D. (1792—1851), dansk Gesandt i London 138 f., 140, 142 f., 159, 277, 284 ff., 295, 303, 309, 336, 343, 349, 351 f.
- Roat, Chr., Linedanser 37.
- Sainthill, Richard (1787—1869), irsk Købmand og Møntsamler 322, 332, 335, 339.
- Sally, Kabinetssekretær 87.
- Scavenius, P. B., Ejer af Vorgaard 31.
- Schiern, Frederik (1816—82), Historiker 64.

- Schimmelmann, Ernst (1747—1831), Statsmand, Mæcen 120.
- Schlyter, Karl Johan (1795—1888), svensk Retslærd 102.
- Schmidt, H. C. (1774—1848), Amtsprovst, g. m. Adriette Brøndlund 50, 60.
- Schousboe, P. S. (1807—87), Dr. phil., Sognepræst 23.
- Schröder, Johan Henrik (1791—1857), svensk Arkæolog 183.
- Schultz, J. F., Overkrigskommisær 30.
- Sharpe, Charles Kirkpatrick (1781—1851), skotsk Forfatter 165 f.
- Sibbern, F. C. (1785—1872), Filosof 121.
- Sinclair, George (1790—1868), til Thusso Castle, Baronet 156, 307, 316, 336.
- Skene, William Forbes (1809—92), skotsk Historiker 148.
- Smith, Aquilla (1806—90), irsk Numismatiker 333 f.
- Smith, Charles Roach (1807—90), engelsk Apoteker og Arkæolog 137, 281, 304, 336, 339, 349, 353.
- Smith, Dr., Glasgow 148.
- Sommer, C. H. (1783—1851), Kommandant og Slotsforvalter paa Rosenborg, Samler 68 f., 76, 79 f., 339.
- Sorterup, J. B. (1815—49), Museumsmand 60, 100, 106, 204, 207, 211, 249, 280.
- Spengler, J. C. (1767—1839), Kunstammerforvalter 65, 182.
- Stafford, Frederik (1830—92), 301.
- Stafford, George Granville William, Marquis af, (1828—92), 157 f., 301, 310.
- Starinsky, Hanne, f. Brøndlund, Enke efter Regimentskirurg Samuel S. 282.
- Steen, A. (1816—86), Matematiker 353.
- Steinhauer, C. L. (1816—97), Museumsmand 114, 245.
- Stemann, C. L. (1791—1857), Amtmand i Sorø 202 ff.
- Stenild, Ejere af Vorgaard 31 f.
- Stouenberg, F. (1797—1874), Fuldmægtig paa Rosenborg 67.
- Strunk, A. (1816—88), Museumsmand 60, 100, 106 f., 209 ff., 237 f., 245, 259, 280.
- Stuart, John (1813—77), skotsk Arkæolog 148.
- Sutherland, George Granville, 2. Hertug af, (1786—1861), 134, 139, 157—62, 276 f., 285, 299 ff., 306 ff., 339, 341, g. m. Harriet Elisabeth Georgina (1806—68), 159 f., 301, 309, 312, 345 f.
- Styffe, Karl Gustaf (1817—1908), svensk Arkiv- og Biblioteksmand 244.
- Söderström, M., Admiralitets-Apoteker i Carlskrona 123, 228, 230.
- Thoms, William John (1803—85), engelsk Forfatter 139.
- Thomsen, Chr. (1756—1833), Groserer, Nationalbankdirektør 197 f., g. m. Hedevig Margrete, f. Jürgensen (1767—1840), 197 f., 203, 213.
- Thomsen, C. J. (1788—1865), Museumsmand 48, 60—67, 70, 76—80, 83, 86 f., 89 f., 93 f., 98 ff., 104 ff., 110 ff., 113 ff., 118, 122, 125, 134 f., 233, 237, 239—44, 248 ff., 278, 305, 317, 320, 348, 352.
- Thomsen, Grimur (1820—96), Magister 353.
- Thomsen, H. B. (1790—1865), Kommandør i Flaaden, 208 f., 212 f., 274 f., 282, 303, 339.
- Thomsen, Ove Theodor (1805—

- 79), Revisor i Nationalbanken 282, 339.
- Thomsen, Fuldmægtig i Admiralitetet 262.
- Till, W., engelsk Numismatiker 352.
- Timm, G. F. (1746—1829), Hofklejnsmed, Møntsamler 181 f.
- Todd, James Henthorn (1805—69), Grundlægger af Irish archaeological society 1840 326, 330, 337, 339.
- Traill, Thomas Stewart (1781—1862), skotsk Læge og Oldsags-samler 148, 292 f.
- Trap, J. P. (1810—85), Kabinetssekretær 87.
- Trevelyan, Walter Calverley, Baronet (1797—1879), engelsk Arkæolog 247.
- Troyon, Fr., schweizisk Arkæolog 129, 258 ff.
- Tudén, svensk Provst 222.
- Unsgaard, I. J. (1798—1872), Deputeret i Rentekamret 90.
- Velschow, H. M. (1796—1862), Historiker 95.
- Werlauff, E. C. (1781—1871), Historiker 64, 98, 104 f.
- Westergaard, N. L. (1815—78), Orientalist 129, 338.
- Wiborg, Niels (1785—1863), Generalkrigskommissær 282, 284, 291.
- Victoria, Dronning af England 144, 159.
- Wilde, Will. Robert Wills (1815—76), Læge i Dublin 341.
- Vischer, Wilhelm (1808—1874), Professor og Raadsherre i Basel 131.
- Worm, Ole (1757—1830), Rektor i Horsens 50.
- Worsaae, Anton (1822—86), Apoteker 85.
- Worsaae, Frederik (1824—57), Kopist 85, 288, 306, 344.
- Worsaae, Jens (1780—1840), Amtsforsvalter 17—25, 28 f., 34 f., 72, 78, 80, 82, 85, 88, 90, 98, 181—85, 187, 189 ff., 193—96, 198, g. m. Henriette Elizabeth, f. Berthelsen (1796—1848), 19 f., 23, 86, 89, 99, 131, 149, 191, 193—96, 198, 200, 202 f.
- Worsaae, Peter Marius (1816—77), Herredsskriver 48, 54, 72, 80, 127, 193, 223, 300, 302, 316 f.
- Wulff, C. P., Provst i Hoby, Blekinge 122, 228, 232.
- Zeuthen, C. O. (1812—90), Maler 122.
- Oehlenschläger, Adam (1779—1850), Digter 69 ff., 119 ff.
- Oehlenschläger, William († 1885), 119.
- Ørsted, A. S. (1778—1860), Retslærd, Politiker 135.
- Ørsted, H. C. (1772—1851), Fysiker 120, 126.

